PG
5631
M3
čís. 67-68

LG
5631
M3
čis. 67

Maćica serbska, Bautzen, Ger.

VIII

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE
1883.

Redaktor:
Michał Hórnik.

Lětnik XXXVI.
Zešiwk I.

(Cyłeho rjada čisło 67.)

LIBRARY
OCT 18 1967
UNIVERSITY OF TORONTO

Budyšin.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE
1883.

Redaktor:
Michał Hórnik.

Lětnik XXXVI.

Budyšin.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Namjezne ludowe pèsnje.

Druha zběrka wot dr. *E. Muki.*

Na pućowanjach, kotrež jako študent po Serbach činjach, zo bych kraj a lud zeznał, sym też w namjeznych krajinach srjedź Hornjeje a Delnjeje Łužicy wokoło Komorowa, Gródka a Mužakowa pobył a po móžnosći ludowe pèsnje a bajki napisował. Dźèl namjeznych pèsni (12), kotrež běchu mi předliče w Terpjom pola Gródka spěwałe, je hižo w tutym časopisu (l. 1875, str. 108 sll.) wočišćany. Tudy wozjewjam wšè druhe namjezne ludowe pèsnje a varianty, kotrež hišće w swojich zapiskach namakach. Je jich 24. Trjebinske a Běłowodowske (čisła 1—14) sym swjatki 1877 a Slepjanske (čisła 15—20) w měrcu 1878 nazběrał. Čisło 21 je z Wochoz a 22—24 su z Terpa. Skónčnje chcu tudy hišće přispomnić, zo je prěnjej namjeznej ludowej pèsničcy a to z Ćikec pola Komorowa wozjewił H. Jórdan w Łužičanu lěta 1865 w čisle 4: Na zelenu Marju a) Nalětko se nam přibližijo: b) Chcyli my něšto spěwać. — K tutym pèsnjam sym někotre hišće njeznate hłosy napisał, kotrež su sobu z někotrymi druhimi w samsnym času nahromadźenymi w přidawku k tutomu zešiwkej ča. 1—15 zdźělene.

1. Syrotka.

(Smol. I, str. 155.)

Wujšla*), wujšla syrotka
Domoj glědać maćerku.

Zetkal jo ju jeden muž,
Tajki stary šědźiwy.

Što ty placoš gólicka,
Mója luba dźowcycka?

'Še su ludźe wote mše,
Mója mać ta njetřińdźo.**)

*) W tutej zběrcy piše so „l“ za palatalne „l“ (kiž so w Hornjej Łužicy zwjetša kaž „w“ abo „u“ wupraja), „lj“ za mjehke „l“, zo by čitał na tamniše wuprajowanje kedźbny był, hewak wězo w pismje jenož „ł“ a „l“ (nic lj) trjebamy. Redaktor.

**) Někotři wuprajeja „ptř“ za př.

Běž na kerchoh zeljony,
Wuspiwaj tam wóšćenaš.

A tři móle zawolaj:
Mója ljuba maćefka!

Mója ljuba maćefka,
Pój ty zasej ke mnjo dom!

Mójo ljube dźěćetko,
Dźi ty zasej samo dom!

'Šak maš nana twójogo
A też*) maš tam macochu.

O, mjo bijo macocha
A mjo ćisnjo pód lawku.

Też mi takle wumjeta:
Leż tam z'nile šćerbišćo. —

Ty 'šak bóljej smjerdźiš mi,
Dyžli morwy z'nily šćerb. — —

Třilećištaj jandželjaj,
Syrotku tam třikryštaj.

Pód šćidla ju wezmjaštaj,
Do njebjes z njej lećištaj.

2. Njedušny.

(Smol. I, str. 133.)

Schylila se jědlinka
Zabila mi ljubego, judahej!
Zabila mi ljubego.

Ach, ty mój najljubšy bog,
'Dźe ja wezmu drugego?

Drugego ja derje mam,
Ale wón mi zwěrny njej'.

Což z prědawšym smej se prajilej,
Smej 'šycko zwěrnje měnilej.

Což z nětajšym se prajimej,
'Šyćko falšnje měnimej.

Do keremy mej třińdźomej**)
Z druginmi wón rejujo.***)

Ja pak deru třiglědować,
Jare ćežce zdychować.

Zdychuj aby njezdychuj,
Swójej tolja njeb'dźomej.

*) Před „ž" wupraja so „e" kaž „ä".
**) W Běłej Wodźe: Do karemy na reje dźemej.
***) Abo: Z drugimi se šenkujo.

Zeńdu se aby njezeńdu,
Twója tolja njebudu.

To sem ja lětko pjerej wědźela,
Žo mej swojej njeb'dźomej.

'Dyž sy to pjerej lětko wědźela,
Cogdlja sy mi wěrila?

Wěrila sem ći ja wěrila,
'Šycko z falšom měnila, judahej,
'Šycko z falšom cynila.

3. Serbska reja.

Wjerć mjo póla dźuri,
Wjerć mjo póla kachli,
Žo se 'šycko jachli.

4. Dźělenja a spytowanja.

(Smol. II, str. 27.)

Mója lubka, mej mamej cas rozno hyć,
:,: Ja mam hěšći sedym lět wandrować. :,:

'Dyž maš ty sedym lět wandrować,
'Cu će ja derje majdować.

Šla jo ta gólica do za'rody,
Synula se pód rožowy kefk.

Wóna tak jare plakašo,
Na swójog' ljubeg cakašo.

Třirajtowal jo rajtař k njej,
Ten se jej' lejdr tak wopraša:

„Co falujo tebi, gólica,
Mója luba dźowcycka?

Jo tebi wumrjel nan aby mać
Aby maš ty muža lozego?“

„„Mi njej' nic wumrjel nan aby mać
Muža pak njemam žc'nogo.

Dźensa jo rowno sedym lět,
Ak' jo mój luby zwandrował.““

Wón wuće'njo pjerščeń slěborny
A schyći jej jen do klina.

Wóna tak jare plakašo,
Žo jej ten pjerščeń pluwašo.

Wón wuće'njo rubiško žydźane
A dašo jej jo do ruki.

„How maš, moja lubcycka, rubiško!
Trej se tej woccy z tym rubiškom,
A njeplac ty mě že'nje wěc.“

Ja sem tšěl će spytować,
Sylik mi zwěrna wóstala.

Nětr deriš ty ta mója być,
Ta mója luba nejlubša,
Mója mi zwěrna mańdźelska.

5. Njewobstajne mysle.

(Smol. I, str. 134.)

Mój ljuby jo se na mnjo roz'njewał,
Wón mi njecha wěcej dobry być,
Też njecha ze mnu po'jedać.

Njech jeno wón hymjer jo,
'Šako wó njog' njerodźu
A za nim też ni'dźo njepójdu.

Wón jo tog' wjelikeg' bura syn,
Ja pak som chuda służobna.

Njech jo wón tog' wjelikeg' bura syn,
Ja pak ta chuda służobna;
Som tak rjana běla cerwjena.

Šejduj, mój ljuby, kaž ty 'coš.
Doch nic tak daljoko wote mnjo.

Dalej a šyrjej mej budźomej,
Lubej doch se mej změjomoj.

Gusćej mej gromadu třińdźomej
A jesnej se zwadźić budźomej.

6. Zlemki z někotrych pěsni.

(Ze Slepeho a Trjebina.)

'Dyž se mój luby pod hajkom zawraća
A štyrjoch tych brunych do woza zaklada.

Sydaj se rjana do woza krytego,
Mej pojědźomej tam tšecej rowno wen.

Jělej stej tam jělej třecej rowno wen,
Třijělej stej tam třijělej tšed ten nowy dwór.

A tšed tym nowym dwórom stej wónej zastalej,
„Maći, wócynjajćo te nowe 'rota mi,
Ja wjezu sebi mlodu k swójej pomocy."

Nó, ty mój luby syno, ty prawje cynil sy,
Ha 'šak ja stara som, wěcej dźělać njemogu.

Ta mloda budźo dźělać, tu ćeńku žydu třěsć,
Haj do polnja do polnja tu ćeńku žydu třěsć.

Haj po polnju po polnju te běle loža słać
A wo tom najběłšem tam samalutna spać.

A stojal som tam stojał a na pol zmjerznuł som*),
A padašo se dešćik a duješo se sněg.

„Ach Hanka, wocynjaj doch te nowe wokno mi!"
„„Mi mać jo zakazała, žo njed'ru gólcow brać;

Te gólcy nic ak hokolo dźeje, gólicow zawjezeje,
Chylu k narje spomjeje a pótom zasej wóstaje!""

Derjał ga mi ten šelma tak jare luby być?
A derjała ja stanuć a jomu wotcynić?

Ten dejmantowy kamjeń tak jare twerdy jo,
'Dyž z ćoplej krwju jog' zmaca, d'a měkki wórdujo.

Ta ryba wo tej wódźe tak jare wjes'ła jo,
'Dyž sluncko na nju swěći, d'a górej spluwujo.

*) Tutón kónc je z druheje pěsnje.

7. Mudry luby.

Šlej stej dwě rjanej pó trawku :,:
Na tu mi lucku zeljonu.

Ta jena běšo 'rubjance,
Ta druga pak bě 'suknicce.

Ta rubjanku sej kasašo,
Ja pak nic mójeje suknicki.

Ty maš tog' nana tak bogateg'
A ja pak njemam žednego.

Daj ty mi twojog' ljubego,
Ja ći dać mojog' pól bogastwa.

Ja njedam ći mojogo ljubego,
Tež njecham měć twojog' pól bogastwa.

Gólcyk tam kónjow pasešo;
Ten sej to 'šycko wuslucha.

Bóg daj mi lěpšu radu sam,
Kóteru deru sebi 'zyć.

Wezmu-li sej tu bogatu,
Tajku mi štolcnu hofartnu,

D'a ta mi luchytujo 'šo,
Žo bogastwo som jej střecynjal.

Wezmu-li sej tu chudobnu,
Tajku mi pilnu dźěławu,

D'a nama bog wobradźujo
Wót jenog' maleg' ćeletka
Wjele štuk rogateg' dobytka.

8. Reja.

My mamy doma tajkeg' ćelca,
Tomu praje rožkac.
Na polo wón derje chójdźi,
Domoj se jomu njecha.
Ty sy doch mój luby synko,
Synko, synko, synko zlotučki.

9. Zlemki ze wšelakich pěsni.

To nic mi njejsu zrudźenja, :,:
Jedewej!
To su mi gólcy Bělkowske.

Wóni su třišli we móju cesć,
We móju cesć, we rućany wěnk.

Rjadnu su sajdźili za blido
A kanu wina na blido.

„Pij, mója Hanka, winko pij,
To winko běle cerwjene!“

Hanka to winko pijaše.
Na swojog' lubeg' spominaše.

'Dźe jo ta tinta, papjera,
Žo mo'la lubem' list pisać?

Hanka ten lisćik pisaše,
Na swojog' lubeg' mysleše.

„'Dy by mi zwěrna byla,
By sama ke mni domoj šla;“

„„'Dy by ja byla domjacna,
By sama k tebi domoj šla;

'Dyž pak sem cuza służobna,
D'a sćelem listy z póstami.““

10. Reja.

Ten djabol jo mje na to gnal,
Žo sem se tajku žonu bral,
Kiž polna jěda jo, jo, jo.

Ten gerc jo na mnje powjedal,
Žo sem pla jogo Hanki spal.

Te slěwki sem jom' wóšćipal,
Tu Hanku sem jom' zbrinkotal.

11. Starosć wo nócnu hospodu.

(Zlemki někotrych pěsni. Přir. Smol. II. čisło 63.)

Nic mje wjacej njestara,
Hač ta nocna hospoda.
Dźe ja budu, dźe ja dyru,
Dźensa nocy spać.

„Leʻń se třed dwór na slanje,
Polož glowku na ramje;
Tam ty budźeš, tam ty dyriš
Dźensa nocy spać.“

Ca mi třeba třed dworom,
'Dyž mam lubku we dworje?

„Komorka jo zanknjena,
Póstolka jo póslana;
Tam ty budźeš, tam ty dyriš
Dźensa nocy spać.“

Cerwjena jo zancyna,
Zelena jo zancyna!
Nic hako a nic hako,
Což jednu módru ma.

'Dźež to slóncko schajdźaše.*)
Wušej wono stupaše,
Swětlejše też bywaše.

K wěrowanju jědźeštej,*)
Gromadźe tam sejdźeštej.

Wila, wila gólicka
Ten jedʻn drobny wěnk.

Huwila jen, huwila,
Na wodu jen pušćila:

„Plej mój wěnašk, plej, plej, plej,
K tej starej maćeri.

Tripoʻjez jej wjele dobrego,
Zo se mi tak derje dźe;
Nic ja ćažke njedźělam,
Też rychlo njestawam.

Třed wjecorom lěgala,
Třed dopolnom stawala,
Hěšćen jo se chwalila,
Zo jo dobra góspoza.

12. Zrudna lubosć.

(Variant.)

Dala se gólicka do klóštera,
Do klóštera do nowego.

Tam wóna hordowala pobožna,
Běla rjadna cerwjena.

Přagaj mi, kutčak, kónjowu,
Pojědźemoj do klóštera.

K mójej tej lubce pjerjejšej,
Což sem jej prjedy dobry byl.

Do klóštera přijědźeštej,
Třed komorku zastaštej;

*) Tu pobrachuje kruch abo je kruch druheje basnje.

Tam se wónej nutř klapaštej
Z jednym tym malym palaškom.

Z jednym tym malym palaškom.
Z jednym tym zlotym pjerščenjom.

„Sylik ty rjadna lubka nutřka,
Njechaj ty raz k nam wen wujdźeš!“

Rjeniša wóna wen wuńdźe.
'Šej carnej drasće běše.

'Losy te měješe po'ješene
Třecej rowno do pasa.

„Nětko ty dyriš mója być,
'Dy by rownuć njochala!“

„„Nětko ja twója njebudu,
'Dyž mam ja drugego lubego,
Běščen hejgen zwěrowaneg'.““

Gólcyk se hobroći wot gólicki
A tak žalosnje plakaše,
Swójej ruce lamaše.

„To wam ja praju, fryjna bórša,
Njemějće se zwěru lubo.

Nic górše na tem swěće njej',
Hač te zwěrne lubosći.

Lubosći se ćagaju po swěće,
Kaž te pjerje po wodźe.

Gromadu wóni ložce du,
Ale ćažko roztyla.

Z wodźicku wóni rozplějeja,
Z wjetřikom wóni rozdujeja.

Njech jo to jabluško tak rjadne hač 'ce,
Tola dwojakeje barby jo.

Z wenkach jo běle cerwjene,
A nutřka carne jadra ma.

Njech jo ten gólcyk tak rjadny hač 'ce,
Tola dwojakej' mysli wón je.

Wjele wón praji, malo wón dźerži,
'Šycko wón k jědnemu zwobroći."

13. Mjetel.

(Smol. I, čisło 217.)

Gólcyk jědźe z góle wen,
A gólicka pléje len.

„Gólicka. maš ty běle nožki,
D'a dyriš mója być."

„„Mam aby nimam,
Twoja njebudu!""

Kaž sem ja dawno słyšała,
Zo ty maš druge tři.

Z tej prědnjeju ty rejuješ,
Z drugeju frejuješ.

Třeću sy póslal do ryzykow,
Ta ma zasej třijć.

Měšk sy jej rozter'nul
A ryzyk rozsypal.

Měšk jo zasej zešyla,
Ryzyk zezběrała.

Mórić jogo 'ceše
A njewjedźeše z cym.

Škrabała jomu merchwej
A dawała joma chrěn.

Kak zrudna mója wutroba,*)
Zo zawjezena jo;

Zawjezena drje wóna njej',
Ale woprajena jo.

Z tym jědnym rjadnym gólcykom,
Z tym bělym cerwjenym;

Z tym jědnym rjadnym jabluškom,
Z tym bělym lubostnym.

Gólicka chójdźi pó dworje
W tym štalće štrejfatym.

We tym mi štalće štrejfatym,
W sukni zelenej.

We tej mi sukni zelenej,
W za'rodźe rožowej.

We tej mi za'rodźe rožowej,**)
'Dźež wjele rožow jo.

'Dyž rožam pupy wošćipješ,
D'a žadna roža njej'.

Tak tež jo z tymi gólcami,
'Dyž jed'n lubku ma.

Ten drugi jom' ju wotwjeze,
D'a žadna ljubosć njej'.

To mó'lej se staršej pomyslić,
Žo jeju wólja njej'.

Ale jeju wólja derje jo,
Ale 'šycko 'kóncoj dźe.

Ta mać tom' gólcej praješe,
Zo d'ri se gólicku 'zać.

'Dyž 'ceše se tu gólicku 'zać,
D'a njechachu jom' jeje dać.

*) Přir. Smol. I, čo. 69.
**) Přir. Smol. I, čo. 70.

14. Starosćiwa luba.

Šla jo gólicka po wódku
Do bělego jazorka.

Wódźicku jo spócrela,
Pód górku zběžala.

Třirajtowal rajtař k njej,
Tajki jare zrubany.

„Spomagaj Bog ći gólicka!“
„„Co sy tajki zrubany?“ “

„Graby su mje zrubali,
Pjenjezy zebrali.

Tři pjenjezach kónika,
Kónika šymjelika.“

Měla gólicka ćeńki šorc
Třecej rowno do zemje.

Wóna jo jen rězala,
Lubeg' rany wobaljala.

Měla gólicka žolte 'losy
Třecej rowno do pasa.

Wóna jo je rězala
Lubeg' rany wob'jazala.

„Měj dźak, měj dźak, gólicka!
'Dyž 'dźe mi bog spomagać,
D'a dyriš ty mója być!“

„„'Dyž 'dźe ći bog spomagać,
D'a njeb'dźeš na mnjo spominać!“ “

15. Žnjeński spěw.

(Nowiši.)

Na lěto poljo rjane je,
Hdyž trawa zelena,
Nam rjane kwětki přinjese,
Te štomy rjenje k'ća.

Tych kłosow złoto ze zemje
Tak krasnje horje dźe,
Wšu našu procu zapłaći
Nam z dźakom luboznje.

Hdyž kóždc stwjelco dwaceć króć
Nam zorno pódawa,
Štož smy na horach wusyli,
W dolach, na polach.

To žohnowanje wusoce
Na wózach ćežke je;
Ta žnjeńca holca horjeka,
Knjez sam pak pódla dźe.

My jěmy pótom dobry chlěb,
Štož Boh nam wobradźi,
A šwjerč nam prawe wjesele
Při kachlach zejgraje.

Ty knězski mužo, njesměj se
Našyma rukomaj,
'Šak wónej 'šycko žywitej
Tog' fěrštu a tón kraj.

Laj wojak, na mój krawny mjec
A kósow błyšćenja,
A hač najwuššy lorberow
Naš wěnk tu wót kłosow.

16. Separacionski kěrlušk.

(Nowiši.)

Hłós: Štó to mysli, štó to wěri.

Skoro wšudźom skorža ludźo w kraju,
Zo so přecej wjele górej maju;
'Šyckich rogach 'nija nětko kulki,
Warba mała jo a dawki wulke.

Chólera ta też se přibližuje,
Wóšnosć dawki přecej powóšuje;
Njeje tole tola pře wšu měru?
Móržiš, d'a ći hroža hnydom z dźěru.

Hdyž pak wobhladam tu nuzu wšudźom,
Njeje hórje hač Slepjanskim ludźom;
Separacijon su tudy měli,
Při tym su jich tola helsce dręli.

Hdyž su kóstow dosć se nadawali,
Nowe plany z procu wurunali;
D'a 'šak dyrbiće nënt twarić puće,
Njeńdźeće, d'a přimaju was kruće.

Hdyž se wječor něchtožkuliž lěha,
Ga žno wajchtař po wsy wokoł běha;
Što d'a pak to zasej nowoh' budźe,
Nico dušno 'šak, to wědźe ludźe.

Njewotedaće 'šo na minutu,
Hańbu maće a tež škodu lutu;
Hdyž wy 'šycko dźens njewotedaće,
Exekucijon žno jutře maće.

Hdyž sej gmejna mysli, zo je trochu w měri,
D'a se zasej m'óńk ze skóržbu šěri;
Rěki cysćenje wón z mócu žada;
Njeńdźeš bórzy, d'a se zbě'nje zwada.

Nima nichto nico wjacej z wami,
Bjez sobu se hadrujeće sami;
Chtož ma w gmejnje źěl na bycej luce:
Tajka wěc njej' hucynjena ducy.

17. Stražnikowy spěw.*)

(Nowiši.)

Wam, naše lube wajchtarje,
Se gmejna dowěrila je;
Ten hamt, kiž swóju ważnosć ma,
To jo ten hamt tog' wajchtařstwa.

Tuž nënt tež zwěru wachujće,
Zo skeržba na was njetřijdźe;
Kak rjanje se to póslucha,
'Dyž gmejna chwali wajchtarja.

To pak se chytře njeslucha,
'Dyž praji se wót wajchtarja:
Ten hewak ze jspy njeleze,
Ak' 'dyž jo z loža wugnaty.

To tež njej' cesć za wajchtarja,
'Dyž ludźo hinak njepraja;

*) Tutón (pó někotrych tež předkhadźacej) je wěsty stražnik w Nowym Měsće pola Slepeho wudźěłał.

Ten wajchtař ni'dy widźeć njej',
Ak' 'dyž wón po myto třijdźo sej.

Też z kóždym chudym prosarjom,
'Šak zachadźajćo z rozymom;
Ten chudłas gusto njemóžo
Sam za to, zo wón chudy jo.

'Dyž nocy wokolo chójdźiće,
D'a wjesele sej spěwajće;
Ten Bog, kiž že'nje njedrěma,
Też kedźbu ma na wajchtarja.

Kak gusto zlosnik njedušny,
Dźo w swójich złosćach móleny,
'Dyž słyšy spěwać wajchtarja
Te rjane stucki kěrluša.

Ach, móje lube wajchtarje,
D'a spěwajće, kaž jandźele;
Ten wajchtař, kótryž njespěwa,
Njej' hódny prizy tobaka.*)

18. Och rjana roža!

(Smol. I, čisło 311.)

Stoji ten bom we dlomokosći,
Och rjana roža!
Na njom zrostlo jabluško,
Tak rjane běle cerwjene.
Och rjana roža!

Z dešćikom jo naroslo,
Och rjana roža!
A ze słynkom jo zezgrjalo,
A ze słynkom jo zezgrjalo,
Och rjana roža!

Tuž třijdźe wětr a zetřeso bom,
Jabluško pa'nje do dlomosći.

Ja dźěch a zwi'nuch jabluško
A z cynich sebi jo do lodyški.

'Dyž malu chylku sponinjo,
Jabluško chopi blěde być.

*) Při tutym rjadku so dopomnich, zo je spěw wot našeho hornjoserbskeho Pětra Młónka čisło 354. Redaktor.

Ja 'zyjach nož a třikrajach jo
A pycki se rozleećechu po šyrokośći.

Z nich ługna rjana młodźica.
Tak rjana rowna zeljona.

Ja 'zyjach nož, wotrèzach ju
A scynich sebi ju do póstołki.

Och smèj se, smèj se, młodźica.
Och rjana roża!
Och smèj se, smèj se gólica!
Za lěto dyrbiš mója być.
Och rjana roża!

Dyž doru ja za lěto twója być.
Och rjana roża!
D'a budź tak dobry a njepraj nic.
D'a budź tak dobry a njepraj nic!
Och rjana roża!

19. Swèrne lubośće.

(Variant.)

:,: Zwandrowalej stej dwa, zwandrowalej :,:
Štyri mile daleko,
Štyri mile šyroko.

:,: Wěc nic njejstej nadešłej :,:
:,: Ak jenu malu za'rodku. :,:

:,: W za'rodce jo jabłońka. :,:
A na njej běše jabłuško.
Tak rjane bèło cerwjene.

Swita, swita, dźeń buwa,
Cerjene zerja górej źeja.

Kótryž góle jo pola łubki spal,
Ten ma dawno cas wót njeje być.

Wót grozneje jo dawno cas,
Wót rjaneje jo casa dosć.

„Gólica, dźi ty za drugim,
Ja też pójdu za drugeju."

Gólica ma dawno drugego.
Góleyk njema żeneje.

Gólica jĕdže k wèrowanju.
A góleyk jĕdže na wóranje.

Góliey gerey grajachu
A góleeju koleska kyrkotachu.

Góliey z bubonom bijachu
A góleeju terpy šćercachu.

Góliey družby juskachu
A góleeju kónje zvizgowachu.

20. Poroki.

Přeč' chójźiš ty 'drugim gólicam?
Přeč' njejsy ty doma?
Doma maš ty tu bergańsku
A za burskeju ty chójźiš.

My mamy doma tajkeg' ćelca,
Tomu prajimy rožkac;
Na pólo wón derje dźo,
A domoj se jomu njecha.

21. Hrónčko Wochožanow.

My smy Wochożenjo!
Štož my přepijemy,
To my zaplaćimy.
Čarta se my njebojimy,
Z Bórčanami se my njeměnimy.
(Bórkowčenjo pak přistajeja:)
Sazarja so nastróžamy!

22. Rowowopyt.

(Variant Smol. p. I, str. 4.)

Dobry wječor maśerka atd.
Rjadk 1—24 kaž poła Smolerja.
Hóleyk zawroši konika.
Rajtowašo k maśeri.

Mas tog' kónja zatřimnu.
Za huzdu jog' třiwjezo.

Dała hólcej jěsć a piś.
Piwo, palene, butru, šmalc.

Nic jěsć ja wěcej njebudu.
Moja hutřoba wša zrudna jo.

Njebuź zrudny, syno mój.
Wšako swět jo šyroki.

Swět derje jo šyroki.
Mi pak njejo znajomny.

23. Wón sam přińźo.

(Přir. Smol. p. I. 47.)

Štucka 1—45 kaž tam. Potom:

Hólcyk stwórty mól zakłaja.
Stań wšak a woteyń holičo.

Duž hakle wona zrozymje.
Žo glós jo swojog' lubego.

Potom rjadk 49—55 kaž pola Smolerja.

Tajki'laj cuzy daloki. Potom 58—60 kaž p. Smol.

Zelezo jo že twerde dosć.
Naju lubosć hyšći twerźiša.

Zelezo we hognju rozejźo,
Naj' lubosć nihdy wjac njepońźo.

24. Hrónčko.

Zańźo mě moja mašerka.
Zańźo mě moja hosćinka.

Wjacor ja zrudna łažaś du.
Rano ja wjasoła stawaś 'cu.

My 'comy nětko domoj hyś
A piwo, palene piś.

Hornjoserbske ludowe pèsnje.

(Njećišćane a variantne.)

Stwórta zběrka dra. *Ernsta Muki.*

Po wudaću Smolerjoweje zbèrki pèsničkow (1841 a 1843) je M. Hórnik w l. 1860 z nowa prèni nastork k zbèranju ludowych pèsni dał z wozjewjenjom legendy „Lazarus“ (Časopis M. S. 1860, str. 6) a z časćišim napominanjom w Časopisu. Łužičanu a Katholskim Pósle.*)

Hornjoserbske pèsnje sym ja jako gymnasiast w lètomaj 1872—73 w swojim staršiskim domje we Wulkim Wosyku hromadźić počał a do rukopisneje „Serbskeje Nowiny“ Budyšskeho gymnasialneho towarstwa „Societas Slavica Budissina“ zapisował. Prènjej dwè z nich buštej wućišćanej we „Łužičanu“ l. 1872 str. 58 „Dźělenje“ a str. 70 „Wowčeŕ“ a wjetša hromadka bu w tym samym lèće wozjewjena w tutym Časopisu str. 22—29 (12 pèsni) a str. 96—103 (z nowa 12). Jako tak pytnuch, zo hišće pokład ludoweho basnistwa wučerpany njeje, zbèrach tež při składnosći w druhich wsach a to najprjedy na wulkich prózdninach lèta 1873 w Smječkecach, hdźež khwilu w kupjelach přebywach, a wokolnosći. Z tuteje zbèrki je jeno šèsć hišće njeznatych pèsničkow w Čas. M. S. 1873 str. 73—76 wućišćanych; druhe zawostachu hač dotal w rukopisu. W tym samym lètniku wozjewi hišće redaktor Časopisa M. Hórnik dwè pèsni, kotrejž bě Handrij Zejleŕ za swoje młode lèta we Wochozach nazhonił. Dale dosta Maćična knihownja rukopis z ludowymi pèsničkami, kotrež redaktor w Časopisu 1875 str. 68—77 (20 pèsni) wuda. Tola też hižo prjedy toho buchu we „Łužičanu“ přede wšèm w jeho prènim lètdźesatku dys a dys hišće njeznate a variantne ludowe pèsnički wozjewjane. Dla dospołnosće a połóženja při pytanju chcu je tudy pomjenować. Su to w Łužičanu l. 1861: čo. 8. Boži sud. Z Kulowa: Před tym sudom

*) Dokelž so moje zbèrki a dodawki pèsni w Časopisu M. S. lohcy z registrow namakać hodźa, zbèrki we Łužičanu pak tudy nadrobnje so njemjenuja, přispominam dla dospołnosće, zo K. Posoł w lètniku 1863 podawa „posledniu wječeŕ“ a w l. 1861: „Och wy moje mysle“ a „Dźiwne, o dźiwne.“

Redaktor.

Božim. čo. 11. Sudny dźeń. Z Khrósćic: Pósłał je Bóh wjerśny. ča. 12. Ličby: Daj nam Božo wjedźeć. — l. 1862: čo. 1. Swjateje Mariny wènc: Złoćany różowy wènc. čo. 2. Dźewjećlètna służba: Prènje lètko służach. čo. 3. Pèseń z ludu. Z Boranec: Hdyž tón člowjek wumrjeć dyrbi. čo. 4. Putnikaj. Pokèrlušk: Běštaj pak běštaj putnikaj dwaj. (Přir. Sm. p. I. 285.) čo. 6. Rejwarka. Z Wojerowskeho wokrjesa: Družkec Hanka rjenje kčěše. — l. 1864: čo. 2. Kermušny spèw: Ta cyła wjes so skhadźuje. (Předźelk.) čo. 3. Dźèćace hrónčka: Jena nima mjena. čo. 7. Dźèćace hrónčko. Z Khrósćic: Dešćik so próši. čo. 7. Narodna pèseń: Husy domoj leća. (Přir. Sm. p. I. 209.) čo. 11. Holčcyna wola: Za našimi humami Tam rjana pšeńca je. — l. 1866: čo. 4. Dźèćace hrónčka: 1. Dźèlaj so dźèlaj pišćałka. 2. Leć leć Bože słónčko. 3. Dešćik dźe — Rosa kčě. čo. 5. Pokračowanje: 4. Hdźe tón Boži rajtařk je? 5. Jutře je dźeń sobota. 6. Bajc bajc basničku. čo. 9. Drobnostki (pokračowanje): a. Spèwaj, spèwaj pocpula. b. Prošeŕ stany zahe rano. c. Wjelk tón lada worašc. — l. 1867: čo. 4. Swèrna lubosć: Wóršlka hišće swčećsc. čo. 7. Dźèćace hrónčko. W małych Debsecach je muž. — l. 1868: čo. 4. Stonanje kołbasy: My smy sej w hromadźe zradźili. — l. 1869: čo. 6. Wowčeŕski spèw. Z Khrósćic: Hdyž ja měrnje wotpočuju. čo. 6. Swèrnaj: Do Wósporka jědźechu. čo. 7. Hrónčcy dwè. čo. 8. Kwasny puć: Ja tam khodźach wokoło.

W tutej štwórtej zběrcy podawam nětko wšě dotal njećišćane pèsničky a varianty, kotrež mějach w swojich zapiskach a připowěšam jim mały přidawk wopřijacy hromadku narodnych přisłowow, přiwèrkow a mythologiskich powostankow, kotrež běch pódla nazběrał. Wot pèsničkow su mi spèwali čo. 1. 2 Wotrowčan Šołta, ča. 3—7 Jaworčan Zarjeńk, ča. 13—16 Wudworjan Symank, ča. 26—38. 43—45 Smječkečan Rynčcc mać a dźowki, ča. 39—41 Njebjelčan Wuješec Jurij: čisła 12. 21—25. 47—52. 54—61 su z mojeho narodneho domu we Wulkim Wosyku, kaž też wšě pèsničky w Časopisu lètnika 1872 podate: čisła 46. 53 napisach sebi w Zabrodźe niže Wojerec. Najpósledy wot wšěch tudy wozjewjenych pèsničkow su hromadźene čisła 1—17 a to na wulkich prózdninach lèta 1876. jako z Filipom

Rèzakom z Bělčec, nětko stud. theol. w Prazy, wot Wotrowa přez Jaworu a Kukow do Khrósćic na pěsničkizběranju wokoło ćahach. Z pomocu tutoho mojeho přećela, kiž měješe husle sobu, sym też w hudźbnym přidawku wozjewjenych hłosow čisła 16—41 a 43 napisał: čo. 42 je J. Kubańk, tehdy wučeŕ w Čornecach, a čo. 44 naš H. Zejleŕ nastajił. Wše hłosy je před ćišćom kantor K. A. Kocor swěru přehladał.

Někotre ludowe pěsnički, kaž „Serbja so do Němcow hotowachu" su hižo wjele lětstotkow stare, druhe kaž „Ptači kwas" su hakle w zańdźenym lětstotku (hł. „Łužica" 1883 str. 4) basnjene a mamy też hišće nowiše z našeho lětstotka kaž „Zady našej pjecy" a „Sym Serbow serbske holičo". Jich basnicy su nam też znaći: basnik „Ptačeho kwasa" bě kubleŕ Michał Wićaz z Prawoćic a basnik poslednjeju je naš njezapomnity Handrij Zejleŕ. Připaduje je so mi radźiło, też basnika kwasneje pěsničke (Smol. I, str. 260): „Što to rěka? W runej měri jedyn wóz po druhim ćěri" — nazhonić. Je to njebohi faraŕ Delank z Hbjelska, rodźeny z Prěčec: wón běše jako kand. theol. z domjacym wučerjom na ryćeŕkuble w Njeradecach abo Malym Wosyku, kotreż tehdy Matka-Mütterlein, nanowy bratr mojeje wowki, wobsedźeše. Tutych Mütterleinec Hanka wuda so na faru do Budźemysla pola Baršća, hdźež bě jeje nawoženja ze serbskim farariom. Při tutej składnosći zbasni kand. Delank spomnjeny kwasny spěw, kotryž hišće dźensniši dźeń na kwasach w klóštrskej wokolinje słyšiš.

Tola njemysl sebi žadyn čitaŕ tuteje zběrki, zo su z njej wšě pěsničke dozběrane a zo wjacy prócy hódno njeje, so za druhimi naprašować: wěsće je we wšelakich stronach našeho kraja mjenje abo wjacy njenapisanych ludowych pěsničkow a klmanych variantow. Jenož je nuzno piłnje pytać! Tak n. př. spěwa so wokoło Bukec rjana pěseń, kotruž hišće dosahnuć njemóžach tutoho wopřijeća: Njewjesta bě so za čestnu wudała a z bortu w Bukecach wěrować dała: ducy wot wěrowanja pak bě ju čert roztorhał a jeje stawy po kruchach we wokolnosći rozmjetał: hdźež žadyn stawčk padźe, dosta ležownosć po nim mjeno: Wlosančki, hdźež wlosy padźechu, Stupničky (skalnišćo pola Pomorc), Ručičky (keŕčki pola Bukec), Sukničky — mikačky

(městnosće wyše Bukec p. Čornoho Boha) atd. Wězo hodźi so w tych wsach hišće najwjacy namakać, hdźež Smoleŕ a druzy zběrarjo dotal byli njejsu, kaž wokolo Kamjenca, Budestec, Bukec a Wósporka, hdyž pak budźa na prěnje naprašowanja też kóždemu, kaž mi, stereotypnje wotmołwjeć: My žane njewěmy!

Zo pak bychu studenći a wučerjo, kotřiž chcyli w swojich prózdnych hodźinkach so ze zběranjom ludowych pěsni zabawjeć, wědźeli, hdźe bychu hišće něšto nadeńć móhli, chcu tudy skónčnje naspomnić, hdźe a kak wjele je Smoleŕ za swój čas pěsničkow namakał: 46 we Łazu, 26 w Kulowje, 11 w Koćinje, 10 w Łuću, 6 w Brěžkach, po 5 w Dołhej Boršći, Lubušu, Radscy, po 4 w Mortkowje, Drěwcach, Wajicach, Barće, po 3 w Hermanecach, Slepom, Złyčinje, Wojerecach, Wóslinku, Komorowje p. Rakec, Radworju, Budyšinje, Róžeńće, Konjecach, po 2 w Bjedrichecach, Běłej Wodźe, Koblicach, Lipinach, Šiboji, Sułšecach, Šunowje, Zdźarach, Khelnje, Dažinje, Brězowje, Wólšincy, Ralbicach, Njeradku, Bukojnje, Khrósćicach, po 1 w 58 wšelakich druhich wsach. Bjez pomjenowanja městna je jich 79 a su te najskerje z rukopisneje „Serbskeje Nowiny" Budyšskeho gymn. towarstwa wuwzate.

1. Zańdźena luboso.

(Přir. Smol. I. č. 13.)

(Ha) hdyž ja ranko domoj dźěch,
Přez jedyn zeľny hajk:
Falderi, faldera, falderalala,
Přez jedyn zeľny hajk atd., kaž pola Smolerja.

Na 8 rjadk slědujetaj:

Ji njemžach hinak powjedźeć,
Hač zo sym druhdźe był.

Kónc rěka tak:

Hejzo nic za lětko,
Dha žonje wjac njepřińdu.

Haj hejzo njechaš přijedy přińć,
Potom też njetrjebaš.

Hdźež sy mój luby wčera był,
Tam dźi ty dźensa zas.

Hdźež sy mój luby kury hnał,
Tam ćěř te hołbje też.

Haj hdźež sy himbeŕ zwotnošał,
Tam donjes popjeŕ też.

2. Wudma.

Žuricy su 'ribaki,*)
Ha Kašecy jo šiška. :,:

Wotrowje su prosata.
Ha Kanecy jo tykanc.

Swinarni jo nuza,
Ha Kukowje je kruwa.

Pančicy jo wučlo,
Ha Klóštyrje su bengele.

Jaworje su twarožki,
Miłoćicy drebjenjo.

Njebjelčicy klamarjo,
Ha Pazyley su šlamarjo.

Wudworju jo banda,
Worklecy jo šanda.

Nowoj Wjesey jo calta.
Pola Opica jo kołbasa.

Hrańcy jo pinca,
Nowoslicy jo šinca.

Nowoj 'sy su handlerjo,
Kulow polny paduchow.

3. Swèra hač do smjeŕće.

(Přir. Smol. I. čo. 55.)

Mi jo so nócku zedźało,
Zo jo mi lubka wumrjela.

3—4, 5—6, 7—8.

Hólcaj mi wjesele jěchaštaj,
Do toh' mi Šołćic nowoh' dwora.

Šołćina atd., kaž pola Smol.

Moja ta dźowka doma njejo,
Wona jo mi gor wumrjela.

Kónik tón wjesele zarjehota,
Hólčik pak zrudnje zapłaka.

„Čakaj ty lózy koniko,
Zo ty tak wjesele rjehotaš!

Stań wšak mi horje holečo atd.

*) To su wšelake swojbne njena w pomjenowanych wsach.

4. Marja a Hilžbjeta.*)

(Wobšérny variant Smol. I. p. 271.)

Pod Rózantom leži łučička,
Po łučcy atd.
3—10 jako Smol.

Witaj wšak, witaj wšak wote mše,
Ja chcu tebi něšto prajić.
13—14.

Njech wšak woni to praja.
Wšak to wšitko bože jo.

Hdy dha budźeš nam ty porodźić,
Moja ćeta Hilžbjeta?

Hdy dha budźeš nam porodźić.
Luboh' swjatoh' Jana?

Ja budu wam joh' porodźić.
Runje prawje srjedź toh' łěća.

Hdyž budźa so te hórki a dołki zelenić,
Hdyž budźa te ptačatka w lofće zlětować.

Hdyž budźa te žita na tych polach so zmahować,
Hdyž budźe ta kruwařka w hajku sej zaspěwać.
Tehdom, mój Božo, b'dźe wjeseły čas.

Hdy budźeš nam ty porodźić,
Swjata Marja, Jezom Khrysta?

„Ja budu joh' Wam porodźić.
Runje prawje srjedź tej' zymy:

Hdyž budźa hórki so dołkam runać,
Hdyž budźa ptačatka w lofće zmjerzować;

Hdyž budźe woda na morju so sydować.
Tehdom, mój Božo, b'dźe jara zrudny čas!"

5. Nuzne lubosće.

(Smol. I, p. 134.)

Hančička lubčička, jandźelko mój.
2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 kaž pola Smol.

*) Variant sym hižo podał w Časopisu 1869, str. 8. Redaktor.

Čakaj 'šće lětko, potom přińdź zas':
Pójdźemoj k duchomnom', změjemoj kwas.

Čakać a lakać to wobćežne jo:
Trjechi so huba a skazy zas' 'šo.

Koc dundyr, koc hara! a ty 'ceš mje měć,
Dha chcemoj 'šće dźensa k tom' duchomnom' hić
Ha jutřiše ranko wěnc njewjesće wić!

6. Luby do wójny.

Šoł jo tón hólčik na piwo,
:,: Haj na te piwo daloke. :,:

Hdyž bě to zhonilo holičo.
Ta joho lubka najlubša.

Ša jo też wona na piwo.
Haj na te piwo daloke.

Hólčik tón holčo wolaše:
„Pój sebi připić, holičo."

Holčo to z horda stupaše
A připić sebi běžeše.

„Nětlej moji hercy piskajće
Wšitkim tym hudźom k wjeselu
Ha mojej lubcy k zrudobje."

Přečo mój luby tak piskać daš,
Wšak mój wobej młodej smoj?

„To jo, moje holčo, poslední raz.
Zo ja z tobu rejwać du.

Tamlej jo tón mój młódši bratr,
Z tym so dyrbiš stowařšić.

Ja pak na wójnu počahnu.
Na tu wójnu daloku,
Na tu wójnu sydom lět."

Wjedł jo tón hólčik ju z piwa dom,
Ha přez tón hajk mi brězowy,
Ha přez tón hajk mi zeleny.

„Tole jo, moje holčo, tón posledni raz.
Zo ja z tobu z piwa du."

Šla jo wona do komorki.
Do swojeje noweje komorki.

Tam wona k njebju hladaše,
Ha swojej ručcy łamaše.

Hdyž wona pohlada přez woknješko,
Koho tam wona wuhlada?

Jeje tam luby ćehnješe
Na tu wójnu daloku.
Na tu wójnu sydom lět.

7. Pohonč přichodny syn.

(Přir. Smol. I, č. 117.)

Na 14. rjadk sćěhuje:

Prjedy hač honačk zaspěwa,
Holičcy so zastyska.

Přeco wona běžeše,
Do konjońca k pohončej.

Tam so sćicha nutř kłapaše.
Ze swojim małym porsćikom atd.

Město rjadkow 25. 26 spěwa so tu:

Šórca so a pjelčka njesleku,
Do łoža so ći ja njelehnu.

Na koncu so přistaja:

Kajka je to tola dźiwna mać,
Swoju dźowku chce kejžorej dać.

Sama je burska tu wotrostła,
Swoju dźowku chce nětko kejžorej dać.

8. Naliki a mušota.

(Jakub Bart z Kukowa.)

(Smol. I, čo. 70.)

Na konca so přistajeju tute rjadki:

Hdyž rózam pupki zešćipješ,
:,: Tam žana róża njej'. :,:

Hdyž druhom' lubku wotwjedźeš.
:,: Tam žana lubosć njej'. :,:

Tak je mój luby z tobu też,
:,: Hdyž słowčka njeryčiš. :,:

9. Wbohi muž.

(Wot Matkee Jakuba z Khrósćic.)

Ja sym tón muž, ja sym tón knjez;
Ja sym sej njewjedro na so zwjezł.
:,: Zo radźić njewěm sej. :,:

Hdyž žona njeposlušna jo.
Dha wzmi sej twjerdc hrabišćo,
:,: Ćep ju hač do kreje. :,:

Ju torhaj, wjergaj za włosy,
Hač žona muža njeprosy:
To praji Absalom,
Tón knježi Absalom.

Ty bě ta khuda slěpčina,
Ja sym će k mužej sčiniła:
To praji Absalom atd.

Ja měnjach, zo jo zahroda:
Tu khwilu mam samoh' djabola:
To praji Absalom atd.

Ja měnjach, zo mam škowronćka.
Tu khwilu změjach rapaka:
To praji Absalom,
Tón knježi Absalom.

10. Zlemk.

Z lipsćanskeje rukopisneje serbskeje Nowiny č. 6 z lěta 1833. p. 176. zdźělił Krawc.

Naši jědźa po pjenjezy
Ze słomjanym wozyčkom,
Na hórku su zajěli.
Do dólčka su zwróćili.
Nětlej bychmy piwko pili.
Hdy bychmy te kroški měli.
Napij so z tej studnički,
Njezamuć sej wodźički.
Hewak móžeš mutnu pić.

11. Změšk serbskich ludowych hrónčkow.

(Do rukopisneje „Lipsčanskeje Serbskeje Nowiny“ zapisał Handrij Pjeńčk z Běłčec.)

Bratře rěpa,
Rić so ći šćěpa.

Pěta. hěta wokolo młóna lěta.
Njewidźi pjeńka. zarazy młónka.

Šipry, pipry. pase konje
Na Morawi. na krokawi.
Přilećištaj dweji bratraj
Ze złotymaj prućikomaj.
Kosa. posa dołhe hrona.
Štrunca. bunca. kobjałka
Raws. won. dźi. luf.

Jank běži po wsy dele.
Hač so kholowa za nim njece:
Rjana Hanka za nim hlada
A so jemu jara směje:
„Njesměj so mi rjana Hanka.
Wšak sym ja twój stajny.“

Što tón muž w tej kobjeli ma?
Wón ma wěsće jeja.
Běžće za nim. łojće jeho.
Wzmiće jemu jeja.

Tón swět so dźiwnje wobroća.
Hdyž žona muža w mocy ma.

A hdyž ći njecha k woli być,
Dha wzmi sej twjerdo hrabišćo
A ćep ju hač do krwě.

Haj. dha njech tak wostanje:
Njech Mots tu Wóršu dostanje.

12. Tryskač.

Ja zalězech. ja zalězech*)
Na wulki dubowy pjeńk.
Sej złamach nohu w ramjenju
A hišće ruku w kolenu.
Fidralala, fidrasasa.
A hišće ruku w kolenu.

Bóch pósłany. bóch pósłany.
Do dochtyrow ći Bejerec.
Tam ležach na štyrceći dnjow
A hišće nocow štyrceći.
Fidralala, fidrasasa.
A hišće nocow štyrceći.

*) Tuta pěseń drje je nowišeho nastaća.

Bóch zhojeny, bóch zhojeny
A potom domoj pósłany:
Ducy pak domoj wopyt'wach,
Te husańki a kruwańki,
Fidralala, fidrasasa,
Wšěch brězowych sej kerčikach.

13. Reja.

Pastyŕ čěri swinje,
Madleńku ma w klinje:
Wuwala ju w hlinje,
Čisnje ju bjez swinje.
Ranca rjeknje: rech, rech, rech,
Pastyŕ rjeknje: njech, njech, njech.
Wšako jo Madleńka moja!

14. Reja.

Truž, mój dźědko, truž.
Dójž jeno ty móžš;
Kupiła babka dźědkej nóž.
Starej budźemoj, šěrej budźemoj:
Ženje wjacy rej'wać njeb'dźemoj.

15. Zleńk. Reja.

Wona do kuchnje.
Wón ju slědnje
Z widlicami.

Wona do pjecy,
Wón za njej přecy
Z widlicami.

16. Na frejnym pólku.

Na frejnym pólku.*) —
Što ha na tym pólku?
Jana wulka gora.
Gora na pólku, na frejnym pólku.

Što dha na tej gorje?
Jana wulka boma.
Boma na gorje, gora na pólku, na frejnym pólku.

*) Je to pěseń w imitirowanej, wězo wopačnej delnjolužiskej narěči, kaž ju wokolo Khrósćic lud spěwa.

Što dha na tej bonje?
Jana wulka galza.
Galza na gorje, gora na bomje, boma na pólku, na frejnym pólku.

Što dha na tej galzy?
Jane wulke nazdo. — atd.

Što dha wo tom nazdźe?
Jane wulke jajo. —

Što dha wo tom jaju?
Jad'n wulki baćon. —

Što dha wo tom baćonu?
Jane wulke parjo. —

Što dha wo tom parju?
Jane wulke poslo. —

Što dha wo tom poslu?
Jana wulka tka. —

Što dha wo tej tki?
Jana wulka koža. —

Što dha wo tej koži?
Jad'n wulki bubon. —

Što dha wo tom bubonje?
Jad'n wulki praskot.

Praskot w bubonje; bubon w koži; koža w tki; tka w poslu; poslo w parju; parjo w baćonu; baćon w jaju; jajo w nazdźe; nazdo na galzy; galza na bomje; boma na gorje; gora na pólku, na frejnym pólku!

17. Dźěćaca hrajka.

(Wot Khróśićan Lisaka.)

Poćepaj, poćepaj, dźěžiček;
Nima žanu wobručku.
Hola hej, što tu jo?
„Khudy muž.“
Koho póta?
„Hollandu.“
Holland a doma njej'.

18. Wubjerawosć.

(Wokoło 1830 napisał H. Zejleŕ.)
(Přir. Smol. I, p. 225.)

Skočiła holčka do zahrody.
Do zahrody rućanej,
Torhala rutu z korjenjemi.
Zo chcyła wěncy wić.
Dyrbjał tón wěnc tom' młodźencej być.
Chcyła jón roztorhać,
Po šćežkach rozmjetać.
Z nohami podteptać.
Dyrbjał tón wěnc mojom' hubom' bratřikej być.
Chcyła jón zezběrać
A do rankow zestajeć.
A jemu do rukow dać.

(Z jeneje papjerki.)

19. Spěwančko holanskich holcow.

Mała sym bóla.
Pěsku sym hrała.
Z čerwjenym jabłučkom zehrawała.

A. Stawaj, Hansko, stawaj,
Ptački fifoleja.

B. Njech tam fifoleja,
Woni maja małe hłojčki.
Woni so bórzy naspijeja.

20. Kónc wójny.

(Ze Štyri Dubow.)
(Variant Smol. I. čisło 243.)

Ja tam widžach wróbla lećo.
Z takimaj swětłymaj wočomaj.

Ja jom' prajach „dobry wječor".
Bě pak hyšćer swětły dźeń.

Wón tam leći do za'rody.
Do za'rody różowej.

Wušćěwaju róže čile.
Rjane běle čerwjene.

Nichto njeběše tak smělny.
Zo by jemu wošćipnył.

Gółčec Ruza bě tak smělna.
Ta sej jemu wošćipnu.

'Dźe ju wona zwotnošeše?
Hanskee Hermanej do łoža.

Tam ju wona rozkładźeše.
Na joh' čiste póslančko.

Herman woznje ju za ručku,
Wjedźe sej ju do jstwy mutř.

Sadźi sej ju za te blido,
Sam so synu za stoł k njej.

Jěz a pij, moja rjana lubka,
Jěz a pij nětk, moja Ruza.

Nětk ty dyrbiš moja byći,
Moja dyrbiš wostaći.

Prjedy bě ty lubka moja,
Nětk b'dźeš žona zwěr'wana.

Lubka wšak je česne mjeno,
Žona hišće česniše.

21. Serbske holičo.*)

Sym Serbow serbske holičo,
Mi Hanka rěkaju,
A wječor, hdyž so zaćmiło,
Dha ja do hródźe du.

Tam syno a tež połećo
Dam kruwom do korta
A potom hródź ja zasćelu,
Zo móža derje spać.

Tež wšitke rjenje podeju,
Kiž móža mloko dać,
A potom hrodź ja začinju,
Sej rucy wumóju.

Sej swoje włóski zhladkuju,
Du potom na přazu,
A hdyž je sydom wotbiło,
Dźe luby do přazy.

Tón pohlada tam přez wokno,
Hač ja sym na přazy;
A hdyž je dźesać wotbiło,
Mje luby wjedźe dom.

A moja luba maćefka,
Ta na mnje njeje zła,
Zo hdyž je luby přikazał,
Zo sym joh' njewěsta.

22. Jank.

(Dźěćace hrónčko; přir. Smol. I, 240, jenajki rjadk 1 a 3.)

Jank, tón běži po wsy dele
W roztorhanych kholowach.
Hanka hlada z woknom won,
Mysli sej, zo je batelmon,
Njese jom' kusk khlěba won.

23. Zrudna holčka.

(Přir. Smol. I, čo. 174.)

Přistaja so po rjadkach:

8: Swoje ličko čerwjene.
17: Hdy bych ći rumje skoržiła,
Bych sej će zrudźiła.
32: Swojoh' luboh' najrjeńšoh'.

*) Nowiša ludowa pěseń na podłožku H. Zejlerjoweho spěwa: Sym Serbow.

24. Dźěčaca bajka.

Dźěłaj so, dźěłaj so pišćałka!
Mać jědźeše do Kulowa,
Kupi sebi honača,
Pojsny sej joh' na wrota:
Přileći tam wulki ptak,
Wotkusny tón lěpši čwak.
Lećeše z nim do lěsa,
Wotrěza sej kolesa;
Lećeše dom,
Natwari sej dom;
Bydli tam kaž wulki knjez:
Rano dźeše na łuki,
Šćipaše sej naliki,
Jědźe z nimi na wiki.
Přińdźe sowa, wšitko skhowa.
Do toh' rjanoh' zelenoh' dola.
Wari sebi čornu zopu,
Staji sej ju na wokno:
Přińdźe ranca,
Wšitko spanca;
Sowa lězo z khlěwa,
Kapon za njej spěwa!

25. Dobra nóc.

(Přir. Smol. I. 40 skónčenje.)

Jenu khěžku mějachmoj,
Hromadźe w njej bydlachmoj.
Dobra nóc, tysac króć,
:,: Hdyž mój njemóžemoj :,: swojej bóć.

Jene hłidko mějachmoj,
Hromadźe na nim jědźachmoj.
Dobra nóc atd.

Jenu šklíčku mějachmoj,
Hromadźe z njej' jědźachmoj.

Jene jabłučko mějachmoj,
Hromadźe z nim kulachmoj.

Jene łóžko mějachmoj,
Hromadźe w nim lěhachmoj.

26. Rubjena Maruška.

(Přir. Smol. I, 5. Variant.)

Po 20. rjadku spěwa so w Smječkecach dale tak:

„Ha porjedź mi, porjedź korčmańka,
Toh' piwa mi, wina, wšoho dosć."
Korčmańka karančki naliwaše
A Maruška horje je nošeše.

„Korčmańka, čeju maš dźowčičku,
Jo dha to twoja domjaca
Abo je to twoja služowna?"

„„To nic njeje moja domjaca,
To jo moja služowna.""
„Hdyž jo to twoja služowna,
Móžu ja z Marušku lehnyć hić?

„„Z Marušku móžeš drje lehnyć hić,
Při njej dyrbiš pak z česću spać.""
Korčmańka łoža sćeleše,
Ha Maruška swěcu swěćeše,
Ha při tym hórcy płakaše.

„Čohodla płakaš, Maruška?"
„„Kak dha njedyrbjała płakaći,
Hdyž dyrbju ja z rajtarjom lehnyć hić?""

A hdyž bě so minyło přez poł nóc,
Dha so jej rajtař poča prašeći:
„Powjez mi, powjez, Maruška,
Čejej' sy ty staršej' dźěćo?"

„„Wujezdźan korčmař jo mój prawy nan,
Ha Wujezdźan korčmańka moja prawa mać.""
„Ha hdyž jo Wujezdźan korčmař twój prawy nan,
Ha Wujezdźan korčmańka twoja prawa mać:

Ha dha sym ja twój młódši bratr,
Ha sydom sym ja lětkow rajtował,
Ha sydom sym sukničkow roztorhał,
Ha ryzy sym konja zarajtował."

Kónc je potom kaž w Smolerjowej zběrcy.

27. Mjetel.

(Smol. I, čo. 13, Jórdan čo. 12, Hórnik Č. M. S. 1875, čo. 4.)

W Smječkecach ma tuta pěseń jeno 3 strofy a 3. strofa rěka tak:

Bórnje bóch to runje njeboł,
Ja sym tola jónu boł.
Nětk sym čorny mazany,
Na staroh' sym podobny.

28. Walčik.

(Smol. I, čo. 324, hdźež staj jenož prěnjej dwě rjadcy.)

a) Ze Smječkec.

Štoha tam ći naši :,: dźěłaja, :,:
:,: Zo so mi žonić :,: njedaja. :,:

Woni tam pšeńcu :,: woraja. :,:
:,: Ha so mi žonić :,: njedaja. :,:

Woni tam lisćo :,: hrabaja, :,:
:,: Ha so mi žonić :,: njedaja. :,:

Woni mje doma :,: trjebaja, :,:
:,: Ha so mi žonić :,: njedaja. :,:

b) Ze Zabroda.

Naši te swinjo :,: rězaju :,:
A so mi žonić njedaju.

Starego žěda mi :,: rychtuja. :,:
Młodego gólca mi njedaja.

Stary mi ležy :,: na bocy, :,:
Jako ten kamjeń na łucy.

Młody ten chodźi :,: po dworje. :,:
Jako ten hołbik na třěše.

Jěznik ma paječu k šwikanju, :,:
Hólc pak ma lubku k žćěkanju.

29. Zasakłe holičo.

(Přir. Smol. I, 137.)

Na 3. strofu spěwaju w Smječkecach tutu 4 a 5:

Trěću jo bańku načeriła,
Ha wěnašk rućany zhubiła.
Hoj hej. Ha wěnašk atd.

Na to jo swariła jeje mać,
Jeje luba stara mać.

Na to přizamknjetaj so kruchaj z druheju pěsnjow:

Njeswaŕ maći luba moja,
Wšako mam ja luboh' rajtarja.

Rajtarja luboh' chcu ja měć,
Tón rajtaŕ tón ma swětły mječ. —

Wabiła sej joh' wona, wabiła
Horje do swojeje komory.

Z piwom joh', z winom wopoj'ła.
Pjeršćenik sleborny sćahnyła.

Z woknom joh' dele storčiła.
Ha hišće so jom' wusmjeła.

Moja Hanka, tebje sym ja dawno znał,
Njejsym 'šće će dosć prawje znał.

Ja sym tebje lubował sydom lět,
Njejsym ja dostał zeleny wěnc.

Ha hdyž měł ja tón zeleny wěnc,
Dha mohł so z hercami k wěr'wanja wjesć.

30. Zrudne holičo.

(Přir. Smol. I, 70; rjadk 12—15.)

:,: Dobry ći wječor, holičo;
Kak dha hišće so ći dźo? :,:

„Mi drje so dźo haj wšelako,
Ći (ja) skoržić dyrbjała.“

Prjedy sym měła luboho,
Nětk nimam žanoho.

Wón jo sej druhu wobhladał
A budźe sej ju brać.

Njech sej ju berje Božemje,
Ja wot njoh' wjac' njerodźu.

Wo mojej nanowej zahrodźe,
Tam stoja štomy tři:

Na prěnim rostu naliki,
Na druhim mušota.

Na třećim rostu jabłučka,
Jabłučka čerwjene;

Z wonka su běłe, čerwjene,
Z nutřka su jědojte:

Te słušeja hólcam tajkimle,
Kotřiž tak falšni su.

31. Dary.

(Přir. Smol. I, čo. 29.)

Wot 17. rjadka spěwaju w Smječkecach takle:

Što tej starej maćeri dom?
Lišći pjelc hač do zemje,

Zo b'dźe móc na naj spominać,
Hdyž b'dźe so kemši hotować.

„Ha štoha tom' starom' nanej dom?"
Fajfu dobroh' tobaka,

Zo b'dźe móc na naj spominać,
Hdyž b'dźe mudre hrajki wukład'wać.

„Ha štoha tej młódšej sotřičcy dom?"
Tu lindyr suknu hač do zemje,

Zo b'dźe móc na naj spominać,
Hdyž b'dźe so k wěrowanju hotować.

„Ha štoha tom' młódšom' bratřikej dom?"
Toho haj ryzy konja šěmela,

Zo b'dźe móc na naj spominać,
Hdyž zechce na wójnu rajtować.

32. Dźěd a šwjerč.

(Přir. Čas. M. 1875, str. 74.)

Dźěd jo wowcy hriby zjědł,
Nět jo wowka khora,
Dźěd jo prawy stary nora,
Wok'ło knjeżoh' dwora wora.
Rozhněwa so stary šwjerč,
Wubi swoju žonu prěč,
Přeco dźi! mloda budźe česć mi dać
A rjane běłe łožo słać.

33. Hólčik wo jastwje.

(Přir. Smol. I, čo. 75.)

Zady 11. rjadki zasunjetaj so w Smječkecach tutaj:

Čohodla dha njedrjał khodźić w lindyr sukni,
Hdyž jo mi lubka kupiła?

A pěseń so po Smol. 30. rjadcy takle skónči:

„Předaj, moja lubka, kórarje,
Wumóž mje z toho jastwa wón."

Předała holčka kórarje,
Wumóhła luboho z jastwa won.

Luby tón dźěše z jastwa won.
Štyri jom' hercy zejrawachu,
Po tej mi drózy Dreždźanskej.

34. Pohonč a burska dźowka.

(Přir. Smol. I, 117. Rjany variant.)

Pěseń započina so w Smječkecach:

Z tamnoh' boka jězora.
Tam stojitaj hrodaj dwaj.

Na 6. rjadku slědujetaj rjadcy:

Mudre sej rady radźeštaj.
Horde sej słowa dawaštaj.

Město 15—18. rjadki spěwa so:

Prjedy hač honačik zaspěwa,
Holičcy so zastyska.

Přeco běžeše do konjenca,
Tam so z ćicha nutř kłapaše.

A k tomu přistajitaj so rjadcy:

Ze swojim małym porsćikom,
Ze swojim slěbornym pjeršćeńkom.

Město 17. a 18. so spěwa lěpje:

Wočiń, wšak wočiń, pohončo!
Tón twój nowy konjenc.

Cyła pěseń pak so takle skónči:

Stara mać po dworje khodźeše.
Druhi króć pohonča wołaše.

Stawaj wšak, stawaj pohončo.
Hoń te konje na tu trawu.

Druhe su dawno na tej trawje,
Ha naše doma na słanju stoja.

Stara mać po dworje khodźeše.
Třeći króć pohonča wołaše.

Stawaj wšak, stawaj pohončo,
Hoń te konje na tu trawu.

„„Njewołaj wšak, njewołaj, pohončo!
Wołaj wšak přeco, syno mój!““

„Moju dźowku ty skrydnyć njemóžeš,
Ta žno jo kejžorej slubjena!“

36. Přewod lubeju.

(Přir. Smol. I, 24.)

Tutón spěw započina so w Smječkecach takle:

Z wječorka, z wječorka jara jo ćma,
Wšitke ludźička ćiše spja,
Žane wjac ptačatka njespěwaja.

Hólčik swoju lubku dom přewodźa
Nimo toh' hajka zelenoho,
Nimo toh' kerička rokotowoh'.

Tam staj so dele synyłoj,
Swoje sej lubosće rozkładowałoj,
Swoje sej nuzy skoržiłoj.

36. Serbska reja.

(Přir. Smol. I, 256.)

Mèsto poslednjeju rjadkow spěwaju w Smječkecach:

Stara mać te pisane
Ćelatko, hodejo!

37. Reja.

Wjele króć sym ja z tobu rejwał,
Ženi ja njejsym z tobu spinkał.

To jo, holčo, twoje zbožo,
Zo ja njejsym z tobu spinkał.

38. Žarliwy luby.

(Smol. I. čo. 117.)

Wot 14. rjadka spěwaju w Smječkecach takle:

Žaneje rjeńšeje njenamakał.

Zawróćił hólčik konika,
Přeco wón ćěrješe k lubčičcy dom.

Hólčik tón do dwora ćěrješe,
Hólčik před khěžu pozasta.

Holčo te na prozy stoješe,
Z druhim so hólcom rozmłowješe.

(Brachuje pjeć rjadkow.)

Chceš-li bóć, holičo, lubka moja,
Z druhim hólcom so njerozmłowjej!

Ja sym nětk jedyn wyšši wojak,
Ja chcu joho zatřěleć.

Njetřělej, njetřělej, atd. kaž p. Smolerja.

39. Holičcyny són.

(Dospołniša něžli pola Smol. I, čo. 235.)

Skočiła holička do zahrodki, :,: W jenym budźe kemši khodźić, :,:
Do zahrodki rućanej'. :,: W tym druhim na piwo. :,:

Torhała rutu z korjenjemi, :,: Hdy bych ja tole wjedźała, :,:
Chcyła hólcam wěncy wić. :,: Zo mój luby wojak jo, :,:

Kóždom' hólcej po jenym, :,: Bych jej radšo roztorhała, :,:
Swojom' lubom' wěncaj dwaj. :,: A do błóta poteptała. :,:

40. Njewjesćine Božeńko.

(Krótši variant pěsnje w Smol. I, čo. 256.)

(Hłós: Přeco jo holička wječerjała.)

Božemje, božemje, luby nano,
Mějće dźak, mějće dźak wječor rano,
Zo wučili mje sće,
Štož prawje je.

Božemje, božemje, maći moja,
Ženi ja njeńdu wjac' dźowka twoja.
Muža b'du ja brać,
To budźe so stać.

Božemje, božemje, bratraj mojej,
Budźtaj sej wój tak swěru swojej.
Kaž bratřikojo su,
Kiž lubuja so.

Ja sym ta jenička dźowčička,
Wušijće mi do wšoh' mojoh' moje mjena,
Zo budu ja znać,
Štož sobu b'du brać.

W komorje, w křini su poslešća rjane,
Te dyrbja bóć wysocy wupósłane.
Zo šik budźe dać,
Hdźež budźemy stać.

Přahaj, mój pohončo, styri brune,
Ha wozy wy jědźće tak rjenje runje;
Ha někotři po puću sobu dźiće;
Hladajće lubi, zo njezwróćiće!
Dźak budźeće brać,
To b'dźe so wam zdać!

Witaj k nam, witaj rjana Hanka,
Wjezeš nam sobu twojoh' staroh' nanka?
Wjezeš nam wšo,
Zo zwjeselu so.

Pomhaj Bóh, pomhaj Bóh, lube dźěći,
Hdźe maće wašoh' nana, kiž je na swěće;
Ja dyrbu k wam ćahn'ć,
Nic ničo wam kran'ć.

Widźu ja, widźu khěžu rjanu,
Z kotrejež tam lubi z njeje won ćahnu.
Bóh měr wam daj,
Tón pokoj wam staj!

41. Holičo při studničcy.

(Krótši variant Smol. pěsnje I, 138.)

Na wysokich horach
Jena čista studnička,
How, how,
Jena čista studnička.

Wo njej' jo so wumóła
Jena rjanu holička atd.

Prěni raz so wumóła.
Rubiško jo zhubiła.

Druhi raz so wumóła,
Pjeršćenik jo zhubiła.

Třeći raz so wumóła,
Wěnačik jo zhubiła.

Štó ju domoj wołaše?*)
Jeje luba stara mać.

„Njeswaŕ, njeswaŕ maćeŕka,
Ja mam luboh' rajtarja."

Rajtarja ći njedam měć,
Rajtaŕ tón ma swětły mječ.

Tam ja widźu swoju krej,
Moje cyle žiwjenje.

42. Naš kral Jan njech žiwy je!

(Wot Glawšec Jakuba ze Serbskich Pazlic.)

(Přir. zleńk p. Smol. I, čo. 322.)

Serbscy bratŕa, dajće nam
Do wole so napići;
Škleńcu piwa dobroho,
Z wjesołosću wužiwać,
Napijće so do wole,
Dóńž 'śće krošik w móšnje je.

Na te zbožo krala našoho,
Kotrohož Serbja česćuja,
Budźe tuta škleńčička
Bórzy wuprózdnjena.
Serbja, Serbja wołajće:
Njech naš kral Jan žiwy jo!

Ha ty, moja Hančička,
Žiwa budź a zbožowna,
Zo bych ja wo krótkim času,
Z tobu spinkać móhł we łóžku.
Hanka, Hanka, lubuj mje,
Hewak će smjerć hóluje.

*) Je zleńk druheje pěsnje.

43. Sołorik jako posoł.

(Z Smječkec wot Madleny Čornakec. Přir. Smol. I, čo. 71.)

Wo srjedźa mi w Smječkecach,
Tam stoji topoł zeleny, ho hej.

Na tym mi topole zelenym,
Sołorik tón drobny ptačk.

„Sołorje, ty luby sołorje,
Ty by mi móhł z pósłom stać.

Ja tam zleću, pozleću,
Hač na tón Rynčec nowy dwór.

Na Hancyne woknješko,
Na jeje pisane pósłančko.“

„Zwočinjej, zwočinjej, holička.
Rjana, běła čerwjena.

Ja tebi njesu powjestwo
Wot twojoh' rjanoh' luboho!“

„„Hdy by na mojim lubym što było,
Dha by wón přišoł ke mni sam.

Ha mój bychmoj sej prajiłoj,
Wot prěnjoh' hač do druheho,
Ha na posledku wot wšoho!““

44. Zhubjena wowcka.

(Smol. I, čo. 125.)

Na koncu pěsnje přistaja so w Smječkecach hišće:

Ty sy mi šlundrija šlundrijowska,
W šlundersukni hač do zemje;

Hdy by ty sobu njehmała,
Njebychmoj wowcki zhubiłoj.

45. Złe myto.

(Smol. I, čo. 121.)

Na kóncu spěwa so w Smječkecach:

Jowle maš ty popiko! twoju mzdu,
Tajku mału zapłatu,

Zo sy mi Hanku zwěrował
A swěru na nju zhładował.

45. Božeńko.

(Ze Zabroda.)

Srjedź 6. a 7. rjadka zasuwaju so:

Běžała holička na piwo.
Přez tej hajkaj zelenej.

Nadběžała je korčmičku.
Korčmičku při puću.

Do korčmy wona zastupi.
Wšěm dobry wječor přeješe.

Před poslednjej strofu spěwaju w Zabrodźe hišće:

Přec běžeše do swojej' nowej' komorki.
K jeje swětlemu wuhladkej.

Wona tam dele hladaše
A swojoh' lubeho wuhlada.

Na brunačku rajtowaše,
Nimo jich dwora do wójny.

Mój luby, comej so rozžohnować,
Rozžohnować na dolhi čas.

Božeńko sej praještaj.
Runje na so hladaštaj.

Budź tu bože mje holička.
Njepłakaj ty ženje wjac.

47. Sam njepřińdźe.

(Smol. I, p. 23.)

Haj kak dha 'cu ja winko pić, :,:
Hdyž tu mój luby při mni njej'?

Potom Smol. str. 16—24, za tym:

Była też khuda służomna, :,:
Wšak wóčcy rjanej brunej maš.

48. Radźenje.

(Variant Smol. I, p. 73.)

Spěwaj mi holičo wjeseły hłós atd.

„Wšitko tam wjesełe do korčmy du,
A ja pak dyrbu žarować!"

„„Śćehń sej ty hołčo, šlewjer běły,
A dźi też za lubym do korčmy!““

Luby tam khodźeše ze jstwy do jstwy
A žaneho słowčka njeryčeše.

Luba w kućiku zrudna steješe
A nichtó z njeju njerejowaše.

Luby tón běžeše z piwa dom atd.

„„To sym ja wšitko činił z hłuposću,
Nihdy pak ze žaneju lubosću!““

„Nječiń tola mojemu nanej złósć
A mojej maćerćy zrudobu.

Nječiń mi sotram hanibu,
Mojim tym bratram gramotu.

Potom Smol. p. dale. Hóley ći holičo atd.

49. Dźěćaca bajka.

(Variant pěsnje w Łužičanu lěta 1866, čo. 5.)

Baje baje basničku atd.

Jena skoči do młóna,
Młónkecy po wobjeda,

Dachu ji škličku trochu,
Z prynku ji do rće kłóchu.

Štóž b'dźe prěni hubu wočinić,
Budźe tón rympl zjěsć.

50. Wulke wjesele.

(Přir. Smol. I, p. 197. 1—2.)

Ženje ja njejsym tak wjeseły był,
Hač hdyž sym z mojej lubku dom šol.

Njech ja ta zyma tak wulka hač chce
A tola so wjesele k holičcy dźe.

Ha njech je ta wójna tak wulka hač chce
A tola swoju lubku njewopušću.

51. Njeswèrna lubka.

(Reminiscency pèsni p. Smol. I, čo. 161 a čo. 31, hewak hišće njećišćane.)

Z tamneho boka klóštyra
Steji murjowany hród.

We tym hrodźe holcy dwè.
Wobej bèštaj jenajkej.

Ta jena bèše domjaca,
Ta druha służomna.

Domjaca mèješe lubeho,
Służomna žaneho.

Přez to płače służomna.
Domjaca ju troštuje.

Mjelč a njeplač holečo,
Ći chcu poł mojoh' kubła dać.

A hišće młódšoh' bratřika.
Zo by twój luby był.

Duž na hermank so podaštaj.
Bratřik a lubčička.

Bratřik so holčki wopraša:
Što chceš měć kupjene?

Ja chcu ći kupić sukničku
A jedyn złoty łochć.

Kupuj ty abo njekupuj.
Swojej tola njeb'dźemoj.

By-li mi prjedy prajiła.
Zo nochceš moja być,

Bych z hercami sej hrać dał.
Po dwěmaj hasomaj.

Po jenej hasy k maćercy.
Po druhej k holičcy.

Hdźe je hdźe nět mój ryzy kóń.
Kotrohož sym zajězdźił?

Hdźe je hdźe nět moje holečo.
Kiž sym ja lubował?

Hdźe su hdźe nět moje škórnički.
Kiž sym ja přerejwał?

Hdźe su hdźe nět moje tolerje.
Kiž sym ja rozmjetał?

52. Zrudny luby.*)

:,: Cyła wjes so skhadźuje,
Tam na kermušku rejwać hić. :,:

Wšitko tu rejwa wjesele
A ja pak dyrbu žarować.

Wšitke holčki te tu su,
Hač moja Hanka, ta tu njej'.

Ha tu ja zabyć njemóžu.
Haj tu ja zabyć njebudu.

Wšitko, štož sym přečinił z njej'.
To njem'žu wjacy nabyći.

*) Tuta ludowa pěseń je wot K. A. Fiedlerja wobdźěłana a w Łužičanu l. 1864, čo. 2 wozjewjena.

Majoron a lijonki
Chcu na jej row dać sadźić.

Kříž čorny z běłymi rózemi,
Chcu na jej row dać stajić.

A swětły wěnc tež do cyrkwje
Chcu k wopomnjeću pojsnyć.

Hdyž potom du do cyrkwički
A na njón z wóčkom pohladam,

Zrudźi so moja wutroba
A płakam přo moju Hanku.

Hdyž wona mi mój klobuk wza,
A zwjaza mi bant zeleny. . . . .

53. Domojwrót.

(Variant Smol. p. I, 43.)

Mjez str. 16 a 17:

Na běłym konju šumelu.

Za str. 22:

Wono je so minyło sydom lět,
Jako mój luby na wójnu šoł.

Wón je mi slubił zaso přińć
A nět so nihdźe njepora.

54. Dźěćace hrónčka.

Bože dźěćo wobradźa,
Worjechi a jabłoka;
Štom też jara swěćaty,
Do kofeja tykancy.

Bože dźěćo wjesele,
Rumpodich zes . . . .

55. Receptaj přo žahupalenje.

Toho muža žaha pali, kiž ma dźewjećdźesat dźěći!
(To so pjeć króć praji, potom žaha palić přestanje.)

Mje žaha pali!
Žaha běži po zelenym puću!
(Tuto hrónčko so tak dołho wospjetuje, doniž žaha palić njepřestanje.)

56. Dźěćacy wječorny spěwk.

(Přir. Čas. 1875.)

Hdyž ja wječor lehnjé du.
Štyrnaće jandźelkow zo mnu du.
Dwaj stejitaj mi we hłowach.
Dwaj staj mi k nohomaj.
Dwaj staj na mojim prawym boku.
Dwaj staj na mojim lěwym boku.
Dwaj mje wodźěwataj.
Dwaj mje wachujetaj.
Dwaj mje do njebjos wjedźetaj.

57. Wbohe holičo.

Lěpši variant pèsnje we Čas. M. S. 1872 zešiwk I. str. 54 čo. 3 podateje.

Jěli su grofojo přez jene polo.
Haj přez jene polo do korčmički
Hadej hadej hadej.

Pomhaj Bóh, pomhaj Bóh, korčmařka.
Maće wy dobroh' piwa, palenca?

Haj, haj, dobroh' piwa, palenca
Wšěm cuzym hosćam naliwam.

Korčmařka, je to waša dźowčička,
Abo je to waša służomna?

Ně, to njej' moja służomna.
To je moja samsna dźowka.

Duž dachu tej maćerej sylny pitk,
Hač pokhili wona swoju hłowičku.

Duž klakny so holčo k jejnymaj rukomaj:
„Stańće horje, moja maće, woni chcedźa mje morić!"

Duž klakny so holčo k jejnymaj nohomaj:
„Stańće horje, moja maće, woni chcedźa mje tŕěleć!"

Duž klakny so holičo k jejnej hłowje:
„Ach stańće, moja maće, mój Bóh chcył so smilić!"

Woni wzachu to holičo za blido.
Rozrězachu je kaž karpy, ryby.

Hdźež žana ta krepka zlećeše,
Tam swěca so stejo swěćeše.

Hdźež žana ta swěčka swěćeše,
Tam Boži jandźel stejo spěwaše.

Tej holičcy zwony tak rjenje du,
Wot grofow rapaki kurčo torhachu.

58. Budźeŕ.

(Variant Šmol. p. I. 63.)

1—22 přir. Smol.

Ha zdychuj abo njezdychuj,
Hinak tola njebudźe.

To sym hižom prjedy wjedźiła.
Zo swojej njeb'dźemoj.

Hdy sy to prjedy wjedźiła.
Čom' dha sy mi wěriła?

Wěriła drje sym ja, wěriła.
Wšitko pak z falšom měniła.

59. Narodne hudančka.

1) Štyri tupytancy
Dwoje wotrohancy:
Potom lěpjenca,
Potom kidanca,
Potom lijenca:
Što to je? [Krowa.]

2) Štyri nóžki, khrihjet
a žadyn hrjuch. [Stol.]

3) Hdyž won dźe, so směje,
Hdyž nutŕ dźe, pišći. [Wódne khany.]

4) Słyšiš a njewidźiš. [Pjerd.]

5) Mamy wotročka, kiž wodnjo a nocy dźěła. [Časnik.]

6) Přeco je a ženje so njenajě. [Rězak.]

7) Što je: dwě knježničcy w jenym črijku? [Khójnowe wóčka.]

8) Što je: tři knježnički w jenym wěncu? [Tyglowe nóžki.]

9) Štyri rózki, žane nóžki, huš, huš! polěz na mnje. [Posleščo.]

60. Dźěćace hrónčka.

1) A Bej Cej,
Čisń tom' čornom' psej:
Bělom' njedaj ničo,
Njech tón běži kwičo.

2) Stawaj horje njeroda.
Koza brjóžeń pobodła.
Cyle běrny zežrała,
Pincu polnu nas . . . .

3) Moja mać so ženi
Do delan deli.
Tajkoh' sej bjerje,
Zo khołow njezmje.

4) Jank běži k rěcy,
Njese ptački w měcy.
Jank běži přez łuku.
Njese ptački w klobuku.
Jank běži po dworje,
Njese ptački w khołowje.

61. Frejarjej.

(Započatk přir. Smol. I. 254.)

Fidrowčenjo do wsy nutř čołmichu
Před Šołćic dworem zastachu.
Hohadchej zastachu.

Šołćina po dworje khodźeše
We pisanym kožuše,
Hohadchej kožuše.

Witajtaj hólcaj wobej dwaj.
Našich holcow frejerjaj.

Njehladajće dołho witanja.
Njech wašej holcy won přińdźetaj.

Holcy tej won přińć njeb'dźetaj.
Wonej we korčmje rejujetaj.

Zawróćištaj hólcaj konikow,
Rajtowaštaj do korčmy.

Korčmařka na prozy steješe
We wušiwanym šórcuše.

Zawróćištaj hólcaj konikow.
Rajtowaštaj do hródźow.

Konikow tam zwostajištaj,
Samej so do korčmy wróćištaj.

Po skhodźe horje stupaštaj,
Z wotrohami šćerkaštaj.

Wo durje so klapaštaj:
Holcy so w rejach wusmčwaštaj.

Holcy teju lubeju wuhladaštaj.
Přeco skočištaj z reje won:

Witajtaj, witajtaj, lubej dwaj,
Witaj, mój luby, sam woselje.

Hólcaj so lubkomaj dźakowaštaj. My njepiskamy k zrudobje,
Runu dróhu k hercam stupaštaj. My piskamy jenoż k wjeselu.

Piskajće hercy wšitcy tro. Dźewjeć swěćeše,
Piskajće přec wšitcy dźewjećo. Dźewjeć hercow piskaše.

Naju lubkomaj k wjeselu. Rjeńša ta Marja NN-ec je.
Druhim holcam k zrudobje. Rjeńši tón Gusta MM-ec je.

62. Hrónčka.

(Wokoło Wóslinka; spěwa so po hłosu: Naš njeboh dźěd.)

1) :,: Chcemoj mój. :,: :,: z kiru z karu. :,:
Do drjewa jěć,
Haj do drjewa jěć.

2) Hopsa Ruza, žana nuza,
Dźewjeć dźěći, žanoh' muža!

3) Wosyk jena mała wjeska:
Tam so stajnje wjele kleska.

4) Zleńk: :,: Tři mole :,: wokoło khěžki;
Hanka sy ty doma?
Tyk' tu kudźel z woknom won,
Ja chcu ći ju popřasć.
Kudźel won ći ja njetyknu,
Ty sy so ze mnu khwalił!

5) Ćemjercy po Krala
Tam je złota šnala.
Bórku pola Panca.
Tam je złota ranca!
(Dźěćace hróńčko z Prěčec.)

6) Spěw Ćicheho Michała:
Ćichi Michał,
Lucyja,
Do hribow hić!
Kobjele nimam!
Dźi sej k susodej požčić!
Susod sam nima. —
Wobliz mi rić!

7) Hrónčko zyby: Dźiw, dźiw, dźiw,
Ty sy moju dźowčičku bił!

8) Wudmo: Našoh' nana bratra syn,
Tón ma tajku pišćałku,
Hdyž wón na nju zapiska,
Za starym sydrom zawonja.

63. Delnjoserbske kruški.

a) Dodawk k Jórdanowej zběrcy:

Čo. 4. W Křišowje spěwaju město 5. tule strofu:

Přiwjeza jogo ze duba,
Zejdus graja
Zynda lynda
Přiwjeza jogo za duba.

Čo. 5. rjadk 23 słyšach lěpše:

Tam ju z wóza posajźichu.

b) Dodawk k mojej I. zběrcy:

Čo. 27. W Prjawozu słyšach město 8. a slědd. rjadkow takle:

O měl ja kynika obsed'aneg'
Ze zlotom a sljobrom hobłožoneg',
Kśel ja rejtowaś z wjacorka,
Tu rownu drožku do Prjawoza.

64. Hornjoserbske kruški.

Dodawki k dźěłej I. Smolerjoweje zběrki.

Čo. 14. We Wěteńcy spěwaju na 12. rjadk:

Zo woni dyrbja duby torhaći,
Duby z tymi korjenjemi;
Wětřik woni dyrbja haćići
A wodu dyrbja kopići
A rěki dyrbja tam ryći atd.

Čo. 18. Wo Wosyku spěwaju na kóncu:

Bydli, mój luby, hdźež ty chceš,
Ja wšudźom chcu być při tebi.

Čo. 38. We Wěteńcy spěwa so na Smolerjowy posledni rjadk dale tak:

Wšak ći ja sćelu kóžde ranko
Jedyn zeleny rućany wěnk.

Wo tom wěncu jo dobry trošt,
Z tym so ty móžeš troštować.

Sama tam njem'žu k tebi přińć,
To mi nic njedatej nan a mać.

Ja sym swarjena twojedła.
Ty pak sy swarjeny mojedła.

Před našej khěžu je žežki kamjeń,
Tam chcemoj naju obšejd brać.

Ty dźeš horje, ja du dele
A tak mój rózno přińdźemoj.

Čo. 49. Słyšach za 30. rjadk:

Do lapki židźanej',

a za 58: Na holcach přerejwał.

Čo. 51. Město 8. a 9. rjadka sym słyšał:

Hale něklej mi zhudawaj holečo,
Ha što mam ja ćežke na wutrobje.

Ha to drje ja zhudawać njetrjebam,
Hale to žno so ja trósku nadźiju.

Čo. 86. Srjedź 34. a 35. rjadka słyšach w Smječkecach hišće spěwać rjadkaj:

Jow maš, mój krawčiko, twoju 'zdu,
Zo sym ći słubił Marušku.

Čo. 122. Tuton pěseń spěwaju w Smječkecach tak:

Lubičenjo (?) z wójny dom ćehnjechu
Ha bratřikowoh' konika wjedźechu.

Hilžička jim napřećo běžeše
A spěšnje so jich tak prašeše:
rjadk 5—7 = Smol. 4—7.

8. Ha z cynowej tej khanu zejhrawje.

Hilžička so njemóła spokojić,
Ha přec je do Gubina běžała.

Ha bliže jo Gubinej přiběžała.
Rucy bratrej na khribjet wlečechu.

Ha přišła kusk je wyše Gubina,
Ha bratřika wjedźechu k šibjeńcy.

Na to Smol. rjadki 16—21:

Ha z kejžorowej dźowku sym nócku spał,
Z tym sym soj šibjeńcu zasłužił.

Město rjadkow 25 a 26:

Ha jow maš sotřička dwaj pjenjeżkaj,
Ha żaruj mje dwě lěćo a dźeńkaj dwaj.

Srjedź rj. 36 a 37 so zasuwa:

Ha woni bychu wěsćo prajili:
Ha to je za te kranjene pjenjeżki.

Město rj. 41. praji so:

Ha zo sej bratřika wotwježu swojeho.
Tři sta mi tych tolěr wjele njej',
Ha swojeho bratřika z tym wotwjež sej.

Konc ma so tak:

Wućeże Hilžička z nóżnjow mječ.
Ha wotća katej z nim hłowu preč.

Ha jow maš ty to myto, kato mój.
Zo sy mi bratřika k šibjeńcy wjedł.

Čo. 136. Město 24 rjadka słyšach:

Tam krynu swoju hospodu.

Na 48. rjadka slěduja:

Pohonč z łoża stawaše.
Konje na dwór wjedźeše.

Na puć k Bartej přińdźeštaj,
Tam wšitko ćiše spaše.

Na puć k Wósporkej přińdźeštaj.
Tam wšitko prinkotaše.

Do Wósporka přińdźeštaj,
Tam lubku k rowu njesechu.

Štyrjo čorni nošerjo.
Štyrjo čorni prošerjo.

Za posledni rjadk so spěwa:

Zo so namaj tam derje dźe.

Čo. 166. Tuta pěsń spěwa so w započatku w Kukowje tak:

Ta ćma, ta ćma tak wiłka jo.
Tej šćežki widźeć njej'.

Ach maći. luba maći.
Ći hólcy chcedźa přińć!

Ach dźowka, luba dźowka.
Što ći to spomože?

Haj khwilku by će lubo měł.
Wzać sej će njebudźe.

Na końcu pak takle:

Škoda tebje holičo,
Zo zawjedźena sy.

Zawjedźena ab' njezawjedźena.
Mi winu njedawaj.

Čo. 226. Rjadk 3. a 4. rèka we Wosyku tak:

Žana domach njesyda,
Hač ta žołta čerwjena.

Čo. 264. Srjedź 8. a 9. rjadka maju w Smječkecach hišće rjadkaj:

Prjedy sym jědła z cynowej' šklički,
Nětk hišće nimam kočeło čropa.

65. Dwaj namjeznaj variantaj z Bělеje Wody.

a) Winkowa zagroda.

(Smol. I, čo. 262.)

Šeł jo tón gólcyk
Tak ranko do ljasa.
Jo, zyndom, zyndom, zyndejskej
Tak ranko do ljasa.

Dale Smol. 5—8.

Wurubał jo sej
Tři kije klonowe.

Dale Smol. 13—16.

A wogrodźił jo sej
Winkowu zagrodku.
Chtoga tam budźe :,:
To winko wachować?

Je wachowała :,:
Ta rjadna gólicka.
Haj zyndom, zyndom, zyndejskej.
Z tym rjadnym gólcykom.

Na to Šmol. rjdd. 25—44. Potom:

A chtoga budźe
Ten mazańc nakrawać?

A nakrawała
Ta rjadna gólicka
Z tym rjadnym gólcykom.

A chtoga budźe
Ten mazańc dojědać?

A dojědała
Ta rjadna gólicka
Z tym rjadnym gólcykom.

Prědnich tych 'rotach atd. kaž pola Šmol.

b) Stukanje = stonanje.
(Šmol. I. čo. 277.)

Rj. 10. rěka: Zo by mam kromicku chlěba dała.

abo: A 'dy by ta góspozka tak dobra była,
Zo by nam 'žycku butry dała.

A 'dy by jej' ta 'žycka se zlamała,
Zo by nam ceły smjetanick dała.

Přidawk.

I. Přisłowa. Kmótřenje je česć před ludźimi a hańba do móšničkí. — Stawnik wěruje z tintu a duchowny z Božim słowom. — Wón předuje kaž dochtyr khoremu swinjeću. — Dźensa budźo hišće tak rjenje, zo budźa so psy wo khłódk wadźić. — Jěz słodźiznu, dha b'dźe ći borta přistejeć. — Hrěch ma měch a měch ma dźěru, tuž wšo zaso won pada! — Hdyž holcy hwizdaju, Bóh tón Knjez płače; hdyž hólcy hwizdaju, so čert hněwa. — Škóre přinjese na jene ramjo brěmjo trawy, lastojčka na dwě ramjeni. (Tak trawařka wuči.) — Hdy by dźěło wumrjeło, tón by jemu rad na přewodźenje šoł. (Rjeknje so we ľěniku.) — Wuknyć dyrbiš čas žiwjenja a hišće hłupy wumrješ. — To so nam přihodźi, kaž slepej kokoši zorno. — Ty kurjatka zateptaš! (Rjeknje so tomu, kiž pozdźe stawa.) — Tebi je młoda žona wušna, kaž psej cypy! — Ty sy, kaž pjerd we wodźe. — Tu maš měch a rěpu. — Piwo praji: žeń so! Palenc praji: lehń so! — Ty sy khadła, kaž by z měcu wo zemju dyrił. — Běž do ręce, to na žana wjes njetrjechiš. — Ty łžiš, bóle hač zajac běži. — To tola bij čert do škórcow. — Bože dźěćo lózym dźěćom zmjerzki wobradźa. — Ja chcu z jeho kosćemi kruśwy klepać. — Ty sy kokošacu nohu

zjědł (t. j. Ty njemóžeš ničo zamjelčeć). — Tón je sebi tež wši do kožucha nasadźał (t. j. wón je so do dołha zawjezł). — Ja wěm, hdźe moje powrjestwo smjerdźi (ma podobny zmysł. kaž prjedawše). — Ty sy kaž měch rěpy a kóre morchwje! — Ty za pjenježkom hłodźiš (žedźiš), kaž čert za dušu. — Stož nimaš w hłowje, maš w nohach. — Wudźěłaj sebi drjewjaneho blazna, njetrjebaš mje za błazna měć. — Tón z hłowu mjece, kaž knježski kóń. — Ty sy tak fromny, ak kót w twaroze. — To je tak wěrno, ak raki w łoďce lětaju. — Gaž jan se žada, ten musy třadaš. — Gaž se wót wjelka powjeda, ga njejo daleko.

II. Přiwěrki. Kajkež su senowe žně, tajke su tež te žytowe. — Gaž prědny august dešć pada, potym je drogi cas, rownož te žně byli tak žognowane, až za kóždym krjom kóre žyta lažy. — Hdyž je prěni dźeń hód wětřikojte a słónčne wjedro, pokaznje to na wójnu a krejpřeleće. — Swěći na swěčk Marje słónčko, je suche lěto. — Dźe-li dešćik a swěći do njeho słónčko, khodojta smjetanu zběra. — Pali so drjewo, do kotrehož je Bože njewjedro dyrilo w pjecy abo kachłach, nastanje módre plomjo, kotrež po wóhnju sapajo horje a dele jězdźi. Při tym dyrbi hospodař z měrom być; přetož jeli počina wołać, płomjo z wuhnjom wusapnje a třěchu zapali. — W domach, hdźež je dźěćo hišće niže lěta stare, njesmě so žadyn młody pos abo młoda kóčka woćahnyć; to jene přiběra, to druhe zańdźe, pak dźěćo pak pos (abo kóčka).

III. Mythologiske powostanki. Připołdnica připoldnju 12—2 hodź. po polach khodźi a kohož nadeńdźe, tón dyrbi jej cyły čas wo něčim powjedać; njemóže-li to, jemu hłowu zwinje. Z wjetša su ji wo lenu powjedali a mudri su po kóždym słowčku zasunuli: haj, z lenom je wulka hara! a to su hišće prawje ćahnuli. Jónu też mudra žónka připoldnicy wo lenu baješe, a hišće jene słowčko jej k 2. hodźinje pobrachowaše, tuž je připadny a wona rjekny: „a wutrjeb sebi — haj z lenom je wulka hara — z papjeru r . . .“. „Tehlje je čert mudru činił!“ wurazy připołdnica a woteńdźe. — Bludnički w starych časach ludźi domoj přewodźachu, hdyž běchu jim krošik slubili. Wone před woknom čakachu, dóniž jim krošik na descy won njesunuchu. Njedźerżachu pak ludźo słowa, jim bludnička wokno zapali. — Zmij tak khětře přez powětr jězdźi, zo je so we wokomiku, hdyž jeho wuhladaš, zaso zhubił; jenož škrě widźiš hišće po nim padać; pak jězdźi wysoko pak nizko. — Podprašicy rěka hora blizko Rodce p. Bukec. Běše-li hrozne wjedro, myslachu sebi stari pólhansey Serbja, zo je Čorny Bóh abo bóh na horje Prašicy zły a bojachu so k njemu přistupić; tuž woprawachu jemu tam dołkach, zo bychu sebi jeho zaso mílcho sčinili.

Dwè pèsničcy.

Z kritiskim přidawkom předłožił Dr. *Pful.*

Předspomnjenje. Sćěhowacej pèsničcy mam ja z Delneho Bohowa. 'Syrotka' steji pola Smolerja I., str. 155 w trochu hinašej podobje (delnołužisey II., str. 90). 'Panja' je złamk, dotal njećišćany. 'Syrotku' je naš Handrij Zejleŕ wobdźěłał.

I. Syrotka.

Wujšła, wujšła syrotka.
Domoj hladać maćerku.
Zetkał je ju jedyn muž
Tajki stary šèdźiwy.
Štodha płačeš, holička,
Moja luba dźowčička?
Šli su ludźu wote mše:
Moja mać šće njepřińdźe.
Dźi na kerchow zeleny,
Wuspěwaj tam wótčenaš
A tři mole zawołaj:
Moja luba maćeŕka,
Pój ty zaso ke mni dom!
Moje lube dźěćatko.
Dźi ty zaso samo dom.
Wšak maš nana twojeho.
A też maš tam macochu.
O mje bije macocha,
A mje ćisnje pod ławu
A mi takle wumjeta:
Leż tam, zhniłe sćerbišćo!
Ty mi smjerdźiš bóle [1].
Dyžli morwy zhniły sćerb!
Na mojimaj wočomaj
Leži drobna pjeršć [2].
A na mojej wutrobje
Leži ćežki kamjeń mi,
Na mojimaj nohomaj
Leža dorny zelene.
Přilećeštaj dwaj jandźelaj [3].
Pod křidła ju wozmještaj.
Do njebjes z njej lećeštaj.

II. Panja.

Šla je panja z rowa domoj,
Žalostnje jara płakaše.
Pře čo płakaš, panja moja?
Boli će twoja hłójčka?
Mje nic njeboli moja hłójčka
A też mi hewak ničo njej'.

Kritiski přidawk.

I. 'Syrotka' je metriscy dospołna, hdyž při horjeka přidatych cyfrach scěhowace porjedźenja scinimy: [1]. Ty mi smjerdźiš bólije (štož je starša twórba za 'bóle'). [2]. Leži tajka drobna pjeršć (p. Smolerju). [3]. Přilećeštaj jandźelaj. — Rynčk 31. też takle rèka: 'Wzaštaj sej ju pod křidła'. Přemènjenje je so tehodla scinilo, dokelž bè prènjotna slowjesna twórba 'wozaštaj' (kotraž so nèhdy w tym rynčku trjebaše, a kotraž w Delanach hišće 'wozaštej' klinči) so na 'wzaštaj' přikrótčila: štož je też přičina, zo su ludźo metra dla też njeorganiske 'wozmještaj' abo drje też 'woznyštaj' spěwać započeli. Zbytnje so po přirodźe wěcow rozymi, zo dyrbi předłožka 'pod' so do na přewobroćić (na křidła wzać).

II. a) 'Panja' je metriscy trochu njedokonjana. Njeporjadnosće pak so pomjeńša, hdyž wopomnimy, zo akcent našeje serbšćiny njeje stajnje na prènjej sylbje stał, ale zo je pola nas nèhdy drje tola nimale tajki był, kajkiž so w južnoranišej słowjanšćinje pokazuje. Wobhladajmy sebi to na nèkotrych přikładach. Ruske słowo 'ucho (t. j. wucho)' ma w genitivje uchá (z akcentom na poslednjej; wot našeho też adverbialnje trjebaneho wuraza 'járo (validum, das ſtarke, die ſtärke)' wutwori so nam tak też adverbialny genitiv jará (z akcentom na poslednjej). aus dem ſtarken heraus, mit ſtärke, valde, ſehr. A wot słowjesa 'płaká-ti (praes. płak-á-ami, płakámi)' z akcentom na sylbje '-ka-' wudźèłajmy sebi imperfekt 'płaká-achum — płakáchŭ płakách płakach)'. Potom budźemy 2. rynčk pèsnički 'Panja' bjez wobmyslowanja a komdźenja takle čitać móc: 'Žalostnjé jará płakáše'.

b) Mi je so wobkrućało, zo je tudy podaty złamk 'Panja' druhi abo hinaši započatk pèsnje 'Syrotka', a zo ma samsna so

potom wot słowow 'na mojimaj wočomaj' dale spěwać. To pak być njemóže, dokelž nic jeno wobpřijeće, ale tež měra přećiwo temu rěči. Wěrno je jenož to, zo je kónc 'Panje' na kónc 'Syrotki' podobny był, a zo je słowčko 'dwaj' z poslednich ryněkow 'Panje' so do kónca 'Syrotki' přenjesło (r. 30), hdźež sym ja jo wotstronił. Ja za to mam, zo móžemy něhdušu 'Panju' přibližujicy zaso postajić, hdyž jej ze zakhowanjom stareho akcentowanja něhdźe tajkule podobu damy:

Šla je panja z rowa domoj,
Žałostnjé jará płakáše.
Pře čo płakaš, panja moja?
Boli će twojá hłowička
(Boli tebje twoja hłójčka)?
Mje nic njeboli hłowička
(Njeboli mje moja hłójčka).
Ale wutroba mje boli
Wo dźěćatko lubowane,
Kiž mi tyšnej ćežcy skhorje.
Přilećeštaj dwaj jandźelaj,
Na křidła mi synka wzaštaj,
Do njebjes z nim wotlećeštaj.
K jeho rowu nětk ja khodźu.
Woči płakatej mi za nim.
Wutrobu mi kamjeń ćeži.

Připis 1. Twórby hra (hrać), stwa, škra (škrička), mzda (zda), ho, mu, šće a někotre druhe — pódla 'na jhru, zejhrawać, přěhrać (t. j. pře-ihrac), najstwa, pó jstwje, ze jstwy, so miškrić (= niskrić = jiskrić), μισθ-ός, jeho, jemu, hišće, emé — nam pokazuja, zo su tele słowa, kiž su prědku vokaliski žiwjoł wotbyłe, w prjedawšich časach akcent na 2. sylbje měłe: přetož žadyn zynkowany vokal, žana zynkowana sylba so zhubić njemóže. Ja sym na tym był, zo bych, wosebje na naše pěsnički dźiwajo, našu serbšćinu na akcent přepytał a jenu abo druhu našich pěsničkow, kiž su přez pózdniše přeměnjowanja akcentoweho města so wšelako přetworjałe a tak wjac abo mjenje škodowałe, na staru podobu wróćno dowjedł. K wuwjedźenju wot-

myslenja pak dójšol njejsym: a dokelž nètko hubjeneju wočow dla wjacy čitać njemóžu, dowolam sebi druhich na to prašenje kedźbliwych sčinić.

Připis 2. Też móhł nèchtó ćahi socialneho a kulturneho žiwjenja našich wótcow z našich pěsničkow zezběrać, hdyž tam n. př. nawoženja k njewjesće přijècha, hdyž so tam 'knjez hólčik' z krytym wozom do tajkeho kraja wjeze, hdźež 'ludźi přahaju', atd. atd. Tehorunja móhło so na to kedźbować, kotre pěsničky maju nèšto mythologiske, kotre su so w křesćijanskich časach nèkak předźělale, atd. Z krótka naše pěsničky su bohate žórło za wèdne přepytowanja.

Přinošk k serbskemu knihopisej.

Podał *J. Pjech.*

Připadnje mi do ruki přińdźe w Londonje wudata kniha, hdźež so też dwaj serbskaj tekstaj, jedyn hornjo- a jedyn delnjołužiski namakataj, a dokelž je naš „Časopis“ archiv za tajke powjesće, podawam tudy wšo, štož je wo tej knizy wèdźenja hódne.

Napis je tajki: Parabola de seminatore ex evangelio Matthaei, in LXXII europaeas linguas ac dialectos versa, et romanis characteribus expressa. Impensis Ludowici Luciani Bonaparte (tele słowa su jako wobpismo wokolo Bonaparteoweho wopona wotćišćane). Londini 1857. 8. 84 njeličbowanych łopjenow.

Kniha wobjima 6 wotdźělenjow: I. waskonsku abo baskisku rèč we 6 podrèčach (čo. 1—6): II. finniske rèče (čo. 7—16): III. keltiske rèče (čo. 17—23): IV. greksko-łaćanske rèče (čo. 24—39): V. germanske rèče (čo. 40—57): VI. slowjanske rèče (čo. 58—72). Kóždemu čisłu je wosebite łopjeno poswjećene, tak też čisłomaj 68 a 69, kiž našej serbskaj tekstaj podawataj (mjenowanej „sorabice“ a „sorabice dial. Inferioris Lusatiae“). Nałożene pismo je kaž pola wšèch druhich rèčow też pola serbskeje łaćanske. Bych-li wšelake wudawki serbskeje biblije k rucy měł, bych wuslèdźić pytał, z kajkeju wudawkow staj po-

datej tekstaj wzatej. Dokelž pak to njemóžu, podawam tekstaj samej tak kaž staj w Londonskej knizy ćišćanej.

Kaž je z napisma widźeć, podawa so přirunanje wo syjerju z Matejoweho sćenja: hornjo-łužiski tekst pod čisłom 68 ma so tak:

Laj, Ssyjer wojndźe k Rosſzywanju.

A jako won rosſsywasche: padźe njekotre pſchi Puczu; a Ptaki pschileczichu, a jeźrachu to ſzamo.

Njekotre pak padźe na Skałojte, dźeż wele Semje nemjejesche: a ſejndźe nydom, tehodła, ſo nebjeſche łoboko we Semi.

Jako pak Sslonzo bjesche ſejſchło, ſwjadny wono: a dokelž Korenja nemjejeſche, wuſkny wono.

Njekotre pak padźe bez Cźernje: a te Cźernje roſzichu ſzobu, a ſdużechu to ſsamo.

Njekotre pak padźe na dobru Semju: a pſchineſze Płody, njekotre Sto krocź, njekotre ſcheſz dźeſzacź krocź, njekotre pak cziczeczi krocź.

Schtuź ma Wuschi kſzlyſchenju, ton poſzłuchaj.

Delnjo-łužiski tekst pod čo. 69 ma so tak:

Lej jaden ſzejz źeſcho ſzet.

A gaź won ſzejaſcho, pajźo ńekotare na drogu: a teſchki pſchiźochu a jo jeźrachu.

Nekotare pajźo na kamenowate: źoź wele ſeme némeaſscho a wono ned huſchojźi, togodła aź dlümoku ſemü nemeaſcho.

Gaź pak to ſlujnzo gorej ſchło bźeſcho, jo wono ſpalóne, a togodła aź koreńa ńemeaſscho, huſknu wono.

Nekotare padnu na ſchérńa, a te ſchérńa roſcźechu gorej a jo ſatknuchu.

Nekotrare pak pajźo na dobru ſemü a dawaſcho plod, ńekotare hundert krot, a ńekotare ſcheſchzźaſzet krot, ńekotare pak tſchiźaſcźa krot.

Chtoź huſchi ma kſzlüſchańu, ten ſzlüſch.

W předsłowje je spomnjene, zo ma ü jako ro (to je = ju) płaćić.

Na kóncu knihi wobswědčuje čišćeŕ, zo je wón tu knihu w domje jeho Wysokosće Princa Louis-Luciena Bonaparte čišćał, a zo je so jenož dwě sće a pjećdźesać wotćišćow sčinilo, mjez nimi

jedyn jenički na šěršej a tołšej papjerje. kóžda strona z čerwjenej smuhu wobdała. Jendźelski napis. na wobwalcy přilěpjeny rèka: The Bonaparte Polyglotte: Being the parable of the Sower, in 72 languages and dialects. Sold by Bernard Quaritsch. Bookseller atd.. London. Price 20 s. (to je płaćizna 20 hr.).

Přispomnjenje redaktora. Škoda. zo so biblija, spěwařske a druhe wjele trjebane knihi za evangelskich a katholskich Serbow we wudawkach njewobstaraju, kotrež bychu w rěči a prawopisu po přikładźe němskich podobnych knihow, w běhu časow też porjedźanych, přisłušnje porjedźene byłe. Potom bychu też pokazki w serbskej rěči w cuzych knihach zrozymliwiše a přistojnišeje formy byłe, dyžli horjeka podate.

Dodawk k zapisej sobustawow M. S.

w Časopisu 1882. str. 65 sl.

Z nowa su w běhu lèta 1882/83 přistupili:

Grot Konstantin, professor w Pětrohrodźe.
Hanusz Jan, dr. phil. w Lipsku.
Hołka Miklawš, domownik serbskeho seminara w Prazy.
Žur Miklawš, stud. theol. w Prazy.

Zemrjeł je:

Lipič Pětr, kapłan w Kulowje.

Wustupił je:

Maryański Modest. w Barlinje.

Porjedźić ma so:

Halabała, farař w Rajhradźe (Raigern) nà Morawje.
Křižan Jan Pawoł, diakonus w Hodźiju.
Měto Handrij, diakonus vicarius w Budyšinje.
Sommer Adolf, wučeŕ w Hućinje.
Wałko Hendrich, wučeŕ w Myslecach (Mouselwitz) p. Rychbacha.

1 (27 w Markusowych textach.)

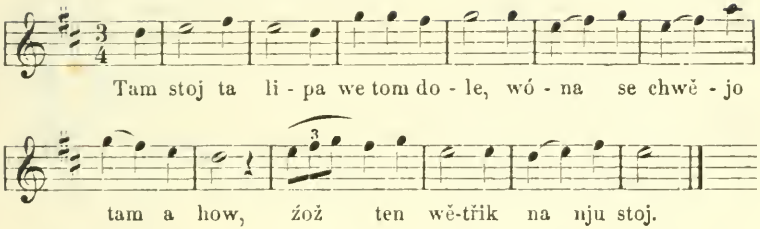

2 (Variant Markus. druheje recens.) Přirunaj: Smol., str. 71.

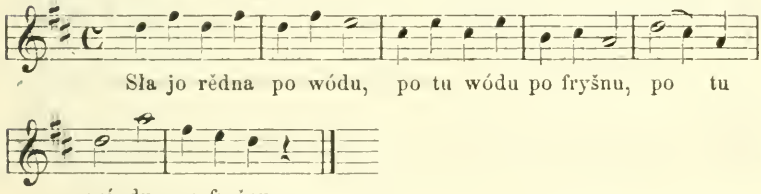

3 (28)

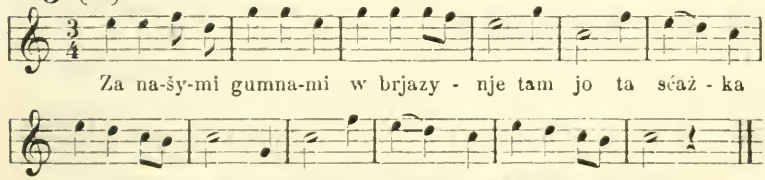

4 (30)

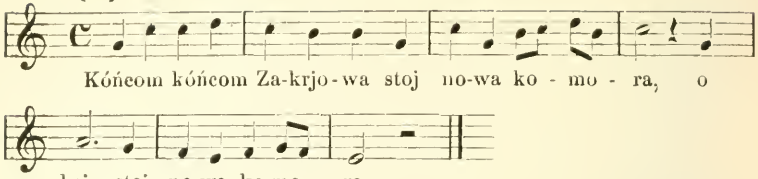

5 (29)

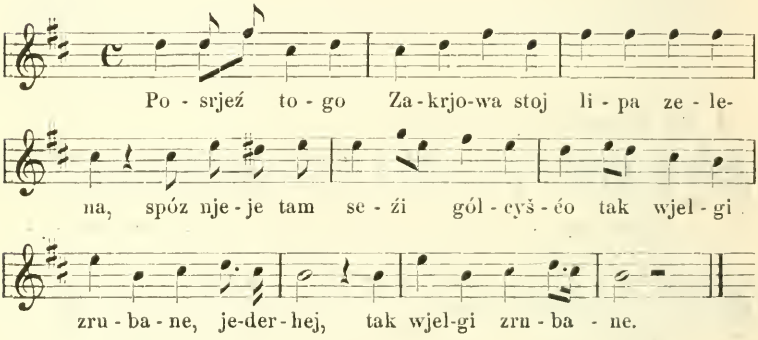

6 (32)

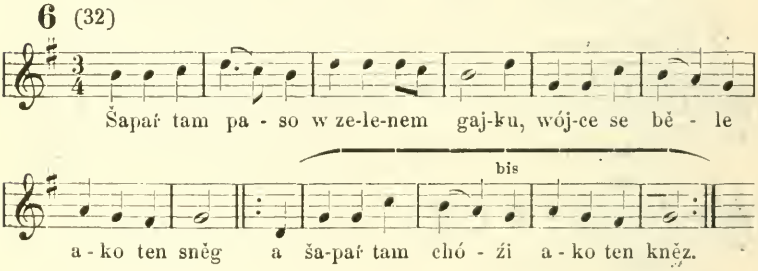

7 (66)

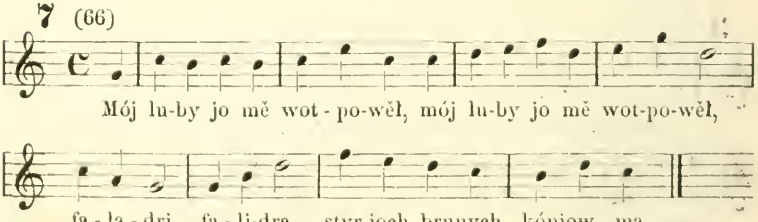

8 (26)

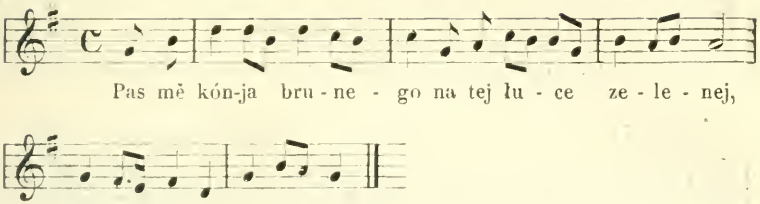

9 (61)

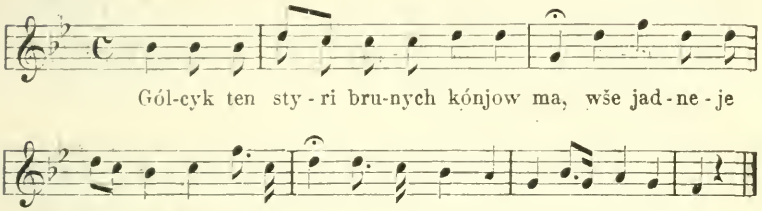

10 (62)

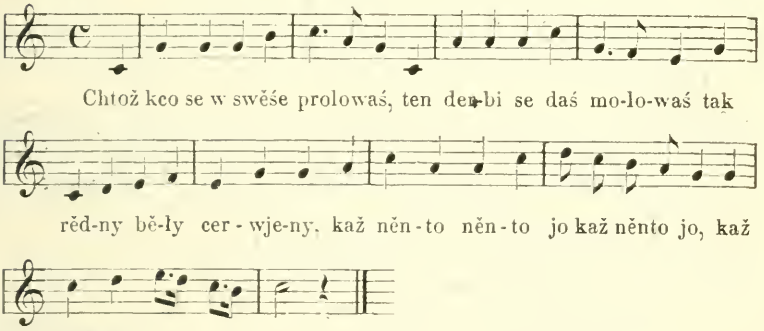

11 (63)

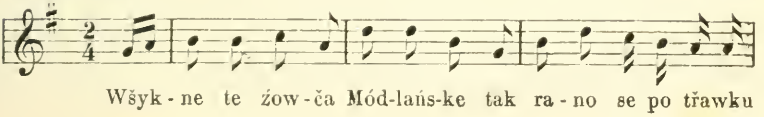

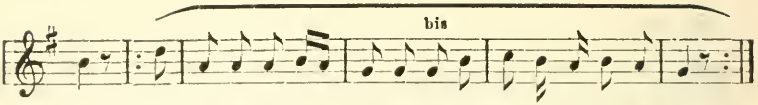

du, haj na tu luc-ku pod groblinku, tam žož ten pisaŕ jo.

12 (64)

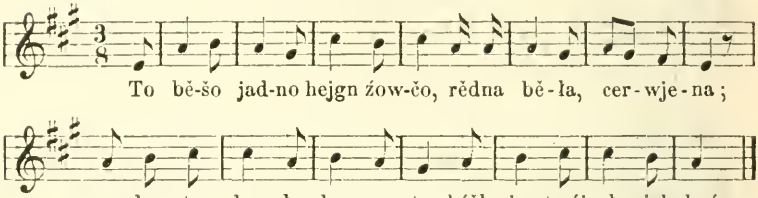

To bě-šo jad-no hejgn žow-čo, rědna bě-ła, cer-wje-na;

ga-by ty by-ła bo-ga-ta, kšěł ja twój cłewjek byś.

13 (Přir. Smol. str. 14)

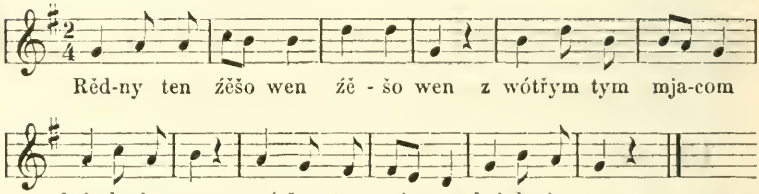

Rěd-ny ten žěšo wen žě-šo wen z wótřym tym mja-com

brin-ka-ju-cy, z wótřym tym mja-com brinka-ju-cy.

14 (68)

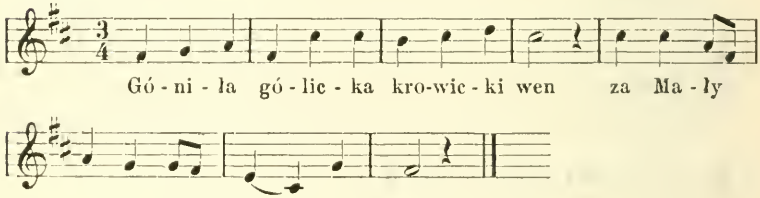

Gó-ni-ła gó-lic-ka kro-wic-ki wen za Ma-ły

Bu-dy-šynk na gór-ku.

Abo Fis moll.

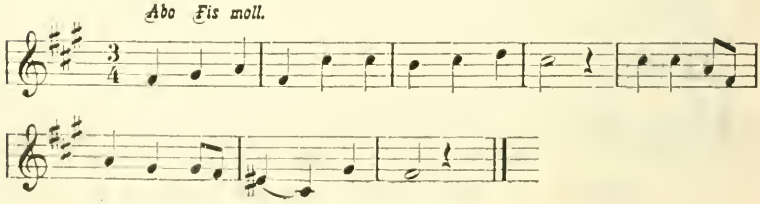

15 (69)

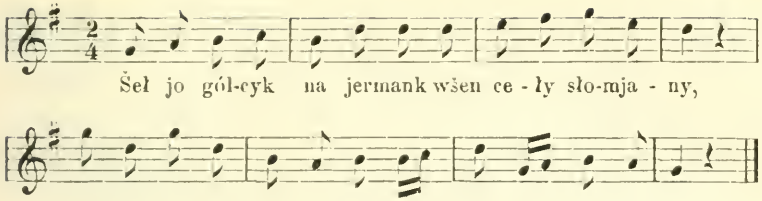

16 (31)

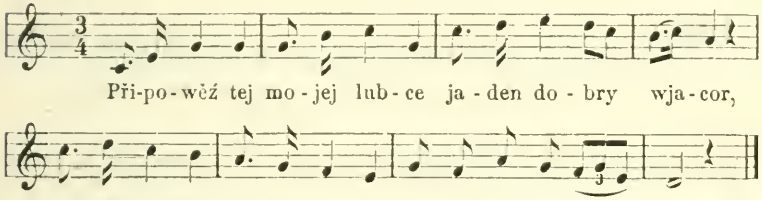

17 (Přir. Smol. str. 84.)

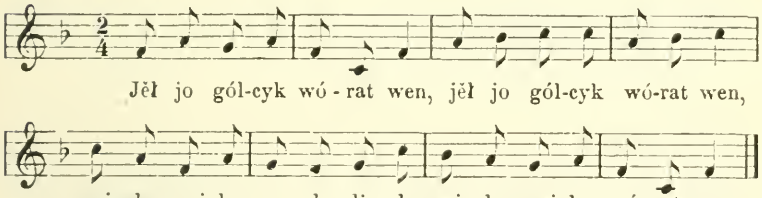

18 (23)

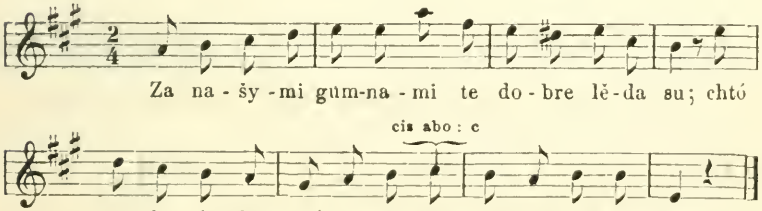

19 (35)

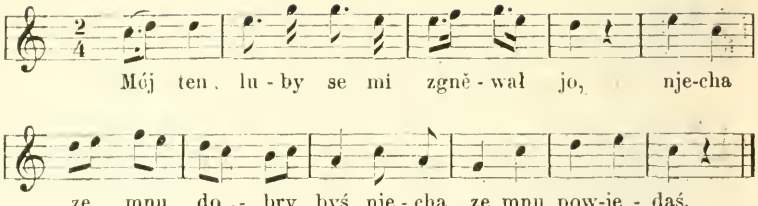

20 (50)

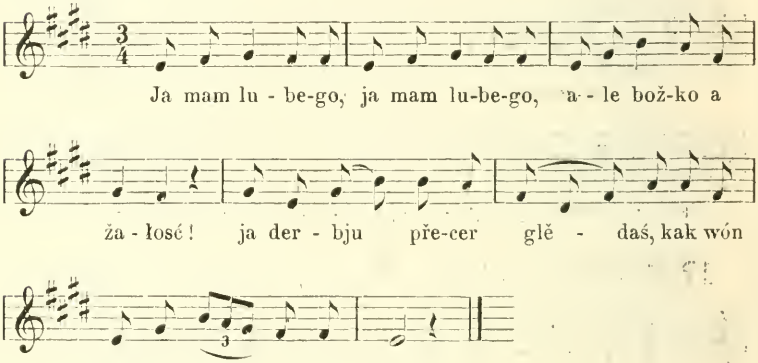

21 (65)

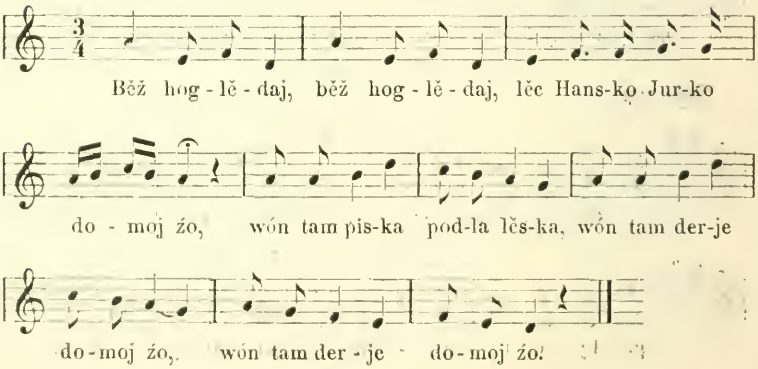

22 (Přír. Smol. str. 20)

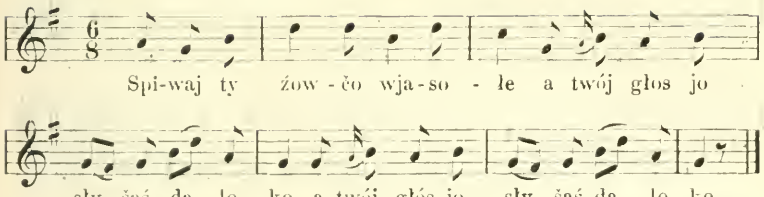

23 (67)

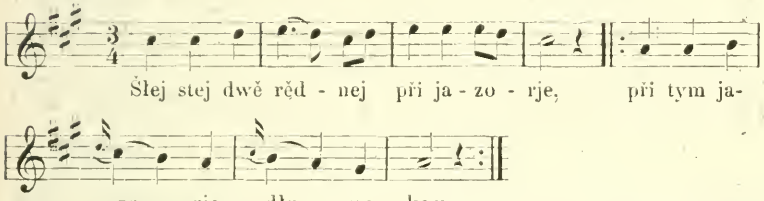

24 (21)

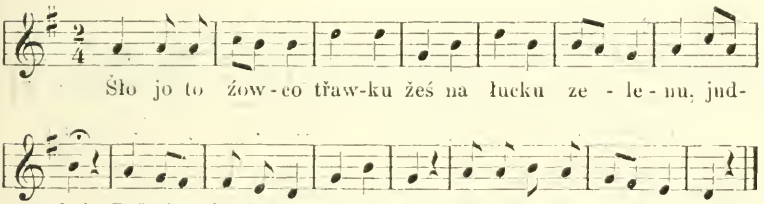

25 (74)

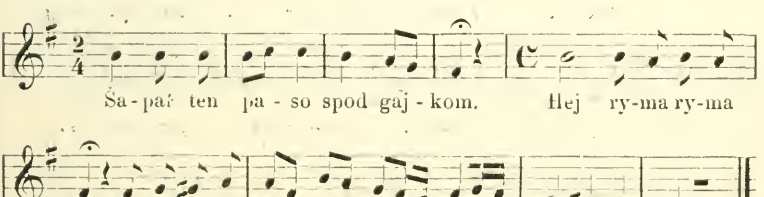

26 (38)

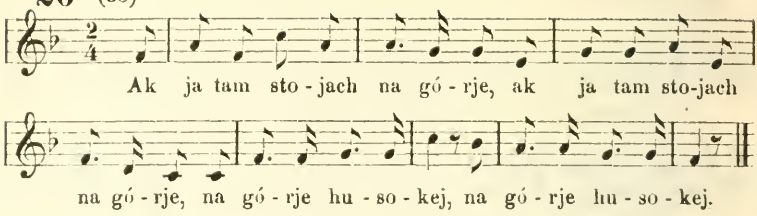

27 (33)

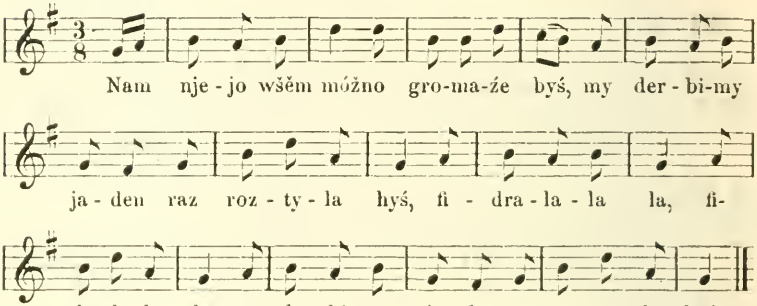

28 (46)

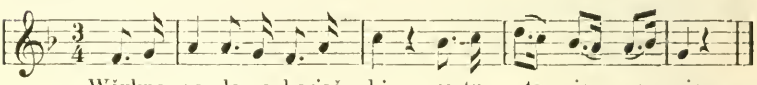

29 (73)

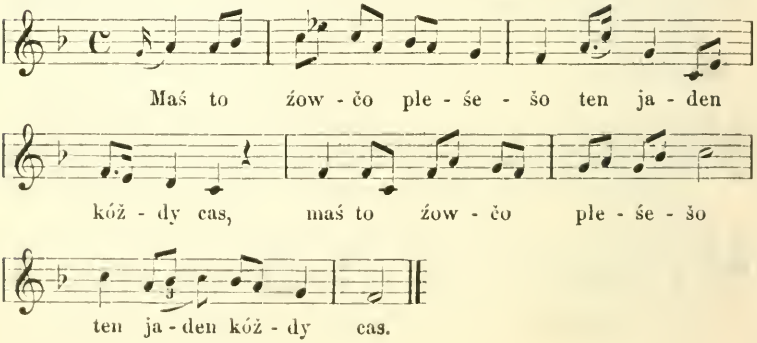

30 (Přir. Smol. str. 115)

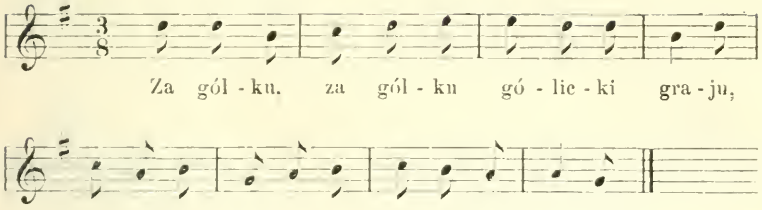

31 (Přir. Smol. str. 74.)

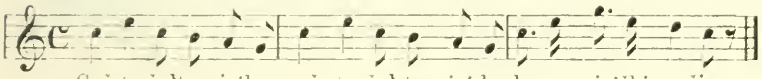

32 (59)

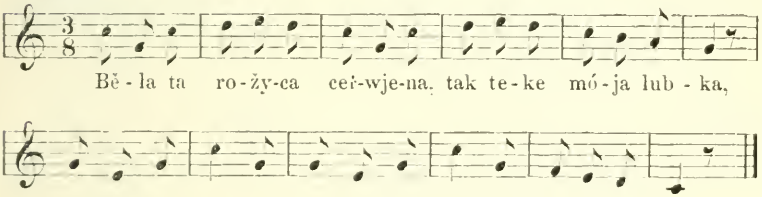

33 (49)

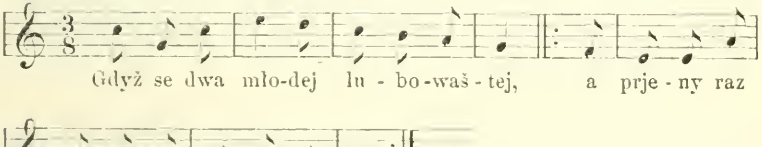

34 (53)

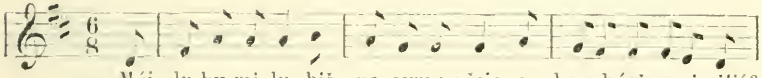

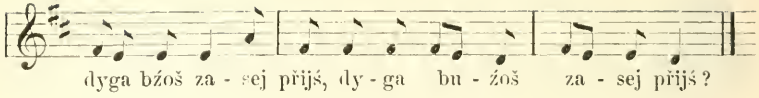

35 (48)

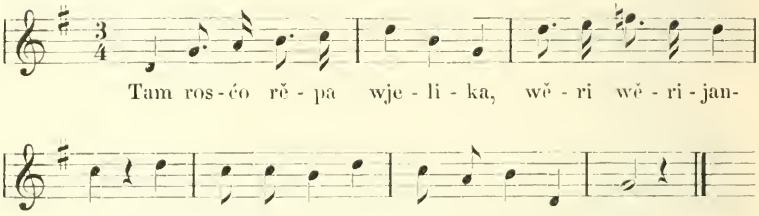

36 (55)

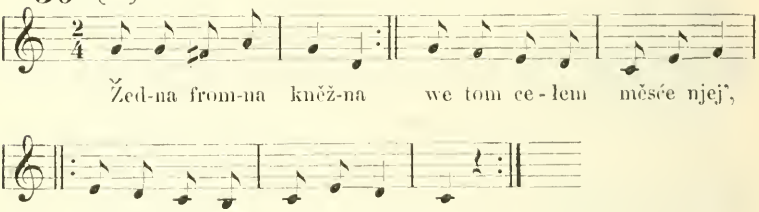

37 (51)

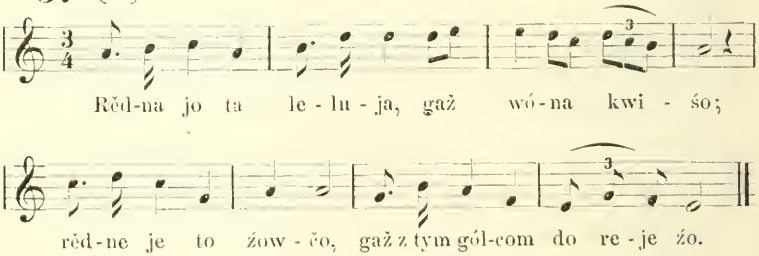

38 (52)

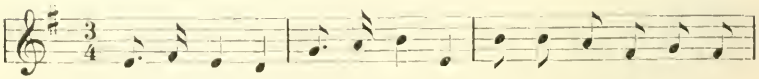

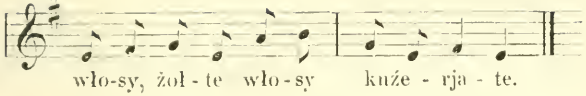

39 (41)

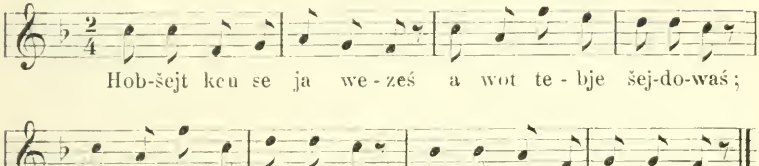

40 (71) Přirunaj hłós 35.

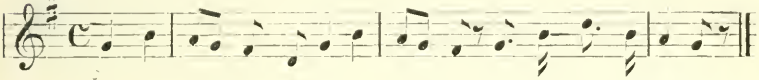

41 (60)

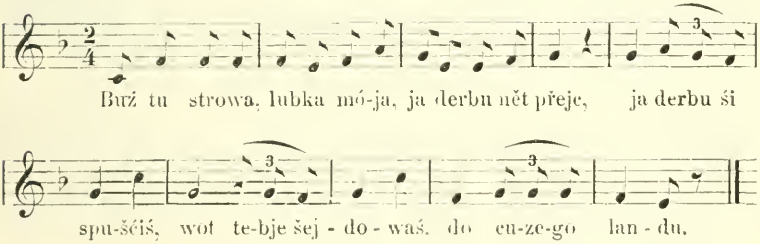

42 (15: Pójšłej běštej tej dwa młodej.)

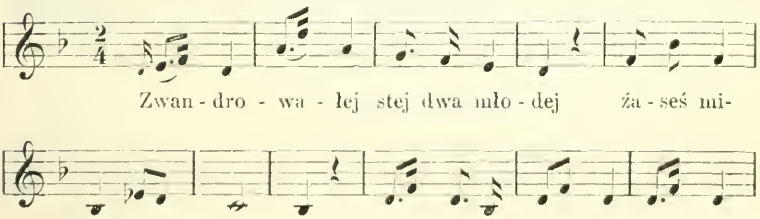

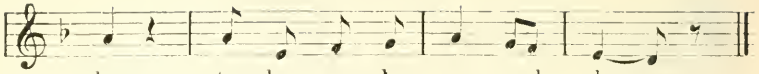

43 (6)

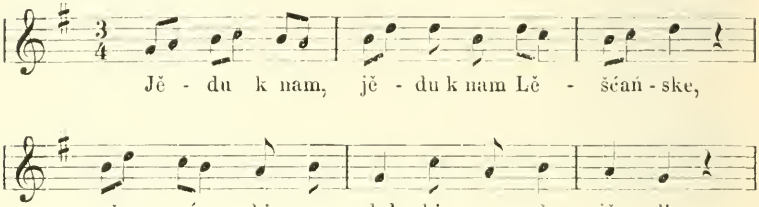

44 (22)

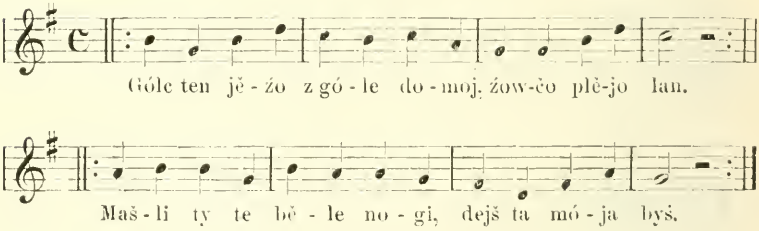

45 (Variant Mark. třećeje recens.)

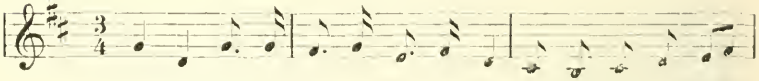

Lěpje hišće tak:

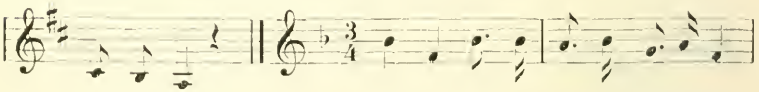

46 (43)

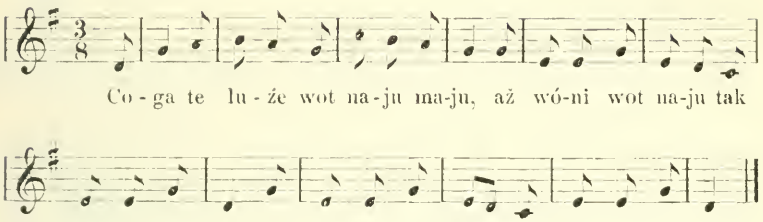

47 (39)

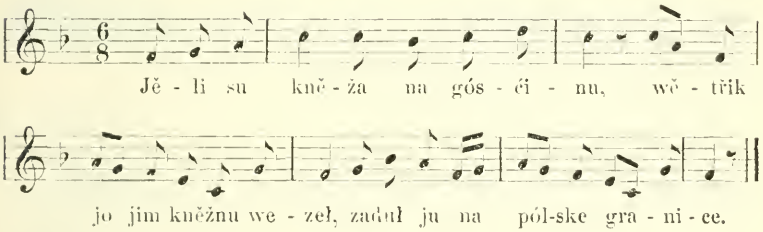

48 (40)

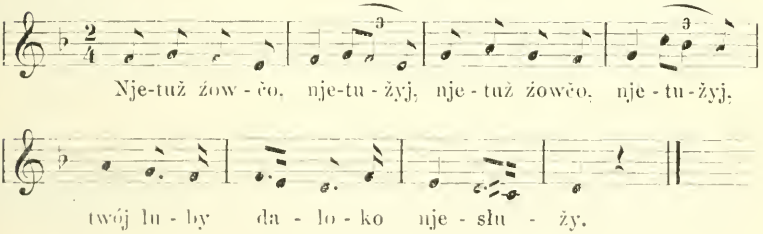

49 (54)

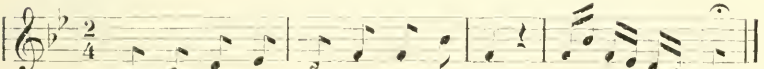

50 (Přir. Smol. str. 67.)

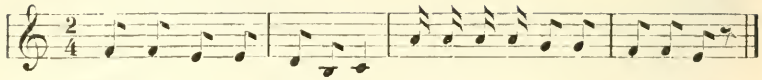

51 (Přir. Smol. str. 41.)

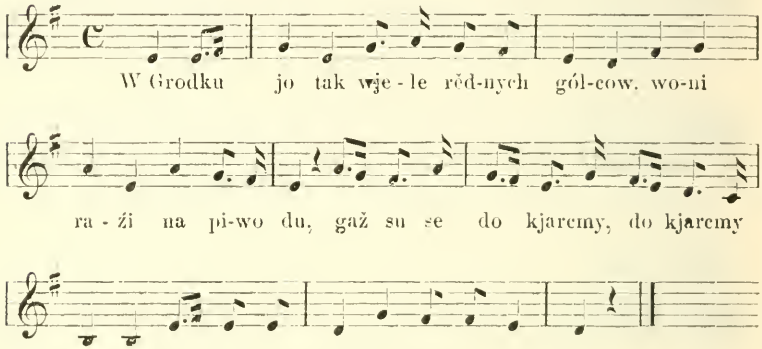

52 (42)

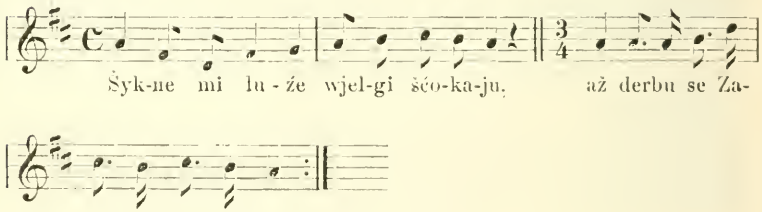

53 (Přir. Smol. str. 81.)

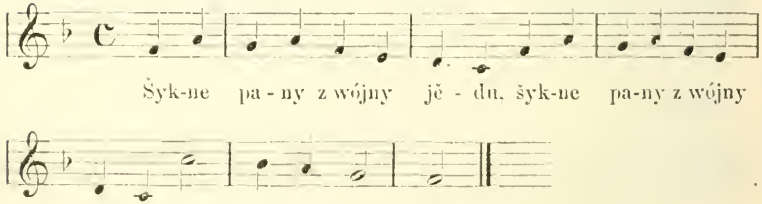

54 (Muka. zběrka I. 30.)

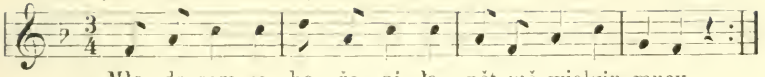

55 (Muka. zběrka II. 28.)

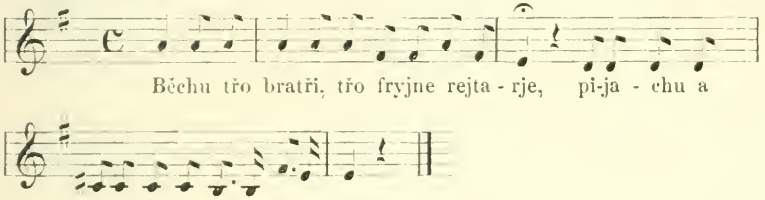

56 (M. II. 8.)

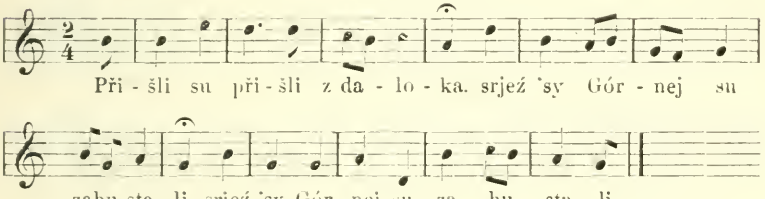

57 (M. I. 8.)

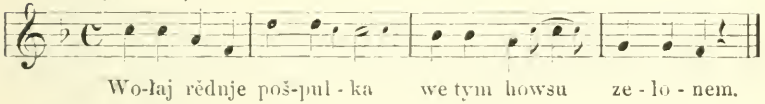

58 (M. Pfir. Smol. str. 115.)

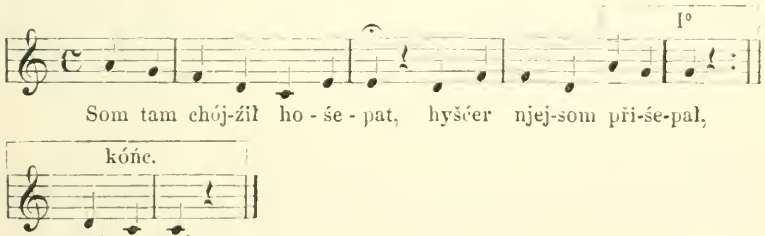

59 (M. II., 3.)

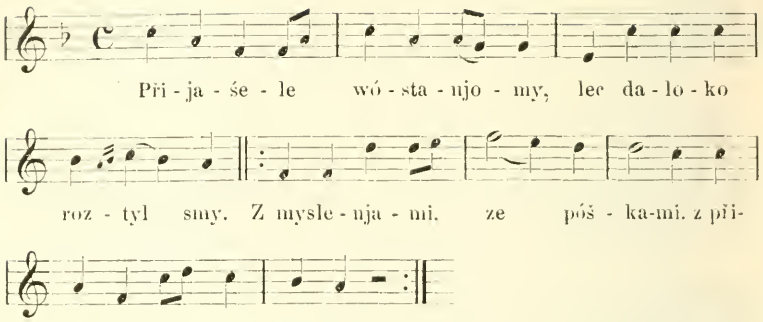

60 (M. I., 3)

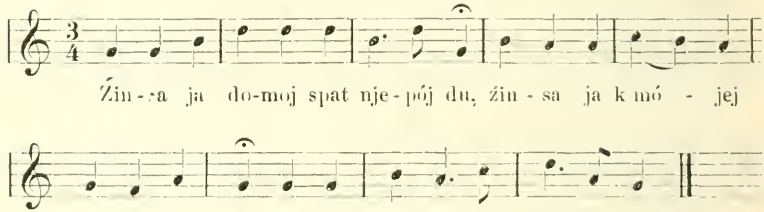

61 (M. II., 27)

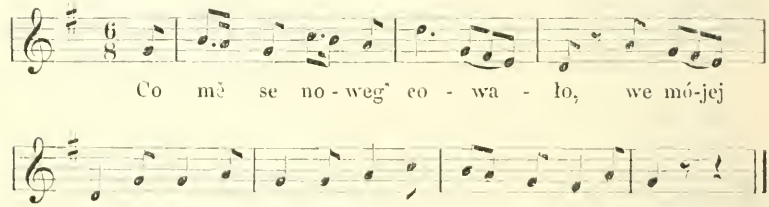

62 (M. II., 1.)

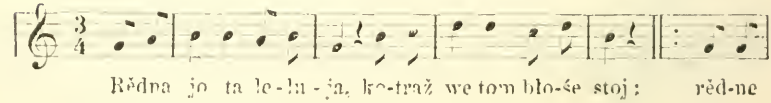

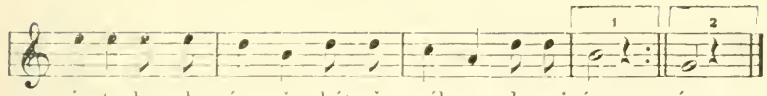

63 (Wot M. Grysa, hłós wot holcy z Noweje Wsy wudźĕłany.)

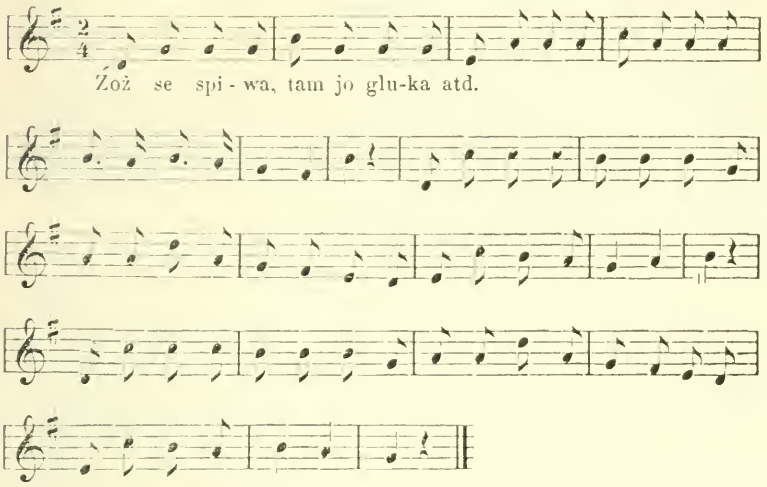

64 (Wot M. Grysa.)

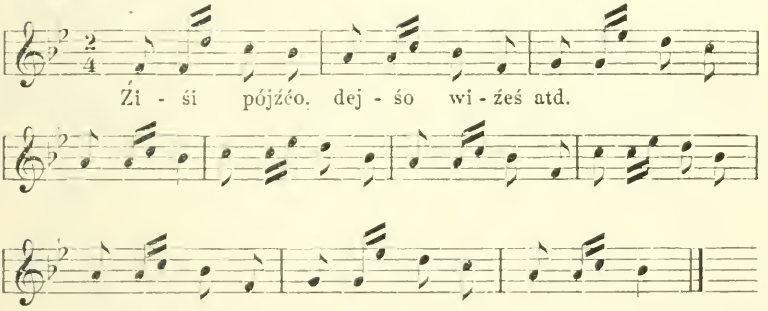

65 (Wot M. Grysa.)

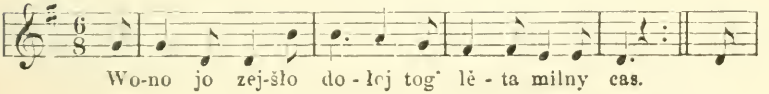

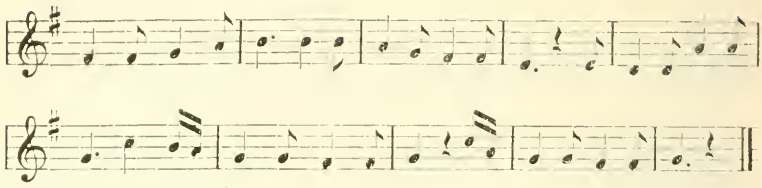

66 (Přir. Smol. str. 17.)

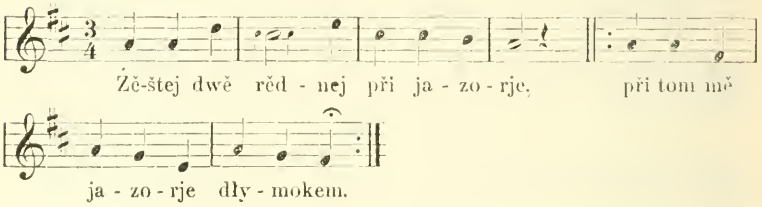

67 (M. I. 55.)

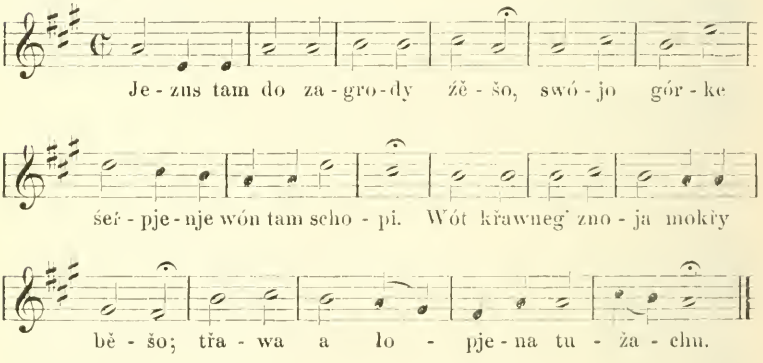

68 (M. II. 56. Tak spěwatej so też pěsni „Wórack jěžo na wóranje“ a „Ak mój foter.“)

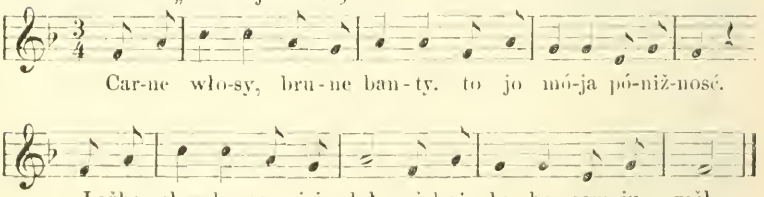

69 (M. II. 48.)

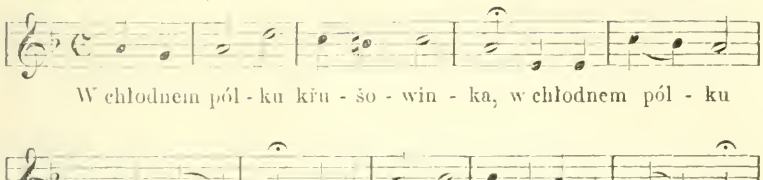

70 (M. I. 7.)

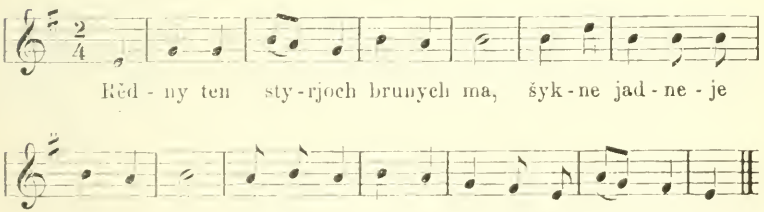

71 (M. I. 59.)

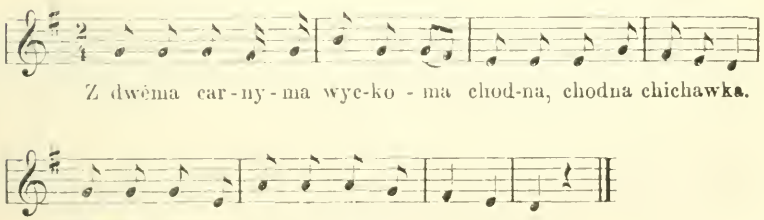

72 (M. II. 65.)

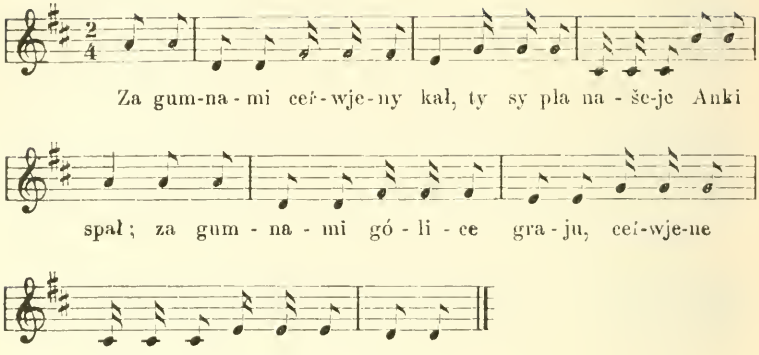

73 (M. I. 38.)

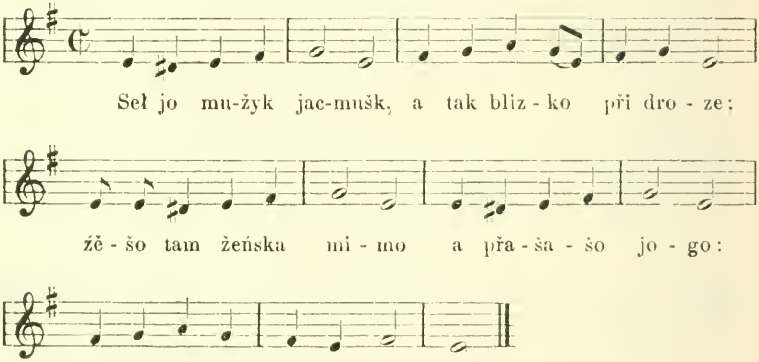

74 (M. II. 41.)

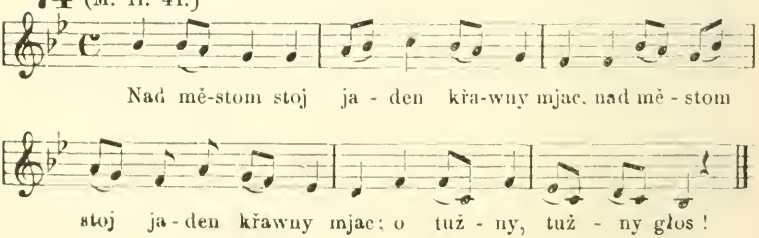

75 (M. I. 60.)

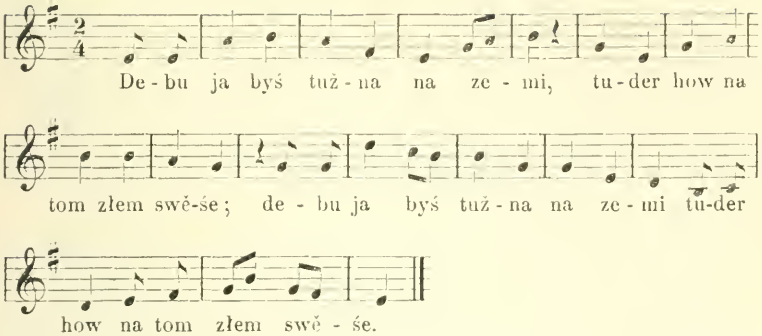

76 (M. II. 49.)

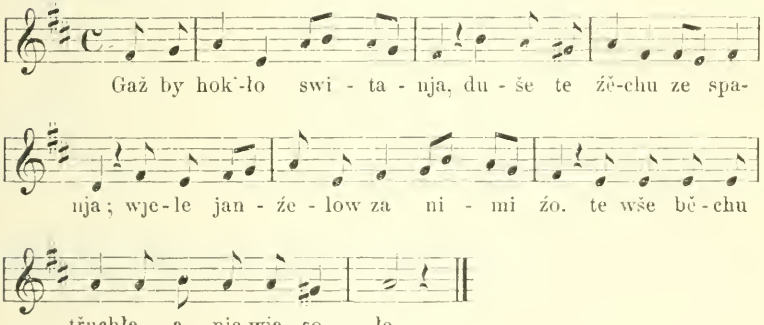

77 (M. I. 51.)

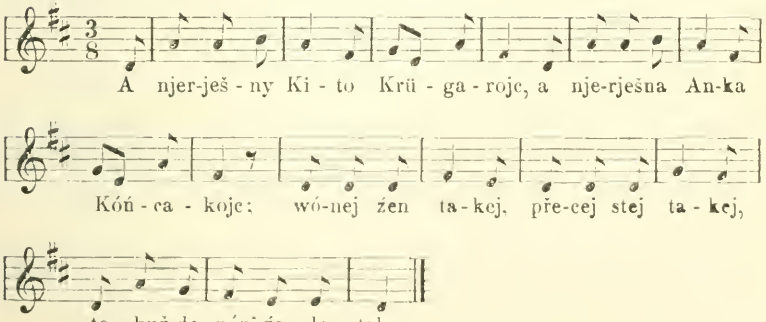

78 (M. I. 15.)

79 (M. I. 45.)

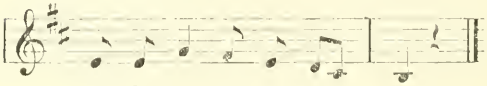

80 (Přir. Mark. 68.)

81 (Přir. Mark. 65.)

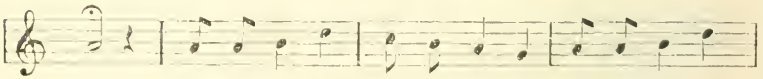

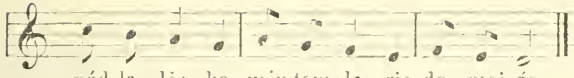

82 (M. II. 55.)

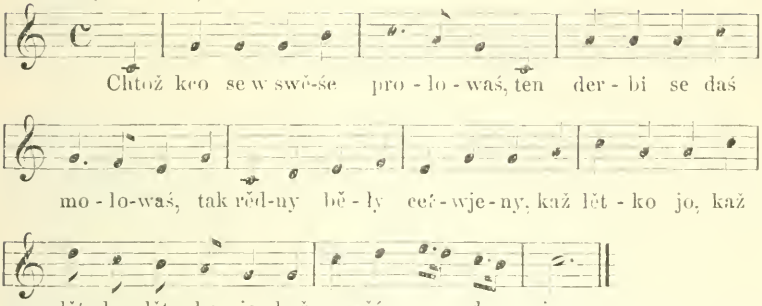

83 (Přir. Mark. 32.)

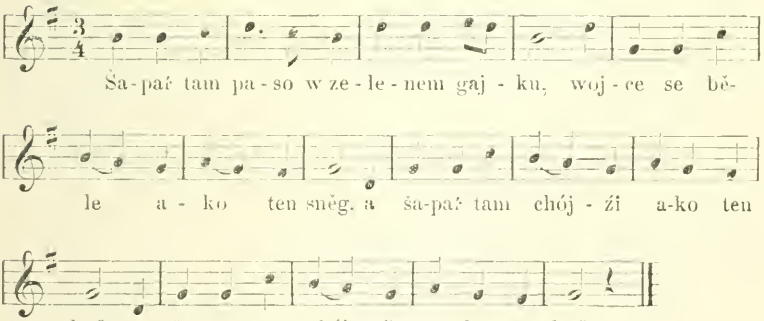

84 (Přir. Mark. 14.)

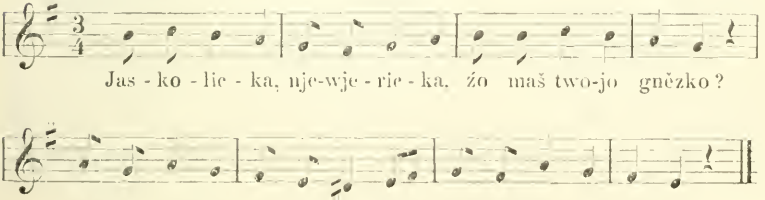

85 (Přir. Mark. 52. a Časopis 1882.)

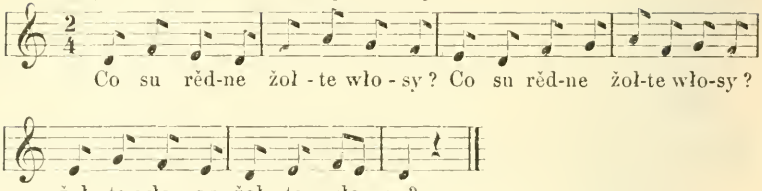

86 (Přir. Časopis 1882.)

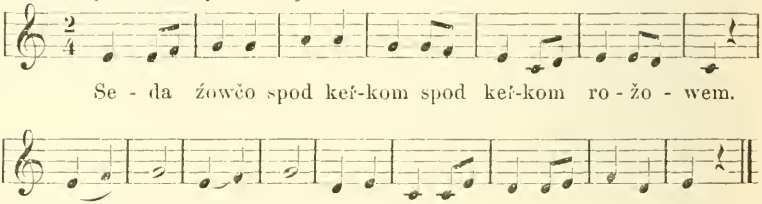

87 (Přir. Smol. str. 21 a Časopis 1882.)

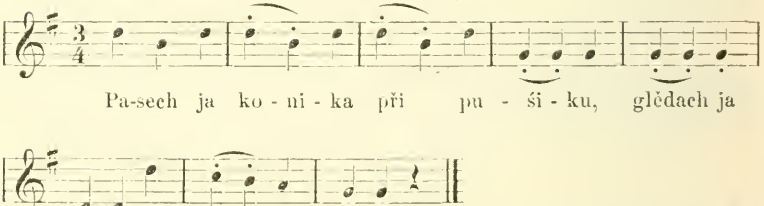

88 (Muka I. 1.)

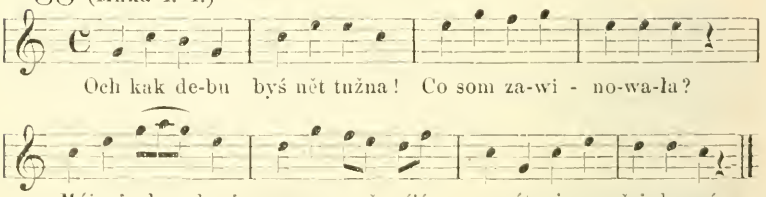

Čišćał B. Ginzel we Wjazonicy.

1 Čas. M. S. 1883.

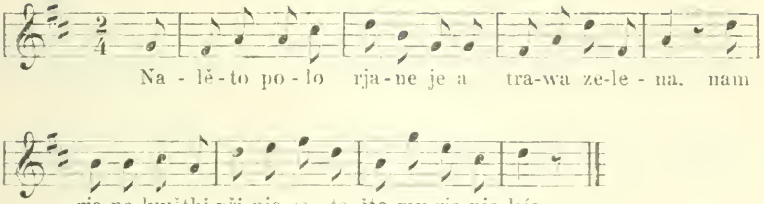

2 Hlós k pěsn. Smol. II. str. 196.

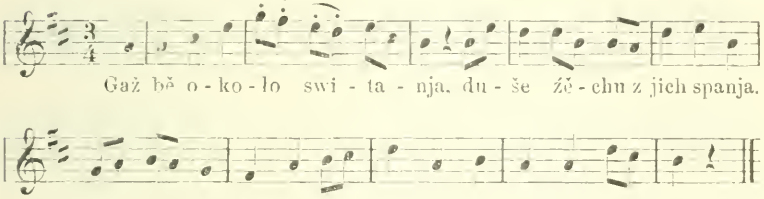

3 Čas. M. S. 1883.

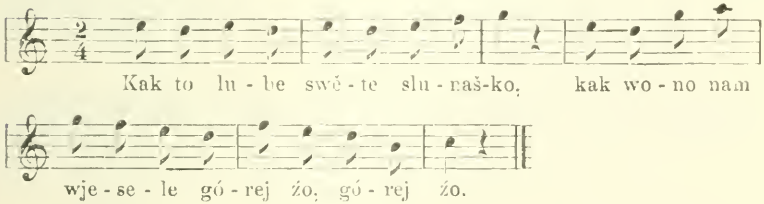

4 Čas. M. S. 1883.

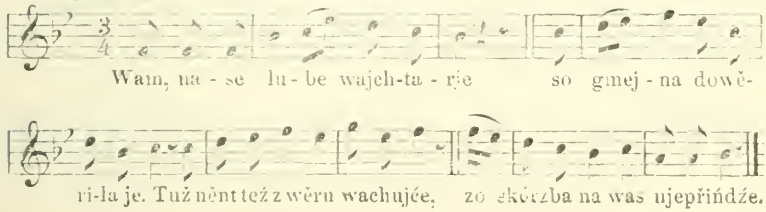

5 Čas. M. S. 1883.

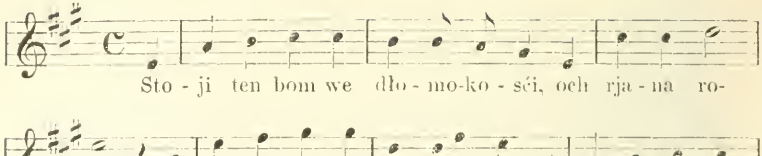

6 Čas. M. S. 1883.

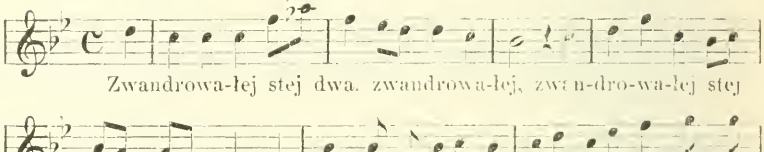

7 Čas. M. S. 1883.

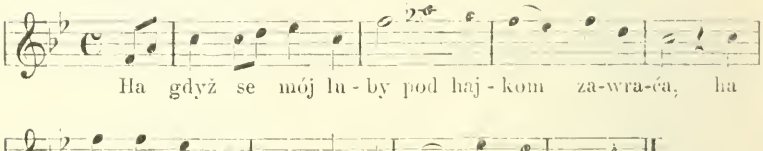

8 Pěsn. w Smol. I. str. 243.

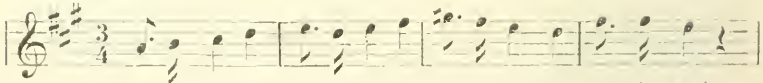

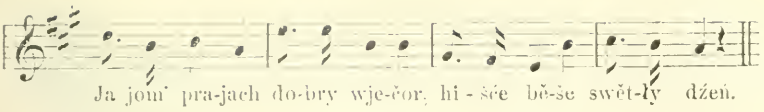

9

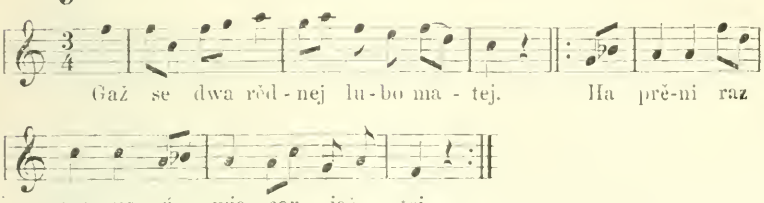

10 Čas. M. S. 1883.

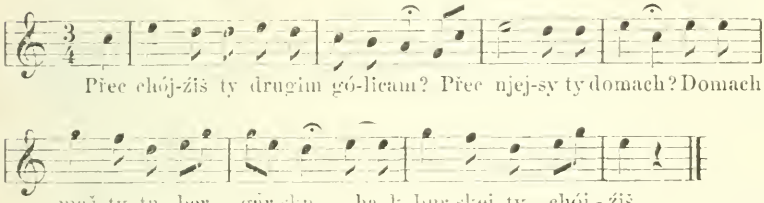

11 Čas. M. S. 1877 str. 5.

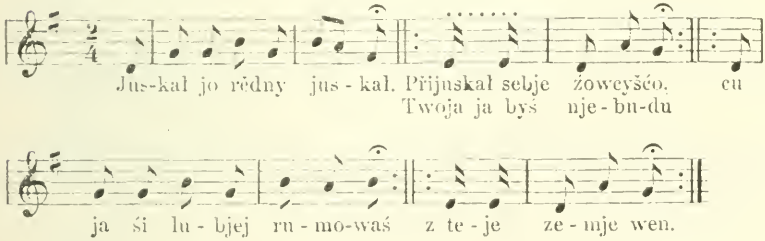

12 Hłós k pěsni Smol. I. str. 14.

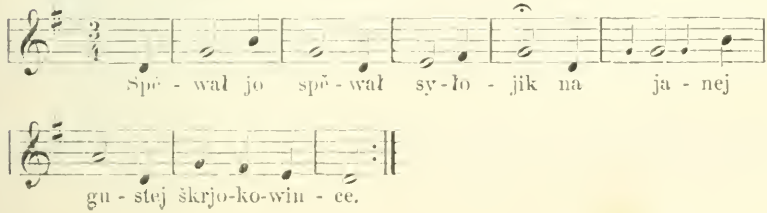

13 Čas. M. S. 1877, str. 5.

14 Łužičan 1870.

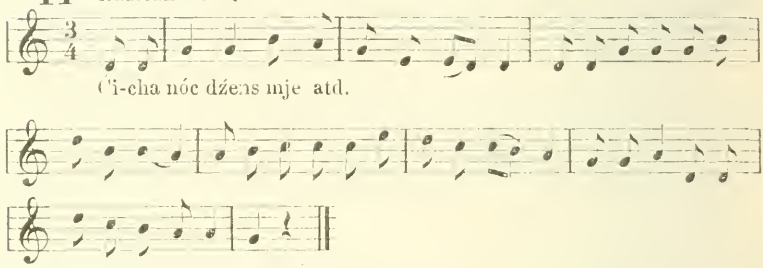

15 Tow. Spěwnik čo.

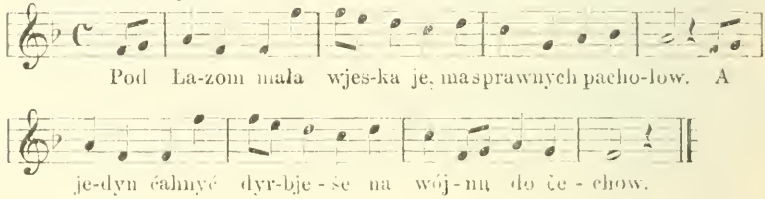

16 Čas. M. S. 1883.

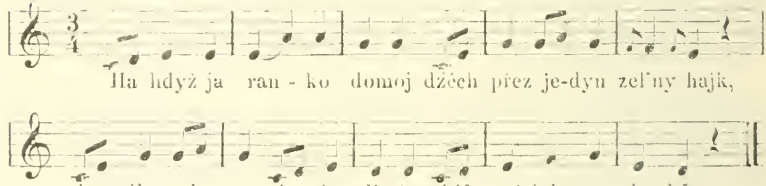

17 Čas. M. S. 1883.

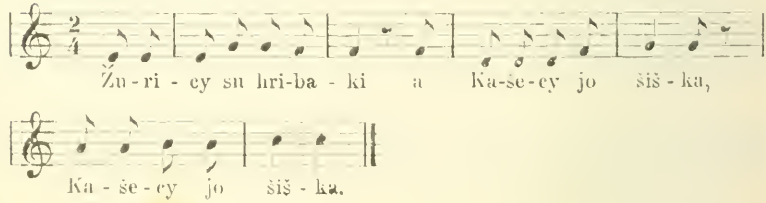

18 Smol. I. str. 36.

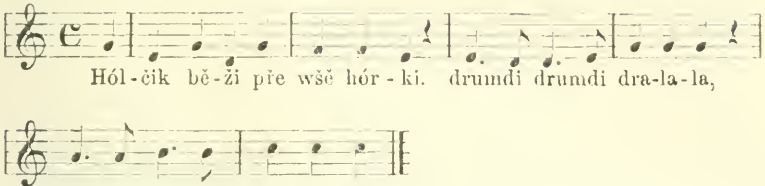

19 Smol. I. str. 24.

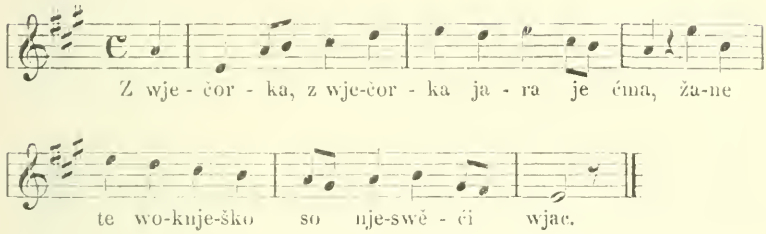

20 Čas. M. S. 1883.

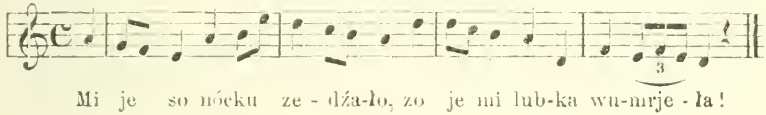

21 Hłós k pěsni w Smol. I. str. 274.

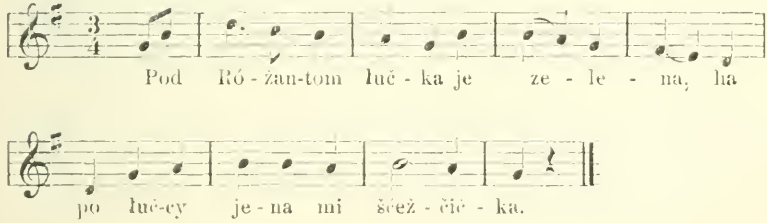

22 Čas. M. S. 1873 II. str. 1.

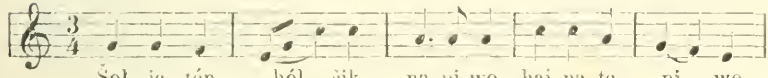

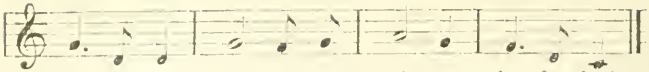

23 Smol. I. str. 117.

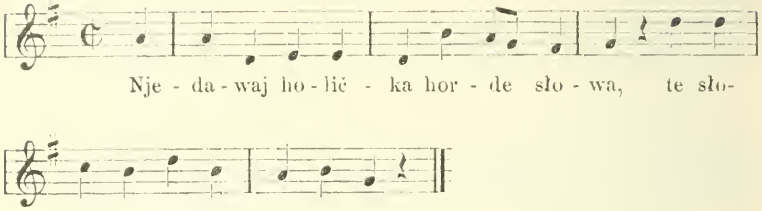

24 Text w Smol. I. str. 70.

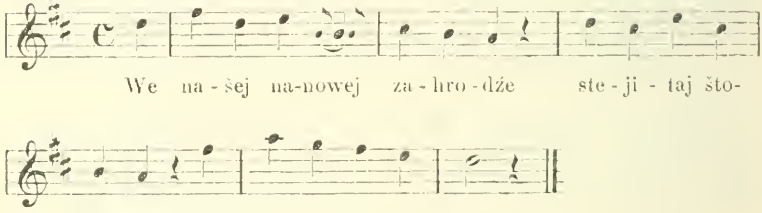

25 Smol. I. p. 222.

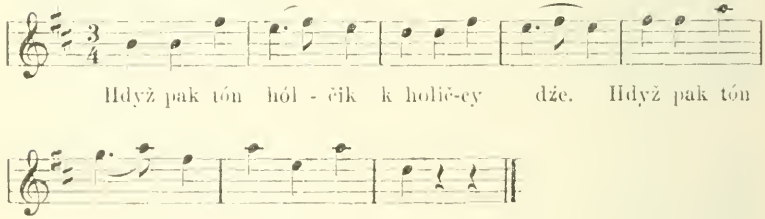

26 K Smol. I. str. 258.

27

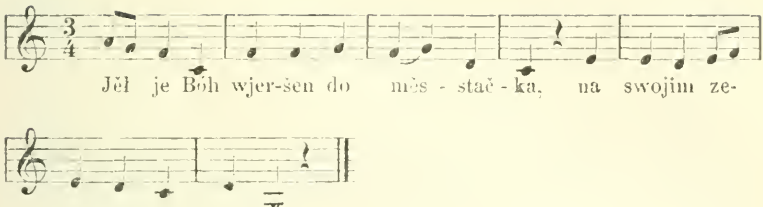

28 Smol. I. str. 49.

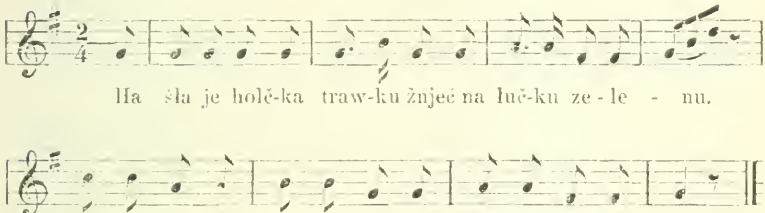

29

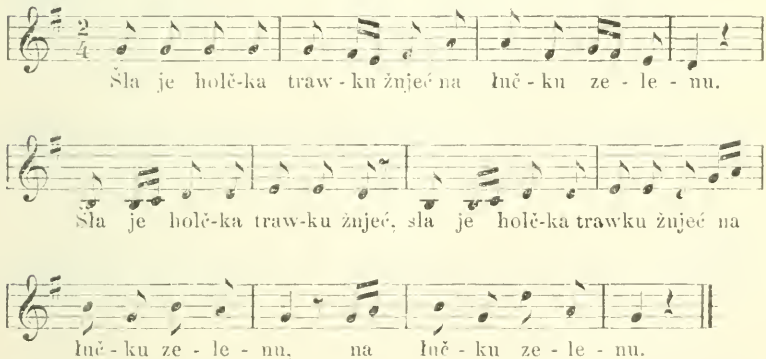

30 Smol. I. str. 133.

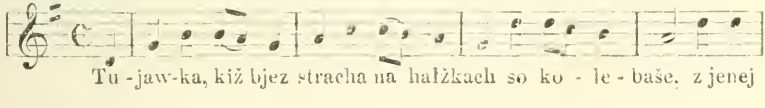

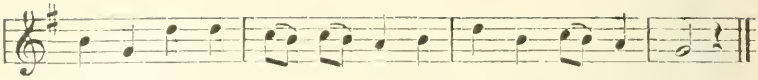

31 Smol. l. str. 273.

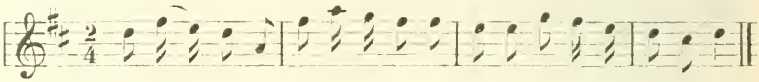

32 Text w Łužičanu 1869 str. 6.

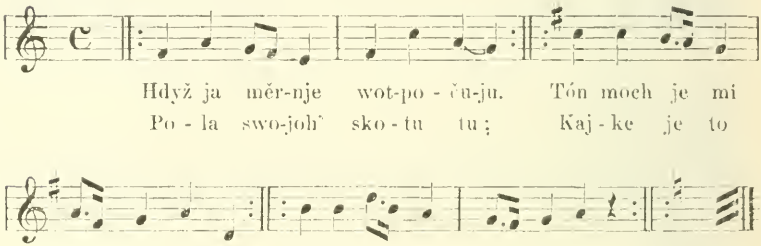

33

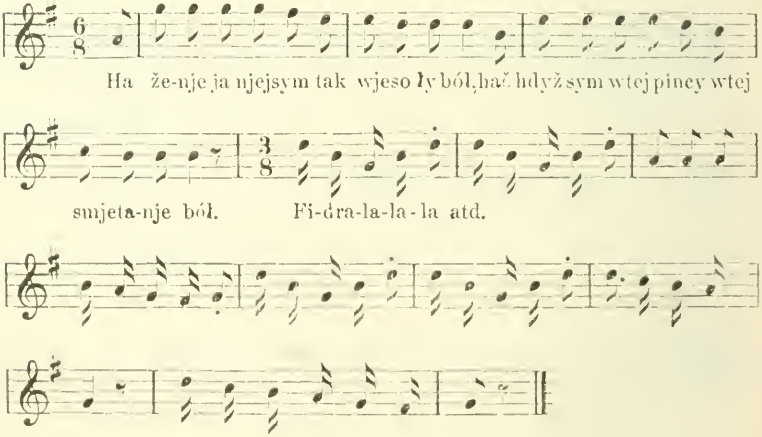

34 Čas. M. S. 1883. I. str. 28.

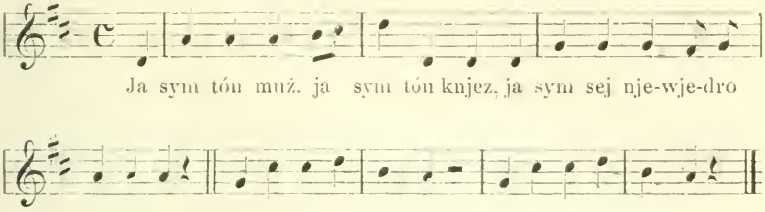

35 Čas. M. S. 1883.

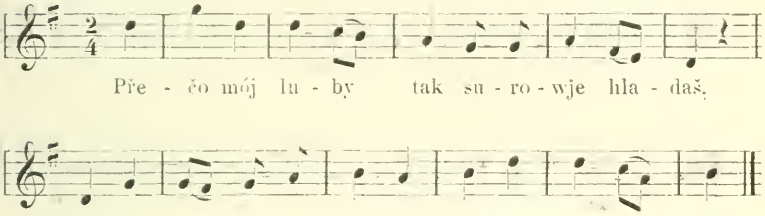

36

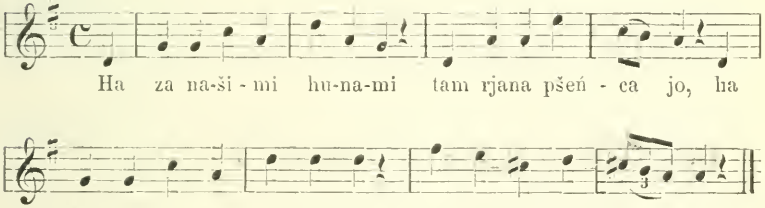

37 Text Smol. I. str. 184.

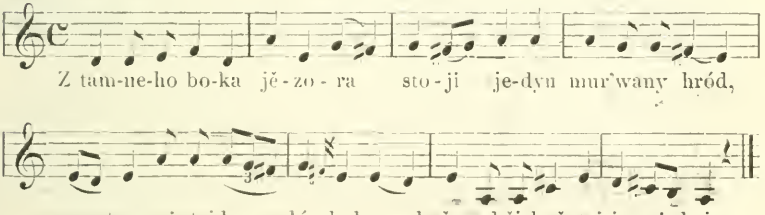

38 Text Smol. I. str. 307.

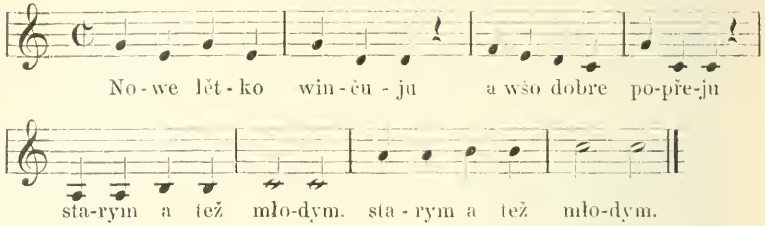

39 Text w Łužičanu 1862 čo. 2.

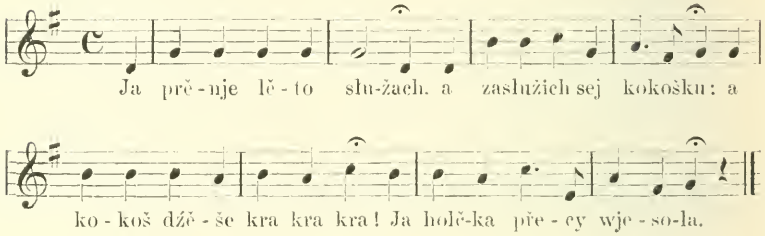

40 Smol. I. čo. 235.

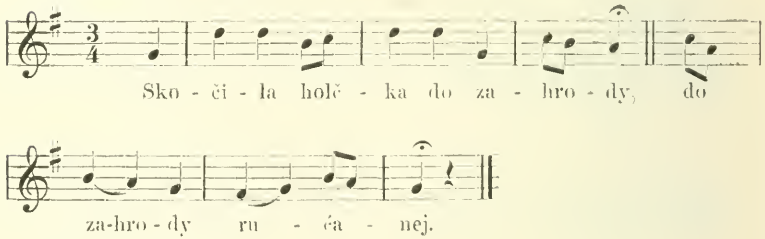

41 Reja.

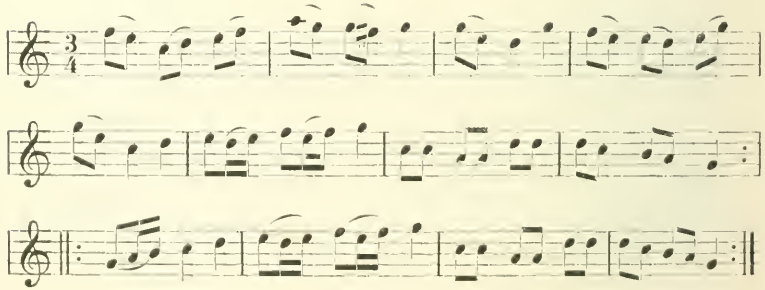

42 Přir. Smol. str. 55.

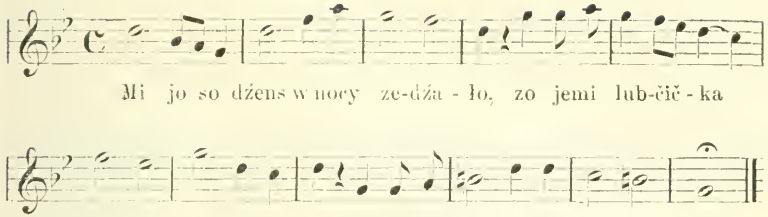

43 Smol. str. 321.

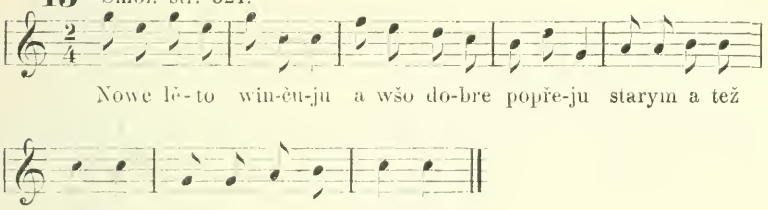

44

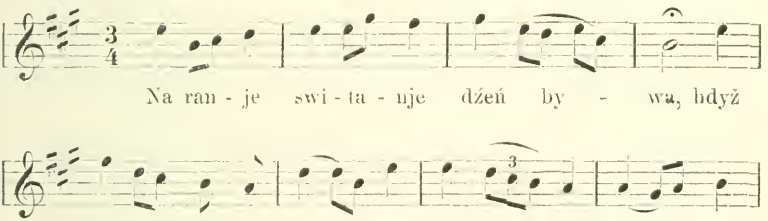

45

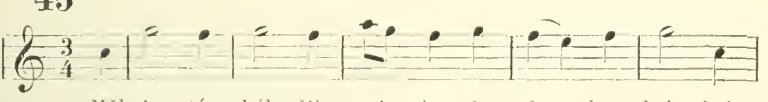

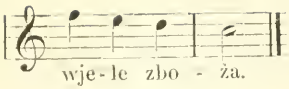

46

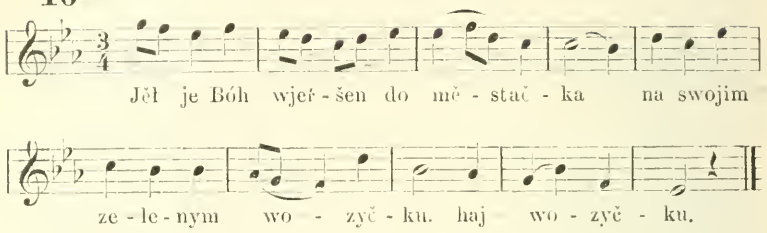

47 Smol. str. 217.

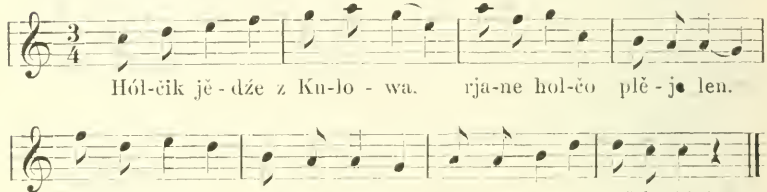

48 Smol. str. 238.

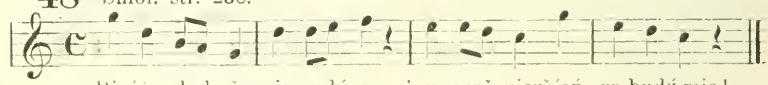

49 Smol. str. 208.

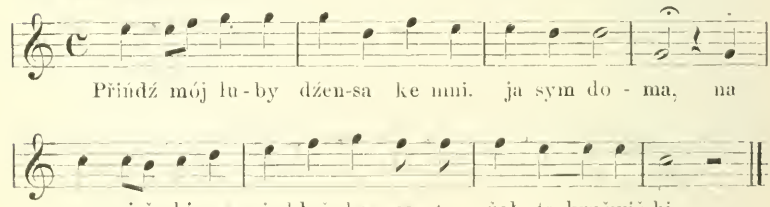

50 Smol. str. 274.

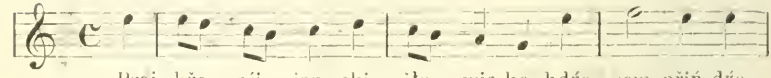

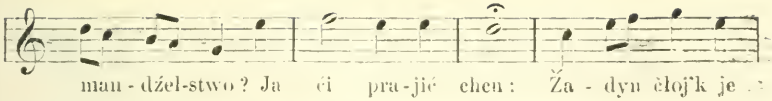

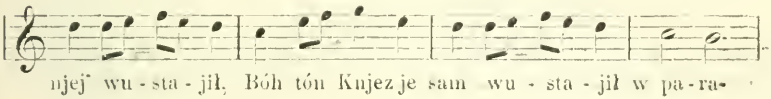

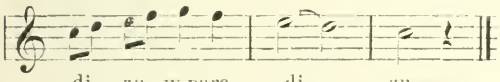

51 Smol. str. 175.

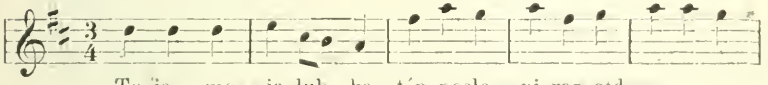

52 Smol. 223 (Hołłjeńska.)

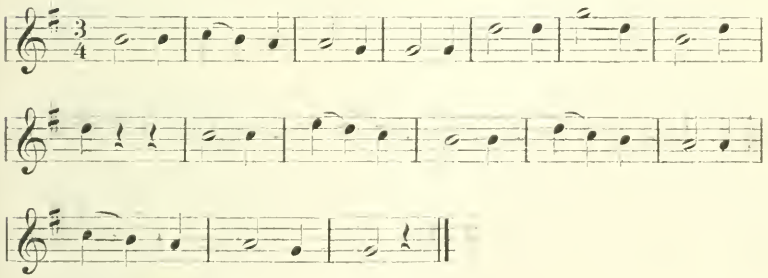

53 Smol. 208.

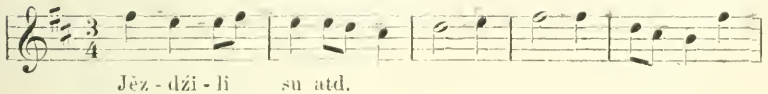

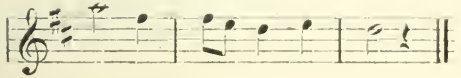

54

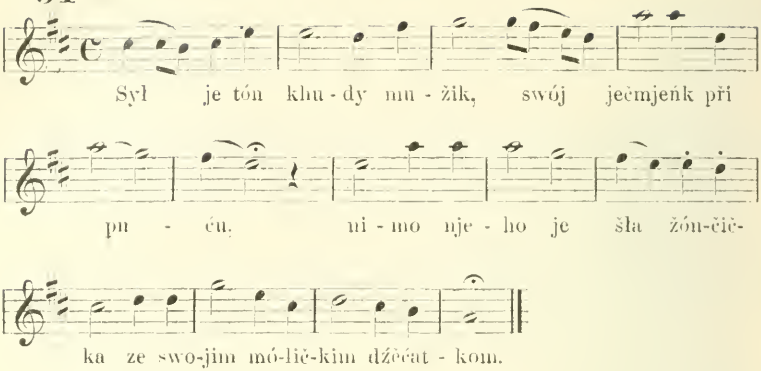

55

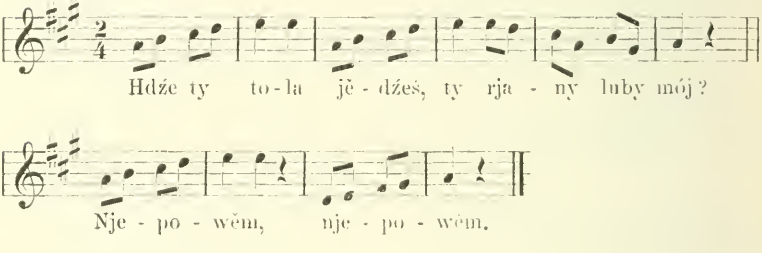

56 Wowćeńska pěseń.

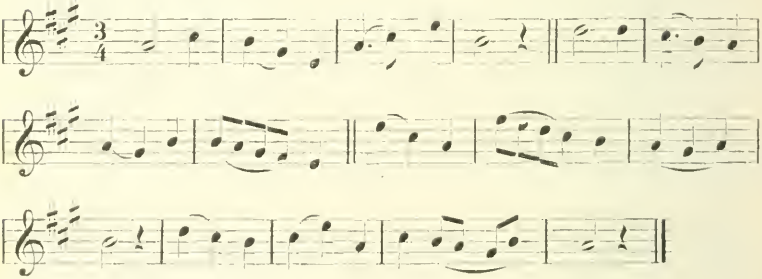

57 Smol. str. 50.

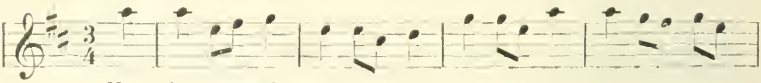

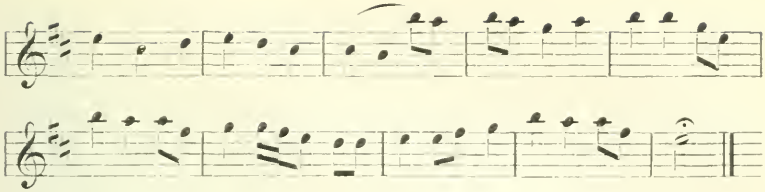

58

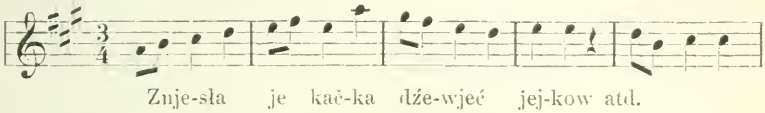

Znje-sła je kač-ka dźe-wjeć jej-kow atd.

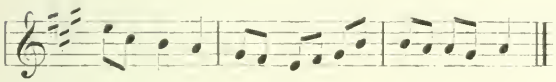

59

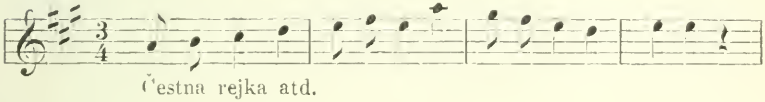

Čestna rejka atd.

60 Serbska reja.

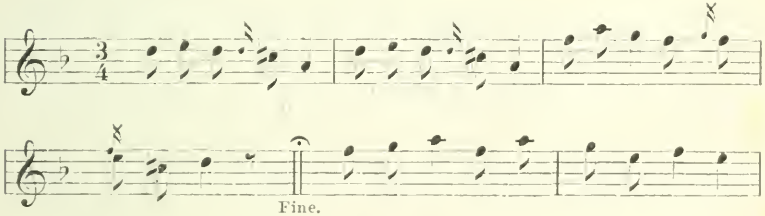

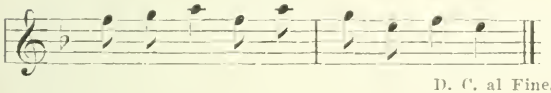

D. C. al Fine.

Ćišćał B. Ginzel we Wjazonicy.

Wobsah.

Namjezne ludowe pěsnje. Druha zběrka wot dr. E. Muki str. 3
Hornjoserbske ludowe pěsnje. Štwórta zběrka dr. E. Muki „ 20
Dwě pěsničcy. Z kritiskim přidawkom předłožił dr. Pful „ 59
Přinošk k serbskemu knihopisej. Podał J. Pjech . . . „ 62
Dodawk k zapisej sobustawow M. S. w Časopisu 1882. str. 65 sl. . . . . „ 64
Hudźbna přiłoha: Hłosy serbskich ludowych pěsni.

NB. Prěnja přiloha wopřimuje hłosy wot M. Hórnika (z rukopisa B. Markusa) a E. Muki, druha wot E. Muki a M. Hórnika podate, wot kantora Kocora pak přehladane. Zawod přispomnjenja a register k woběmaj zběrkomaj přida so k druhemu zešiwkej tuteho lětnika, kaž tež móžne dodawki a porjedźenki wo kotrež znowa prosymy. Z wozjewjenjom hłosow samych njesmědźachmy so z wěsteje přičiny dłěje komdźić.

Redaktor.

Wo zaplaćenje přinoškow naležnje prosymy.

M. Mjerwa (Mörbe), pokładnik.

Ciśćał E. M. Monse w Budyšinje.

Maćica serbska Budyšin, Serbi.

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE
1883.

Redaktor:
Michał Hórnik.

LIBRARY
OCT 18 1967
UNIVERSITY OF TORONTO

Lětnik XXXVI.
Zešiwk II.

(Cyłeho rjada čisło **68.**)

Budyšin.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Štyri rostlinske pomjenowanja.

Wujasnił dr. *Pful.*

W maćičnym Časopisu 1882, str. 81—82 su štyri rostlinske mjena zapisane, wo kotrychž so tam praji, zo hišće etymologiskeho wuložena potrjebaju. To mje wabi, so na rozebranje samsnych podać.

1a. Boża ryč*). Thalictrum flavum, wiesenraute, němscy tež froschmaul rěkana, ma posledniše němske a swoje serbske mjeno wot teje wobstejnosće, zo ta rostlina ze swojimi zadźerżowacymi łopješkami žabam, kiž so rade wokoło njeje waleju, móhł-rjec muchi łóji a zo je potajkim móhł-rjec žabam huba abo žabjaca huba (froschmaul). Žaba (frosch) rěka pola někotrych Słowjanow poga abo puga (a nětčiši Meklenburgiscy Němcy nałožuja hišće wuraz 'de pogge' [mjeno Poggendorf = froschdorf], nic pak frosch): huba (mund, maul) mjenuje so w někotrych narěčach tež rót abo ret, a pódlanska twórba — z wěstym přeměnjenjom słowoweje mocy (přir. hród *m.* vermachung: schloss, burg — hródź *fem.* vermachung: hürde, stall) — běše feminina-liske ret-i — reći — reć, róć. Wot substantiva poga wudźěła so adjektiv poži (přir. holca — holči). Tak wutwori so nam tónle wuraz: poža reći (froschmaul). Samsny poča ludźom po času njezrozymliwy być, a tohodla přetwori so na Boża ryč.

b. Podótknjene adjektivo słowa 'poga' je tele překhody přeběžało: Pog-ji — podji — podži — poži. Hdyž tole twerdźe dźeržimy, póznawamy, kajka je někdy prěnja połojca mjena teje městnoty była, kiž nětko Boża Mysl rěka, něm. Bademeisel. Posledni dźěl pomjenowanja pak wujasnja so nam přez pólski wuraz miejsce (= měst-o) a přez wjesne mjeno Mois (pola

*) Ryč = snadź město: ruć, ruta? Red.

Zhorjelca). Cyle pomjenowanje poznamjenja potajkim 'žabjacu mèst-li', t. j. žabjace mèstniśco ('Poggendorf, Froschweiler').

2. Tryčk. Ononis spinosa, hauhechel, weiberkrieg, rèkaše nèhdy strećik (t. j. wada, wadźawe zelo, streitkraut): pomjenowanje wujasnja so přez ćèske słowo stret (zetkanje, zetkowanje), kiž so tudy we mysli wadźenja trjeba: polny wuraz bèše, smèm-li po nèmskim sudźić, nèhdy 'žonjacy strećik'. Započatne 's' je so zhubiło, kaž n. př. při słowje struna — truna.

3. Pólšica, Chenopodium album, weisser gänsefuss, pokazuje na swojim stolpiku horjeka lopješko, kotrež je podobne na husacu packu, kiž je znajomo z tŕomi palcami (porsćikami) wuhotowana. Wot tychle tŕoch palcow ma rostlina swoje mjeno; wona rèkaše nèhdy palčica, połnje husaca palčica (gänsezehenkraut).

4. Łažawa abo łažaja, Glyceria aquatica, süssgras, ma swoje mjeno wot słód-kośće, t. j. wot adjektiviskeho korjenja sład- (sład-ki, słódki) jendź. sweet, łać. suavis (t. j. suad-vis), gr. ἁδύς, ἡδύς (nèhdy suadvys): wona rèkaše z woprèdka sładźawa abo sładžaja (trawa). Počatne 's' je so njeporjadnje wuwostajiło.

Připis. Zwukładowane pomjenowanja pokhadźeju z tameje předhistoriskeje słowjanšćiny, na kotruž sym w Časopisu hižo wjacy króć pokazał. Wone su jako přijate (móhł-rjec cuze) słowa do našeje historiskeje serbšćiny přejšłe: tehodła su w běhu časow na swojej prènjotnej twórhje tak wjele škodowałe. Poslednja (4.) rostlina by, hdy by jeje mjeno domjace było, z wèstotu słodźawa abo słódna (trała) rèkała: tama zastarska słowjanšćina pak je — kaž sym na wšelakich přikładach wobkedźbował — počatne 's' wotmjetowała, kaž też počatne 'w' a 'j', a je so w tymle nastupanju grichiskej rèči runała. Pólšicy so z nètčišim serbskim pomjenowanjom husaca nóžka praji. Słowo 'poga' je hižo zastarsku našemu rodej njeznajome było; hewak naši wótcojo njebudźechu 'poži' na 'boži' přetworili: přetož Łužiski Serb zynkaj 'b' a 'p' stajnje swèru rozdźèła.

Hišće nèkotre rostlinske mjena.

Wuložił *M. Rósťok.*

Syrotki (Viola tricolor. Stiefmütterchen). też macoški a sróčina stopa mjenowane. Kwètka ma pjeć płatkow abo kwètnych łopješkow a jene z nich je najwjetše a najpyšniše. a też pjeć podstawkowych łopješkow. Lud mjenuje posledniše "stólčki" a wukładuje kwètku a mjeno tak: Macocha (die Stiefmutter, najwjetše kwètne łopješko) sedźi na dwèmaj stólčkomaj: jeje prawe dźèći (pobočnej kwètnej łopješcy) sedźitej kóždy na jenym stólčku a „syrotcy" (die Waiſenfinder) sedźitej wobè na jenym stólčku. Štóž je kwètcy mjeno dał. je sebi ju jara derje wobhladał a też hewak mudry być dyrbjał! Sróčina stopa je drje też poetiske mjeno, tola tudy nic tak kaž „syrotki". Hewak ma tuta kwètka séèhowace mjena: Matuška. syrotka DŁ., Macoška Č.. Sirotica. maćeha, maćešica JS.. Macoszka. bratr z siostrą. bratki. wdówki P.. Iwan da Marja. bratki. motylki, trojicyny cwèty R.

Kačawka. kačidło. kačica (Entengries, Teichlinſe). dokelž kački we njej rady swoju cyrobu pytaju. Ma też mjeno: Krèk.

Gingawa (Nuphar luteum. gelbe Nixroſe oder gelbe Waſſerlilie). Lud wupraja „gengawy". Podobne mjeno za tutu rostlinu we druhich słowjanskich ryčach njenaleńdźemy. Tola je we pólskej ryči podobnje klinčace mjeno: Gęgawa a woznamjenja dźiwju husycu. (Red. gęgać. gągać = ſchnattern.) Podoba „gingawow" z gęgawami by potom jich žołta barba była. hdyž młode husy we wodźe pluwaja. Gęgawa je pak najskerje naše gigawa. němske Gickgack. „Es flog eine Gans über den Rhein und kam als „„Gickgack"" wieder heim." Hewak móže so tutej rostlinje mjeno „husycy" dać. dokelž jako we wodźe rosćaca so tam a sem khila. jako płowace huso.

Žida (Cuscuta. Flachsſeide) z němskeho słowa „Seide". Hedwab' polny P. rèka serbski „pólna žida". Druhe słowjanske pomjenowanja tuteje rostliny maja korjeń we słowje „přasć": přeženco DŁ.: predenica JS.: soročja prjaža R.

Konopjej je so wutworiło z łaćanskeho mjena tuteje rostliny „Cannabis". Konóp. konopje DŁ. Konopè Č. Konopie. konopia P. Konopłja. konopel R. Konopka. konopłjica JS.

Khmjel je najskerje też nastał ze słowa „Humulus“: humjel, chumjel, chmjel, khmjel. Chmel DŁ. Chmel Ć. Chmiel P. Chmèl R. Hmelj JS.

Kwètna, kwětła, kutna (Cydonia, Quitte). Prěńšej mjenjo stej so wutworiłej z nèmskeho „Quitte“, třeće je čěske. Druhe mjena su: kwjada DŁ., kwić Muž., kwit R., dunja JS. (z łaćanskeho „Cydonia“ z wuwostajenjom prènjeje sylby „Cy“).

Brèška, brjoskej, brjóška (Persica, Pfirsich), najprjódcy „brèška“ z přetworjenoho „Persica“ (bresyka, brèska, brèška, brjóška). Ma we wšěch słowjanskich ryčach podobne mjena: brèskva, breskev JS.: rjasken DŁ., mèsto „brjasken“: břeskev, brosvoň, broskvový strom Ć.: brzoskwinia P.: bruskwina, broskwina, bruswyna, persik R.

Brèčina, brèkiny, mučina (Sorbus Aria, Mehlbeere) je družina wjerjebinow, kotrychž plody „brèkiny“ S., brekulje JS. so n. př. w Rumburku k jědźi na torhošću předawaju. Brèk Ć. Brek JS. Brzekinia, brzęk, bereka, berestka, berek P.

Len S. Ć. P. R. a lan DŁ. JS. (Linum, Lein) je so wutworiło z łaćanskeho „Linum“ a też nèmske „Lein“. Tak też nèmske słowo: „Linnen“ = Leinwand. Runje tak też „lenčk“, lenk, mały len = lank DŁ. (Linaria, Frauenflachs). Lnica, lnianka, leniec, len Matki Bóžéj P. Lenok, len dikij R. Len Matky Boží Ć. Bogorodičin lan JS. Ma lenej podobne łopješka, nima pak hewak žanu podobu z lenom. Też lenowka (Thesium, Leinblatt), ma podobne łopješka. Lněnka Ć. Leniec P.

Tu poskićuje so nam prašenje: Kotre pomjenowanja z rostlinow a zwěrjatow drje su starše a kotre nowiše? Najstarše su te, kiž su we wšitkich słowjanskich ryčach jenake abo podobne. Serbja plahuja wot zastarska wosebje žito (rožku, rož), pšeńcu, ječmjeń, wows, len, dźećel. Domjace zwěrjata su: Kruwa, koza, wowca, husyca, kačka, holli, kokoš, pos a kóčka. Z lěsowych štomow mjenujemy: lipu, dub, brězu, wólšu, topoł, čis. Z dźiwich zwěrjatow su znate wosebje: jeleń, sorna, zajac, liška, wjelk, mjedźwjedź. Tute pomjenowanja su potajkim najstarše. Z nich spóznawamy też, zo su naši wótcy polo dźělali, skót plahowali, lěs hajili a dźiwinu třěleli.

Přispomnjenje. Cis S. (Taxus, Eibenbaum) Tuton Serbam skoro woteznaty štom je nĕhdy wjele bóle rozšĕrjeny być dyrbjał, dokelž mjeno pola wšĕch słowjanskich ludow nadeńdźemy. Cis, cisowe drjewo S. Tis Č. Cis P. Tis R. Tisa JS. Pola Dubow (Daubau) rèka hišće dźensniši dźeń jena hórka „cisowa hórka“: cisy pak tam žane wjacy njerostu. Wjes „Cisowa“ (Zeišholz) a „Cisk“ (Zeisig) ma też swoje mjeno wot cisa, runje tak, kaž Bukecy wot mjena buk, Brèzow wot brèza, Hrabow (Großgrabe) wot hrab, Wjazonca wot wjaz (die Ulme) a t. d., njech su tam tute štomy rostłe, abo njech je prĕni twarjeŕ tak rèkał. Powostanki tuteho štoma mamy pola nas hišće w parku w Huscy. Štyri rjane štomy steja w dworje rumburkskeho klóštra.

Basnje.

Wot *M. Kósyka.*

1. Spominanje.

Bĕch hyšći mały pachoł,
Ak' přiske wójnarstwo
Na Awstriju do wójny
Přez kraj naš šĕgnušo.

Pón źĕchmy napřeśiwo
My gólcy wójakam.
Smy broń a rancel njasli
Tym sławnym wójnarjam.

Też ja, ja njasech bušku
Na swójom ramjenju
A stupach z wójakami.
O, z kakej gjardoscu!

Ja žarżach se za muża.
Za móceneg' ryśarja.
O, tencas bĕšo zgrĕta
Jan' k statkam hutŕoba!

To młode ramje bóžko
Se skóro zmucyšo.
A ja bĕch zwjaselony.
Ak' wšykno hustašo.

Wót ramjenja mĕ bušku
Zas wójak wezešo
A pótom hajekajucy
Mĕ z tajkim chwalašo:

„Mój źĕk za twóju dobroś.
Ty pachoł serbojski,
Snaź hyšći broń raz nosyš
Ak' ryśaŕ łužyski.“ —

Ja njejsom broni nosył
Za sławnu Łužycu,
A weto stawnje z pjerom
Jan' za nju wójuju.

2. Módlitwa Serbow prjed bitwy z Gerom.

(Za nimskeju chroniku města Chóśebuza.)

Daj nam hyś Swjatowit
Winika wence zbit,
Daj k tomu šćit nam a mócy.

Wjeź nas sam we bitwje,
Aby też dobyśe
Dostali we dnjo a nocy.

Daśi přez górcycki
Njetřerje winiki.
Źož w swětem popjelc spiju
Wósce te zamrěte:
Daś naše domacne
W tšachu se njerozdrosćiju.

Daj aż se pomsćimy.
Gero buź zaklěty!
Wón jo nam ryśarje zabił,
Sromośił góspodu,
Hugbal jan' přeradu.
Zlosnje nas k skazenju wabił!

Tudy před twójimi
Swětymi wrotami
Chyłaś doj křica se wèsće!
Kněžař ty Serbojstwa,
Dawaj nam znamjenja
Gluki na chwalobnem mèsće.

Daj nam hyś Swjatowit
Winika wence zbit.
Mócuj nas we přawem casu,
Kósći pón winikow
Na hołtař do łèsow
K hoproju tebje se njasu!

3. Na łoże do smjerśi.

„Seń twarże, seń twarże, o zlubjona,
Nět leśim z tebu do daloka.
Ca? njewiźiš, kak wóni huźeraju,
Aż z njewěstu tak se do reje daju
Na swěśatej droze na glaźanej,
Źož noze se póstarcyś nam'žotej?

Ja leśim kaž jastřèb' bžez zmucenja.
Kenž z křidłom zeleznym zaswiga,
Nic Kósćej nic Smjerś mě njedogónijo.
Lej, kak se wšo minjo a kak se wšo wijo!
Huj! wětř mě bincy do hušowu.
Znoj bywa k zmarsku na hobłicu.“

„„Mě bywa při tebje tšachota.
Wšak leśiš přelasnje, nawożenja!
O hobroś te sańki zas domoj jano.
Lej, słynjaško swěśiś już hopřestanjo.
A w wjacornej šamnej gózinje
Jam' přijada njegluka na łoże.““

„Seń twarże, seń twarże, nutř do Błota
Nět k hołtarjoju źo njewèsta.
Ca? njesłyšyš łodowe zagrimanje?
Aj, swaźbarje leśe też na wěrowanje
A praskaju z buškami njemóžnje*).
Aż rozlěga w Błośe to rjaganje.

*) W Błośe strèlaju swaźbarje na droze k wèrowanju.

Lej, prjezy se šćani Nyksowy puš.
Smej w Błośe wót duchow witanej juž.
Seń twarźe, seń twarźe, až njehuryju
Śi Nyksy, a k smjerśi mè njehobtužyju;
Wšak dyba mè pód kóžu hutřoba.
Kak buźo, gaž z tebu b'źo zwèrowana?!"

„„Kak powjedaš hopaki, nawoženja?
O wroś se, o wroś mè wót skazenja!
Lej rěcka prjezy njej' zamarznjona:
Snaź leśimej hoboj nutř do wokonja.
O stajaj jan' sańki — Bog pomóžo —
O wroś mè, o wroś se — wšo pódermo!"" —

A lej, slèd žeden wèc njewósta
Za wbogima do smjerśi leśecyma.
Wšak Kósćej se zjawi młoźeńcu w nocy
A póšknu jog' z dychom škódneje mócy.
Až smysli jom' śamne bywachu,
Až k skazenju třěrjašo z njewěstu.

4. Młody se wózy.*)

Z młodym na droze
Stoje swaźbarje.
Hupace se zabłyšćiju.
Libotki je hupyšniju.
Šantki žyźane
Chwèju se.

Pobratř přikiwnjo.
Śèg se za njom zgnjo.
Gerce nowe štucki graju.
Towariše zajuskaju,
Swaśki šepocu
Z njewèstu.

Pjerwej wšak přez wjas
Śèg se přejźo raz.
Pón se do wšych dwórow wijo.
K nowem' lètu pódarijo
Strowje, gluku wšu
Kuždemu.

*) Niźi před 30 lètami wózychu hyšće ku koncu starego lèta „starego" a w zachopjenju nowego lèta „młodego" hokoło.

Mimo jo nět cas,
Ak' był nałog raz,
Żož se „stary“ pokazuje,
A zas „młody“ přewózuje,
Nět se lěbda wšo
Dopomnjo.

5. Zymje w Błośe.*)

Škóra lodowa
Bloto pokřywa,
Rěcki wše su hołmóśćone.
Póla, luki přeměnjone,
Pastwy zelene
Wěc se njekřasnje.

Weto wjasele
Bydli we Błośe,
Lej, kak bomy zakwituju
W šerizni se zablyšćuju,
Šerizń slobrjana
Z bomow hubija.

Droga głaźana
Źo do daloka.
Źož jan' woko poglědujo.
Młoźina se huběgujo
Spěšnje leśeca
Dalej do Błota.

Gaž se rozpuka
Škóra lodowa,
Sluchaj, kak to źiwno znějo,
Cuze hucho hurozměju
Ako grimanje,
Wójnske rjaganje.

Zymska nagota
Tak tež křasu ma,
Wšo se šćani, wšo se blyšći
Lěpjej ak' krystale hyšći.
W zymje we Błośe
Jo tež wjasele!

*) Błoto = Błota. Spreewald.

6. Tři přělnice.

Tři přělnice gromaže přěžachu
A swójo přěženo chwalachu.
„Ja přědu“, tak prjedna se wjelicašo,
„Kaž žyźo, což nikul se njezryjo.
A k cwjernu jan' deje byś nitki wše.
Kenž z wjelikej procu su huwite,
To přěženo pokažu lubemu,
Až huchwalijo mě njewěstu.“

„A ja“, nět druga se lachtašo,
„Ja přědu šańše ak pawcyna jo.
Wšak by se góźiło k mychańcu;
Což z rychłymi palcami hupředu.
To budu nejkřasnjejše rubjaže,
Gaž šef z nich hujźo přez macanje!
Mój nawoženja b'źo wjasoły,
Gaž taki pódomk b'źo rozwity.“

A třeśa přělnica rjaknušo:
„Ja njepředu twardego, šańkego.
Kaž wej, ja přědu jan' źělowe
A debu chudobnej mašerce
Tak žurnje zapřěść wšu carobu.
Ab' hoboj njepřišlej k třadanju:
A weto tkałe chwali to přěženo.
Kenž wot mnjo nejlubjej jo kupujo.“ —

A lědym tři raz se zaswita.
Bu prjedna přělnica spušćona.
Wšak pózna zlubjony njewěstu
Za bejnu, gjardu a njespěšnu,
A druga jo njezjabki wumrjeła.
Jo smjertnicu sebje tak zapřěła.
A třeśa chwalobna přělnica bu
Nět z fryjom nuźona wot dweju.

7. Sroka.

Sroka tři raz zarjaga.
Maruška se hulěka.
Trudlajdi, tralala
Kaka to b'źo nowinka?!

Babka maleg' blabaka
Jo źins nocy hułojła.
Trudlajdi, tralala.
Susedu jog' donjasła,

Ku kmótřstwu sy maruška
Z jadnym knježkom přosona.
Trudlajdi. tralala,
Njezlękaj se togodla.

Dokulž sy nejrědnjejša,
Dejš byś knježka žeńscycka.
Trudlajdi, tralala,
Tak ten pan sam póžeda. —

Skóro zgóni maruška,
Což jo sroka gjagała.
Trudlajdi, tralala,
Sroka, ta profejtowka.

8. Rampu do kótła!*)

Rampu do kótła
Góni mlożina,
Wóni mudrje přikulaju.
Sybale zas hoboraju
Skalku spěšnje leśecu
Z mócnej hodejku.

Rampa do kótła
Już jo zagnana.
Ruš nět znějo, zogolenje.
Chwalba how, tam sromośenje,
Až jo z nowa z kótlika
Skalka hubita.

9. Spód młyńskim topołom.**)

Gaž późne hoblico mjaseca
Nutř poglědnjo do kužoła.
Pón Nyksy z dłymi wen hukukuju
A na brjog pomałem hustupuju.

Spód młyńskim topołom gigantskim
Se z gromaźe woni pón z juskanim
A holiajdu***) a łapanku graju
A zasej do rěšazy-wiśa se daju.

A připódła znějo jich muzika.
Lej kólaso plantŕa se bžez kóńca.
A šumjece wódy jim zaspiwaju,
Až w reji Nyksy se hobrašaju.

A młyński topol ten gigantski
Kenž wšake při rěce już nazgóni.
Wón jano głowu tu šeru wijo,
Wot rozgrona Nyksow nic njepřeraźijo.

*) Grase młożiny.

**) Jo topol pla Bórkojskego młyna.

***) Holiajda, łapanka, rěšazy-wiśe su źišece graśa.

10. Błudny rejtaŕ.

Źo jano tak lasnje rejtujoš ty?
Kuŕ leši za tebu kaž mrokawy.
O wóstań, o wóstań, žeń zachada,
A dogóniš mógła ši njegluka.

„Co hyšći tak dłujko mě přašašo,
O, njehusłyšyšo to njewjedro?
Kak praska a rjaga a grima se,
Až spód kóžu zašćarce kórabje?

Do wójny, do bitwy se hudaju.
Źož hognjece husta smjerś huparskaju.
Bóžemje, bóžemje ty njewěsta.
Snaź njaso mój kónik mě do rowa.“

Źo třeri tam rejtaŕ bžez hustaša.
Až włosy wětř šwiga jom' do hoblica.
Až rozpněta drastwa jog' pódlětujo,
Ab' wot slědka něco jog' łapało?

„Co šćabocošo wy z nazdala tam?
O grońšo mě lubjej. źo namakam
Jan' jagarje nocne, kenž rowno su se
How derili mimo kaž wicharje?

Zas słyšym jich dréšo a praskanje.
Jich łajkotanje a rigotanje.
Keu z nimi se sobu nět huderiš ja.
Lěc njaso mój kónik mě do rowa.“

Chto skoka přez zagóny hobsete
Přez křicki a luki a přez grobje?
Źo nochta tam kónik ten jachlecy
A cej' jo ten rejtaŕ, ten njemudry?

„O njepřašajšo a pomózćo.
Lej Kóśćej za mnu se hudajo.
Ten třach swóje zubiska wóśćera
A z pazorami mě dosega.

Hu! kak jogo kóśći zaklapocu.
Až wšykne clonki mě śćerpuju.
O wón mě już popada, wón mě już ma.
Mój kónik nět njasoš mě do rowa.“

Ak' druge zajtřa se switašo,
Ga rejtař tam njabogi lažašo.
Wót swójogo kónika zagrjebany,
Wót wětřika do rowa hobspiwany.

11. Zwěsćowanje.

Swóju blizku smjerś juž cujucy
Tam ten stary lumpak doloj laży,
A wón křutu ruku tłocecy
Młoženca we swójej zymnej waży,
W jogo wócyma se šćanjachu
Łdzy, ak' jogo husta zjawjachu:

„Nic, mój syn, ak' how tu wjažeyeku,
Nic wěc njam'gu zawóstawiś tebje.
Tu běch přez wšu casnu kibliju
Žurnje zwarbował ja jano sebje:
Wěš że, až se w lumpach nikula
Žyžo daniž purpur njepyta."

A ten młoženc k hoknu přistupi,
Ab' jom' křajźu łdzy se huronili,
A wón poglědnu do šamnosći,
Mrokawy su njebjo zapokřyli,
Žedna złotna gwězda naźeje
Z husoka jom' njezablyšći se.

Swójog' syna zasej wólajcy
Stary nan se z lažka hurownašo,
A wón ruce k njebju zwigajcy
Kaž do daloka se zaglědašo,
Z jogo wócowu se błyskašo,
Ab' duch drugi zlał se do njogo.

Wón też šeru głowu wijašo
Kaž wót bludnosći był hobsejźony,
A pón zasej dalej gronjašo:
„Nè, mój syn, ty njeb'žoš zachyšony,
Ja na źiwnem tronje wiźim śi
Hobsetem wót parlow křasnosći.

Krona kuždeg' krala dostojna,
Głowu, loj, śi z cesću hupyšnije.
Sceptař žarży twója prawica,
Twója nadobnosć móc hobznanije.

Celej mani ga maš přikazaś.
Kenž już na twój dych dej pósłuchaś.

K nogoma śi laže młożeńce
Lasne, pilnje słuchajuce tebje
Na kazni a mudre hukaze;
Duchy šepocu nad tebu sebje.
Wóni łopjeńka śi rozseju
Złotne, łorberowe na głowu."

Tak ten stary a wón do spanja
Padnu do slědnego nimjernosći.
Syn se na jog' husta zagléda.
Kenž su zjawili te pótajmnosći.
Wón by rad z nich wěcej hušłyšał.
Lěc jo już wšu gluku hugódał.

Bytřa gwězda do špy zaswěši.
Mrokawy już běchu zrozduwane.
Lej, a wjasele jog' napolni.
To bu wjetše ak' to žałowanje.
Wón te zymne husta póškašo.
Z kótrychž zwěsćowanje hujźešo.

Zwěsćowanje! źo ga zeldźyjo
Slědne słowo mrějucego nana?
Jomu złotna gwězda górej źo.
Ak' njej' žednje była zaswitana.
Tak jog' naźeja se wótnowi
Kuždo rano, gaž se zaswěši. —

Z młożeńca bu z casom kruty muž.
Kenž' jan žurnje dejašo se žywiś.
W znoju źěłaś, drugim służbny byś
A spód wšakim brěmjenjom se křiwiś.
Wšak jo młoga gwězda swěšiła,
Jogo złotna pak njej' switała. —

Z muža z casom jużor starki bu.
A źo wósta nět jog' sceptar, krona?
Źo wón hukaz dawa z jasnosću?
Źo jo cała křasnosć jogo trona?
Wšak jo młoga gwězda swěšiła.
Jogo złotna pak njej' switała.

O to běšo lutne błuźenje!
Zamrěł jo nan stary we błudnosći.

Wón we naźeji sam bluźił se,
W naźeji, tej slěpej njemóžnosći.
Takego swět njepórožujo,
Kenž ak' přosař na tron stupijo.

Ab' wón nět swój wšedny klěbašk měł.
Ruka jog' że běšo hobslabjona
K žělu, jo wón službu na se wzeł
Pastyńsku, a jom' bu dowěrjona
Rogatego zbóža rědownja
Ze wsy wen na pastwu hugnana.

How na górce wón se młogi raz
Na tu staru wjerbu pódprějašo.
How ga jomu cesto młody cas
Z jogo naźeju se hucowašo,
How jog' pótajmnosć też tužyšo.
Dokulž hurozměś ju njam'žašo. —

Raz ak' pastyŕ teke seźešo
How na swójej górce zamyslony.
A kaž tužny byś se zezdašo,
Lej, ga bu wón zrazom hubuźony.
Cuzy muž pla njogo stojašo,
Kenž za jogo muzu přašašo.

Stary pastyŕ se na cuznika
Ako we cowanju zaglědašo.
Jogo nadobnosć że přemała
Ludku wšak se derje přirownašo
W dłujkej broźe w płašći ropatej.
Kakegož wón hyšći wiźel njej'.

Wón zas głowu pódpře na wjerbu.
Kaž we hutřobje byl hobśěžkany
A pón z krotkim jano pózdychnu:
„Pastyŕ som a tron mam zwěsćowany".
Cuznik na to z głowu wijašo
A za zwěsćowanim přašašo.

To też pastyŕ skóro zjawjašo.
Cuznik jom' na słowko pósłuchašo
A tu dłujku brodu głaźašo.
Kenž při wětřiku se rozchwějašo.
Lej a husta hobej mužowu
Hominěchu dłujko naslědku.

Cuznik pón tak mysli wótwóri:
„Dopólniło jo se zwèsćowanje,
Wóseń gluki tebje załapi,
Njehugódaš jeje namèranje?“
„Ga som kral, kral weto naslèdku?!“
Pastyŕ žortujucy připadnu.

A wón pórèdniki zatřubi:
„How spód górku wšykne zestupajšo
A na Ludka źiwne basnicki
Kaž na seśenicu pósłuchajšo.
Kral som, kral, to nèto zgónijšo!“
Cuznik jom' dla žorta grozašo.

A wón dałej potom zjawišo:
„Dopółniło jo se zwèsćowanje,
Kaž to słèdne słowo zaznèjo
Nana, swète jo a žedno ldganje.
Lej, ta kupa pastwy zełena
Twójom' tronu wšak se přirowna.

Rosy parliki su znizane
Na spłach kupy a ju rozkřasniju,
Towzynt słyńcow źe we chrapkach se
Ako diamanty zabłyšćiju.
Źo se přirowna tron kralojski
Twójomu we takej křasnosći?

Twója krona jo ta šerizna,
Twóje w cesći hubèłone włosy,
Krona, kuždeg' krala dostojna.
A ten sceptaŕ, ak' nèt ruka nosy?
Twój kij dłujki pastyŕski wón jo,
Ako njasć a wjasć śi pomóžo.

A ta mań jo zbóža rèdownja,
Ak' how chójźi spód twójeju mócu.
A źož zwada, škóda nastawa,
Tam pón marskaš, wrośiš z celej procu.
Zbóžo na twój dych juž pósłucha,
Ako přez rog zni do daloka.

K nogoma śi łaže młoźeńce
Łasne pilnje tebje słuchajuce,
To su pórèdniki mènjone
Wót škódy to zbóžo wrośejuce,

Ty jan' kažoš, wóni hugbaju,
Ty jan' kiwnjoš, wóni rozměju.

„Njesłyšyš nět teke nad tebu
Wjeŕby šumjenje a šwarkotanje?
Njesłyšyš, kak duchy šepocu?
Wjeŕby łopjeńka su hołžoltane.
Wóni lorberam se rownaju
Złotnym, ak' na tebje padaju."

A wón zjawnjej zasej wólašo:
„Dopólniło jo se zwěsćowanje,
Kaž że slědne słowo zaznějo
Nana, swěte jo a žedno łdganje,
Kral sy weto, lej, kral pastyŕski.
Kral na pastwje, slawa, slawa śi!"

Tak ten cuznik — a kral pastyŕski? —
Stanu błuźenja dła abo gluki?
Wón jo hublědnuł, lej, njezjabki
Sceptaŕ padnu jomu doloj z ruki.
A na swójom tronje kŕasnosći
Běšo humarły kral pastyŕski.

12. Gusor pŕed gódami.*)

Wejsna pŕeza źowčowa
Zagna do špy gusora.
Aby wěsće zgóniła,
Chto b'žo z nowa njecesna.

Lej a kuždа maruša
Źěšo mimo gusora,
To pak njekšě jom' se zdaś
A wón chopi gjagotaś.

A kněž gusor pótergnu
K slědku chudu syrotu.
O ty wboga syrota,
Kak sy nèto smědšona!

Wóni złosnje žortuju.
Fryjarja już gódaju.
Njeplac, njeplac syrota.
Snaź sy hyšći pomsćona.

Ak' se lèto minuło,
Źowčo cesne wóstašo;
Kenž pak su ju směšyli,
Sami smječh su zažnèli.

*) T. j. pŕiwèra młoźiny.

13. Na tŕoch kralach.*)

Na swětych tŕoch kralach se zjawichu
Tŕo krale we běluškem hoblaku.
Te spiwachu lubosne kjarliže
A dawachu radu we njeglucc.

Na swětych tŕoch kralach, gaž přijźechu
Tŕo krale, ga dary tež dostachu;
Chto njeslucha rad na jich powěśći,
Ak' něga su k strowju se stanuli?

Na swětych tŕoch kralach wěc njepřijdu
Tŕo krale, te dawno już w rowje su.
Nicht njenahukmu jich kjarliže,
A swěte tŕo krale su zabyte.

14. Campór.

Campórarje smy,
Přez wjas juskamy.
Žednog' dwóra njepřejźomy,
Do wšych źuri zaklapjomy
We dar bžez tŕacha.
Campór! haloha!

Stare babisko
Rad nic njedajo,
Źož pak něco derje wónja,
Bjerjomy bžez wóli plona.
Lěc wón šćaknjo se.
Campór! haloho!

Młoga góspoza
Njej' też zmilnjejša,
Wěmy pak, źo kurka daka,
Tam se skóro přinamaka
Gnězdo z jajkami.
Campór! halohi!

Daś jo wót placa,
Twarožk, jětŕnica,
Daś jo dar we złośe, slobrje.
Tuk ab' skiba, wšo jo dobre,
Dybzak bjerjo wšo.
Campór! haloho!

*) Na tŕoch kralach su pjerwej tŕo muže ako krale přehoblacone do kuždego domu šli a te tŕojenja tych tŕoch mudrych z jutŕneje zemje hobspiwali.

Žywjenje kaž w žnjach
Mamy w myslenjach,
Což że zinsa zgromažimy,
Na zapusće spakosćimy.
Campór! Juch chu chu
Campór! halohu!

15. Kukawa.

Kukuk, kukuk, prjedny raz
Znĕjo z blota, lĕsa zas.
Kukuk, kukuk, wjasele
Z nowotki jo zbuźone.

Kukuk, kukuk, młoźina
Licy lĕta žywjenja,
Kukuk, kukuk, předłujko
Cas se z lĕsa zwĕśćujo.

Kukuk, kukuk — wółanje
Zbuźi skóro ptaški wše.
Kukuk, kukuk, witana
Sto raz buź profejtowka!

16. Njezwèrna přĕlnica.

Přĕlnica přĕsć chopjašo,
Z kólaskom se waźašo,
To jej njekšĕ spĕchowaś,
Źowčo chopi šrubowaś.

Šnora zry se naslĕdku
Pódermo tak z přĕzu bu,
Źowčo z górjom hujźešo,
Swóju winu huznašo.

Jej se zwingli kuźela
Do lutnego kótusa,
Kupka zas se hobsypnu,
Nic jej njejźe za głowu.

Góley źe su pobyli
Na přĕzy a hugbali
Přĕlnicam wšu zadoru,
Ak' najs k rušu ganjachu. —

Bóžko, južor po chylce
Góleysko jej wótry se,
Cypałka se stergašo,
Chto jej take cynjašo?.

Źowčo, kcoš byś togodla
Cesna, pilna přĕlnica,
Njespušć twójo kólasko,
Njeźeń, źož se rušujo!

17. Před Bubakom.

Přece grozy mamcycka:
Njejźi góle do nugłyška.
Tam jo Bubak schowany.
Kenž wše małe přetrašy!

Hyšći křoceń přistupim,
Bubaka pak njewiźim.
Śmojto ga we rogach jo,
Snaź ten tŕach tam drĕmoco.

Źins do nugła pokukam,
Bubaka snaź huglĕdam,
Wzeju kijašk nanowy,
B'źoli Bubak njeplĕcny.

Hyšći křoceń! co ga jo,
Což se w bliźy škraboco?
Lej, kij žaržym jĕdernje,
Stojm kaž ryśaŕ we wójnje.

Hyšći křoceń? Nĕ, nĕ, nĕ.
Zas tam nĕco šumi se.
Bubak bój se na prjedk hyś
A mĕ z nugła hutřašyś.

Tak du troštnje wót nĕta
Z kijaškom do nugłyška.
A gaž zecyk dostanu,
Bžez kija do nugła du.

18. Stucki pastyrja.

„Třuľ mĕ stucku, pastyŕ.
Stucku pastyŕsku,
Třuľ, wšak ja nejlĕpjej
Pón se zwjaselu.

Rada wót daloka
Słucham na tebje,
Gaž přez pastwu znĕjo
Roga skjarženje.“

Lej a stary pastyŕ
Za rog přimješo,
Jogo lušt a skjaržba
Přez njen znĕjašo.

A což wót wutřoby
Rog njej' powjedał,
To jo stary pastyŕ
Hyšći huspiwał.

Jomu pósłuchašo
Zbóža rĕdownja.
W Błotach rozlĕgachu
Stucki spiwarja.

Maruša bu gnuta.
Ľdzy jej kapachu.
O, jej do wutřoby
Zuki rĕzachu.

Wóna hupóškašo
Ruku pastyrja,
Pón se bĕšo jĕsno
W Błośe minuła.

Wo nĕkotrych słowach a twórbach.

Podał dr. *Pful.*

W najnowišim času so nĕkotre słowa a twórby serbskeje rĕče hinak hač dotal pisaju. To je mje nuzowało, z tutym nastawkom nĕkotre wujasnić.

§ 1. Słowo duž.

1. *a)* Naše adverbio dotal (bis jetzt) rĕkaše nĕhdy do tale, t. j. do tehole (scil. časa abo wrjemjenja), auf diese zeit herab, bis in diese zeit. Słowo čas abo wrjemjo je so wuwostajiło, cyle kaž tempus pola łaćanskeho wuraza adhuc, kotrehož polna tworba je nĕhdy 'ad hoc tempus' była; gr. *μέχρι τούτου*.

b) Stare pronomino tŭ-le, tale, tole wotpowjeda dospołnje našemu nĕtčišemu tónle, tale, tole, skłonjowanje

samsneho pak je substantiviske: Gen. t-a (cyle kaž 'błót-o — błóta') atd.

2. *a)* Łaćanske qui, quae, quod rěkaše něhdy słowjanscy kŭ, ka, ko, a kŭ-le, kale, kole bě tak wjele kaž quicumque, quaecumque, quodcumque: genitiv rěkaše po substantiviskej deklinaciji ka-le a d. t. Hdyž tak słowo do-ka-le-že sebi wobhladamy a jo lóhko zrozymimy, je jenož hišće přispomnić, zo je sylba že to samsne, štož naša nětčiša wjazawa 'zo'. Dokaleže — po našim wurjekowanje dokalž, a z wjetša dokelž — wotpowjeda potajkim našemu '(hač) do kotrehožkuli časa zo . . ., (bis) in welche zeit immer hinein dass . . .', t. j. hač zo (bis dass), hač (bis), dójž (bis), doniž (bis). W tajkej relativisko-konjunkcionalnej mocy ('so lange als', a 'so lange als nicht = so lange bis') so dokalž ('dokaž') jenož wokoło Lubija naložuje (w Budyskim kraju dójž, w Delanach doniž): n. př. powjedaj, dokalž (dójž, doniž) ja sedźu, erzähle, so lange ich sitze; powjedaj, dokalž (dójž, doniž) ja njestanu, so lange ich nicht aufstehe = bis ich aufstehe.

b) Relativiske pronomina łaćanskeje a grichiskeje rěče so njeporědko móhł-rjec jako demonstrativa trjebaju (n. př. quod ubi audivit). Podobnje je relativisko-konjunkcionalne dokelž swoju relativisku móc w běhu časow wotpołožiło a je do demonstrativiskeje wjazawy přejšło, kotraž je swoju temporalnu móc do kausalneje přewobroćiła, cyle kaž němske weil abo dieweil (t. j. weile, die weile): n. př. ja mózu wjesoły być, dokelž (weil) sym strowy.

c) Ni-ko-li a dł. ni-ku-la (nimmer), kaž dł. do-ku-laž (weil) wotpočuja na prjedy spomnjenym relativu 'ko — ku', při čimž ma so 'wrjemjo' abo 'čas' přimyslować: njeje wrjemjo ko-li (es ist nicht zeit welche immer, nicht irgend welche zeit), njeje čas ku-la (es ist nicht ein zeitabschnitt, welcher immer es sei), do časa ku-la t. j. (bis zur zeit, welche immer es ist).

3. Relativiska konjunkcija přetož (w bibliji też přeto zo), něm. darum dass, je dospolnje demonstrativisku přirodu přijała (propterea quod — nam: přir. łać. quare — franc. kar), tak zo němskemu denn wotpowjeda: n. př. ja sym bohaty: přetož to, štož trjebam, też mam.

4. *a)* Dójž rèkaše něhdy do je že, t. j. do teho časa zo, do tych časow zo.

b) Twórba je móže pak singulariski abo pak pluraliski akkusativ być, při kotrymž ma so 'wrjemjo' abo časy dopołnjeć.

c) Znajome je, zo je předłožka do zastarsku akkusativ prawiła (regowała), so z akkusativom towaršiła.

d) Zastarske pronomino и (ji), ꙗ (ja), ѥ (je) pozamjenja tak wjele kaž 'wón (tón), tamón'. My Serbjo trjebamy wot samsneho hišće genitiv je-ho (njeho), dativ je-mu (njemu), akk. jón, je abo jo (njón, nje, njo), a d. t.

5. *a)* Doniž wućišćuje tak wjele kaž do nich že (časow), t. j. do tych (do tamych) časow zo, bis in die zeiten dass . . ., t. r. tak dołho hač, so lange als, so lange bis.

b) Relativiska přiroda teho wuraza běše so w hornym kraju pomału zhubiła, a doniž poča z demonstrativiskej mocu něhdźe tak wjele rèkać, kaž 'do tych časow nutř', in diese zeiten hinein, nato, tehdy, darauf, sodann, da. Tak bu doniž w hornym kraju temporalno-modalne adverbio, podobnje kaž *τότε, ἐνταῦθα*.

c) W horńym kraju (nic w delanskim) so zynk i poslednjeje sylby před syčawku při wurjekowanju z wjetša wustorči (n. př. činć, khodźć = činić, khodźić). Po tymle nałoženju skrótči so twórba 'doniž' pomału na donž abo dónž. Ale sylba on — kotruž rèč Starobołharjow, Polakow a Limborskich Serbow jara husto poskića — so za našu serbšćinu wjacy njehodźi; tajke 'on' je so pola nas na и přeměniło: n. př. mongž abo monž (p. mąż), dongb abo domb (p. dąb). — pola nas Serbow muž, dub. Cyle po tym samsnym prawidle je twórba 'donž — dónž' so na duž (dann, da) zesłabiła. Tak dha su naši wótcojo słowo duž sebi porjadne wutworili: a ja žanoje přičiny njewidźu, čehodla dyrbjeli my wot samsneho pušćić.

§ 2. Dyžli — njeżli.

Pohladajmy na twórbje dyžli — njeżli. Tajke a podobne přetworjenja wotpočuja husto na tym zakonju, zo přirodne (přiwuzne) zynki so husto z napřećnje zastupuja: n. př. lacri-ma *δάκρυ-ον*, abo n. př. studnyć — (delansey) sturnyć, a dale też n. př. glumboki (głębоki) abo głuboki a hłuboki — po delansku

dłumoki (dumoki), dł. dłymoki. Žana tajka a podobna twórba njeje jejničcy a wuzankujicy prawa, a žana wot nich też na sebi samej wopačna njeje, tak zo so žaneje, hdyž ju wuhładamy abo zasłyšimy, nastróžeć njetrjebamy. Tola dokelž Łužica, runje kaž naš maćičny Časopis (a kaž naposledku też kóždy jenotliwy wot nas sam) na zbližowanje horno- a delnołužiskeje serbšćiny mysli a na to dźěła, njemóžu ja hinak, hač zo před twórbomaj 'njeźli dyžli' za to hłosuju, zo bychmy my hornołužiscy Serbjo, kiž woboje znajemy, z dźiwanja na našich delnołužiskich krajanow, kiž maju jeno 'njeźli', přichodnje stajnje njeźli pisali. Na druhej stronje pak so też wě, zo dyrbja delnołužiscy Serbjo — kaž so też hižo čini — ze swojich rozdźělnych twórbow při pisanju te wubjerać, kotrež su nam po našej narěči najbóle přistupne.

2. *a)* Tak sym tu zasadu wuprajił, zo so — na čož chcych kedźbliwych sčinić — přesunjenja zynkow nabojeć njetrjebamy, jelizo samsne hdźe nadeńdźemy. W našim padźe pak tajke ani njeje a dyžli a njeźli stej jenak prènjotnej, kaž so hnydom přeswědčimy, hdyž čitaŕ so dopomni, zo so starobołharske 'ui' pola nas najbóle přez y zastupuje, budźe jemu sčěhowace wujasnjenje słowa 'dyžli' lóhko zrozymliwe. 'Dyžli' wobjima předłožku do (přir. § 1) z akkusativom, pronominalny akkusativ je, wjazawu že (zo) a adverbio li (snadź, etwa); 'do je že li' rěka tak wjele kaž 'z poćahowanjom (z dźiwanjom) na to zo snadź, mit bezug (mit rücksicht) darauf, dass etwa', a tón wuraz je so w běhu časow takle zpřemènjał: Dojeźli — dojźli — dójźli — dujźli — dyžli. W 1. knihach Mójzesowych 3, 1 so čita: 'Had běše mudriši dyžli (dł. njeźli) wšitke zwěrjata'; tele słowa su po zastarskim zapřijeću wuraza takle zrozymjeć: 'Had běše mudriši w nastupanju teho, zo (běchu) snadź wšitke zwěrjata (mudre), die schlange war listiger in betreff dessen, dass (rücksichtlich dessen, dass) alle thiere vielleicht (listig, klug waren).'

b) Za 'do' móžeše po zastarskej rěči so też předłožka 'we' z akkusativom trjebać, po kotrejž móžeše pronominalna twórba 'je' so do enowancho nje přewobroćić: We nje že li — w nježe li — w njeźli — njeźli. Štož chce, móže tón wuraz też za jednory akkusativ poćahowanja (bjez předłožki 'we') dźeržeć, kajkiž je n. př. we łaćanskim 'domum ire, Romam proficisci'.

3. Wujasnjenje pokazuje, zo stej dyžli a njeżli jenak prěnjotnej, runjež ma so prajić, zo dyrbi njeżli wo wjele młódše być, dokelž při nastaću samsneho předłožka hižo enowane 'nje' žadaše, štož při prjedyšim nałožowanjom słowa 'do' hišće trjeba njebě.

4. Čitař też widźi, zo a čehodla njesměmy nyżli pisać, a zo je w našim słowniku prawje njeżli podate. (Přir. § 4, 6a.)

§ 3. Buch — bych.

1. W maćičnym Časopisu str. 99—101 sym ja pokazał, zo a kak stej wobej twórbje historiscy pódla sebje wobstałoj. Za wobkrućenje mojeho rozestajenja chcu hišće to naspomnić, *a)* zo pólska twórba będąc njeje futuriskeje, ale praesentiskeje mocy, a *b)* zo Schleicher na twórbje bų ani wo najmjeńše njedwěluje.

2. Buch potajkim ničo młódše njeje hač poručane 'bych'. Buch njeje z twórby 'bǔich — bych' zesłabjene, ale z nosowaneho 'bųch', kotrež posledniše je runje tak prěnjotne kaž 'bǔich'.

3. Jeno delanski subjunktiv buch (= bǔich) je swoje 'i' zhubił, cyle kaž delanski infinitiv buć (= bǔi-ti).

Připis. Hdyž je naša serbšćina porno starobołharšćinje nam móžnotu dała, indikativ buch a subjunktiv bych rozdźělować, bychmy my njeprawje činili, hdy bychmy teju twórbow tak njenałožowali, kaž rěč sama nam to pokazuje a přikazuje. Človska rěč je sebi z dobrych přičinow indikativ, konjunktiv a t. d. wudźěłała: a tajke logiske přičiny, kiž hišće dźensa runje tak derje płaća kaž zastarsku, maju so też hišće dźensniši dźeń česćić.

§ 4. Wědźa, rěč a přederěč, so nadźeć, dlějši.

Łužica praji, zo 3. pluraliska wosoba praesenta 'wěm' so wokoła Wojerec wědźa wurjekuje. Zo móhli to rozsudźić, dyrbimy sebi naše e kus bliže wobhladać.

1. Hornołužiska serbšćina ma troje *a)* nizke a jednore, *b)* powyšene abo wosrjedźne, *c)* wysoke a dołhe; n. př. *a)* te stare deski, *b)* sedźu, ležu, *c)* zemja, selić.

2. Kóždy tychle e-skich zynkow móže też jótowany abo zmjehčeny być: n. př. *a)* mje bjeru, *b)* wječor, *c)* kujeni.

3. *a)* Pódla tychle zynkow mamy hišće 'è' (èt), kiž nimale kaž 'ě' klinči: n. př. wèra.

b) Nimale kóžde 'è' pokhadźa ze zastarskeho difthongiskeho -jai (-ai).

c) Druhdy so vokal 'je' w zanknjenej sylbje do 'è' přetwori: n. př. mjed-owy — mèd.

d) Delnołužiske 'è' našeho klinka wotpočuje na sylbje en n. př. knjenz (t. j. knjez) — knèz; mjeno — mè; ćeżki (pól. ciężki) — śèżki. Naše hornołužiske 'ě' pak so w Delnych Łužicach kaž 'je' wurjekuje, n. př. wéra.

e) Tajke 'è = en' słyši so pola nas w hornym kraju wokoło Hodźija a Boršćow w genitivje substantivow na -osć: n. př. lubosć — gen., lubosćè. We zbytnych stronach kraja praji so 'lubosće'.

f) Słowo 'mat-i — mać' ma vokativ na 'i', abo na 'e', abo na 'i-e', kiž do 'è' spluwnje: maći abo maće abo maćè.

g) Tak ruče hač 'è' prěnju (po tajkim akcentowanu) sylbu wopušći, spadnje na 'je', khiba hdźež prěnjotna móc słowa so też we kompositu najjasniše pokazuje: n. př. dźèch — přińdźech; brać, zběrać — přibjerać, wotbjerać (nichtó njepraji 'přiběrać, wotběrać'); stbłh. naděja — nadźeja; dźèlać — dodźèłać; spèw — přispèw.

h) Po negaciji nje so 'è' dźerži: n. př. wěra, bèch — njewèra, njebèch.

i) Infinitiv słowjesow třećeje rjadownje na -ѣти ma pola nas -ć (t. j. '-jeć', po Budysku 'eć' z dolhim 'e'): n. př. widźeć, klinčeć. Akcent leži na prènjej sylbje. Wokoło Lubija a Budyšina so we wěstych padach ѣ na i powyši: n. př. widźić (zo čož pak 'widźeć' pisamy).

k) Słowjesa prènjeje rjadownje na -ѣти swoje 'è' też we zestajeńkach najbóle zakhowaju: n. př. drèć — rózdrèć, wobodrèć, rózdrèł, wobodrèty. Wuwzate je słowjeso wu-mrjeć (kotreż so lèdoma wjacy jako kompositо začuje). kaž też druhe sem słušace zestajeńki: n. př. wumrjeł (hižo stbłhscy оумрѣлъ), zemrjeł, zamrjeł, wotemrjety kluč (ein herrenlos gewordener schlüssel). W namjeznej rěči tajke zestajeńki z wjetša na -ć wukhadźeja: n. př. rózdrjeć, zawrjeć.

4. *a)* Powyšene abo wosrjedźne e a wysoke abo dołhe e budu ja w tymle § přez ɛ a ɪ̯ poznamjenjeć.

b) Wysoke vokale hornołužiskeje serbšćiny — wot deleka na horje wobhladane — bychu potajkim tele byłe: Jednore e, powyšene ɛ, serbske y (kiž němskemu hłubokemu 'i' we słowje 'stimme' wotpowjeda), wysoke ɪ̯ (něm. 'ee'), naše hornołužiske è (kiž jara na 'i' pokazuje), jasne i (kiž je najwyšši vokal, kaž bè prjedy 'e' bjez wysokimi najniżši); z jótowanjom je, *jɛ*, .., *jɪ̯*, jè, ji.

c) Za tym hač so wosrjedźne ɛ z mjehkim přidychom (z jótom) abo bjez samsneho wurjeknje, připaduje jeho zynk pak bliže na 'è' abo na 'y', tak zo so ći nimale zda, kaž by ě abo y słyšał.

5. Nizke abo jednore e so pola nas jara husto trjeba.

6. *a)* Powyšene abo wosrjedźne ɛ ma hornokrajna serbšćina we sćěhowacych słowach: cɛdźić, lɛžu, sɛdźu, nɛžli, srɛdźa, wɛčor, wɛčɪ̯ŕ (we wšědnym prawopisu 'cedźić, leżu, sedźu, nježli, srjedźa, wječor, wječeŕ'.

b) Delanske wurjekowanje je tehorunja 'wječor', ale wɛčeŕ. Słowo njeżli, w ranišim dźělu horneho kraja słyšane, so w Delanach njetrjeba, ale hakle zaso w Delnych Łužicach. Słowjesa 'cedźić, leżeć, sedźeć' su to j, kiž něhdy kóncowku započinaše, móhł-rjec na dwè połojcy rozdźělili, tak zo so cejdźić, lejżeć (też 'lajżeć'), sejdźeć wurjekuje (přir. dł. chojźiś — khodźić).

7. Hornokrajna serbšćina ma wysoke ɪ̯ *a)* we wukónčenju -el (wokoło Mužakowa hišće '-elj'), -eń, -eŕ, potajkim před sćěhowacym jótom: n. př. dźećɪ̯l, kamjɪ̯ń, wowčɪ̯ŕ (we wšědnym prawopisu 'dźećel, kamjeń, wowčeŕ'), po delansku 'dźećɛlj — dźećel, kamjanj, wowčerj';

b) před wysokim i ha j we wukónčenjach: n. př. z mróčɪ̯lɪ̯mi, zɪ̯mɪ̯njo (pisane 'z mróčelemi, zemjenjo'), delanscy 'z mróčelami, zɛmjany';

c) w genitivach a dativach na -eje (-jeje), -ej (-jej): n. př. dobrɪ̯je, dobrɪ̯j, bożɪ̯je, bożɪ̯j (pis. 'dobreje, dobrej, bożeje, bożej'), delanscy 'dobrɛje, dobrɛj, bożɛje, bożɛj';

d) w 3. wosobje nɪ̯je (pis. 'njeje'), delanscy 'nɛjo, nɛj';

e) w negaciji 'nje' před wysokimi vokalami a před jótom: n. př. nɪ̯bèch (pis. 'njebèch'), delanscy 'nɛbèch': nɪ̯pij (pis.

'njepij'), delanscy 'nɛpij'; nŋjsym (pis. 'njejsym'), delanscy 'nɛjsom';

f) we słowjesnych substantivach na -enje: n. př. njesŋnje, zamožŋnje, klinčŋnje, palŋnje, měšŋnje (pis. 'njesenje, zamoženje, klinčenje, palenje, měšenje'), delanscy 'njesɛnje, zamožɛnje, klinčɛnje, palɛnje, měšɛnje';

g) w 2. wosobje jenoty na -eš: n. př. njesŋš, móžŋš, wuknŋš, kupujŋš, měšŋš (pis. 'njeseš, móžeš, wuknješ, kupuješ, měseš'), delanscy 'njesoš, móžoš, wuknjoš, kupujoš, měšɛš;

h) we wšelakich jenotliwych słowach: n. př. dźŋń, třmŋń (steigbügel), hŋla, jŋlŋń, knŋni, knŋže, krŋj, khmŋl, rŋnje (pulchre), sŋbje, tŋbje, smŋju so, tŋlko (so viel), wisŋlny (zähe, n. př. drjewo), wŋle, wŋlk, wŋŕba, wŋŕch, zŋmja, zŋmŋnjo, zŋle (kraut), ćŋŕpju, sŋlić, wosŋlić, wjesŋlić (pis. 'dźeń, třmjeń, hela, jeleń, knjeni, knježe, krej, khmjel, rjenje, sebje, smjeju so, telko, wiselny, wjele, wjelk, wjeŕba, wjeŕch, zemja, zemjenjo, zele, ćeŕpju, selić, woselić, wjeselić'), delanscy 'dźɛń, třmɛń, hɛla, jɛlɛń, knɛni, knɛže, krɛj, khmɛl, rɛnje, sɛbje, tɛbje, smɛju se, tɛlko, wisɛlny, wɛle, wɛlk, wɛŕba, wɛŕch, zɛmja, zɛlo, ćɛŕpju, sɛlić, wosɛlić, wjesɛlić'. — Sŋl rěka w hornym kraju sól, gen. sele (čit. sŋlje); w Delanach praji so 'sɛl, g. sɛlje'.

i) Wokoło Njeswačidła so wysoke ŋ hišće husto dosć z mjehkim přidychom słyši wosebje po zynku n: n. př. njŋje, njŋjsym, njŋběch, njŋpij, knjŋni, knjŋže, w tej stronje wurjekuje so tež wjɛčor, wjɛčŋŕ.

8. *a)* Starobołhaŕske słowjeso wěděti klinči pola nas w hornym kraju wŋdźić (= wŋdźŋć), w Delanach wɛdźeć; třeća pluraliska wosoba wurjekuje so wŋdźa, resp. wɛdźa; ja tele twórby z połnej wěstotu znaju, dokelž sym za młode husto delansku rěč słyšał. Wědźa nihdźe nichtó njepraji. Ale kak tež to, zo je klink 'ě' so tudy zhubił? Poznamjenjena 3. wosoba rěkaše něhdy wěd-janti (gr. wίδ-jαντι — ἴσασι). W tejle twórbje, a hdźež hewak j na d sćěhowaše, je wysoke 'j' lóžšeho wurjeknjenja dla wysoke 'ě' na ŋ dele stłóčiło a w Delanach je po zwučenym wašnju ɛ za ŋ zastupiło. Nětko je 'j' na dź pře-

tworjene: a tak je ta přičina wotstronjena, zo zynk è so dele tlóčeše; čehoždla by jemu móžno było so zaso wróćić.

b) Ja sym namakał, zo burski člowjek słowo wèda zrozymi, wuraz wjdźeństwo abo wjdźenje (wjedźeństwo, wjedźenje) pak nic. Korjeń 'wèd-' je jemu přistupny a jasny, twórba 'wjed- (wjd-)' pak honi jeho na rozpuć abo też na wotpuć. Tole zhonjenje je mje hižo prjedy na tu mysl dowjedło, zo by wužitne było, hdy bychmy korjenjej 'wèd-' za słowjeso samo a za wšitke wotwodźowanki wobstajne 'è' přinuzowali (runjež też móhłe twórby 'pójdać, pojdać, particip. pójeła = powjedła' a podobne so temu přećiwić): n. př. wèdźa, wèdźeć, wèdźał, imperat. wèz, powèz, nawèdźeć, nawèdźach (nawèdźa) a nawèch (nawè), nawèdźał, nawèdźany, powèdźeć (zu wissen thun: sagen), powèch (powè), powèdźeł (žona je jemu to powèdła), powèdźeny, powèsć (infinitiv a substantivo), a t. d. Ja potajkim nětko z druhimi sobu hłosuju, zo bychmy vokal 'è' tudy twerdźe dźerželi.

9. *a)* 'Ryč' rèkaše nèhdy rèč (dł. rèc), a w Delanach so 'ryčnik' (rechtsanwalt) hišće dźens rèčnik mjenuje. Na zbliženje dialektow je Smoleŕ 1879 započał rèč pisać a druzy też tak činja. Z poznamjenjeneje přičiny so ja tym přidawam, kiž su to přijeli. Při tym móhło nas mylić, zo bychmy tak dwoje adjektivo rèčny měli = 1. 'rèki' nastupacy, a 2. = 'rèče' nastupacy. Tehodla ja namjetuju, zo bychmy rèkowy (rèkowny) a rèčny rozdźèleli. (Na 'Wothłosu pèsni ruskich' staj Smoleŕ a Wańko twórbu reč trjebałoj.)

b) Namjetowana twórba předrèč (vorrede) so mi prawje njespodoba, dokelž by, kaž mi też burski člowjek sam wot so praješe, to substantivo so lóhko z infinitivom 'předrèć' přeměniło. Też bych ja temu wurazej rad wjacy substancy dał. Tehodla sym hač dotal přederèč pisał (štož móža ludźo za prènje počatki też kaž 'prjedyreč' wuprajeć). Prawo na tajke pohibliwe c dawa mi słowjesna twórba 'wotebjerać'.

Připis. Twórba nawèšk abo nawèšk (nèhdy 'nawèšt-jik') je runje tak wopačna a runje tak prawa kaž twórba měško (t. j. měštko): přir. po-wèsć — wèšćić (profezeien), błysk — błyšćić, a p. miejsce — mieszkać. — 'Kosa ryči do brusa' ma so tak

zrozymjeć kaž 'klinča', njenujcy takle: die sense redet in den (sic beim wetzen umspielenden) wetzstein hinein, kosa wotmolwja brusej (kiž so wokoło njeje suwa). Delnołužiske 'rycaś' njerèka pola nas 'ryčeć', ale — kaž daloko je do cyła trjebane — ručeć. Ja znaju tu twórbu, kiž dospołnje laćanskemu rug-ire wotpowèda, z Wysokeje pola Wosleńka, kotraž nam ze swojej narěču za to rukuje, zo nastupace słowo ručeć rèka (a nic ryčeć): přetož we Wysokej so kóžde 'y' jako nawoprawske y wurjeknje (žane kaž 'u' abo 'ó'). Burski muž wo tamej sadźe raz ke mni praješe: Kosa njeryči přeco, kosa zas do brusa rèči, je tak wjele kaž 'Naležće zaso je'.

10. Namjetuje so, zo bychmy so nadźěć, so předźěć a t. d. pisali. Temu ja připadnyć njemóžu, dokelž wona infinitivow дѣти (ponere) a дѣлати (facere) njerozdźěla, kotrajž staj so, runjež na zhromadnym korjenju dě- (dhā-, θέ-) wotpočujetaj, do samostatneju hałozow rozrostłoj.

a) Starobołharski infinitiv dě-ti (ponere) by w našej serbšćinje dźěć rèkał.

b) Starobołharske dě (kaž grichiske θε-) wutwori sebi swoje praesento přez reduplikaciju a přez zwučene wukónčenje -j-ų (gr. -μι): De-dě-jų (τί-θη-μι) — (w běhu časow de-dě-jų — de-d-jų — de-d-žų — (z přesunjenjom deždų. Připódla trjebaše so nowše praesento dě-jų. W našej rèči by to dedźu (resp. dźu) a dźèju rèkało.

c) Tola dokelž my Serbjo teho jednoreho słowjesa nimamy, je nuzne, zo sebi na nastupacu zestajeńku pohladamy. Stbłhske o-dě-ti (um-legen, bedecken) kliněi pola nas wodźěć: 1. wosoba rèka (wo-dedźu) wodźu, resp. wodźěju.

d) 'Wodźěć' pak (cyle kaž 'přikryć') njepłaći rěčnemu čuću za komposito, a tak spadnje 'ě' na je (e): Wodźeć (podobnje kaž smy horjeka 'wuńrjeć' póznali), a 1. wosoba je wodźeju, nochcemy-li staršeje twórby wodźu nałožić.

e) Wokoło Lubija so 'je' dys a dys na i powyši: n. př. člowjek — člowik. Tak praji so w tej stronje też wodźić (= wodźeć), wodźiju pódla 'wodźu', wodźił.

11. *a)* Stbłhski infinitiv dě-já-ti je so pola nas takle spřemènjal: Dijati — djati — dźaći (dł. źaś) — dźeći — dźeć

(machen). Tole słowjeso pokazuje so pola nas w Hornej Łužicy jenož w reflexivnej twórbje so dźeć (sich machen, sich bilden, sich gestalten, als traumgebilde erscheinen, träumen).

b) Stbłhske praesento 'dè-ju' by nam twórbu dźěju poskićało. Naša serbšćina pak je sebi dźeju (dł. źeju) a dźiju wutworiła: prěniše wot druhotneho (infinitivoweho) kmjena dźe- (dźe-ć), posledniše wot powyšeneho kmjena dźi- (di-ja-ti). Přir. też 'li- (giess-en)': praes. li-j-u, infin. li-já-ti — ljati — ljaći — ljać — leć; delanscy infinitiv 'le-ć: praes. le-j-u.

c) Dokelž so słowjeso so dźeć (träumen) jenož w hornym kraju trjeba, njemóžemy hinak, hač zo praesento mi so dźije pisamy.

d) Zestajeńka so pře-dźeć (sich durcharbeiten = aufgehen [von geschwüren]) ma tehorunja vokal i, runjež by też e zrozymliwe było (předźije so, předźeje so). porst so předźa, je so předźał.

e) Stbłhrske na-dèjati sę (sich hinaufarbeiten, sich emporheben = sich durch hoffnung erheben, hoffen) móže w 1. wosobje nadźeju so a też nadźiju so klinčeć. Na zbližowanje dialektow bjerńmy při pisanju nadźeju so.

f) Stbłhrska nadèja (hoffnung) dyrbi po prjedy podatym prawidle pola nas nadźeja (nic 'nadźěja') rèkać, a to słowo dyrbi so też tak pisać, dokelž je naše hornokrajne 'nadźija' jenož po wopačnej analogiji (z twórby 'nadźiju so') wudźěłane.

g) We wurazu dźě-ło je 'ě' so přez to zdźerżało, zo je dołho w zanknjenej sylbje stało: Dè-tro (štož kaž 'dèt-ro' klinčeše) — dèdro — dèdło — dèło — dźěło. Přir. *πέτ-ομαι*, pt-ak — pjet-tro — pjetro — pjero. Sylba -tro je tosamotna z łaćanskim a grichiskim '-trum, -*τρον*', a zynkaj 'r — ł' sebi znapřećnje wotpowjedataj.

h) Naše starše pismowstwo podawa nam (2. Mojz. 35, 35) ètowanu twórbu dźěće (das weben, tkanje). By-li so tudy wo korjeń dźěć = 'dźeć' jednało, by tajke 'ě' wurjadne było, njemóhło pak nam při pisanju druhich twórbow słowjesa 'dè-ja-ti' za prawidło służić. Najskerje pak słuša wuraz dźěće k słowjesu 'dè-ti' a běše něhdy kompositio wdźěće, das einlegen, das einfügen, das einschiessen (des webers). Runje tajke w je při po-

čatku wotpadło we wurazomaj wjazanje (das eingebinde) a so nèhdźe dać, resp. dawać (sich hineingeben, hineinheirathen: holca je so tam a tam dala).

12. Dale pisa so dlèjši, nic 'dlèši'.

a) Zastarske wukónčenje komparativa bè -jai-ji-ši (přir. stbłhrske dlǔž-aj).

b) Dołhi, dł. dłujki (t. j. dłu-iki) měješe nèhdy staršu twórbu dł-u abo dl-y (přir. dł-ić), kotrejž so přiwješka 'hi' abo 'iki' přida. Komparativ teho 'dł-u' rèkaše nèhdy dl-jai-ji-ši — (pozdźišo) dlaijši. Zynk j za difthongiskim 'ai' dyrbješe z nuznotu woněmić a so zhubić; tak nasta twórba dlaiši. Difthongiske 'ai' pak dyrbješe so po horječnym prawidle na ě přemènić: tak zeńdźe komparativowa twórba dlèši. Z tehole postupowanja čitać widźi, zo naše we slowniku zapisane hornokrajne 'dlèši' ničo wopačne njeje, ale něšto cyle porjadnje wutworjene.

c) Neutriske adverbio dljai-je abo dlai-je přija po horječnym zakonju też młódši vokal 'è': Dljè-je — dleje. vulgo 'dlɳje, resp. dlɛje — dlɳj'. Zynk 'è' so mjennjcy před jótom na ɳ (resp. ɛ) poniži, n. př. hrè-ć — hrè-j-u, vulgo 'hrɳ-ju (hrɛju)'. W někotrych stronach je při komparativje zynk 'è' so dźeržał, za to pak 'j' so na h přesunyło: dlèhe (ze zmjehčenym 'e').

d) Dokelž pak tehdy, hdyž poznamjenjeny komparativ nastawaše, wašnje njebè, zo by so wšitko po jenej šablonje dźěłało, běše wutworjenju też hinašeho komparativa móžnota data: Dljai-ji-ši — dlaijiši — dlèjiši — dlèjši, delansey 'dlɛši', dl. 'dlɛšy.'

e) Zbližowanja dla sym ja za to, zo by posledniša (delanska) twórba dlèjši (dlèje), kotraž je też hižo w protokollach rèčespytneho wotrjada zamèsćena, so do pisanja přijała.

§ 5. Rationalia na -ojo.

1. Před 40 lètami je naš krajan Jan Pètr Jordan za rationalia (za pomjenowanja rozomitych mužskich) pluraliski nominativ na -owje namjetował, kiž wosebje katholscy Serbja dotal pisaja: n. př. panowje; přir. p. panowie (čit. panowje). č. pánowé, stbłh. panowe.

2. Łužica chce owjo pisać, přijimajo, zo je 'ojo' z twórby 'owjo' zeslabjene: n. př. synowje — synowjo — synojo.

3. Što tamo starobołharske -owe po prawom je, wo tym su wučeni wjele myslili. W časopisu 'Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung . . . von Kuhn und Schleicher' 1858 str. 121 sć. je Schleicher tole napisał: Pag. 23 § 17 handelt der verfasser über das zwischen stamm und casusendung auftretende w, ow, worauf sich besonders seine und Bopps ansicht von der gleichstellung der stämme nom. -ŭ mit den u-stämmen gründet. Indem ich auf das bezug nehme, was seither über einschiebungen vor den casusendungen in der zeitschrift für vergl. sprachforschung (III, 76 f. N. 54 ff. N. 211 ff.) von Curtius und mir beigebracht ward, glaube ich nunmehr eine ansicht über die vielbesprochene sache aufstellen zu können, die vielleicht geeignet ist, die meinungsverschiedenheit zwischen Mikl. und mir zu beheben. Da sich nämlich solche einschiebungen zunächst an stammbildungen anschliessen, theilweise aber selbstständig geworden sind, als eigene elemente auftreten, ja determinative beziehung geben, so gebe ich nunmehr zu, dass formen, wie wlŭko-w-i dat. singul., wlŭko-w-e nom. plur., durch anlehnung an die formen ursprünglicher u-stämme entstanden sind; das element w, ow, ward aber mit der zeit immer selbstständiger (etwa wie das deutsche -er aus -as*), bis endlich formen entstehen konnten, wie poln. gród, sorb. rybow (gen. plur. von weibl. a-stämmen). Nicht wortbildungssuffix oder zusammensetzung ist also dieses ow, sondern eine in keine dieser kategorien gehörige neubildung, die dem slawischen eigenthümlich ist, aber viele analogien in andern sprachen hat. Der Slawe behandelt das ow ähnlich wie das -in, -es, -er, das er ebenfalls bald setzt, bald weglässt.

4. Z teho citata je čitać, jelizo so hewak z tym předmjetom zabjerał*) njeje, tak wjele nawèdźał, zo rèčna wěda kmjeny na -ŭ a kmjeny na -u rozdźèla, runjež so w bèhu časow woboje hromadu padnyle (do -ŭ): n. př. pan-ŭ (pan, knjez) — sŭin-u

*) In wörter, männer neben worte, mannen haben wir ganz dieselbe individualisirende beziehung des determinativs -er (-as) wie in böhm. mužowé neben muži.

**) Někoho zabjerać (zabrać), jemand annehmen, behandeln; so zabjerać, so wobjerać, sich benehmen; so z něčim, z. w., sich mit etwas befassen, beschäftigen, sich in etwas einlassen.

(syn), abo (z nominativiskim wukóńčenjom) pan-ŭ̄-s — sŭinu-s. Posledniše ‘u’ (tak mjenowanych u-skich kmjenow) je zastarske, ze starych časow dźeržane; prěniše ‘u’ je w prjedawšich časach kaž krótke ‘ŏ’ klinčało; a stbłhłske ъ (jer), kiž bèše w dobo na ‘ŏ’ ha ‘ŭ’ podobne, móže so kaž ‘ŏ’ ha kaž ‘ŭ’ wurjekować: n. př. bog-ъ nan-ъ — bog-ŏ bog-ŭ, nan-ŏ nan-ŭ (přir. łać. rowne napismo ‘Scipio filios Barbati’ — Scipio filius Barbati).

5. Tole póznaće čini nas zamožnych rozsudźić, što mamy w prěnjej polojcy kóncowki -ojo pytać. Tale sylba je prjedy póznate, kmjen wobzankowace ъ (ŏ, ŭ), kotremuž je so wukóńčenje -jē přidało, kiž je po mojich wobkedźbowanjach identiske z łaćanskim -ēs (n. př. pater-ēs) a z grichiskim přikrótčenym -ες (πατέρ-ες).

6. *a)* Tak widźimy nastawać wukóńčenje (-ŭjē) -ŏjē, kotrehož poslednja sylba je tehdy, hdyž swoju dołhotu wotbywać započinaše, so ze sylnišim vokalismom na -jo přewobroćiła: n. př. pan — pan-ъ-jo — panojo; nan — nan-ъ-jo — nanojo. (Přir. znam-ję — znam-jo.)

b) W Delanach a w Delnych Łužicach takle tworjachu: n. př. nan — nan-ъ-je — nanŭje — nanŭj — nanŭi — nany. Tudy dha je ‘ŭje — ŭj’ so přez wosrjedźny skhodźeńk staro-bołharskeho -ŭi na y přetworiło. (Tu twórbu, kaž n. př. też fr. ‘les femmes’ a hisp. ‘los amigos’ chcedźa někotři za akkusativ pro nominativo dźeržeć. To wšitko pak su nawoprawske nominativy, jenož nic po tej šablonje tworjene, na kotruž wučeni runje mysla.)

7. *a)* Mjehkokónčne pomjenowanja — kotrež jako tajke nèhdy na ‘ĭ’ wukhadźachu — maju wèzo pluraliski nominativ na -ĭjē — -jo abo -je: n. př. přećel (dł. přijašel), nawoženj, pastyŕ — přećel-ĭjē (přijašel-ĭ-jē), nawoženĭjē, pastyrĭjē — přećeljo, nawoženjo, pastyrjo, delanscy a dł. přećele, přijašele, nawoženje, pasterje, pastyrje.

b) Słowo (knjez-ı) knjez plural takle twori: Knjez-ĭ-je — knjezĭjo — knjezjo — knjeżo a (z hinašim přiwješkom) knjezĭ-ija — knjezija — knjezja — knjeża; delanscy a dł. (knjezĭje, knjezĭija) knjeze, knjeża. Adjektiviska twórba ‘naši knježi (g. našich knježich)’ wotpowěda němskemu ‘unsere gutsherrschaft’.

c) Krawc (schneider) čini plural z vokalom **i**, kotrež so potom do **y** přewobroći: Krawc̆-i — krawcy; delansey krawc̆je — krawce, a w dobo też krawc̆ija — krawča, runje tak šewc. Němc ma Nèmcy, del. Nèmce. Hólc ma jenož hólcy.

8. *a)* Přiwješk -jan a někotre jenotliwe pomjenowanja přijimaju kóncowku **i** a **je**: n. př. (del-jan) delan, holan, polan, horjan*), křesćijan — delan-i-je — delanijo — delanjo — delenjo; bur, Serb, pop — bur-i-jo — burjo; Serbjo, popjo. Wopokazmo za naše prawidło je słowo 'japoštoł', kiž ma we pluralu tak derje japoštoli kaž (japoštolije) japoštoljo.

b) W Delanach a w Delnych Łužicach so plural po zwučenym wašnju twori: n. př. zemjan — zemjan-ŭ-je — zemjanŭj — zemjany: křesćijan-y. Hewak praji so Serbja, burja, popó (t. j. popy). Serby je serbski kraj: n. př. w Serbach bydlić (přir. łać. in Persis esse, in Persas ire).

9. *a)* Někotre mjehkokónčne pomjenowanja — kaž muž (t. j. muž-ĭ) a kral (t. j. kral-ĭ) — stłóča kóncowku '(-ĭ-je) -ĭjo' dele na -ŭjo: n. př. mužojo, kralojo. W polu a w holi nałožuje so prěnjotniše '(muž-ĭje, kral-ĭje) mužc, krale'.

b) Wšitke mužske mjena na zmjehčene **a** maju po tamej analogiji też -ojo: n. př. Kudźela, Ćibanja — Kudźelojo, Ćibanjojo.

Připis. Tajkile přehlad wukónčenja -ojo zestajeć je filologiskemu Serbej móhł-rjec dźěćaca hra; a naš Handrij Zejleŕ je tón předmjet hižo před poł sta lětami we swojej grammaticy (1830) z dospołnej jasnosću wobdźěłał.

Nětko pohladajmy sebi hišće na u-ske kmjeny (u-stämme).

10. *a)* Plural słowa sŭinu abo (kaž chcu ja tudy pisać) synu klinči najprjedy synu-jĕ — synujo. Za historisku słowjanšćinu pak je 'synu' jeno tak wjele kaž synŭ; a tehodla ničo wopačne njeje, hdyž je naša serbšćina sebi plural (synŭ-je) synojo wutworiła. Tola wróćmy so zaso na prjedyše 'synu-je'.

---

*) Horjan je wobydleŕ horneho (Budyskeho) kraja (wyše 'pola'); horak je wobydleŕ (němskich) horow wyše Budyšina, ein 'oberländer'.

b) Štóž na twórbu synu-je pokedźbuje, so lóhcy dohlada, zo je wot hłubokeho 'u' hač do wysokeho 'j' khětro daloki a to nahły puć. Tule bjez u-om a jótom ležacu hłubinu sebi dych přez to móhł-rjec přemosći, zo wón pódla sebje přiwuzne wobšěrne w zasunje a z teho pomocu lóžo hač na 'j' horje docpije (kaž so we wšědnym žiwjenju druhdy n. př. kupu-w-je — kupwje za 'kupuje — 'kupje' zasłyši): synu-w-je. Tak dha je to w lóžšeho wurjeknjenja dla zastajene. Pozdźišo pak sebi rěč tu twórbu hišće składnišu sčini, hdyž tamo pódla 'w' stejace 'u' dissimilacije dla na **o** pozběže a sebi z tym synowje wudoby.

c) Nětko wěmy, kak je kóncowka '(-u-w-je) -owje (-owjo)' so z u-skich kmjenow wuwiła. W běhu časow je samsna so też na słowa z wukóncom -ŭ rozpřěstrěła.

d) Pola nas Serbow so twórba -owje jenož we wječornej stronje słyši. Napřećiwo temu je horjanske -ojo daloko rozšěrjene, a też połnócnym Serbam, kiž jeho we wšědnym žiwjenju nimaju, je wono zrozymliwe a derje přistupne, dokelž je, kaž prjedy póznachmy, twórba '-ojo' w hłownej wěcy identiska z twórbu -je (-ĭ-je) a -y (— -ŭ-je). Tehodla so ja njemóžu za '-owje' wuprajić, ale zawostawam při dotalnym -ojo. Hdy by pak też hinak było, njemóhł ja z najmjeńša pluraliskeje twórby přećelowjo (Łuž. 1882 str. 104) přijeć: přetož nichtó njepraji 'přećelojo', ale '(přećelĭ-je) přećele (t. j. přećelje) přećeljo'.

e) Twórba '-wjo' pak so też tehodla njemóhła zakorjenić, dokelž je '-owjo' wobšěrniše hač '-ojo', a dokelž je přirodne rozwiwanje čłowskeje rěče tajke, zo wobšěrniše twórby słowow so zjednorjeja a zesłabjeja, ženje pak nawopak.

§ 6. Genitiv na -eho.

Łužica dawa adjektivam genitiv na -eho, wèstym pronominam pak wukónčenje -oho. Posledniše su tam tele: Tón (tutón), sam, jedyn, žadyn, štó (stbłh. kŭ-to, gen. kogo, koho), nèchtó, nĭ-chtó; gen. toho, samoho a t. d.

1. Hdyž so tudy, kaž widźu, wo twerdokónčne pronomina jedna, dowolam sebi. pódla samozrozymliweho 'tohole' hišće 'tam-on — tamoho' z namjezneje rěče přistajić. W dobo so praša, hač naše zastarjene, z pismowstwa znajome sweho

(nomin. 'swũ') so njedyrbjało konsequentnje do 'swoho' přewobroćić.

2. *a)* Femininalny genitiv wukhadźa pola nas na -eje: n. př. dobra — dobreje. Wokoło Wojerec pak. a też we polu. wšitke na 'b, p, m, w. l' kónčace adjektiva a pronomina genitiv na -oje pokazuja. Přikłady njech su tele: Lub-u (t. j. lub-y), a. o. tup-u. a. o. now-u. a. o. zł-u. a. o. sam (samon). a, o, tamon. a, o: gen. lubo (t. j. luboh = luboho). luboje, tupo, tupoje. nowo. nowoje, złóho. złóje. samo. samoje, tamo, tamoje. A dativ ma w tych stronach -oj: n. př. luboj . . . złój, samoj.

b) We słowjanskich narěčach je twórba '-oje, -oj' derje znajoma; a wosebje chcu wuzběhnyć. zo naše 'teje. tej' po starobołhařsku toję. toj klinčeše.

c) Kak dha by było. hdy bychmy my Serbjo pódla maskuliniskeho '-oho' też femininiske -oje w pronominach za pisnu rěč přijeli? N. př. tamoje. tamoj, samoje. samoj. žanoje, žanoj, a přede wšitkim toje, toj!

3. Łužica podawa. zo je kóncowka '-eho' z wěsteje kontrakcije pójšła, a zo je kajkość teje kontrakcije přičina za nałožowany vokal e; Łužica pak njeje přidała, kak je wukónčenje -oho so wutworiło, a we čim přičina zynka o leži. My dyrbimy tehodla sami za přirodu teje rozdźělnosće pytać, jeli wšak samsna woprawdźe wobsteji. A při tym dyrbimy kus hłubje wuzběhnyć.

4. *a)* Deklinacija słowjanskich adjektivow je dwojaka: 1. substantiviska a 2. pronominalna. Po tejle rozdźělnosći skłonjowanja móža adjektiva so substantivojte a pronominojte mjenować.

b) Nominativ substantivojtych adjektivow wukhadźa na -ŭ. -a. -o (łać. -us. -a. -um): n. př. nowŭ. nowa. nowo. novus. a, um. *νέος* = *νέϝος*. *α*. *ον*. Tele adjektiviske twórby skłonjuja so substantiviscy. cyle kaž 'kryw, trawa, prawo': n. př. nowa. nowy, nowa. kaž 'krywa. trawy. prawa' a t. d. Pola nas Serbow su wot substantivojtych adjektivow so jenož někotre jenotliwe neutriske twórby zakhowale: n. př. nowo — z nowa (von neuem): z blizka. z daloka. z dala. nazdala. wot na-

zdala, z najmjeńša (wenigstens), z prěnja (erstens, prěnje), z druha a t. d.

c) Za pronominojte adjektiva trjebamy pronomino i, i-a, i-e (i-s, ea, id) abo ji, ja, je, kotrehož genitiv bě ego (ejus) abo jego, jeho. Tele tři nominativiske twórby so nominativej 'staršeho' adjektiva přidadźa, a pronominojte abo 'nowše' adjektivo je hotowe: n. př. now-ŭ, now-a, now-o — now-ŭ-i (nowuj), now-a-a (nowaja), now-o-e (nowoje), č. nový (z difthongiskim zynkom na kóncu), nová, nové, pola nas nowy, nowa, nowe; r. nowy-j, nowa-ja, nowo-je.

Připis. Adjektiva naspomnjeneju rodow chcedźa někotři jako 'praedikativne' a 'attributivne' poznamjenjeć. To je mylne počinanje. W 1. knihach Mójzasowych 1, 16 so čita: 'Bóh stwori dwě wulcy (t. j. wulcě!) swěcy'; a štóž je na naše dialekty kedźbował, tón wě, zo móža so w Lubijskej stronje kóždy dźeń wurazy słyšeć, kajkež tele su: 'Dwě stari žoni (starě žoně!) Dwě młodźi holcy, dwě wysocy hródźi.'

5. *a)* Hdyž substantiviski genitiv 'now-a' a pronominalny genitiv 'ego (ejus)' hromadu stajimy, poskići so nam twórba 'nowa-ego', kotraž so pak do nowāgo abo pak do nowēgo hromadu sćehnje. Posledniše widźimy we wjećorno-słowjanskich narěčach: p. a dł. nowego, č. nového (ze znamjenjom dołheho vokala), pola nas noweho.

b) 'Tón, ta, to' rěka stbłhscy tŭ, ta, to (gr. *τό, τοῦ, τόν* a t. d.); stbłhski genitiv je t-a (pola nas 'teho'). Zestajeńka 'ta-ego' skontrahuje so pak do tāgo abo pak do tēgo.

c) Tak widźimy, zo 'tēgo' cyle z tych samych žiwjołow wobsteji, z kotrychž 'nowēho', a zo žana přičina njeje, kotraž by nas při tamym na '-oho' nuzowała, runjež so tajke w druhich narěčach pokazuje. Ja potajkim praju, zo regularna kontrakcija nam tēgo — teho podawa, a zo so 'togo' na wurjadnym puću docpěje. (Zynk 'j' při tejle kontrakciji žaneho městna a potajkim też žaneje zamóžnosće mět njeje.)

6. Ale 'koho, koho'? Ta twórba chce wosebliwje a kruće zwobhladowana być.

a) Mjena našich konsonantow so z wjetša ze zynkom e (ej) vokalisuja: n. př. b-ej, c-ej, d-ej. Ale krknaj konsonantaj

·h, k' bjerjetaj hłósnik a tak, zo so jimaj ha, ka rèka. A wonaj sebi vokal a tehodla žadataj, dokelž je jimaj jako krknikomaj krkne a bóle přirodne a lubše hač dźasnowske 'e'. Duž nam dźiwno njebudźe, jelizo hdźe wohladamy, zo je krkne 'k' dźasnowske 'e' dele sćahnyło na krkne a.

b) 'Qu-i-s, qu-i-d (τίς, τί = kis, ki)' rěkaše na słowjanskim polu něhdy kŭ, kĭ, a pozdźišo kŭ, čĭ; we starobołharšćinje trjebaše so zestajeńka kŭ-to (quisnam, wer denn?), čĭ-to.

c) Zastarske 'čĭ' je so pola nas zakhowało we akkusativje (če) čo: n. př. za čo, pře čo (warum).

d) Wot stbłhskeho čĭto (z akcentom na poslednjej) nasta pola nas neutro (čto) što (was?), a na wurjadne wašnje też maskulino štó (gen. koho).

e) Wot stbłhskeho kŭto wuńdźe naš delanski*) nominativ hdo (wer?), kaž też horjanske ni-chtó (niemand; del. nichten a nihdo, dł. nichten, nicht), ničo (nichts), a ně-chtó (jemand), ně-što (etwas).

f) Genitiv stareho 'kŭ (kŭ-to)' rěkaše něhdy k-a. Hdyž tónle substantiviski genitiv 'ka' a pronominalny genitiv 'ego' zjednoćimy, pokazuje so nam twórba ka-ego (cujus). Dokelž pak je po horječnym spomnjenju 'k' sebi vokal 'a' wuzwoliło, přetwori so 'ka-ego' do ka-ago.**) 'Ka-ago' spłuwny po zwu·čenym zakonju do kāgo, a tole 'kāgo' zesłabi so w běhu časow na kŏgo, kiž nětko pola nas koho rèka. Tajki na kontrakciji wotpočowacy dołhi vokal pak je so pola nas we twórbomaj koho — komu hač na dźensniši dźeń zakhował, hdyž my horjansey 'kŏho — kŏmu' wurjekujemy, a delansey 'kóho — kóm'.

g) Tak sym rozestajał, na kajke wašnje je po mojich wobkedźbowanjach wukónčenje -oho so wuwiło: t. r. pod zamóžnosću (einfluss) krkneho 'k', kotrež sebi twórbu 'a-a' wuskutkowa, kiž so najprjedy do ·ā' a potom do ·ō' přewobroći. Tehodla ja, so přirodźi wècy přidawajo, z nuznotu twórbu koho, komu přijimam, twórbu 'toho, tomu' pak jako njeorganisku wotpokazuju.

*) Z Ćisoweje znaju singulariski nominativ 'da', we wurazu 'Da wě (wer weiss)?' Twórba na '-a' pokazuje na pluraliske neutro.

**) Přeskočenje sćěhowaccho vokala na prjedyši mjenuje Schleicher nawopačnu assimilaciju (umgekehrte assimilation).

A posledniše činić ničo wopačne njeje: přetož wèrno drje, zo słowjanske pronomina analogiju wjele trjebaneho interrogativa ‘koho’ lubuja a sćěhuja; wèrno pak tež je, zo ani starobołharšćina tak daloko šła njeje, zo by wšitke twerdokónčne pronomina pod tamu analogiju stajiła.

h) Ale mam dha ja žane wopokazma za wukónčenje a-ago (= ‘a-ego’)? Haj, tajkich je we stbłhšćinje dosć. A čitař nětko lóhko sam zhóda, zo je tajke wukónčenje so najprjedy pola adjektivow na -k-ŭ pokazować počało (p. př. welik-a-ego — welik-a-ago), a zo je so potom přez znajomu móc analogije dale rozšěriło (n. př. dobr-a-ego — dobr-a-ago). Na tejle analogiji wotpočuje naš adjektiwowski genitiv na -ogo — -oho (n. př. wulkogo, nowogo — wulkoho, nowoho), kotryž w našim pismowstwje ženje žaneho wobstajneho města namakał njeje, dokelž wobstejaca prawiša twórba na -eho tež w prjedawšich časach hižo za prawišu póznawana a připóznawana bywaše. Přidać mam tole. Hdy bychu adjektiva na -k-ŭ z genitivom na ‘a-ago (= a-ego)’, swój akcent na vokalu za konsonantom ‘k’ měłe, kaž ‘kogo — koho’ jón tam ma, njemóhli my so za tónle pad wukónčenja ‘-oho’ zminyć, dokelž budźeše akcentowana sylba -ká sćěhowace ‘ego’ sebi runorodne sčinić pytala a z tym do ‘ago’ přewobroćała. Hdźež pak genitiviske -ka akcentowane njeje, tam ‘k’ tak sylnje na vokal ‘a’ honić njemóže, a tam dha je ‘-a-ego’ po zakonjach wječorno-słowjanskeho vokalisma do ‘-ēgo — -ého’ (č. welik-ého) — -eho (wulkeho, dł. wjelikego) spłuwnyło.

i) Tak smy so přeswědčili, zo hornołužiska serbšćina nihdźe žaneho ‘-oho (-omu)’ měć njemóže, kiliba we prašacym naměstniku koho (komu), kaž wězo tež we zestajeńkach nĕ-koho (nĕkomu), ni-koho (nikomu).

§ 7. Podobny, służobny, wučobny.

1. Łužica chce, zo bychmy podobny, służobny, wučobny pisali. To žadanje mi zrozymliwe njeje, dokelž su te twórby (kaž tež słownik pokazuje) so hižo naložowałe.

2. W Zejlerjowych pěsnjach so čita: ‘Hana, hórke Hanisko, wjerjebinow podomstwo.’ Ja sebi myslu, zo, runjež tudy podomstwo abo podomnstwo za ‘podobnistwo’ steji, před taj

rynčkaj so obolus położić njetrjeba, dokelž burski človjek wurjeknjenje słowa 'podobny' sebi přez to połóži, zo twórbu '-obny' na -omny přesunje, a dokelž jeho rěčnemu čuću 'podomstwo (podomnstwo)' za wobstejacy a potajkim lóhko zrozymliwy wuraz płaći, kaž n. př. tež zawk (kissen), na kotrehož etymologiju (= zahłowk abo zawłok) we wšědnym ziwjenju nichtó wjacy njepomysli.

§ 8. Wukónčenje -ski.

Łužica chce Budyšski pisać. Snadź tež '(brandenburgski) bramborž-ski'? abo tola 'prus-ski'? Hdy by Łužicyne prawidło 'muž — mužski' dosahało, by nam lóhko spomhane było; ale wotmłowa na zbudźene prašenje njeje, kaž hnydom wohladamy, tak jednora.

1. Wukónčenje '-ski', tosámotne z němskim -isch, rěkaše něhdy -iski, ĭski.

2. Krknik a syčawka so před přiwješkom 'iski, ski' po zwučenym wašnju přemjenja a so při tym tež wjac abo mjenje zhubi: n. př. Prah-a — Prah-iski — Pražiski — Pražski (vulgo 'Praski'); Čech — Čech-iski — Češiski — Češski — čěski; Poršic-y — Poršic-iski — Poršičiski — Poršičski — Poršiski: Biskopicy — Biskopski, krawc — krawčiski — krawčski — krawski.

3. Husto so adjektiwo na '-ski' hakle wot substantiwa na -jan wudźěła: n. př. Ralbic-y — (Ralbic-jan) Ralbičan — Ralbičanski.

4. Najjednorišo tworja mjena na -w: n. př. Kulow — Kulowiski — Kulowski. Ale pomjenowanja na -wa njesu hižo wotbywk*) wukónčneho 'a': n. př. Žitaw-a — Žitawski.

5. Mjena na -j dadźa temule zynkej při wšědnym wurjekowanju woněmjeć: n. př. Hodźij — Hodźijski (vulgo 'Hodźiski').

6. *a)* Pomjenowanja na -in móža -inski měć, wuzwoleju sebi pak rozšěrjene -janski: n. př. Trupin — Trupinski, najbóle Trupinjanski. Feminina maju jenož -janski: n. př. Koćina — Koćinjanski.

*) 'Wotbywk njesć (verlust erleiden)', kaž so praji 'škodu njesć (damnum ferre)'.

b) 'Budyšin' ma w polu adjektivo Budyšinski, kotrež so w druhich stronach na (Budyšiski) Budyšski abo Budyski přikrótčuje, — runjež je wěrno, zo po cyłej Hornej Łužicy so najbóle 'město' a 'měšćanski' praji (kaž w Delnych Łužicach so Khoćebuz 'město' mjenuje). 'Budyšink' abo 'Mały Budyšink' ma adjektivo Budyšinski, Małobudyšinski.

7. Někotre mjena na -ecy, -icy. Rakec-y maju Rakečan — Rakečanski; Přišecy — (Přišečan) Přiščan — Přiščanski; Bukecy — Bukečan — Bukečanski; Dźěžnikecy — (Dźěžnikečan, Dźěžnikičan, Dźěžnikčan) Dźěžničan — Dźěžničanski (vulgo 'Dźěžnčanski'); Khwaćicy — (Khwaćičanski, Khwaćčanski) Khwačanski. — Kotecy (někdy Kotowicy) maju Kotowski.

8. *a)* Njeswačidło ma we wučenej rěči adjektivo (Njeswačidliski, Njeswačidlski) Njeswačilski. Wobydlef Njeswačidła mjenuje so Njeswačan (t. j. Njeswačičan), kaž by ta wjes Njeswačicy rěkała. Wot poslednišeje twórby wudźěła so adjektivo Njeswačičiski — Njeswačičski — Njeswačiski — Njeswačski — Njeswaski.

b) Droha wot Njeswačidła do (horneho) Łomska mjenuje so Łomska droha (t. j. Łomsk-ska droha); hewak trjeba so adjektivo Łomsčanski. Wokoło Lipska je Lipska (t. j. Lipsk-ska abo Lipščanska runina.

c) Jaseńca abo Jasońca pola Njeswačidła je takle tworiła: (Jaseńčan, Jasečan) Jaščan — Jaščanski.

d) Wjes Hora wyše Njeswačidła ma adjektivo Horjanski.

e) Nowa Wjes pola Njeswačidła ma (Nowowješčan) Nowščan — Nowščanski.

f) Niža Wjes niže Njeswačidła je takle tworiła: Nižiwješčan — Nižščan — Ništčan — Niščanski (we Smolerjowych Pěsn. II, str. 290 Niwšanski). Tale cyła krajina je drje někdy Nižany rěkała; ja to přijimam, dokelž Němcy tamu wjes Niesendorf mjenuja (nic Niesdorf).

g) Dobrošicy pola Njeswačidła maju Dobroščan — Dobroščanski. Dobruša wyše Budyšina ma Dobruščan (nic 'Dobrušan') — Dobruščanski, wot zastarjeneje twórby Dobrušica = Dobruša.

9. *a)* Nowoslicy (t. j. nowe sedlicy, neue sitze) abo Noslicy pola Ralbic su takle tworiłe: Nosličan — Noslčan — Nosčan — Nosčanski.

b) Noslicy pola Hodźija — kiž su něhdy nowe sedlije a pozdźišo Nowosedlijicy rèkałe — maju za adjektivo twórbu Noslowski (něhdy 'Nowosedlijewski').

c) Wysoka pola Wosleńka — wot swojich wobydlerjow z čistym serbskim 'y' wurjekowana — ma za substantivo a za adjektivo Husčan (kaž stajam: Husčan, nic pak 'Wysočan' abo 'Wyščan'), Husčanski. Blizcy Wojerowscy Serbjo trjebaju twórbje Husoka a Husočany (t. j. Husočan-ny) = Husčanski. Wjes Huska (Gaussig) pola Budyšina ma adjektivo Huščanski.

10. Z tychle a wjele druhich přikładow dowidźimy, zo z adjektiva na 'ski' mózno njeje, mjenoweho nominativa póznać abo zhódać (n. př. Sulšowski abo Šulšowski — Sulšecy), njech so jedyn korjeński zynk wjac abo mjenje zakhowa abo wotćisnje (n. př. Budyšski abo Budyski — Budyšin; Njeswačilski, Njeswačski, Njeswaski — Njeswačidlo). Za tajke pady mózneho khabłanja dyrbi so kóždemu jenotliwemu swoboda dać, hač chce wón po swojim grammatiskim přeswědčenju jedyn pismik wjac abo mjenje stajic (n. př. Budyšski — Budyski). Ja sam sym za lóžše twórby (n. př. Budyski), dokelž so přez ćežše abo wobšerniše (n. př. Budyšski) do čista ničo njedobudźe.

11. *a)* Też w cuzych słowach, kotrež su kaž naše do serbšćiny přijate, je kóncowka '-ski' tajke wutupjenja nahotowała: n. př. Brandenburg, Brandenburgski (Brandeburgski, Brandburgski, Branburgski) bramborski; Lüneburg — limborski. Tudy je so krknik do syčawki přewobroćił (limborž-ski), a syčawka je potom wupadła (limborski). Zasopostajenje nominativoweho krknika by njemózne było, a pisanje syčawki ('ž') nam za póznaće nominativa ničo pomhało njeby. Tehodla so tudy před kóncowku '-ski' ani krknik ani syčawka njestaja. (Přir. horjeka 'Čech — čěski'.)

b) Tehorunja so syčawka też zhubi, hdyž je so před zastarskim '-iski' najprjedy do zhusćeneje syčawki přewobroćiła: n. př. Prus — Prušiski — Prušski — pruski; Sas — saski. Hdy bychmy zhusćenu syčawku do pisma přijimali, by nam to za

póznaće mjenoweho nominativa (Prus. Sas) ničo njepomhało; tehodla nałožujemy jednoru twórbu pruski, saski.

c) Dale wutłóčitaj so hišće też zubnikaj 'd, t': n. př. Ortrand, Frankfurt — Ortranski, Frankfurski. Tudy móže so z pomocu jeničkeho pismika nominativowa twórba wobdźeržeć; tehodla je najlèpje, hdyž so nominativowy zubnik před wukónčenjom '-ski' zakhowa: n. př. Ortrandski, Frankfurtski. A prawo na tajke počinanje dawa nam naše wjesne mjeno 'Bart' ze swojim adjektivon Bartski (čit. Barcki), kiž ženje 'Barski' njerèka.

d) Tak wjele wo přeserbšćenych słowach. Nětko pohladajmy na nèkotre tajke, kotrež při serbskim wukónčenju '-ski' tola njeserbske wostanu.

12. *a)* Dokelž je kóncowka '-iski' pola nas na -ski zeslabjena, chcedźa nèkotři n. př. takle pisać: Ethski, moralski, sympathski, aesthetski, belgski, norwegski.

b) To je zmylena wèc. Tudy njejedna so wo naše '-ski', ale wo łaćanske -icus (-is) abo wo nèmske -isch a potajkim wo wèstu sekundarnu twórbu -i-ski, kotrejež prènje 'i' słowjanske njeje a tehodla też žanych překhodow njetwori: n. př. mathematicus, mathematisch — mathemat-i-ski; moral-is — moraliski.

c) Žadyn Nèmc njeby prajił: Die formen 'ethsch und moralsch' sind aesthetsch und mir sympathsch. Tak widźimy, zo je to 'i', wo kotrymž ja rèču, bytny wobstawk wuraza, a zo my Serbjo našemu publikej też tajkich skepsanych twórbow poskićeć njesmèmy. Duž dha dyrbimy ethiski a t. d. pisać.

d) Twórba belgski pak je nimo teho też fonetiscy njemóžna. Wona dyrbjała, hdy bychmy '-ski' (a nic '-iski') přiwjesyli, swój krknik zhubić a 'belski' rèkać, kaž nam prjedyše 'bramborski' pokazuje.

e) Hdyž na horječnej přikład 'Čech — čèski' pohladamy, bórzy pótknjemy, zo twórba norwegski so dźeržeć njehodźi a zo dyrbjała, hdy bychmy tudy jednore '-ski' před sobu měli, nam bjez krknika napřećiwo stupać. We Łužicy 1882 č. 9 str. 77 čišćane steji: 'Ze šwedsko-normanskich wójnow.' Ja bèch 36. pisał: 'Ze šwedisko-normaniskich wójnow.'

f) Tak daloko dosaha zamóžnosć wukónčenja '-icus'. Při pomjenowanjach mèstow, hdźež tajke łaćanske 'icus' so lóhko trjebało njeje, nałožuje naša serbšćina kóncowku -ski, němčina skrótčene -sch: n. př. Apolda — Apoldaski, Apoldasch; Hannover — Hannoverski, Hannöversch. Při městach na -burg abo hewak na krknik pak na wobeńdźenje fonetiskich kollisijow derje činimy, hdyž zastarske połne -iski stajamy, kaž Němcy tudy też radźi połnu twórbu nałožuja: n. př. Augsburg — Augsburgisch, Augsburgiski (Augsburgsch, Augsburgski). 'Rumbórk (Rumburg)' ma Rumborski.

Připis. Naš J. E. Smoleŕ je w swojim času z wulkej prócu a pilnosću mjena serbskich wsow a t. d. zhromadźił a samsne sobu w 'Pěsničkach łužiskich Serbow' sobu wotćišćeć dał. Nětko by wulcy ważne a wužitne dźěło było, hdy by so tajki zapis zhotował, w kotrymž bychu pódla wjesneho a t. d. pomjenowanja też substantiva na -jan, kaž adjektiva na -ski (-janski), resp. na -jany*) přidate byłe. Jedyn tajkeho wobšèrneho dźěła přewjesć njemóže.

§ 9. Mjehki.

Adjektivo mjehki (ze słyšomym 'h'), dł. měki, rèkaše starobołharscy męk-ŭk-ŭ. Hdyž bě wosrjedźne 'ŭ' so zhubiło, přesuže so prěnje 'k' do 'h': přir. lak-ŭtĭ — lóhć (ze słyšomym 'h'), nohŭtĭ, — nóhć. Komparativ mjehši a delanska twórba mjehčejši wujasnja so přez stbłhske mękŭčajšij (měkŭčij). Wot stareho korjenja 'mjank-' je so pola nas słowjeso mjaknyć zdźeržało. Wurjadnje słyši so komparativ mjekši. Słowjeso zmjekčić, kotrež Łužica na runje podatej stronje trjeba, mje ženje dójšło njeje: a ja zwučenej twórbje zmjehčić prjedotu dawam.

§ 10. Zbožo.

Zo so nima 'zbožo, lèćo, pićo' a t. d. za zbože a t. d. pisać, wo tym su in thesi drje wšitcy přez jene. Hinak so ta wècka stwori, hdyž sebi zestajeńku zbožopřeće wutworimy: potom

*) W Delanach praji so n. př. Nydźany (t. j. Nydźan-ny) za 'Nydźan-ski'. Wjesne mjeno same je 'Nydej' abo 'Nydeja'.

drje smèmy to njeporjadne ‘o’ z tym potajnistwojtym o hromadu dźeržeć, kotrež n. př. we słowje hłodoměrski (hungerleiderisch) z wjetša ‘wjazacy vokal’ mjenuja.

§ 11. Ćahnyć, steju.

1. Nèkotři pisaju, kaž by imperfekto ‘ćahnych’ rèkało. Jelizo so woprawdźe nèhdźe tak praji, je to wopaki tworjene, kaž nam starobołharšćina swèdči, a też naš Handrij Zejleŕ, kiž we swojej grammaticy (1830) po Budyskej narèči cyle prawje wuknich a nawuknych rozdźěla. Imperfekto tameho słowjesa je po nětčišej pisnej rěči ćehnjech; a ‘ćahnych’ je praeteritalny aorist, runjež jeno we zestajeńkach trjebany, kaž n. př. s-ćahnych (2. sćahny). Pódla teho pak mamy też twórbu s-ćeže (2. sćeže). Jedyn teju praeteritalneju aoristow je tak dobry kaž druhi (přir. kłóch — kałnych); kóždy wot njeju pak ma (cyle kaž kłóć a kałnyć) swoju samsnu logisku móc: n. př. holca rub z blida sćeže (nahm hastig hinweg), z blida sćahny (nahm hinweg); muž sebi kłobuk sćahny (nahm ab), sćeže (lüftete); wón časnik naćahny (zog die uhr auf), so rozćahny (streckte sich).

2. Łužica pokazuje přikłada dla na słowjeso hnuć. To so njehodźi, dokelž je hnuć cyle hinak tworjene, kaž z pólskeho infinitiva giąć widźimy (přir. też stbłh. gnuti pódla ‘gunuti’).*) Tehodla dyrbimy sebi druhe słowjesa na -nyć (resp. -nuć) wobhladać, a tajkeho wotmyslenja dla je trjeba kus hłubje wuzbèhnyć.

3. *a)* Wysokej zynkaj ‘i, j’ mataj po swojej wysokej přirodźe tu samownosć, zo prjedyšu sylbu vokalisey pozbèhujetaj: n. př. kijami — kijemi; skoro — skerje; dobry — (debrje) derje; ćahnu — ćehnješ; z-jaw-ny — z-jewić; pola limborskich Serbow n. př. dobrŭ-i abo dubrŭ-i — dubrüj — dübrüj — dübri — dibri.

b) Tak su w našej horjanskej rèči infinitivy na -nući z druheje konjugacije so přez přitomne ‘i’ na ‘-nüći’ pozbèhnyłe, kotrež je so po našim serbskim wašnju na -nyći přetworiło a naposledku swoje ‘i’ zhubiło: n. př. wuknući — wuknüći — wuk-

*) Tudy njejedna so wo naše derje znajome słowjeso hib-nyć (so hibnyć), ale wo nèšto na *κιν-έω* podobne.

nyći abo (najbóle) wuknyć. Sem słuša też słowjeso rozumjeći — rozümjeći — rozymjeć (z analogije potom też rozym).

c) W Delanach a w Delnych Łužicach vokale tak powšitkomnje horje njeńdu: n. př. z kijami, z přećelami, a wosebje je infinitivowe 'u' so zakhowało: n. př. stanuć, dł. stanuś.

4. Z teje samsneje přičiny, t. r. sćěhowaccho wysokeho jóta dla — stej słowjesy 'stoju' a 'doju' so w hornym kraju na steju a deju powyšiłoj.

§ 12. Równy.

1. Łužica pisa równy = runy. Korjeń adjektiva je słowjesny kmjen rŭw- (infinitiv rŭw-á-ti — rwáti, něm. rauf-en); ruw-ny wotpowěda potajkim němskemu 'zugreifend, packend, eifernd, wetteifernd, es gleich zu thun suchend, gleich kommend, gleich'. Dissimilacije dla přesuny so 'u' na o, tak zo daloko rozšěrjena twórba rowny nasta, kotraž so pola nas na runy hromadu sćahny, njeje-li prjedy spomnjene zastarske 'ruwny' pola nas jednorje swoje 'w' zhubiło. Ale 'równy' pisać je njemóžne, dokelž hubnik 'w' po našej foneticy čiste o žada.

2. *a)* Wěrno je, zo móhli my Serbjo wšitcy jene pismowstwo měć, hdy bě so wot spočatka w namjeznej rěči pisało; ale wěste też je, zo je so naša pismowska kultura z Budyskich stron dele přez Hornu Łužicu rozpřešćerała, a zo je w Delnej Łužicy samostatne pismowstwo wukćěło.

b) Při założenju Maćicy Serbskeje (1847) dyrbjachmy — runjež bě mój z J. P. Jordanom rozpomnjeny a z J. E. Smolerjom wujednany zhromadny serbski prawopis hnydom sobu na wotmyslowane zjednoćenje našich rozdźělnych dialektow wobličeny — so na Hornu Łužicu wobeju dźělbow wobmjezować, zo bychmy jeno najprjedy krute stejišćo dobyli. W běhu časa pak su někotři nahladni Serbjo sebi tu zasłužbu zasłužili, zo je so delnołužiski wotrjad Maćicy Serbskeje założił (1880), a zo su započeli ćim krućišo na zjednoćenje abo tola zbližowanje našeju wobostronskeju literaturow myslić. Nadrobne zasady za tajke skutkowanje so njehodźa postajić, a nahlady wo móžnosći zbližowanja při wustupowacych jenotliwych prašenjach budźa drje lóhko husto dosć rozdźělne. Mi za moju wosobu chce so zdać, zo mó-

žemy spodobne a dušne słowa bjez dołheho rozmyslowanja z jeneje literatury do druheje přenošować, jeno zo su we zwisowanju rěče dosahajcy zrozymliwe (kaž je n. př. Łužica 1882 raz adjektivo lichi [ledig, los] jara přihodnje nałožiła), zo pak dyrbimy so swěru wšitkich tajkich wurazow znapřećnje wostajeć, kotrež so wot rěčneho začuwanju našeho luda samcho z literatury wupokazuja (kaž n. př. jeničcy delanske a horjanam njeznate toć, pórać, a wšelake deklinaciske a konjugaciske twórby a t. d.). Wobstejnosće so njedadźa na hłowu stajeć; při dalšim rozwiwanju wěcy pak budźe hišće jene abo druhe so dorunać hodźeć, štož by sa wokomiknjenje hišće njemóžne było.

c) Jenotliwje pak dyrbju wuzběhnyć, zo móža te wurazy, kiž tak-rjec hišće žaneje pismowskeje twórby přiwzałe njejsu, so z namjezneje abo delnołužiskeje rěče zbližowanja dla pola nas přijimać (kaž n. př. etymologiscy lěpša twórba krowa = kruwa), bjez-tym-zo na druhej stronje njesměmy teje wobstejnosće zanjekedźbować, zo naša horjanska rěč na prjedy pokazane powyšowanje vokalow ćěri a zo bychmy my přećiwo duchu samsneje činili, hdy bychmy n. př. steju do 'stoju' přetworili, runje kaž by n. př. mało spodobne było, hdy bychmy, kaž dołho sebi wobstejnosće specifisku hornołužisku rěč žadaju, přećelami w mèsto připóznateje twórby 'přećelemi' pisali.

§ 13. Sobudźěłaćeri.

Łužica 1882 č. 12. str. 103 piše 'wjele pilnych sobudźěłaćeri'. Na předłoženym wukónčenju 'i' budźa so zwonkowni dźiwać. Tole wukónčenje trjeba so jenož pola nawoprawskich kollektivow (bjez-tym-zo sobudźěłaćerjo a byrnje jich wjacy było, žaneho kollektiviskeho wobpřijeća njetworja): n. př. hromada koni, dźesatk basni, čŕjóda husy (khiba štož chce 'čŕjóda hus' prajić). Hdźež so adjektivo přida, njetrjeba so kollektiviska kóncowka 'i': n. př. płaćizna dobrych konjow, čŕjóda tučnych hus.

§ 14. Něšto wo słowjesu.

Hdyž něchtó n. př. rjekne: 'Přińdu je futurum', ma z tym jenož pol prawje: wón dyrbjał prajić: 'Twórba přińdu móže

futuro być': přetož 'přińdu' na sebi samym je aorist,*) a tón nĕhdźe tymle nĕmskim wurazam wotpowĕda: Ich gehe irgend wann (einmál. einmal. manchmal, nicht aber in einer bestimmten, nicht in der gegenwärtigen zeit) herzu, ich komme einmal, folglich auch ich komme künftig oder ich werde einmal kommen. Po tymle njech so ta sada wozmje: 'Ja so zwjeselu. hdyž ty ke mni přińdźeš'; ta sada móže nĕmscy takle rĕkać: 'Ich gerathe allemal in freude. wenn (so oft) du zu mir kommst (bei mir erscheinst)', abo pak takle: 'Ich gerathe einmal (künftig einmal) in freudige stimmung. wenn du einmal (künftig einmal) zu mir kommst'. t. j. ich werde mich (dann) freuen. wenn du zu mir kommst'; w poslednim padźe mamy aoristowe futuro abo futuriski aorist. a w prĕnišim widźimy tak-rjec aoristowe praesento abo praesentiski aorist, — kotrajž wobaj aoristaj dyrbitaj so po swojej přirodźe bjez časneho rozwiwanja myslić. Rozwiwanje we času podawa so přez praesento. njech je wobpřijeće sady faktiske (wĕcne, nawoprawske) abo jenož ideelne (myslene. přijimane): n. př. ja so wjeselu. zo ke mni dźeš (přikhadźeš. zu kommen pflegst), ja so wjeselu. hdyž ke mni dźeš (přikhadźeš). Za přikład wzmimy tež hišće te słowa: 'Dźeńs listař (briefbote) zahe dźe' . . . abo, kaž Serb radši rjekuje: 'Dźens je listař zahe:

*) Aoristus poznamjenja sčinjenje (pobyće, zbyće), praesens poznamjenja činjenje (byće, so-činjenje); praesento podawa (abgeben) słowjesowe činjenje jako časowe, jako relativnje trajace, jako so rozwiwace: aorist podawa słowjesowe činjenje jako bjezčasne (zeitlos), t. r. jako tajke, kiž žaneho rĕčehódneho traća nima. abo kotrehož časne rozwiwanje so wot myslow jako dokonjane a potajkim jako wjacy njetrajace zapřimuje. N. př. λαβεῖν wzać einmal nehmen, δοῦναι dać einmal geben, βαλεῖν ćisnyć einen wurf thun (einmal werfen), sčinić ποίῆσαι einmal das thun vollenden, einmal thun; praes. λαμβάνειν brać wiederholt oder dauernd nehmen, διδόναι dawać wiederholt oder dauernd geben. βάλλειν mjetać wiederholt oder dauernd werfen, činić ποιεῖν im thun begriffen sein oder in dauernder weise thun, zmjetać das werfen in der weise vollenden, dass es von der vorstellung als abgeschlossen aufgefasst wird. Z praesenta pokhadźa imperfekto: n. př. ποιέω ποιῶ — ἐποίεον ἐποίουν, čini-a-ch, činjach; z aorista jako tajkeho pokhadźa praeteritalny aorist, aoristowe praeterito (kotremuž dys a dys wopačnje jenož 'aorist' rĕkaju): n. př. λαβεῖν, βαλεῖν, δοῦναι, γράψαι. wzać, ćisnyć, dać, spisać — ἔ-λαβ-ον, ἔβαλον, ἔδωκα, ἔγραψα, wza-ch, ćisny-ch, da-ch, spisa-ch, sčini-ch.

hewak hodźinu pozdźišo přińdźe'. Štóž takle praji, temu je dźensniše listarjowe činjenje faktiske, je jemu praesens, praesentiska wěc; hewaše listarjowe činjenje je jemu jenož ideelne, něšto myslowske, jenož aorist, něšto na žanu dobu (čas) njewobmjezowane. 'Ja so wjeselu, hdyž dźeš', rěka němscy 'Ich freue mich, wann du thatsächlich kommst'; ale 'Ja so wjeselu, hdyž přińdźeš', wućišćuje němske 'Ich freue mich, wann du einmal kommst (etwa kommst), resp. wann du einmal (etwa) kommen wirst'. Tamón wuraz poznamjenja nawoprawski čin (thatsache) we wěstym času; posledniši hiba so we idéji móžnoty bjez wěsteho wobmjezowaneho časa. — Tole njech su moje tudyše přinoški za čejužkuli přichodnu dospołnu wučbu jednoreho serbskeho futura.

Někotre našich z aorista pokhadźacych futurow — kotrež je hižo Handrij Zejleŕ zapisał — su w běhu časow z přirody njewobmjezowaneho aorista wustupiłe a so do nawoprawskich futurow jenokróćneho činjenja (actionis simplicis) přewobroćiłe: n. př. póńdu (ich werde ein einzelnes mal gehen, einen gang ausführen), powjedu (ich werde ein einzelnes mal führen, eine führung besorgen), a t. d.; futuro wospjetowaneho činjenja je 'budu khodźić, budu wodźić' a t. d. 'Mě-ć' poskića futuro změju (ich werde haben, habebo); iterativna twórba trjeba so jeno w delanskej stronje: n. př. štomy budźa derje měwać, budźeš-li jim přiliwać. — Hdźež pak so jednore činjenje poznamjenjenych słowjesow njemóže na relativnje krótki čas wobmjezować, abo hdźež jenotliwe momenty samsneho z wěstej nuznotu wustupuja, tam dyrbi zo zestajene futuro nałožować, tak zo so 'počerju, powjedu' a t. d. do budu wjesć, budu hnać a t. d. přewobroći: n. př. tón člowjek budźe njekazanstwa hnać (wird unfug treiben), doniž zmėje strowe stawy (so lange er gesunde glieder haben wird); kral budźe wójnu wjesć, doniž to póńdźe (so lange dies gehen, angehen wird). [Při wopřijeću 'to dźe' so žane jenotliwe momenty njerozdźěleja.]

Připis. Wo serbskim słowjesu hodźi so hišće wšelake přepytować a pisać. Na přiklad: Čehodla je 'nadźeju (nadźiju) so' praesentiske, 'wodźeju' pak aoristiske (futuriske)? 'popřeć' a 'zawidźeć' praesentiske — z imperfektom 'popřejach abo popřach, zawidźach'? 'zastać — zasteju' praesentiske, 'zastać — zastanu'

pak aoristiske z imperfektom 'zastejach' a z aor. praeteritom 'zastach'? 'wobstać — wobsteju' a 'wobsedźeć — wobsedźu' z dźěla praesentiske (z imperf. wobstejach, wobsedźach), z dźěla aoristiske (hólc na konju wobsedźa, wojak wojowanje wobsta)? 'znjesć abo přenjesć' (ertragen), wunjesć (ertragen, ergeben), wučinić (ausmachen, ergeben), zasłužić (verdienen) takrjec praesentiske (tón wšitko znjese, to wjele wunjese, to dwanaće wučini, tón to zasłuži) — z aoristowym praeteritom 'znjesech, přenjesech, wunjesech, wučinich, zasłužich', kaž ze zastarskim praeteritom 'znjeseše, přenjeseše, wunjeseše' (stbłh. nesěach) a z iterativnym 'wučinjach, zasłužach'? Čehodla so praji: Ja sebi dam włosy třihać, imperfekt: wón sebi daše włosy třihać, aor. praet. wón sebi da włosy wottřihać? Čehodla je cyrkwinske 'spowědać (beichten), připowědać (aufbieten), wotpřipowědać (abkündigen)' praesentiske (imperf. -dach, 2. 3. daše), runjež je n. př. napowědać, popowědać (-dach, 2. 3. -da) aoristiske? a t. d., a t. d.

Šyldowska rada.

Po ludowych bajkach wupěsnił dr. *Pful.*

Štó wěřił by, kak nahladna
Je něhdy wyšnosć była
A kak je rada Šyldowska
Wšo ćežke přewinyła?!

Ta wěcka pak so wujasni,
Hdyž prjedy hišće praju,
Zo rozom bě tam wysoki
Kaž dub a jědla w haju;

A za wšěm wšudźe hladachu
Ći starscy*) samowóčnje,
A we wšěm wšudźe pomhachu
Ći sławni samoručnje.

Tak dajće sebi powjedać,
Štož lědy žadyn znaje:
A nichtó nochcył dwělować,
Hdyž sprawna bajka baje.

1.

Raz radźićeljo nadobni
So khodźo dohladachu,
Zo smuhi trawy na khěži
So jenej zelenjachu.

Tu nasta ważne prašenje,
Kak dele šła by trawa,
Kiž ptačkam horkach njetyje
A na zemi je prawa.

Tak woła z ćežkej kročału
Tam dowjesć njezabychu,
A dołhu tolstu woteżku
Mu na kyrk zadźernychu.

Duž přez třěchu bu waleny
Kónc woteżcyny druhi,
A woł bu horje ćehnjeny,
Tam wotjěsć młodne smuhi.

*) 'Starscy mužojo' su sobustawy 'rady'.

Wón jazyk pak jim wusunje,
Hdyž wotežka ho šćipa;
A jedyn zwoła wjesele:
Hyhý, wón hižno lipa!

2.

Raz rada sławna Šyldowska
Wšo wobhladować dźěše,
A banju*) žoltu wuhlada,
Kiž wotrězana běše.

Što to? so hłowa łamaše,
Hač jedyn rjekny smjejo:
To w slepej ćmě tež widźiće,
To konjace je jejo.

Što z jejom pak je započeć,
Kiž konjace bě jejo,
Zas njemóžachu zapřijeć,
Hač tamón rjekny smjejo:

Wy wěsće, sławni radźerjo,
Štó by ta pata była,
Kiž nasadźena na jejo
Nam by jo wulahnyła.

Tak wzachu kobłu njekomdźo,
Jej wotrubachu nohi,
A nasadźeny na jejo
Bě bórzy dunder wbohi.

Tam rokot patu kryješe,
Hač buchu kraje ćmowe:
Tam kobła sedźo lehnješe,
Hač nabu swětło nowe.

Z tym rada bě so zebrała,
Zo by so pohladało,
Hač njenadeńdu žrěbjatka,
Kaž bě so wšitkim dźało.

Hdyž takle radu składujo
So kefkej přibližachu
A do prědka so wjeselo
To žrěbjo předawachu:

Jich słowa zajac přetorže,
Kiž w kefku drěmał běše
A nětko wot nich snowaše,
Zo smuha za nim dźěše.

Tu nastróženi měnjachu,
Zo žrěbjo wot nich khwata,
Kiž wulahnyła při kefku
Je nocy kobła-pata.

Duž wołachu tam: Hič hač, hač!**)
Što takle wot nas ćěriš?
Što wopušćeš twu staru mać
A do lěsa so měriš?

3.

Tež wowcy rada měješe,
Kiž překročachu łuku,
Hdźež při jězoru wodźeše
Je pastyŕ z miłej ruku.

Raz woni won tam dóńdźechu,
Zo bychu pohladali,
Hač za kermušu tučne su,
Kiž bychu zwubjerali.

Tam stejo dohladachu so
A bliže k brjohej dźěchu,
Zo spody wody hłuboko
Tež běłe wowcy běchu.

Tu jedyn wot nich praješe:
Tych mjaska mi so chcyło;
Te suche njejsu zawěsće,
A wšo by k rězu było.

*) 'Banja' je delanske słowo za 'kŭrbiss'.

**) Tudy steji nominativ za vokativ, dokelž delanska narěč vokativiskeje kóncowki nima, khiba we słowach na '-k': n. př. Jank — Janko. Wuraz hač abo hič hač pak je přemjeno konja; samsny wotpočuje na zynkach rjehotanja ('hi — ha').

Duž druhi tole přistaji:
Dźi, šołta, ty tam prěni;
A kiwnješ-li ty pod nami,
My njebudźemy lěni.

To tamón lědy wuhlada,
Dha zleća na kónc brjohu
A zahorjeny zawoła:
Nam šołta kiwa z nohu.

Zo šołće prěnje přisłuša,
Bě šołće derje znate:
A słowo napominanja
Bě njetrjebawši date.

Duž wodźićelej posłušni
Nutř wšitcy zeskakachu:
A wšitcy tam su wostali,
Hdźež wowcy wuhladachu.

Hdyž skoči pak tam do wody,
Zo dźěše žołma žiwa,
Wón z prawej nohu zalumpny,
Kiž běše khětro křiwa.

Tak zańdźe sława sławjena,
Kiž kraj a morja jima:
Tak zańdźe rada Šyldowska,
Kiž runja nihdźe nima!

Připis. Šyldowska rada wotpowjeda němskim 'schildbürger'. Předłožene tři basnički we njewjazenej rěči sym ja před wjacy hač 40 lětami wot čistoserbskich ludźi Wojerowskeje strony słyšał; a mi chce so zdać, zo su te tři basnički po twórbje a wobpřijeću wjele skerje serbskeho nježli němskeho pokhoda: kaž dyrbju też wuraznje wuzběhnyć, zo stej naša tudyša 2. a 3. bajka po mojim wědźenju Němcam hač do teho časa njeznajomej wostałoj.

Katechismus Jakuba Ticina z l. 1685.

Podał *M. Hórnik.*

Hdyž w lětniku 1878 tuteho Časopisa nastawk „Jakub Ticinus a jeho ryčnica z l. 1679“ podach, dyrbjach hišće prajić, zo jeho „Catechismus Serbicus“ we wjacorych knihach a zapisach spominany so nihdźe wukhował abo z nowa namakał njeje.

Lětsa dostach exemplar z přećelskeho domu z wonka serbskeje krajiny a móžu nětko dospołne wopisanje knižki podać. Wona je in 12° ćišćana a wopřimuje dwě listnje (48 stron).

Napismo je tajke: Deß Ehrwürdigen Patris Petri Canisii S. J. Theologi Chriſtlicher Catholiſcher Catechiſmus, Teütſch und Wendiſch. Toho čzeſtće Doſtojnoho Patera Petra Caniſia Z Jezuſowoho Towarſtwa Theologa Kſſeſtijanſky Katholſky Catechiſmus Němſky ha Serſky. Mit Erlaubnus der Obern. Prag in der Academ. Druckerey, 1685.

Na druhej stronje stoji: NB. Wer diß Büchlein recht leſen wil, der muß diejenige Regeln beobachten, die in den, Anno 1679 in Druck außgegangenen Principiis Linguæ Wendicæ, ſeynd beſchrieben worden.

Dedikacija (na 3. stronje) rèka: Reverendissimo, Perillustri ac Amplissimo Domino D. Martino Ferdinando Brikner, à Bruckenstein, Episcopatus Misnensis per superiorem & inferiorem Lusatiam Administratori in Spiritualibus, Loci Ordinario, Protonotario Apostolico, Laubnæ Præposito, & ibedem Cœnobij Sacrarum Virginum Visitatori perpetuo, Ingenuæ ac Exemptæ Ecclesiæ Budissinensis ad S. Petrum Decano & Prælato meritissimo, Domino Patrono ac Mecœnati gratiosissimo, D. D. D. — Servus in Christo — J. X. T. S. J. (Tutón Brickner bě z Noweje Wsy pola Kulowa a tachant w l. 1676. Wón drje je čišć knižki poručił a zapłaćił.)

Na 4. stronje slědźe „Kurtze Frag und Antwort dieſes kleinen Catholiſchen Katechiſmi. Was Glaubens biſt du? a t. d. Na 5. a wšěch druhich stronach njeruneje ličby (ličby same pak tam njestoja) je serbski text tajkile: Krotke Wopraſſeńa, ha Wotmoweńa Mawoho Katholſkoho Katechiſmuſa. Kajkěje ſé té Wěré? Ja ſom Katholſky Kſſeſtian. Do (= hdó, štó) jo Katholſky Kſſeſtian? Ton jo, kotréž kčené ſsitko wěri, ha wuznawa ſstoj wěri, ha wuznawa ta ſtara Katholſka Rémſka Cerkwě; nèch to tomu (= tom) ſwiatom Piſmě jo piſano, habé nic a t. d., a t. d. Po pjećich hłownych dźělach (štučkach) znateho katechisma je khěrluš přidaty „Ave Maris Stella“, kotryž jako pokazku rěče (Kulowskeje podrěče) a prawopisa sem přistajić sebi dowolam.

Ave Maris Stella.

1.

Witaj zmoŕa Wězda,
Wilka Maćer Boža;
Té ſé ſſece Knježna,
Zbožna znèbès porta.

2.

Poſelſtwo ći zjewi
Jand'žel Gabrieli:*)
Daj nam mèrè bodlić,
Měno Jéſé mènić.

*) Dyrbi być: Gabrielo; ale runozynk žadaše i!

3.

Winkam banté wotwež,
Slěpém swětwostě pssiněs,
Tej Zwostěi knam nedaj,
Dobrotu nam žadaj.

4.

Wopokass so nam mać,
Nass pačer céw wozać,[1])
Kiž wot tébě pssissou,
Nas ztobu jo wumou.

5.

Kněžna wuzwolěna,
Bewssim[2]) sé jac krasna;
Čžin nas na tom sweče[3])
Czistéch, formnéch pssece.[4])

6.

Čžiste žiwenė nam daj,
Na zicher puěž pomhaj,
Žo bé wid'žeć moli
JEZVSA Wečnostěi.

7.

Džak boć Bohu Wocej,
Kwawa joho Sénej,
Ha tež Duchej swiatom
Runna čžestě boć ssim čžom.
A M E N.

Dokelž sym wo rěčnicy a prawopisu Ticina hižo w spomnjenym nastawku porěčał, přidawam jenož slědowace wosebitosće a přispomnjenki, z kotrychž znajeŕ póznaje, čehodla sym je tudy stajił.

Rémski, romski. Cerkwě, cyrkwej, cyrkej. Pisano; žo, zo; huěžene lud'ze; začiskaju ha zatamaju; kuždé, kóždy; pěć, pjeć; wěsti; zbožné worduwać; artikul; narod'žené wot Marie Knežné (w pozdźišich knihach po němsku: teje knježny); čerpěw martru

[1]) wozać = wzać!
[2]) Dyrbi być: bewssimi, bjez wšěmi, mjeze wšěmi.
[3]) wjacy.
[4]) fromnych, pobožnych.

pot Pontiom Pilatom; zaſo wot mordwéch; ſpěw kněběßam; troji (w) téch perſſonach, Boh Woc, ſtworiěžel ſſitkich wěcou; Duch ſwiaté . . . ſsitkich . . . ſweči (hišće nic: swjatosći!) widowné mocné céjch; mé na něwidowne waſſňo ſwěčěňo na Duſſi doſtawamé; ſwečina téch Měſſnikou, križmo; žobé; pod tém wobličwom toho kléba; kétro hak, ſobald als, alsbald; khoré (prawje pisane); žo běſchtej . . . džěči horě čanowej. Té něděrbiſſ měna Božoho darmo (= podarmo) měnuwač; nana ha mač čžeſtěuwač; něděrbiſſ fal'ſchne ſwědomě dawač; zcewеje twoje (twojeje) meſlě (pozdźišo „Moſé"); najwětſſa kazňa; céwé Zakon; ſwiatu Měſſu ſwuſſeč; knaiměnſſom jonu ſwojom poſtawenom Měſſnikej ſo wuſpowedač, ha Witrounom čžaſu ton Sakrament toho woutařa doſtač; žanéch kwaſou ned'žeržeč; cérkwine Kazňe (nic: cyrkwinske); dobre wuſtaweňa ha zankněňa (gute Ordnung und Satzung), postajenja a wobzamknjenja; ztém pſſiſtaweném Jand'želſkim Powitaňom (w rěčnicy: powitanim); poſwěčeno (w rěčnicy: —ne) boč twoje měno; naſſim winikam (pozdźišo w Kulowje: swojim, druhdźe — tež w Čechach — po łaćansku: našim); Strowa boč Maria; nět a tu ſſtundu naſſeje (w rěčnicy: naſche) ſměrče; žo bé nas Boh . . . pſſedewſſim zwom toho ha pſſikhodnoho žiwena céw wumoč (hišće dospołnje, kaž w druhich słowjanskich rěčach: zo by chcył wumóc); ton wotročk, kiž ſwojoho Kněza wolu wě ha jeje něčžini, bud'žo zwělě prutami bité; dwě ſſtuce; te zwe woſtaji; hižna (hižno, hižo); kiž Božeji luboſtěi ſu pſſečiwne; poſſnoſtě habé hordoſtě; na Božej nad'že ha miwoſtěi (němscy jenož: Gnad, kotrež wšak so najlěpje „miłosć" přełožuje) zacwifluwač; tej poznatej praud'že ſo napſſečo ſtajič (nic: wěrnosći); zwolu ha prětkzačim; rěchi wobeſſli (germanism město: činili abo zkrótka: zhrěšili); rěchou ſo waruwač; trozbé, strózwy; bud'ža (!) nuě hic do wečnoho žiwěna . . . do wěčne (wěčneje) ſměrče; jatéch wumožeč; bud'žo nam zas nuě měrěno; zbožne ſu te, kiž pwačžu; zbožne ſu te wěrne; wolna kudoba, ſtajna Cžiſtota, Dokonana poſuſſnoſcž pod duchouném Huſſim; ton poſleně Boži Sud, Tón Boži Raj (das Himmelreich). Tohodla wopomni, čžwoječžo (nic: čłowjeko), ſſitkich twojich ſkutkach twoje poſlěne wěce; ha do wečnoſtěe rěſſiě něbud'žeſſ. Konc toho Katechiſmuſa.

Njech so pilnje dale za starymi knihami slědźi. Snadź so wot někotrych hišće starše wudawki nadeńdu. Tak je w Jordanowej Jutničcy (1842) spomnjene, zo je Warichiowy prěni lutherski katechismus hižo w lěće 1567 wudaty, mjez tym zo je dotal jenož druhi woćišć znaty, mjenujcy z lěta 1594. Też za serbskimi rukopisami dyrbi so dale pytać!

Zacharias Bierling a jeho knižka z l. 1689.

Podał *M. Hórnik.*

Najstarši serbscy spisowarjo su w Časopisu hižo wobšèrnje wopominani: Jakubica, Moller, Warichius, Tharæus, Martini Frencel a Ticin. Po tutych dyrbi so hišće spominać na Zach. Bierlinga a jeho knižku.

Bierling (serbscy snadź Bèrnik?) narodźi so 1619 we Wojerecach, běše farař w Kózłach (wot 1645), w Malešecach a Poršicach (1653—97). Jako duchowni njedostatk serbskich knihow spóznachu a na wudawanje tajkich so hotowachu, bě wón jara pilny we přełožowanju knihow za lutherskich Serbow (hl. niže). Tehodla je wón, kaž so zda, nahladnosć wužiwał mjez swojimi kollegami; přetož wosebje drje jemu k woli je samo Michał Frencel swój najprjedy lěpši prawopis puščił a pozdźišo po wašnju Bierlinga pisać počał. Wèzo je so na njeho też dźiwało, dokelž bě znajmjeńša dźewjeć lět starši dyžli Frencel (rodź. 1628). Też přełožerjo najnuznišich ev.-lutherskich knihow (Čuderly, Prætorius, Matthæi, Radca a Krügař) — mjez 1645 a 1662 rodźeni — běchu wjele młódši. Zo Frencel při swojim prěnim prawopisu, kotryž bě z Ticinowym nimale jenaki, njeje wobstajny wostał, bě za naše Serbowstwo wulka škoda!

Bierlingowa jenička čišćana knižka je nětko hižo žadnostka a tehodla ju tudy wopisujemy. Wona wopřimuje po titlu a předsłowje jenož 39 stron w małym 8° a ma tuto napismo: Didascalia seu Orthographia Vandalica. Das iſt, Wendiſche Schreib- und Leſe-Lehr, Auf das Budiſſiniſche Idioma oder Dialectum mit Fleiß gerichtet, Nehmlich: Wie man die Buchſtaben in Hoch-Wendiſcher Ober-Lauſnitzer Sprache erkennen, ſchreiben und

ausſprechen ſolle. Damit ein jeder durch ſolche Unterweiſung gar leichtlich und faſt von ſich ſelbſt, in kurtzer Zeit richtig die Wendiſche Sprache begreiffen, ſchreiben, ausſprechen und reden lernen kan, Aufgeſetzt Durch ZACHARIAM Bierling, Hojerswerdanum, Pastorem Allemanno-Vandalicum In Porſchwitz. BUDISSIN, In Verlegung Fr. Arnſts, Druckts Andreas Richter, 1689.

Předsłowo pokazuje nałožk tehdyšeho časa a je tajke: WJel günſtiger, geliebter Leſer, Gleich wie der hoch erleuchte Apoſtel Paulus aus tieffer Demuth bekennet, daß er nicht mit klugen Reden Menſchlicher Weißheit umbgangen; Sondern ſich befliſſen, wie er durch GOTTES Geiſt, die Lehre von den Gecreutzigten JESU, fortpflantzen möchte; Alſo bekenne ich auch öffentlich und ungeſcheuet; Daß in dieſem Informatorio Orthographico, keine kluge Menſchliche Weißheit oder Kunſt zu befinden, ſondern die Ober-Laußnitziſche Wendiſche Art recht zu leſen, zu pronunciren und zu ſchreiben, und iſt dieſe meine geringfügige Arbeit nicht aus Ehrgeitz geſchehen, ſondern einig und allein dahin angeſehen, weil ſo wenig Wendiſche Bücher verhanden, und doch gleichwohl in vielen Volckreichen groſſen Gemeinen, das ſeeligmachende Wort GOttes, mus in dieſer Sprache geprediget werden:

Wie dieſelbe in kurtzer Zeit, mit geringer Mühe recht verſtändlich auszuſprechen, zuſchreiben und zuleſen ſey.

Wirſt demnach ſolch mein Beginnen nicht übel aufnehmen, ſondern vielmehr im beſten vermercken, und künfftig, ſo dieſes genehm geweſen, geliebts GOtt, ein mehrers gewärtig ſeyn, das ich allbereits unter der Feder gehabt, und ſchon vor etlichen Jahren beygelegt: Welches vor dieſem keiner gethan; Als 1. der Catechiſmus, beſambt den Fragſtücken D. M. L. und etlichen ſehr ſchönen tröſtlichen und nützlichen Gebehtlein, vor die Jugend und bey den Krancken vorzuſprechen, und zugebrauchen. 2. Der JEſus Sirach. 3. Die Proverbia Salomonis. 4. Der Hiob. 5. Das Psalterium. 6. Der Prophet Habacuc. 7. Der Prophet Malachias. 8. Evangelia Dominicalia cum Epistolis. 9. Eine Kirchen Agende. Unter deß, lebe geſund und gehab dich wohl im HErrn. Gegeben in Porſchwitz den 12. Martii, im Jahr, nach Chriſti Geburt, 1689.

Rozwučenje samo spočina z napismom: Orthographia Venedica seu Vandalica. Powšitkowny dźèl (in genere) dowolamy

sebi też woćišćeć, zo by čitał nahlady Bierlinga spóznał. Tam rèka:

DJe Buchſtaben in Wendiſcher Sprache, kan man bis auf ein gnaues ſchreiben, theilen und unterſcheiden, leſen, ausſprechen und ſonſten gebrauchen, gleich der Lateiniſchen und Teutſchen Sprache; Der beſchwerlichen Enderungen und Neurungen der Buchſtaben, ſonderlich durch das vielfältige Punctiren, accentuiren, be= und durchſtreichen, wie von den Böhmen, Pohlen und Sclavonen in ihren Büchern geſchicht;

(Vide illorum Biblia, und Agenda, der Wenden in Illyria, welche ſie Anno 1594. zu Wittenberg drucken laſſen. Item Roteri Lexicon Polonicum, Schwartzbachium, Johann Kachinowskego Sylvam vocabulorum Bohem. M. Danielis Adami Röschely Diction. Lat. Bohem. Joh. Walthami Lexicon Polonic. Andr. Blatawskj Informator. it. M. Albini. Wendiſch Geſangbuch.)

Doch der Sclavonen am wenigſten könte und ſolte man ſich ſo viel möglich enthalten; Denn man könte durch fleißige Setzung der Buchſtaben, das Wendiſche Idioma nach der Lateiniſchen und Teutſchen Sprache, guter maſſen noch wohl treffen, wie aus Tit. Herrn Wenceslai Warichii Pastoris Weyland in Göda unter Tit. Herrn Licent. Alberti Litichii, damahligen Superintendenten zu Biſchoffswerda, Vorred, ausgegangenem Wendiſchen Catechiſmo, deme man (ob er wohl in etwas zu augiren und zu verbeſſern wäre) billich ſein Lob laſſen mus, zuerſehen iſt.

Und wird man die Wörtter nimmermehr in Wendiſcher Sprache alſo ſchreiben, daß jederman derſelben Ausſprache und accentuation, ſonderlich bey dem auf einer, zwo und drey Meilen geenderten Dialecto, sine prævià crebrâ Exercitatione erlernen könte, kans doch auch nicht im Teutſchen geſchehen;

Usu enim magis, qvàm præceptis, ex contextu magis, qvàm Accentu. Non ergò Entia præter necessitatem multiplicanda. Und je näher man in Wendiſcher Schrifft der Lateiniſchen oder Teutſchen, kommen könte, je mehr man der Unkoſten in Druckereyen könte geübriget ſeyn, doch perspicuitatis, discriminis & pronunciationis gratiâ, könte man etliche Buchſtaben ſehr beqvem und nützlich bezeichnen, wie folgen wird,

Und ſind in Genere, die Buchſtaben in Wendiſcher Sprache, zubetrachten, nach der Zahl und Theilung.

An der Zahl, ſind die Buchſtaben in Wendiſcher Sprache, ſechs und zwantzig.

Die Figur und Geſtalt derſelben iſt, entweder groß, oder klein.

Groſſe A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, W, X, Y, Z, (jod und vav.)

Alſo werden ſie genennet mit den Ebreern, könten auch wohl ja, und va, genennet werden, uti Gerhard. Joan. Vossius in Grammat. Lat.

(Quæ locum habent in inchoandâ Periodo novâ, item in Pronominibus Propriis, aut Propriorum vim habentibus.)

Klein, a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, ſ, t, u, w, x, y, z. jod & vav.

(Quæ locum habent in Principio, medio & in fine dictionum reliqvarum.)

Nach der Theilung, ſind die Buchſtaben, entweder Vocales oder Consonantes.

Vocales zu Teutſch: Selblautende, auf Wendiſch Ssâmohlôsnê, die ſich ſelbſt ernennen, oder ausſprechen, ohne Vermiſchung und Zuthun, anderer Buchſtaben, Wernerus nennet ſie Stimmen, pag. 42.

Consonantes zu Teutſch: Mitlautende, auf Wendiſch ssobuhlôsnê, Wernerus nennet ſie mitſtimmer, pag. 40. Hasenbergius aber mitbellende, quæ tantum cum vocali possunt syllabam efficere.

Selblautende ſind, entweder Schlechtlautende, oder Doppeltlautende.

Schlechtlautende ſind unbezeichnet, als a. e. i. o. u.

Doppeltlautende ſind entweder Eigentliche oder Uneigentliche,

Eigentliche ſind, ai, au oder aw, ei, oi, ui.

Uneigentliche ſind, à, â, è, ê, i. î. ò ô, ŷ, und werden bezeichnet.

Die mitlautende, ſind entweder nichtlautende, oder halblautende.

Nichtlautende ſind: b, c, d, g, h, k, p, q, t, w, ſo das c, meiſtens, wie bey den Hebreern das (:) scheva hinter ſich haben, welches im Ausſprechen gebrauchet wird, wenn ſie alleine ſtehen, aber nicht im Schreiben; Das k, und h, hat das a, das q, hat das u.

Halblautende ſind entweder Gelinde, oder hauchende,

Gelinde, als: l, m, n, r.

Hauchende, als: ſ, s, die das e, wenn ſie ſollen ausgeſprochen werden, vor ſich haben,

Doppeltmitlautende, ſind x, z, und das jod, in medio dictionis, ut Finkius in Gramm. Lat. pag. 13.

Ab initio autem dictionis est simplex consona.

Dieſes und ſo jemand ein mehrers begehret, findet Er in den Grammaticen, Schmidii, Rhenii, Finkii, Vossii, und M. Fabian Franckens ꝛc.

Z wosebiteho dźěla (Von den Buchſtaben in Specie) wuzběhuju jenož slědowace.

a (z dypkom) wie ja, doch daß das i nur berühret und absorbiret werde etc.: hłádacź . . . . Pata, pâta; Lata, lâta (gegoſſen); Rada, râda; Lawa (Bank), lâwa (des Löwen).

â dołhe: Wâha, die Wage, Krâl, der König, mâſacź, ſchmieren. Dale ma: Râda Rath (drje wopak?); Kacź räuchere, Kâcź bereuen, quas Hochzeit, quâs Sauerteig. Wězo wopak!

á (oder griech. ά) und.

c, etwas gelinder als ein z (cebula), welches aber doch gantz ungewöhnlich iſt (za Němca mjenujcy!).

cź płaći jemu za č a ć (też cźelo, cźicho)! Anſtatt deſſen (po prawym des einen cź!) wird das punctirte ċ gebrauchet, welches ſonſten in keiner andern Sprache gefunden wird, als nur in der Polniſchen und Böhmiſchen S., und wird cum sibilo ausgeſprochen, ſänfftter als tſch . . . daċ, ſaċ, hiċ . . . — Ungeachtet es Tit. Herr Wenceslaus Warichius alſo geſetzt: Es ſey dann, daß man es abbreviationis causâ wolte gebrauchen. —

ch auch in Wendiſcher, jedoch etwas ſtärcker, e. g. chlěb, chudy, chôry.

d' oder dz, welches gleich gilt als dz oder dſch, und faſt zuträglicher iſt als mit dem Häcklein, bedeutet ſoviel als dſch: D'ack oder dzak. . . . wôda, wôdze.

ė wird etwas langſamer ausgeſprochen gleich als je . . . . Mėr pro mier, ſwėt, nėbe (himmel), wera, mėd, żnė.

ê als doppeltes ee, und man ſprichts lang aus: Won źrê, won żnê, won źrê (er friſſet) . . . cźêſna (ehrlich).

h: Hnada, Gnade, hnadzia! hrow, hlind volck!!

í = ii: wíno, píwo, lína (měša akcent a dołhosć!); ijdnaczo, eilffe, ijmacz, ijescz.

K:zergwi, K:brożni, K:sussodei, k:domu, nach Hause. —

Wenn ein l vor einem Consonante stehet, wird es quasi aspiriret: lża lhacz! Obwohl die Pohlen, Böhmen und Sclavonen ein bezeichnet oder durchstrichen l haben, so ist es doch in unsrer Wendischen Sprache nicht nöthig, sondern statt dessen brauchen wir das doppelte ll: wollacz, kôllebacz.

ṁ, ṅ: laṁ brich, korṁ füttere, ssydṁ sieben. Spomṅ, kohṅ, pżemeṅ.

o, ó (= io), ô (= oa, ó): pokoi, dobry, koscz (!); bród; kôsa, rôsa (hroza), rôla; wôhn, won; kôż Kuß, koż Käsekorb (kóš). W přikładach je zaso měšeńca.

Quas Hochzeit, quâs, qvitk Blume.

S, ss, ss: Kôsa, saklad Unterpfand; semá; ssussod. s: bedeutet cum: S:wotzom, S:matczeru. Ssam, ssenno Heu.

W: Wowa, die Großmutter, prawicz sagen.

X; und könte auch wohl also bey den Wenden verbleiben: xiná (křinja), xisch (křiž), kschik. Dale: kschiṅá, kschiż, doch nach eines jeden Belieben!

Y: Ryby, Riby, ty, wy; bil, pluraliter mit ẏ.

Z, ż, cż, tz (rozpokazanje wo wuprajenju je wopačne): zebula, zalta; żona; motzny.

Potom slěduje schema pismikow a hrónčko: Hujus materiæ, qvi non meliora dedisti, ne carpe hæc, alias Momus iniqvus eris.

Skónčnje stoji:

ΕΠΕΙΣΑΓΜΑ.

DJeses ist also, die eigentliche Beschreibung und Erklärung, der Wendischen Buchstaben, wer hierinnen fleißig seyn wird, und ihm die Buchstaben, nach vorgeschriebenen Formular wohl wird einbilden, eine von der andern wohl und recht unterscheiden, und aussprechen lernen, der wird leichtlich Wendisch schreiben, lesen und reden lernen, wie ein gebohrner Wende. So auch jemand aus obgesetzter Erlernung, alle Wendische Buchstaben, von sich selbst nicht wohl verstehen und pronunciren oder aussprechen könte, oder in

etlichen Buchſtaben zweiffelte, ob er ſie recht ausſpreche oder nicht, der laſſe ihm ſolche Buchſtaben oder vielmehr ſolche Worte, darinnen die ſchwereſten begriffen ſind, wie auch ſonſten allerley ſchöne nützliche und eigentliche Worte, darinnen viel Consonantes zuſammen kommen, oder bey einander ſtehen, wie auch bey den Böhmen ſehr gewöhnlich, E. g. in Srp, eine Sichel, pro Sserp, oder in qtk, Blume, pro qvetk, etwan jemandes, der wohl natürlich und gut Wendiſch kan, und ein guter Wend gebohren, vorleſen, dardurch wird er ſie am eheſten und beſten verſtehen und nachſprechen lernen, ſo er anders wohl aufmercken wird; Denn man ja allezeit eher, beſſer und gewiſſer, dasjenige faſſet, was man höret, denn das man lieſet; Und die Übung ein guter Meiſter aller Künſte, lehret es alles zu ſeiner Zeit, was die Kunſt nicht ergründen mag: Sintemahl in der Welt wohl in die 72. Sprachen, wo nicht mehr zu befinden, die ein jeder Land anders und anders redet; Als Oeſterreich, Schleſien, Bayern, Mähren, Sachſen, Wahlauen, Dänen, Nieder-Länder, Schweden, Pohlen, Böhmen, Thüringen, Voigtländer, Märcker, Schwaben, ꝛc. So meiſtens grob und hartklingend ſind, welche, und noch mehr, die lieben Apoſtel und Jünger Chriſti, in einer Stunde gelernet, und mit allen Völckern, die unter dem Himmel ſind, haben reden und Sprache halten können; Wir aber ex Præceptis und ſonderlich ex usu lernen müſſen; Da heiſt es, ubi DEUS magister est, citò discitur, qvod docetur, i. e. Wo GOTT ſelbſt Lehrmeiſter iſt, lernet man bald, was man höret und lieſet; Zumahl ſich ein ſolch groſſer Unterſcheid findet, daß offtmahls einiger Sprachen-Verwandte, ausgenommen dieſe Sechſe: Nemlich die Hebreeiſche, Chaldeiſche, Syriſche, Arabiſche, Griechiſche und Lateiniſche, welche ihre gewiſſe Fundamenta haben; Alſo auch in Wendiſcher Sprache variatur Dialectus faſt auf 1. 2. oder 3. Meilen, dahero dann wohl gemeinet (zur Nachfolge, Tit. Hr. Wenceslai Warichij, Weyland Pfarrers zu Göda, der hierinnen einen guten Anfang gemacht, zu dieſer Sprache:) Ich allen denjenigen, die Gunſt und Beliebung zu dieſer Sprache tragen, mit dieſem Satz und Orthographia ferner und anderweit dienen wollen, und zu öffentlichen Druck rauſſer geben; Ungezweiffelter Zuverſicht, man werde mehr anſehen, die Wohlmeinung zur Aufnehmung dieſer Sprache, als auf einige Ehr oder Nutzen, ſo hierinnen keines weges

gesuchet wird, wiewohl mancher Klügling meinen möchte, darwider ich auch solennissimè protestire, und dieses hier ansetze:

Ostende meliora, si potes, tunc carpe mea,
Tibiqve gratias habebo.

Ze wšeho je widźeć, zo Bierling serbsku rěč a jeje zynki njeje dosć wobkedźbował. Wón by to lěpje dokonjał, hdy by ze swojimi runikami při prěnich prawidłach Frencela a Ticina wostał a do tehdyšich čěskich abo pólskich rěčnicow pohladał. Tola po wotdźělenju Łužicy wot Čech (1635) bě serbskim spisowarjam tež čěska rěč bóle zdalena; haj woni ani mjez sobu po prěnim dźělenju pismowstwa po wěrywuznaću wjacy žaneho zbližowanja njepytachu hač do nowišeho časa (wokoło 1840). K temu je Z. Bierling ze swojej Orthografiju (nic rěčnicu) nastork dał. Jeho dźěło je potom Jurij Matej (Matthæi) w Khołmje dale wjedł ze swojej „Wendische Grammatica, Welche in deutscher Sprache abgefaßt, nach dem neu-inventirten Principio und leichtesten Wendischen Schreib-Art und Budißinischen Dialecto mit Fleiß eingerichtet" (Budißin, Verlegts David Richter, 1721). W předsłowje powołuje so na Bierlinga, kotrehož jenož małko tu a tam porjedźa. Wón piše n. př. s:chowacz; dz; cz (czakacz), Lěn; ie = ě; tem in sing. gen. Neutr., tym in plur. gen. Omn.; lineola Hyphen: na-bok, do-domu, we-Bohabojosczi, zyrkwi pro we zyrkwi; Dat., Soc. & Loc. oma; pl. mloczkowi Drescher, piczkowi Säuffer (nětko pičkowje); jandzelo & jandzele; pzaczel; naneji & -ewi; genit. ßmerczy; kiscz = kić; roz, rzy; nozny; stawani; chto? kelki, a, o; biech & buch, ward (tuto po delansku z „u", w dźěle Hornjeje Łužicy je „ó"); byl & bul; bydz = budź; rieczim, dziełajuci; consummatum = futur. finit.; niezli; jeliso; aby (wopak město: abo, přetož aby = zo by, ut); starši kozoł — twjerdši roh; starši a hłupiši; lèpši hračk a wjetši šibał (šelma); požč mi měcha; daj mi chlěba; ač runi; z wotkal; pan, ein grosser Herr; won jak czeszian je ßo minul, a pzes-ßmercz k-ziwenin winul a t. d., a t. d. Nima: duz.

Hdyž su Serbja dawno (wokoło l. 1840) spóznali, zo naše pismowstwa ze zjenoćenymi mocami wšèch Serbow so lěpje rozwija, su so w łaćanskoserbskim prawopisu hač na někotre wěcy jenoćili. Chcych hižo 1861 rad, zo bychu so Serbja tež w šwa-

bachskim abo němskoserbskim jenak pisali (přirunaj mój nastawk w Łužičanu: Nowy prawopis we frakturje a pokazku tam přiłoženeju kruchow); ale to so na wěstej stronje njespěchuje. „Serbski Hospodař“ w tym wotpohladanju wukhadźeše w l. 1881 a 1882 za wobě stronje jenaki (gen. -eho, dat. -emu, verbalia na -će, nje). Tola z prěnim čisłom lětnika 1883 poděkowaše nakhwilna redakcija Serbskich Nowin z nowa staremu rozdwojenju našeho małeho luda*) z tym, zo S. Hospodař jako „přiłoha k Serbskim Nowinam“ zaso poněmske a hubjeńše woznamjenjenje syčawkow (ʒ, ʃ, ʃʃ město c, s, z) wužiwaše, mjez tym zo jako „přiłoha k Katholskemu Pósłej“ słowjanske a jednoriše „c, ʃ, ʒ“ trjeba. Dyrbi tuta njejednota wěčnje trać? Namjet wo dojednanju někotrych formow podam w druhim nastawku. Štóž historiju přeměnjenjow n. př. w čěskim a serbsko-khrowatskim prawopisu znaje, je za spěšniše zjednoćenje hornich Serbow samych a też za wjetše přibliženje z delnimi! Fiat, fiat!

Serbske słowa w zapiskach P. F. Kowarja (1721—1736).

Zdźělił *H. Dučman.*

Pisma ze staršich časow našeho pismowstwa maja swoju ważnosć a zajimawosć nic jeno swojeje staroby dla, ale wosebje też teho dla, zo nam tajke stare pisma dźěła, prócowanja, žadanja a też wopačnosće a zmylenja tamnych zdalenych časow před woči stajeja. A tole swětło do starych časow nam dosć płaći, byrnje tajki spis pokłady rěčespyta njewobohaćił.

Rukopisy pokazuja nam spisarja hišće lěpje, dyžli čišćane wěcy, do kotrychž so tak často cuze rucy sobu měšeja. Tajki,

*) Njewučeny lud wězo rad při starym wostawa! Ale dyrbimy jón wučić! Hdyž je na jenej stronje — wothladujo wot nowych gramatiskich formow možne było přewjesć, zo je dotalne é — ŋ, ł = l, ŵ (hdźež za ł stoji) = ł, cʒ = c, tʃ — cʃ (č), tam je na druhej stronje možne ʒ = c, ʃ = ʒ, ʃʃ druhdy ʃ, s. Hdyž lud S. Nowiny z porjedźenym prawopisom derje čita, móža so za njón też wšě nabožne knihi tak čišćeć!

byrnje snadny rukopisk wućahnu we sćěhowacym na swětło a zakhowam jón před zahinjenjom a zabyćom.

Rukopis je bjez mjena. Po wobsahu sym jón pomjenował „Zapiski“. Poskićuje, po pismikach alfabeta rozdźělena najwšelakoriše zapiski a naspomnjenja ze wšelakich wědomosćow, wosebje bohosłowstwa, z hospodarstwa, domjaceho lěkarnistwa a swójbnych wobstejenstwow, a tam a sem nadeńdźeš serbske słowo abo prajenje. Posledńje su za nas najzajimawiše a te sym ze wšitkeho druheho zwuběrał.

Spisował so z wobsaha sameho hako Pětr Filip Kowař (Schmidt), rodźeny 1. meje 1688 w Ćemjercach, wozjewja. Wón běše wot 1721 (abo hišće prjedy) hač 1737 we Budyšinje, w Šěrachowje, Lubanje a zasy we Budyšinje (hako kanonik) we měšniskim zastojnstwje, hdźež 23. meje 1737 wumrje. Repertorium Cleri Lusatici khwali jeho: „vir laboriosus in promovendis libris Serbicis“.

Čas spisanja so ze zapiskow z časa wot 1721 hač 1737 wuslědźi.

Format knihi je napoł złamane dołhe połlistno. Wšelake strony njejsu hišće popisane.

Rukopis je naspomnjeny we „Pismowstwo katholskich Serbow“, 2. zběrka, str. 21, čisł. 7.

Prawopis a wšitko sym wostajił, kaž sym w rukopisu namakał a wšelake, štož so na prěni pohlad njetrěbne zda, přiwzał k rozswětlenju tamnych časow.

Tónle rukopis je prěnja kniha na katholskej stronje, hdźež so budyšska podrěč trjeba mèsto dotalneje kulowskeje.

Amt zaſtacžo. D. Senior*) vertit: zaſtoyniſtwo.

astutus verſchlagen. pžekkepané. zewſchitkimi Pſami ſcžiwané.

Abyssus. Abgrund. kömte auf wendiſch gegeben werden bezednoſtcz, bezednoſte, quasi res aliqua bez dna, ohne Boden, ohne Grund, absque fundo, sed in abstracto quasi absquefundeitas, uno vocabulo. D. Pa . . . .**) Lexicon melius te bezdno vel bezedno.

Adorare, si modo usu reciperetur, posset wendice efferri Bohóczeſtcuyu tebe adoro te, bohoczeſtcowacz, quasi Dei honore honorare.

*) mjenjeny je senior Swětlik (1717—1729).

**) mjeno njemóžu wučitać.

accidens pžibóczo. Substantia Sambóczo. vel ſamſteynoſtc. et accidens pžiſteynoſtc. vel potius Samſtaczo Substantia aut podstaczo Substantia et naſtaczo accidens. Klaubet auch etwas heraus. Wobſtaczo Subsistentia; proprie wón newobſteyi ille non subsistit. pžiſtaczo.

Attentio peczwa. attendere sibi na ſo peczowacz. beŕ ſo na peczwu attende sibi. kedžbuy na ſo. (Red. přir. pječa!)

Amazones . . . . . Samezone. ſame žone id est merae foeminae vel solae foeminae. . . . . ſame žone ſu was pobiwe solae foeminae nostrae vos devicerunt.

Blasphemia zeleńe, zeleńo (Red. zelić — zlejić.) blasphemare zelicz. blasphemator zelaté czwoyk.

billich zdobńe, was recht und billich iſt. Schtoż prawe ha zdobńe yo.

Carcer Gefängniß qwóda. yaſtwo.

Cauda bovina, ein Ochſenwedel, Wolacza Wowuſch.

Kellereiſſelgen Stonoſchky.

Cohortes Séhwa, ta Séhwa. Yandželſka Séhwa. i. e. syła.

Dividere džélicz. kruchowacz. divisio džéleńo. kruchowańo. â kruch. pars.

dispertire rozkruchowacz, rozdžélicz.

Diligentia Pélnoſtc. diligens pélné. diligenter pélńe.

Erbe Namérancz vel haeres.

Echo Wotwowańo. wotwowarka. quia Wendi in usu habent dicere: wóne ſó wótwowa.

Educatio e. g. liberorum: Czainźwa.

exerceo me yaſo zwuczuyu, eſch, e.

exercitium tón zwuck, te zwuckńeńo.

exercitatio zwuczowańo. zwuck potius habitum denotat.

fio. verbum apud Wendos in construendis conjugandisque verbis passivis loco worduyu, valde bene poneretur bówam, simodo usu reciperetur, nec cum verbo substantivo confunderetur, formatione ejus desumpta ab ejus composito pžebówam, id est inquilinum ago. v: lubowani bówayu, loco lubowani worduyu. amantur. alias autem potest dici ya ſo ſtawam. quia in usu habent ejus praeteritum. wóne yó ſo ſtawó. factum est.

feſt kruté, hart twerdé. Brod, Nüſſe ſeyn hart oder feſt: Wendice roztoki Kléb habe ſtórka. roztoke dicitur de mollibus induratis. ztwérdńené Kléb hart gewordenes Brod.

Glogovia superior Großglogau heißt auf wendiſch wulki Wohow. (Red. t. j. Hłohow.)

Haeres ein Erbe Namŕewez habé Namŕenk, Namérancz. ultimum optime explicat. kótrehoż yo néſchto namŕéwo. posset. fortasse bene dici: ya tu wécz naméram, ich erbe die Sache. loco ine yo ta wècz namŕéwa. quod non potest germanice efferri. Namérancz könnte man grammaticaliter auf Teutſch geben: Ein Anſterbling; gleichſam welchen etwas angeſtorben, wenn es ſo zu ſagen im Gebrauche wäre; ſonſten welchem vermittels eines andern Todes etwas zukommt und eigen wird. Namèrki vulgo. Namŕei adhuc melius. et Namŕéwki plural. numeri haereditas, quasi partes haereditalis. item namŕeczo haereditas. Wotkazańo. et inde alia.

Habitus bonus gute Angewöhnungen v. g. zur übung des Glaubens, der Hoffnung und der Liebe, dobre Nawożeńa k zwuckńeńu tey Wéŕè.

Hora, was heißt denn wendiſch?

Ingenium cźipnoſte.

Instrumentum Werkzeug. Nadoß. Pźiprawa.

Impedimentum zadźéwańo.

Infidelis, inbaptizatus. Ńedupjenc.

Das **blinde Kuh**-ſpiel Myia: a. ſ. ſtepu babu hracź.

Leibgeding Wendice Sposchcźonk.

Medium ta Srédź. tón Srédk.

Mediae, orum te Srédki. te Srédźé.

Mediatio te Srédźeno. occurrentia Srédźowańo.

Mediare Srédźicź.

Mediator Srédźeŕ habé Srédnik. melius Srédźiczer. Srénk est usitatissimum vocabulum significans vulgo subservum. Mittelknecht.

mortalis Smértné.

malefactor zwósnik. usitatum.

medium wendice melius effertur te sredźo. haec media te Sredźata.

Naméranez ein Erbe. vide haeres.

Nutritius Kubelńik.

officium wendice zaſtaczo.

ornare wódébicź.

ornare zdebicź. oppositum deformare hidźicź. wohidzicź. Verſtellung wohida.

Proprietas Eigenſchaft Samotnosc. non Samatostc, hoc enim significat potius ita dicendo solitatem.

Pfänden cźazacź, wotcźazacź.

Pfand cźaza, in hoc sensu, aber nicht zaſtayeńo.

Feld Pole.

Wuźiczare oder Luźiczare.

Wuźe, Luźe Pfützen.

Rarus ſeltſam źadné.

Redemtor Wómóźnik. et zbóźnik significat Salvatorem.

Superbus kowtné.

Superbia kowt habé kowtnoscź. (Red. přir. khutny.)

Simplex wupó.

Simplicitas. Wupoſcz.

Simulat se wón so tayi.

Salvator Zbożnik et Wumożnik significat Redemptorem.

Substantia podſteynoſtė. podſtaczo. Wobſtaczo.

Solatium. Spodobańo vel potius Complacentia.

Transsubstantiatio. pźepodſteynoſtėowańo habé yeneye podſteynoſtėe do druheye pźewobroczeńo. pźepodſtaczowańo. Pźewéczowańo.

Spoſchcźonk ein Leibgeding.

Schaar Engelein Yandźeſka Sehwa.

Traditio. Podawizna à verbali podawańo.

Es **tauet,** ſagen die wendiſchen wone yo yu. Tauwetter yuźne Wedro.

Tauwind yuźné Wétcik. wone yo yu*) ſagen die Wendiſchen, wenn es beginnt zu tauen oder wann der Froſt nachlaſſet.

Schwartze Nießwurz boźe zelo.

Vicarius sive vices gerens Wendice posset dici zaſtoynik.

Virtus juxta D. Seniorem Swotlik et D. Förster**) wendice Pótſciwoſtė.

*) t. j. juh.

**) „Förster Joannes Martinus. Budissâ sub arce. Coop. Wittigenau. Vicar. et concionator ad BMV. in foro Salis. † 2. april. 1733. Benefactor Bibliothecae.“ (Repertorium Cleri Lusatici.) Kowař je nam tudy přeradźił, zo je tež Förster w serbšćinje pisał. Dotal jeho njeznajachmy a njewěmy, što je z jeho pjera. Snadź so pozdźišo wjacy wukopa!

von **Vorn** fix, darhinten nix. Prótku czenki, zadé zrébné.
Werkzeug. instrumentum. Nadob.
Wóhňowo Zelo Johanneswedel. Materblüthe. Trozkraut.
zawadicź jeneho heißt auch: mit Worten schützen und vertreten.
žito Getreid.
Blesa Brésow. (Red. Brězow.)

Kóncowki -eho, -emu, -oho, -omu.

Podał *M. Hórnik.*

Z pohladom na mój nastawk w Časopisu 1880 str. 155—164 kedźbuju pilnje na serbske knihi a časopisy pytajo, w čim so serbscy spisowarjo hišće zjenoćili njejsu a tola lohcy so zjenoćić móhli.

W najnowšim času su so tež we łaćansko-serbskim prawopisu rozešli w genitivnym a dativnym wukónčenju, tak zo někotři druhdy -eho, -emu, druhdy -oho, -omu pisaju. Našej rěčespytnikaj k. J. E. Smoleŕ a k. dr. Pful (přir. tudy str. 98 a t. d. zakitataj twórbu -eho, -emu z jeničkim wuwzaćom „koho, komu“ (kaž je w Prawopisu 1848) a zestajenkow ze „štó (chtó)“. Časopis „Łužica“ piše: toho (a zestajenkow), samoho, jednoho, žanoho a chce rozdźěle w skłonjowanju adjektivow a pronominow; tola podawa jeničcy mjenowane štyri słowa z „-oho, -omu“. Tutón namjet su Serbske Nowiny a druzy wudawarjo knihow bórzy přiwzali. Tež dawa so rada, zo bychu spisowaćerjo, kiž dotal „dobroho, dobromu“ pisachu, wot nětka prawišim twórbam k woli tež pola adjektivow -eho, -emu pisali. Naš znajeŕ namjezneje a mužakowskeje rěče (k. Wjelan) by za wužiwanje wobojeho był, kaž so mi z dopisa we Łužicy 1882 č. 10 wukhadźeć zda; přetož w tamnych stronach, jako skoro wšudźe w serbskim kraju, móžeš mjez ludom woboje słyšeć: -ego, -emu, jego, jemu; -og', jog', jogo, jom', jomu. Přir. Časopis 1869 str. 74, 75. „Naša Wowka“ wot R. piše: w adjektivach -eho, -emu; ale joho, a tola zaso: žaneho, hdźež bychmy „žanoho“ wočakowali a t. d. (str. 185). Naši poetowje lubuja komodne skrótčenje, pola adjektivow a pronominow je-

najke: dobroh', wulkoh', dobrom', wulkom', joh', toh', čoh', čom' a t. d. Tuto su skrótčenja połneju wukónčenjow na -oho, -omu, kajkež so hodźi też słowčku: tola (też čola?) podpołožić. Delnjołužičenjo w tym lěpje rozdźěleja: jog', tog', jom', tom'; dobreg', dobrem'.

Tajka měšeńca njedyrbjała mjez nami wostać. Zjednośmy so też w tym nastupanju, jako smy w mnohim druhim so zjenoćili najprjedy na zakładźe wědomosće, a hdźež ta dwoju formu dowoli, na podłožku kompromissa. Přirunaj rozdźěle w staršich knihach a też rozdźěle w podrěčach pola Smolerja (Pěsnički 1843).

Štó ma rozsudźić? Lud, kaž spomnich, woboje wukónčenje znaje. Tak je so w běhu časow stało, zo su dla spodobnjenja (analogije) z druhimi na jenej stronje wšitke genitivy a dativy (z wuwzaćom koho, komu) kóncowku -eho, -emu, a na druhej też wšitke kóncowku -oho, -omu dostałe. Też naši prěni serbscy spisowarjo tu njerozrěsuja. Prěnje knihi na evangelskej stronje nałožuja přezcyłnje -eho, -emu, dokelž su w drje přirunanych češkich a pólskich knihach tak zwjetša namakali (wo wuwzaćach njerěču). Přirunaj: (w tutym Časopisu) Serbsku přisahu z 15. lětstotka; Prawopis a rěč w Worjechowym katechismje z l. 1595; Martiniowe psalmy z l. 1625. Na katholskej stronje je Jakub Ticin po hižo powšitkownym wuprajowanju katholskich wosadow -oho, -omu 1679 do pisma zawjedł. Katholscy Serbja su dotal w swojich spisach z wonka Maćicy Serbskeje -oho, -omu wobkhowali. Jenož w znatej přiłozy k Łužičanej 1862 a w najnowšim času „Serbski Hospodař“ je so po dr. Pfulowym prawopisu wšudźom -eho, -emu pisało. Ja sam sym dotal n. př. w šulskej Čitancy 1866 a druhdźe -eho, -emu pisał. W Časopisu 1865 str. 349 sym tak prajo lubił, zo też katholscy Serbjo kóncowcy -eho, -emu w nabožnych a wšitkich spisach přiwozmu, jelizo evangelscy tam mjenowane reformy w starym prawopisu přewjesć zechcedźa.

Ja bych nětko kompromiss na idealnym a wědomostnym podłožku wědźał a podawam tudy w Časopisu swoje mysle jeno jako namjet, kaž su też druzy znajerjo serbskeje rěče swoje wozjewjeli.

Nas wšitkich wobžiwja idea zbliženja a zjenoćowanja nic jenož mjez Hornimi Serbami wobeju wuznaćow, ale też zbliženja z Delnimi.

Što pak delnjoserbska rěč nas wuči? Wona rozdźěl čini mjez adjektivnym a pronominalnym skłonjowanjom, a hdyž tajki rozdźěl sine ira et studio wobkedźbujemy, zjenoćimy skerje wobě stronje mjez Hornimi Serbami a zbližimy so k temu też z Delnimi, štož ma za nas a za nich tola wèsty wužitk.

Delnjoserbska rěč ma -ego, -emu, hdźež je masculinum na -y (neutrum na -e) abo i (a pódla lokal na -em): dobrego, wjelikego, tunjego; dobremu, wjelikemu, tunjemu; ale -ogo, -omu, hdźež so mascul. na konsonant kónči a neutrum na -o abo nětko zwjetša też -e (a pódla lokal na -om). To su dospołnje tute słowa (pronomina a někotre numeralia a adjektiva): tón (to), ji (inusit., jo), chto (nječht a t. d.), co (něsto, něco a t. d.), mój (mójo), twój (twójo), swój (swójo), naš (našo), waš (wašo); jaden (jadno, jano), žeden (žedno), wšen (wšo), wšyken (wšykno), sam (samo, ale ten samy); rad (rado). Tute wšitke maju potajkim genitiv na -oho, dativ na -omu: togo tomu, jogo jomu, kogo komu, cogo comu, mójogo mójomu, twójogo a t. d., našogo a t. d., wašogo a t. d., jadnogo, žednogo (wot „žedny“ pak -ego), wšogo, wšyknogo, samogo (ale: togo samego); „rad“ pak nima po swojim zmysłu abo wuznamje nakosne pady. Přir. partic. praet. art. na -ł, -ła, -ło. Pronomina numeralia na -y maju wèzo -ego a -emu: kótarego, wonego, cejego, drugego a t. d.

Jenička wuwzaće je w někotrych stronach: mojego, mojemu (přir. Hauptmannowu rěčnicu str. 183); w Smolerjowych Pèsničkach přikhadźa też: mojego, swojego a t. d.

Wědomostny podłožk je hižo často rozestajany (n. př. dr. Pful, Laut- und Formenlehre, str. 74; też w jeho nastawku tudy na str. 99 a t. d.). Tam je widźeć, zo je -eho, -emu (za maskulina na -y) zestajena twórba, -oho, -omu pak njezestajena a t. d. Tehodla: to-ho, to-mu; tutón, tutoho a t. d.; ale tamny (tamón = tam-wón) = tam-wony (za jednore: wony jener), tamneho, tamnemu a t. d.

Kajka je w tym za nas rada? Abo kajki mój namjet, mali so z cyła někajke snadne přeměnjenje stać?

Pišmy z Delnimi Serbami -oho, -omu tam, hdźež je w maskulinje konsonant (krótki wukónc), ale -eho, -emu, hdźež je w maskulinje kóncowka -y (nèhdy yj) abo j (dołhi wukónc). Tuto j přistajam (za: mój, twój, swój), dokelž je prěnjotnemu wukóńčenju adjektivow „ji, ja, je“ podobne, kotrehož genitiv je: jeho, dativ jemu, kotrajž so jako kóncowka při tym trjebataj. Tak bychmy so wot Delnich Serbow jenož z formami „jeho, mojeho, twojeho, swojeho, jemu. mojemu a t. d.“ wotdźěleli. Přetož derje so njehodźi: dobreho = dobra + jeho, dobremu = dobru + jemu pisać, hdyž by so jednorje pisało: jo-ho, jo-mu.

Katholscy Serbja mjez Hornimi bychu dla zbliženja z evangelskimi w tym padźe móhli -oho, -omu pušćić, hdźež je maskulin „y“ abo „j“ a pisać: dobreho. wulkemu a t. d., byrnje hewak „o“ też w Hornjej Łužicy hižo so wjele w korjenjach rozšèriło, hdźež nèhdy „e“ abo „ѣ“ stoješe, z čehož by slědowało, zo ma nětko -oho, -omu wjetše prawo dyžli „e“, kaž też w rěčniskich formach: vokativ maskul., plural -owjo (pódla -owje), wèste lokale na -om město -em, neutra na -jo, 3. pers. sing. a t. d. Přirunaj Pfulowu „Laut- und Formenlehre“.

Z tutym sym z myslu na serbsku jednotu w pismje tuto we wèstym nastupanju zwadne prašenje zkrótka rozjasnić chcył, ale njenuzuju k přiwzaću namjeta: sym jenož, jelizo so něšto přeměnja, přećiwo połojčnosći. Kónču pak swój nastawčk ze znatym: In necesseriis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas!

Njeporjadne zesłabjenje někotrych sobuzynkow.

Podał *M. Hórnik.*

Wèsta lènjosć we wuprajenju přeměnja we wšelakich rěčach wótriše zynki do słabšich a tajke zesłabjenje bywa po času zynkowy zakoń abo tola wuwzaće při pisanju wèstych słowow. Mjenje rozšèrjene je nastaće wótrišeho wuprajenja słabšich zynkow abo zmócnjenja, n. př. tyza (Dọje), cwisle m. swisle, cycać m. sysać, ač (hač, usque) m. až (delnjos.) abo němsko-židowske aspirirowanje při „k, p, t“.

W našej serbšćinje móže so porjadne zeslabjenje wosebje w delnjej wobkedźbować: naše wuprajenje kš, pš, tš za kř, př, tř, delnje ź město dź a t. d. Tola mamy tež přikłady njeporjadneho zesłabjenja, kotrež je w druhich słowjanskich rěčach bóle rědke. Wosebje słabnjeja, hdyž na wopak wuprajane někotre „č“, „ć“ a „dź“ njedźiwamy, sobuzynki „k, p, t, s a š“.

I. Zesłabjene **k** = g, h: hdy, hdźe, delnjoserb. gdy, gźo, starosłowjanske **къда**, **къде**; mjehki, **мѧкък** a někotre druhe. Najskerje tež delnje „ga“ a naše přismyknjene „ha“ (kaha, štóha a t. d.) ničo druhe njeje hač „kak„ abo „pak“.

Za to so po němskim a druhim cuzym nałoženju „k“ z wjetša zmócnjuje abo aspiriruje (z wuwzaćom: kara, Karren, kermuš, Kirms, kitel, Kittel, mjez tym zo so zaso „kopić, kopjen a t. d. wopak aspiriruje), ale njedyrbjało so „kh“ pisać, hdyž to tola jara njesłowjanske so wupokazuje, potajkim: kaplan, karla, Karl, kachle, kałdony, kampor, kapa, Katrušinka (přir. słowakske, slabšo: Katyržinka), keluch, kejžor (z Kaiser, tež delnjoserbscy kejžor), kimjelca, kofej, kofr a t. d. Nic pak: khapłan, kharla abo khadla, Khorla, kheluch, khejžor abo khěžor, khofej, khumšt, a t. d.; přetož hewak dyrbi potom nimale wšě cuze z „kh“ z wuwzaćom grichiskich z χ pisać, kaž su někotři počeli, n. př. w S. Nowinach, w Našej Wowcy (str. 129: khabinet, str. 117 khompagnija pódla: kolancyja, str. 45) a t. d. Tudy njech so wuči: W cuzych słowach so „k“ wótrišo wupraja, runje kaž někotři naše cuniše „c“ jako němske wótriše „ʒ“ wuprajeja, abo kaž my nawopak wótriše romanske „s“ z Němcami jako cune „z“ wurjekujemy za napisane „s“: zeminar město seminar, zeksta m. sexta a t. d. Tež Němcy swoje a cuze „k“ we wšelakich stronach wšelako wuprajeja; n. př. tak mjenowane lipskowske „k“ je jako naše; w cuzych słowach: gemeinde (gmejna) z korjenja communis a t. d.

II. Zesłabjene **p** = b so husćišo namaka: bołmina Palme, bóčka m. póčka, bablinda, francózske popeline (bablindźane swjećatko), bamž Papst čěske papež a t. d.; Blowašecy (Bloaschitz; Błohašecy by dyrbjało němscy Blogaschitz rěkać) = najskerje Płowašecy; běsnička słyši so druhdy za pěsnička (drje z dopomnjećom na basnička) a t. d. Nawopak je panka (Zelle) snadź bańka, pcha = błcha, błokha (tajke błokhi!), pčoła = bčoła (hl. wukład dr. Pfula w Časopisu), puspon = buxus pola Rostoka, papotać m. babotać;

přir. też zněmčene Poſtwitz m. Boſtwitz, Budestecy a Bójswecy (Bohusławowicy) Pannewitz m. Bojanowicy — Banecy pola Njeswačidła, Plotzen, Błocany.

III. Zesłabjene t = d njeje drje tak husto słyšeć jako pola našich Němcow, tola wjacore přikłady mamy: „da“ — ta město tak ſo, jako ka m. kak, pa m. pak. Nětčiše přejara nałožowane „dha“ (= da ha; delnjos. dga, ga) njezda so mi ničo druhe hač — tak a, to ha, to a, němscy ſo und, jako by so človjek na dalše słowa dopomnić njemóhł. Runje tak słyši so w Delnjej Łužicy: ca? město: co ga? ža m. žo ga? Njewěrju, zo je dha — tohda (tehdy), jako móhło so druhim Słowjanam zdać. Njejsym za častotne přismykowane „dha, ha“: što ha, što ha, hdźeha a t. d. (to njeje lěpše dyžli němske „woase“ město „was?“ wo denne m. denn a t. d. Tehorunja njejsym za častotne „dha“ w druhej połojcy sady abo w dosadźe (im Nachſatze); dosaha „to“ w dlějšich sadach abo staja so słowjeso na počatku dosady. Dale wupraja so: tójhdy, tójdźe, tójšto (stsł. toli-) často jako: dójdy, dójdźe, dójšto. Domaš — Tomaš. Dorničel = po prawom torničel, delnjos. tarnik, ternka. Połdra = połtora, poł wtora (wtory, wtery — druhi, přir. wutora). Dučman m. Tučman (přir. bězman). Mordwy (často w kath. knihach), njepołnje pisane: morwy, stoji město: mortwy, č. mrtvý, p. martwy a t. d. Też słuša sem „tuž“, kotrež so zwjetša „duž“ wupraja (we wšelakich starših knihach njeje!); tola je druhe wukładowanje móžne (přir. str. 83). Nawopak Němcy naše „d“ často do „t“ přeměnjeja: Tauban m. Dubo (po prawom Dubjo ze zanjechanjom mjehkoty), Thräne m. Drěnow a t. d.

IV. Zesłabjene s = z ma předłožka „s“ a jeje zestajenki (tola: swěru, swědomje, susod, sućelny, suprošny a t. d.), khiba zo „s“ před nasłowny (naprědny) wótry konsonant stupi: splesć, spokojom. Bězman je najskerje = běs-mam (běs = zły duch).

V. Zesłabjene š — ž so też namaka. Šurk rěka z wjetša žurk (korjeń přir. češke: šoura šourek, Taſche, Beutel).*) Nawopak njemóža Němcy „ž“ wuprajić a wuměnjeju je z „š“: Sepšecy (Schöpsdorf) abo z „z“ — ſ: Žarki (Särka) a t. d.

*) Hdyž smy sebi dowolili k. Rostoka pominać wo wukładowanje mjenow za rostliny, směmy drje jeho też prosyć wo dalše wukładowanje ludowych mjenow za wšelake zwěrjata. Red.

Snadź so hodźi za kóžde tutych zesłabjenjow wjacy přikładow nadeńć. Nochcych wšak dospołny zapisk sem słušacych podać, ale našim rěčespytnikam jenož dla dalšeho přepytowanja tuto wobkedźbowanje naspomnić.

Hdźe ma so naše „ě“ za ѣ pisać?

Wułožił *M. Hórnik.*

Vokalism našeje hornjo- a delnjoserbskeje rěče njeje słowjanskim rěčespytnikam hišće dosć znaty. Słowjenjo njespóznawaju jón ze serbskich knihow, dokelž so w nich často hubjeny abo njestajny prawopis (n. př. w Zwahrowym słowniku) nałožuje. Wosebje bywa tehodla njejasnosć wo tym, hdźe Serbja ѣ ze swojim „ě“ zaměnjeja a hdźe nic.

Naš difthong „ě“ ma wosebity zynk, kotryž w čěšćinje z cyła njeje, w pólšćinje pak słyši so druhdy njeregularnje při „ie abo ié“; w pismje zetkuje to z ruskim ѣ, z južnoserbskim -ije a t. d. Najlěpje hodźi so grafiscy woznamjenić: i͡ě, jako by wobaj krótkaj zynkaj nadobo wustorčił.*) Podobnje drje je tež w staroboharšćinje so wuprajało (ia, ie, ea, pozdźišo tež „ii, io, iu“), hdyž so pismik ѣ hodźi snadź rozpołožić do powróćeneho cyrillskeho „e“ z prěkušom „i“ woznamjenjacym, abo tež do głagolskeho „a“ (ѣ) z přidatym kruchom (koleskom) druheho pismika (i abo ь) na delnim kóncu, hač runje ma znate głagolske pismo hinaše znamjo za ѣ, mjenujcy ⱑ, štož so jako z łaćanskeho A z dosrjedźa abo spody přistajenym „i“ zestajene zda.

Dokelž naše „ě“ jako i͡ě klinči, zastupuje wono w cuzych słowach podobne prěnjemu abo druhemu elementej blizko ležace zynki: i, ü; e (ee), ä (krótke „e“): běrtl (Viertel), běrna (Erdbirne = Kartoffel, kulka, zemjak), hěca (Hitze, horcota, ćopłota), něšpor & nyšpor (vesperae), jěrcheń (Nierchen, Niere), fěršta (Fürſt), kwětla (cydonia), běrc (ital. sbirro) a t. d.; měca (Mütze), hěta

*) Naše hornjoserbske „y“ = ů͡ě: ty; delnjoserbske „y“ = ů͡ĭ: ty, rycaś; tehodla so wot Serbow druhdy z „i“ abo němskim ü woznamjenja, wosebje w staršich rukopisach. Hornjoserbske „y“ (u͡e) přikhadźa w někotrych delnich stronach po hubnikach a krknikach za „ó“: wyda, kyń.

(Hütte)*) a t. d.; Jězus, Pětr, Jěwa; měrc (delnjos. mjerc, Märʒ), měrkuš (Merkš, Gedächtniš), Šćěpan (Stephan, swójbne mjeno też Šćapan) a t. d. Podobnje je „ě“ m. „i“ w někotrych słowjanskich „i“, n. př. jěrcha; w někotrych delnjoserbskich pak „i“ m. „ě“: lip, spiw a t. d.

W serbskich słowach pisa so ě město stsł. stbołh. ѣ:**)

1) Hdźež je ѣ w jenosylbnych (z wjetša też delnjoserbskich) korjenjach abo w prěnjej sylbje kmjena wosebje stopnjowaneho (ě z korjeńskeho i), n. př.: běch (bějach: być), běda, běh, běły, dł. bělman (bělmo), -běrać, běsman, blědy, brěmjo, bréza; čěrać (ale čerić), cwěla & čwěla; ćěło, ćěř, ćěšić, ćěsny, ćěsto; dřěć, drěmać, dźěć, dźěćo, dźěd, dźěl (źěł), dźěło, dźěra, dźěża; glěwki, gněšiś; hnězdo, hněw, hrěch, hrěć, hwězda; dł. chwěś; kćěć m. kwěćeć (přir. delnjos. kwisć), khlěb, khlěw, khrěn, klěšć, klětka (poklět), -klěwaś, křěk (vgl. č. skřek), kwěć; lěcha, lěhać, lěkaś, lěkař, lěni, lěp, lěpši, lěs, lětać, -lěwaś, lěwica, lězć; mě (delnjos. mje, mi), měch, měć, mědź (mědźeńca), mělki (niłki), měnić, měr, měra, měrik?, -měś m. uměś (rozměś), měsac, město, měsyć, mlěć, mrěć; ně, (něčeji, něchtó, něšto), němy, nět & nětko; pěha (piha), pěna, pěsćić, pěseń, pěsk, pěston, pěši, plěch, plěć, plěnčić (plěny, fasciae), plěseń, prěć, prěki; rěbl (dł. labra), rěč, rědki, rěka, rěpa, rěsać (rozrěsać), rězać (ale: rizwo [běski: riza]); sćěgnuś, sćěha, sćěna, sćěń (sćin), slěbro, slěd, slědni & slědny, směć (ale: smjeć = směješć, smijeć, kaž pjany = pijany), snědać, sněh, spěch, spěć, spěw, srěbać, sréž, strěć (přestrěś), dł. střěž (střízlík), swěca, swěćić, swědk, swědomy, swět, (swlěkać), šćěkać, šćěpić, šćěra, šědźiwy, šěry, škřěć, škrěk; třěcha, trěć, třeleć, třeska, třěšeń; wěc, wěcha, wěchć, wěć, wědźeć, wěki, wěko, wěnc, wěra, wěsć (powěsć a t. d.), wětr, wěwjerca, wěšćić (ale: wěsty = wo-jisty, přir. běske: jistý a t. d.), wěšeć, wěža, wrěć; zběhać m. zdwěhać

*) Ale mjasne hětki dyrbimy „jětki“ pisać, přir. pólske, poprawom też: jermank, delnjos. jarmark, kaž pišemy: jebać, jezoli, jelizo; tola hišće a t. d., delnjos. hyšće a t. d.

**) Delnjoserbske lěc (pódla: lec) = li ac (ač-li, jene našeju „ač“ = a či, abo hač, ob); naše: lědma (dł. lěbda) = li jedwa = stsł. jedwali a t. d. su přesmyknjene, jako jelizo = jezoli a t. d. Tute a podobne zestajane wjazawy pišmy w jenym słowje, kaž: abo = a lubo (vel, korjeń: velle volo); ani, byrnje, njeżli, přetož, khiba zo akcent hinak žada: nic jeno, hač runje.

(dwignąti), zněś (klinčeć), zrěbje (grèbije), -zrěś, zwèrjo, žrěbjo, dł. žrědło), žrěć.

Štóž słownik a wšitke słowne zběrki našeho Časopisa přehlada, nadeńdźe drje hišće wjacy tajkich słowow.

W tajkich korjenjach a kmjenach zwostawa „ě“, hdyž so w prědku něšto přistaja abo předłožka předstoji, byrnje přepołoženeho akcenta dla so druhdy móhłrjec lóže jako mjehke jótowane „e“ wuprajało: přebèhać (nic: přebjehać), wobèlić, wotbèrać (jako zbèrać), předźěć, wudźèlać (nic: wudźełać), rozhněwać, njemèr (nic: njemjer), wuměnk, na wuměnku, do lěsa, při měsačku (nic: mjesačku), do města, přemèrić, rozměś (rozměju, rozymju m. rozuměju), wumrěć, zamrěś (nic: zamrjeś a t. d., kaž je so po wopačnym hornjoserbskim nałožku pisać počało), potajkim tež aorist z infinitivneho kmjena so tworjacy: zemrěch, zemrě*) a t. d.; porědki, poslědni, na poslědku, pod třěchu, powèdać, powèdźeć.**) Jako je so pisanje „wèdźeć“ a druhe lèdma namjetowane bórzy přiwzało, móžemy tež druhe słowa doslědnišo pisać. Z tutym wołóženym wuprajenjom ma so tak jako při „ó“; tuto pisamy tež, byrnje so akcent přepołožił, n. př. wothłós, připódła, rozpróć, bjezpłódny, tutón, prawóte, njemóžny, njechódny; na kóncu, při kótle, do hródźe (nic: do hrodźe), kaž so też słyši.***)

Wuwzate su korjenje a kmjeny, hdźež ŕ po „c, s, z“ stoji; dł. ceły — cyły, cewa & cywa, ceźiś & cydźić, cepy & cypy;

*) Z tym so aorist wot futura resp. praesenta rozdźěluje, kiž rèka: wumru, wumrješ, wumrje. Tak spisowna rěč też druhdźe rozeznawa: buch a bych, hač runje je poprawom aorist wot „by-ć“ prawidłownje: by-ch, wězo na škodu jenajki z konjunktivom (optativom). Přirunaj nastawk w tutym Časopisu str. 87.

**) Powèdźeć, dialektiscy „l“ pojdźić těi w skaženym słowje: pječa (kotreż słowjanske słowo so za „man sagt“ tola njehodźi!) To je město: pjedźa = powjedźa, powjedźeja, sie sagen, sie erzählen. W starših knihach so „pječa“ njenamaka a w někotrych stronach to lud njepraji, khiba zo ma je z knihow; tam lěpje rjeknu za to: kaž praja, kaž so praji, praja.

***) Zo bychmy so skerje też w maličkosćach zjenoćili, njech so „ó“ před hubnikami a krknikami wjacy njepiše, ale jenož „o“: khrobły, łobjo, wrobl, čołm, doł, woł, hołb (dł. gołub, wół, dokelž „l“ njeje hubnik), płomjo, słoma, pop, row; pohan, nohć, proch. Wjetšina Serbow praji tudy „o“, jenož wokoło Budyšina „ó“.

sec — syc, sedać, sedło, sekaś, sekera, sem, semjo — symjo, seno, seń, sydr, syrota, syry; — zebać, zewaś — zywać, zyba a t. d.

2) Hdźež so ѣ w prědku słowow z ѧ wotměnjuje, n. př. jěć, jěd, jědla (sł. jela), jězdźić, jěchać, dł. jěsno?, jěsć, jěry (sł. jar, amarus; ale hórki nic: jórki), jězor, jěž (sł. jazwec).*)

3) W delnjoserbšćinje stoji difthong „ě“ w prěnjej sylbje na měsće stsł. nosowki ѧ a służi z tym mohłrjec jako runoważny zynk (pola nas „ja“), n. př. Dřeždźany (Drjaždźany, nětko Draždźany, Drježdźany, korjeń: drězga, drąg, přir. rozdźe, rozga a t. d.), grěda, jědro, jězyk, jmě, klěkaś, klěś, kněni & kněz (naše knjez m. knjaz), lěc, lěcyś, lědo, lěžija (pódla: laźwja), měkki (mjakki = mjehki), měso, přěsć (naše: přasć), rěd, rěsa, swěty, šěgaś, šěžki, třěsć, wětši (wjetši = wječši, wjekši, wjakniši), wědnuś, wězaś, wospět (naše: wospjat, wospjet), žědaś, žěś (žeć = žnjeć) a t. d.

4) W hornjoserbšćinje je „ě“ jako blizki zastupnik město „je“ druhdy też w zamknjenych sylbach, też byrnje zamkacy pismik wupadnył, n. př. čěpc m. čepc, čapc (capa), češki m. češski (Čech), ćěmny (korjeń: ćma), ćěsla (ćesać), jědnaće (jedyn na dźesać), měd (gen. mjedu, mjedowy |ale: mjedwědź = mjedu jědźk]), měšnik (mша, missa, dł. mjeršnik), něsć (dł. jěsćeje), prědk (prjedy, před), prěni město prědni (ale delnjoserbski prjeny pódla: pjerwejšy), směrki, srědk, sreni město srědni, šěsć (ale: šesty), trěbny (trjeba). Z rěčniskich twórbow słuša sem n. př. dźěch (stsł. idoch a t. d., ale z nowa přińdźech). Podobnje dostawaju wjetšu wahu z tajkim „ě“ město „je“ jenosylbne słowa při skłonjowanju: krwě, mšě, slě, zlě (město w zlě), z wopačnosću: wšě město neutr. wšo, wše, plural prawje: wšě (ale wši: woš), dlěj pódla dleje, starše dlěje a t. d. Podobnje dźerži so „ó“: Bóh, próh, róh, ale: Boha a t. d.; mózu, móhł, dokelž: móhli.

Po poměnjenju tutych prawidłow zestajejmy z krótka, hdźe so ѣ wjacy pola nas z „ě“ njepisa, ale najbóle z jótowanym „e“.

---

*) W někotrych słowach je ѣ do „ja, jo, jó, a, o, ó“ přešło, kotrež pak nochcu wuzběrać: mjatwišćo (město wjatwišćo?), bjesada, brjoska, mloko, brjód, wjapř, dźowka, črjonk, črjowo, črjop, črjósło, črjóda, strjózwy, ale črij m. črěwij, njedźola abo njedźula (jako košula, košla); plowa & pluwa, słowka & słuwa.

1) We wjacysylbnych słowach a kmjenach, n. př. człowjek, železo, koleno, wobjed (dokelž, byrnje kompositum było, so „jěd“ samo w tym zmysle njetrjeba), kupjel, powrjestło, žewjeś, žaseś, kolebać, nadźeja (nadźija), kołoźej, njewjesta (dokelž „wjesta“ nimamy; prěnjotne pak je njewěsta, pólscy niewiasta z korjenja „wětiti“, kiž je n. př. w čěšćinje odvětiti a t. d., po čimž by snadź njewěsta m. njewět-ta była jako njepřiprajena wěstemu nawoženi, die noch nicht zugeſprochene Frau = Braut); njedźela, byrnje korjeń „dźěło“ był, hdyž znajemy grekske ἄπρακτος scil. ἡμέρα, škerjeda (stsł. skaręd?), Słowjan, słowjanski (stsł. Slowěnin, słowěński, runje tak Kołpin — kołpjanski, Wjelećin — wjelećanski, Budyšin — budyšski, přir. pólski Jarocin — Jarocki); ale njeplek, zesłabjene: njeplech njeje w druhich słowjanskich rěčach, čehoždla to jako połněmske „Unflath“ abo „Fläz“ (po někotrych je Flacius Illyricus w 16. lětst. měnjeny) wukładuju. Do tutych wjacysylbnych kmjenow słušeju też verba na ѣти: čornjeć (m. čornějeć), skhorjeć, wumjeć (wumjełc, přir. křylc, rozymjeć), widźeć, słyšeć a t. d.

2) Tehorunja njepisa so „ě“ za ѣ w skłonjowanskich formach abo wukóncach, kotrež z wuwzaćom horjeka spomnjenych jenosylbnych w hornjoserbskej w spisownej rěči*) na „je“ (mjehke e) a po jednorych syčawkach (c, s, z) na „y“ wukónčuja, mjez tym zo ma lubijsko-budyšska strona „i“: na dubje, při słowje, dwě hłowje, žonje, wobě rybje; „w Spaloch, Drježdźenjoch“ praji so wokoło Kulowa, za -ěch, nětko zwjetša -ach; čehoždla je možno,**) zo je při městnych mjenach po „c“ pozdźišo „ych“ zastupiło, kiž so po času „y“ sčini: Pěskecy snadź město staršeho „Pěskecych“; tak też Khrósćicy (m. Khrósćicych) a t. d.; mnje pódla mni (ke mnje) a t. d. Tola: rucy (m. ruce), dwě jabłucy, nosy, wsy (wjes), w Prazy, na nozy, dwě holičcy, wjacy (wěste), serbscy, němscy a t. d. Tudy so wukónčne „y“ město „e“ hornjoserbscy piše, dokelž so po nětčišim wuprajenju derje njehodźi w korjenjach prajić: cely, cedźić, cepy, sec, sekać, semjo, se-

*) Zwjetša też w delnjej, z wuwzaćom wěstych žónskich genitivow a t. d.

**) Praju tak, dokelž je runje tak možno, zo so wopačneje analogije dla lokal singulara bjerje město pluralneho na -ach: w Nuknicy praja njewědźicy, je-li sing. Nuknica abo plur. Nuknicy; Ćichonica abo Ćichońcy, Torońca abo Torońcy, Jělica abo Jělicy.

rota, zebać, zeba. Skłonjowanske formy na „je“ a „y“ město „e“ hodźa so najlěpje dowidźeć we dr. Pfulowej Laut- und Formenlehre.

Z tutym wjele procy žadacym nastawkom, kotryž by so wězo rozšěrić hodźił, njech je dosć! Chcych při rozkhadźacych nahladach Časopisa, Łužicy a Serbskich Nowin też słowčko sobu prajić. Njech wono jako podłožk abo namjet služi k zjednanju, abo kompromissej njez wšelakimi nahladami a k doslědnemu wuhładkowanju abo porjadkowanju našeje lubeje serbskeje rěče w Hornjej a Delnjej Łužicy! Lud by so na spisownu rěč bórzy zwučił, hdy bychmy po wěstych prawidłach a wšitcy jenak pisali.

Hólčkowa*) służba.

Z luda podał *Filip Rězak.*

Hólčik prěnje lětko služeše
A zasłuži sej kačku:
Kačka přecy pluwaše
A**) přecy wjesoła běše.

Hólčik druhe lětko služeše
A zasłuži sej ćipku:
Ćipka běžeše ćip ćip ćip,
Kačka přecy pluwaše
A wšitko wjesołe běše.

Hólčik třeće lětko služeše
A zasłuži sej husyčku:
Husyčka běžeše gi ga gak,
Ćipka běžeše ćip ćip ćip a t. d.

Hólčik štwórte lětko služeše
A zasłuži sej wowcku:
Wowcka běžeše hudlom pudlom,
Husyčka běžeše gi ga gak a t. d.

Hólčik pjate lětko služeše
A zasłuži sej borana:
Boran běži storki borki,
Wowcka běži hudlom pudlom a t. d.

Hólčik šeste lětko služeše
A zasłuži sej pčołki:
Pčołki leća frinki franki,
Boran běži storki korki a t. d.

Hólčik sedme lětko služeše
A zasłuži sej swinko:
Swinko běži kwinki kwanki,
Pčołki leća frinki franki a t. d.

Hólčik wosme lětko služeše
A zasłuži sej kruwu:
Kruwa běži plicy placy,
Swinko běži kwinki kwanki a t. d.

Hólčik dźewjate lětko služeše
A zasłuži sej wołka:
Wołk běži šmicy šmacy,
Kruwa běži plicy placy a t. d.

Hólčik dźesate lětko služeše
A zasłuži sej konika:
Konik běži hi hi ha,
Wołk běži šmicy šmacy a t. d.

*) Drje tola holčcyna? Přir. podobne hrónčko we Łužičanu 1862. Też w Delnjołužiskich pěsnjach E. Muki č. 12.

**) A t. r. A holčka. Red.

Hólčik jědnate lětko služeše
A zasłuži sej hólčka:
Hólčik běži juch juch juch,
Konik běži hi hi ha,
Wołk běži šmicy šmacy,
Kruwa běži plicy placy,
Swinko běži kwinki kwanki,
Pčołki leća frinki franki,
Boran běži storki borki,
Wowcka běži hudłom pudłom,
Husyčka běži gi ga gak,
Ćipka běži ćip ćip ćip,
Kačka přecy płuwaše
A wšitko wjesołe běše.

Někotre varianty delnjoserbskich pěsni.

Ze zapiskow *Albina* z Janšojc.*)

1.

Čisło 37. w E. Mukowej zběrcy 1877 (też w tutym Časopisu) spočina też: Nět na mnjo mójo tuženje źo, w 6. rjadku pak stoji: jo m. ju. Po 4. strofje rěka tudy trochu hinak:

Gab' ja już dawno humrěła
Wo mójich młodych lětach:

Ga njeby mje žedna nuza
Na zemi spotrefiła.

Žedna nuza mje spotrefiła njej'
We mojich młodych lětach.

Jan' gaž lubka z lubym stej
A njamžotej se skrydnuś.

Gab' moja hutřoba wot železa była
Ako jaden kamjeń:

Wjele wěcej njeby ja dała
Tej lubosći płakaś.

Ach njepłac, njepłac, towzynter šac!
Tebje njejsom ja rožony.

2.

Čisło 5. Jórdanoweje zběrki (1875) spěwa so z lěpšim rjadom takle:

Rědny gólc dej jadnu měś,
Źo ga dej ju lejder wześ?

Z kamjenja ju hurubaś,
Z tolarjami posaźaś.

Z tolarjami šyrokimi,
Ze zlotnymi hungorskimi.

Drebuj, drebuj! brune kónje
Bliźej, bliźej k Frankfurtoju.

Do Frankforta přidrebuje,
Kónje stawi na herbergu.

Sam jo chójźił po jarmarku,
Lubce suknju skupujucy.

Suknja běšo wjelgin droga,
Też pak běšo wjelgin rědna.

Ze žyźom jo štapowana
Ze somotom bramowana.

*) Wuzběhuju ze zapiskow, štož njeje mjez tym ćišćane. Knjez Albin je tute pěsnje před lětami we Wjerbnje zapisał a za to wot tehdyšeho duchowneho wulki porok dostał. Redaktor.

W Kalawje jo wěrowana,
Přez Wórejce přewjeźona.

Do Wjerbna jo přiwjeźona
Na ten nowy Albinoje dwór.

Tam su z njeju rejowali,
Jeje luby z dala glěda.

Kak źem wóna rědnje źěšo,
Z nicym zemje njedosega,

Ak' z tym huzkim hobrubaškom
Ak' z tym starym crejišćom.

3.

Čisło 67. Markus-Hórnikoweje zběrki spočina so: Źěštej dwě rědnej. Wot 3. strofy rěka:

Přewodnik, luby přewodnik mój,
Wec' ga te luźe tak drogo wozyš?

Za stare bjerjoš slobro a złoto,
Młode te źowča dermo wozyš?

Škoda tebje, ty rědne źowčo,
Až ty twój wěnašk tak z cesću nosyš,

Z cesćicku a z lubosćicku,
A njedajoš se tym gólcam zawjasć.

A gólcy te maju lasne słowa
A hutřoby maju stalane.

Wóni to źowčo hobgroniju,
Po swojej mysli hobrośiju.

Chylu ju k narje spoměju,
A na slědku se jej husměju.

4.

Čisło 76. Smolerjoweje zběrki „Anka źěšo" rěka tu „Źowčo źěšo po wódu do běłego jazora, hopsasa faladra. Přědnu bańku pocrěla" a t. d. Luby kónja napowa, pjerśćeń zasej namaka a t. d. Dejał prawa nara byś . . . . złošany. Góle to źowčo torjašo do noweje komory, do běłeje póstoli.

5.

Čisło 86. Smol. zb. spočina so hinak a rěka tak:

We zagroźe źowča tři,
Wšykne jadnak rědne su.

Přědna wěnki wijašo,
Druga šanty šyjašo.

Třeśa pódla tužašo.
Wec' ga ty tak tužna sy?

Wec' ga tužyś njederu,
Gaž mój luby w wójnje jo,

Třiźasća mil daloko,
Styrźasća mil šyroko.

Hócko, hócko, njełdźy ty,
Wón jo w šence na reji.

Z gercymi tam zejgrawa,
Z gólcymi tam rejujo.

Luby stanu, zajuska,
Źowčo stanu, zapłaka.

O ty lunder třundrawa,
To jo wšykno twojog' dla.

6.

Čisło 62. Markus-Hórnikoweje zb. „Chtož kco se w swèše prolowaś“ ma 3. rjadk: Do rědneg', běleg', cerwjeneg', źož rědko jo, źož rědko jo, źož rědne źowča su. Tak cesto ak' smej chojźiłej, za rucki smej se wozyłej, tak wednjo tak też w nocy smej, źož rědko jo, źož rědne gólcy su. Tak som ja wjele kop tolari za piwko, za piwko, winko zapłaśił, źož rědko jo, źož rědne źowča su.

7.

Čisło 15. Jórdanoweje zb. ma rjadk 10. tak: A mě tak zlažka hubuźiś? Strofa 9.

Smej lěto mej tam stojałej w fryšnem dešću,
Źož wšykne luźe nimo du.

Mogła ja se płaca lozowaś,
Gaž mě mój luby zgniwał jo?

Daś wón se zgniwa, kakž wón kco,
Wšak gólcow hyšćer wěcej jo.

Skrydnu ja rědnjejšeg' njeźli sy ty,
Spoglědnu za tobu, źo gab' był ty.

8.

Čisło 31. Markus-Hórnikoweje zb. spěwa so takle:

Připowěź tej mójej lubce,
Ja k njej źinsa pójdu.
Na wórješki, na jabłuka
Na te žołte křuški.

Ty tam chójźiš kuždy źeń,
Ja pak šesć raz za tyźeń.
Ty tam chójźiš jěźi dla,
Ja pak rědneg' źowča dla. —

Rědne źowčo som se brał, *)
Nic mě njokco źěłaś;
Kopaś, wóraś njehumějo,
Běła pak kco chójźiś.

Ja śi přosym za Boga dla,
Njebjef sebje jeje;
Wóna njama ak' jadne creje,
A te hyšćer njejsu jeje.

9.

Čisło 3. Smolerjoweje zb. „Komu ja lubcycku přirucu“ je něšto krótše. Strofa 2: Nejpjerwej mojomu bratřoju, a drugemu mojomu kumpanoju a t. d. Jako 5. strofa slubi kumpan: Ja kcu ju derje do reje braś. . . . Wšykne te źowča do dwóru du, a mója jo rědna před dwórom? . . . Wšykne te źowča piś krydnu, a mója žednje nic. Město tamnych „Njebèch śi pjerwej dostojna“ praji so tudy:

Coga ja kcu z tobu měś,
Gaž mój luby domoj źo?

Luby źěšo do dwóru,
Kumpan źěšo přez gumno.

Spócakaj, kumpan, spócakaj!
Ja kcu śi něco hopřašaś.

Kcomej mej se huwitaś,
Nejpjerwej z nagima rukoma.

Potom mej kcomej se huwitaś
Też z nagima mjacoma.

*) Wottudy je druha pěseń, pola Smol. č. 103.

Wućahi z protokollow M. S.

1) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 2. novembra 1882. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Fiedler, Imiš, Kapler, Mjerwa, Mütterlein a Skala. Najprjedy so wobzamkny, zo ma so najeński pjenjez wšitkich podružnikow w maćičnym domje přiměrnje powyšić a tajke powyšenje jim bórzy wozjewić. Potom radźi k. Imiš, zo by so na rozšěrjenje maćičneje protyki wosebita kedźbnosć nałožiła, dokelž jej konkurrenca z nowej podobnej protyku nastawa. Při tym so žadosć wupraji, zo by k. Hatas, roznošowar (kolporteur) lutherskeho knihowneho towarstwa też maćične knihi a knižki roznošował.

2) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 5. februara 1883. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Fiedler, Jenč, Kapler, Mjerwa, Mütterlein a dr. Muka. Zarjadowar maćičneho domu k. referendar Mütterlein podawa rozprawu a zličbowanje wo domje M. S., kotrež dyrbi so hłownej zhromadźiznje předpołožić. Dokelž je so wjele twarić a porjedźeć dyrbjało w našim starym domje, změjemy hišće deficit 321 hriwnow, štož pak so w přichodnym lěće wuruna z powyšenjom najeńskeho pjenjeza. Tuto zličbowanje mataj k. Jenč a k. Skala přehladać. Farar k. Kubica je kapital 4000 hr. M. S. wupowjedźił a dyrbi so tehodla druha požčenka pytać. W tajkej nuzy chce so předsydstwo po radźe znatcho přećela P. na wudawarjow „Ziarna“ we Waršawje z prošbu wobroćić, zo bychu ze zbytkow tuteho Maćicy podpjeru k wupłaćenju mjenowaneho kapitala darili. Dokelž nowy dom w tu khwilu twarić njezamóžemy, dyrbi so měšćanska rada tudy prosyć, zo by maćičnej knihowni dla jeje rozšěrjenja lokal po móžnosći požčić chcyła. Na to so wobzamkny, zo ma so maćičny dom w lěće zwonka wuporjedźeć a wobarbić z nadpisom „Maćičny dom“; też podružnicy dyrbja pódla němskeje serbsku firmu sebi wobstarać. Na to wuradźuje so hišće wo Bartkowej šulskej čitancy. Předsyda wozjewja, zo je něchtó slubił w krótkim rukopis „Turkojo před Winom 1683“ přepodać. Farar k. Jenč namjetuje, zo by so knižka temu do čišća dała, štóž najmjenje za to žada. Też so z džakom wozjewja, zo je k. Mato Kósyk něšto exemplarow swojeje basnje „Serbska swažba w Błotach“ Ma-

ćicy darił. Skónčnje slubi k. Kruświca z Wjerbna w předpołoženym lisće, zo chce stary rukopisny słownik do knihownje M. S. jako dar připósłać.

3) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 14. měrca 1883. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Fiedleŕ, Mjerwa, Mütterlein, Skala a dr. Muka. Najprjedy wuradźuje so dźeński porjad za hłownu zhromadźiznu. Předsyda wozjewja, kak z Bartkowej čitanku steji, zo so k. Henze wotwlakuje wobrazy do njeje ze swojeho składa wotstupić. Zarjadowaŕ k. Mütterlein přepodawa poskićenje noweho najeńka, pozłoćerja Grundmanna a dostawa połnomóc, zo by za tuteho wotnajate lokale wuporjedźić dał. Na składźe ležace šulske spěwy wot Pjekarja maju so tunjo předać, hdy bychu so hdźe nałožować hodźiłe. Też so wobzamkny čestne myto 30 hriwnow wustajić za najlěpše powjedańčko ze serbskich stawiznow.

4) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 28. měrca 1883. Přitomni: Hórnik, Imiš, Jenč, Kapleŕ, Mjerwa, Mütterlein a dr. Muka. Přijimaju so nowe sobustawy: k. dr. Hanuš z Krakowa, k. dr. Grot z Pětrohroda, k. stud. theol. Žur w Prazy, k. Holka w Prazy, k. faraŕ Dobrucký w Sprewicach, k. faraŕ Wjacka z Wujezda, k. kapłan Renč z Ketlic, k. wučeŕ Keŕk z Bukec, k. překupc Domanja z Khrósćic.

5) Hłowna zhromadźizna, 28. měrca 1883. Wona bě też tónkróć w salu budyšskeje třělerńje a bě na nju 44 sobustawow přišło. Sobustaw dr. Sauerwein bě z Norwegiskeje postrowjacy list připósłał. Po wotewrjenju přez předsydu čitaše pismawjedźeŕ k. dr. Muka lětnu rozprawu wo skutkowanju M. S., z kotrejež najwažniše wuzběhujemy. Wona bě Časopis z hudźbnej přiłohu, protyku (5000 exemplarow) a nowy nakład Bartkoweje prěnjeje šulskeje čitanki wudała a přihotuje wudaće spisa wo wobłěhnjenju Wina. Sobustawow, wot kotrychž so dalšeho zapłaćenja lětneho přinoška nadźijamy, je něšto přez 200. Tuž dyrbi so přeć, zo by jich přeco wjac přistupiło a znajmjeńša kóždy zdźěłany Serb jeje sobustaw był. Zemrěł je w septembru 1882 sobustaw k. kapłan Pětr Lipič z Kulowa. Knihi je M. S. z 26 wědomostnymi towaŕstwami wuměnjała. Po tutej rozprawje předpołoži k. Mjerwa zličbowanje minjeneho lěta; knihowne wotdźělenje M. S. měješe 2339 hriwnow 3 pjenježki dokhodow a 2217 hr. 36 p. wudawkow,

tak zo ze zbytkom w pokładnicy zamóženje 2018 hr. 47 p. wučini. Knihownik k. Fiedler njebě khorowatosće dla přitomny, čehož dla předsydstwo přispomni, zo je knihownja tež w tutym lěće přiběrała. Nětko čita k. Kapler rozprawu wo knihiskładźe a wozjewi, zo su dorozpředate tute knižki: Robinson, Genovefa, Kolumbus, Nadpad pola Bukec, Hród na Landskrónje. Na to sleduje rozprawa k. referendara Mütterleina jako zarjadowarja maćičneho domu a ležownosće; dokhodow bě 1847 hr. 38 p., porjadnych wudawkow pak 1840 hr. 83 p. a wurjadnych (porjedźefskich abo twarskich) 328 hr. 43 p., tak zo so hakle z přichodnym lětom tutón deficit wuruna přez powyšeny najeński pjenjez. Zličbowanje bě wot k. farara Jenča a k. kapłana Skale swěru přehladane a po jeju swědčenju justificirowane. Pismawjedźer k. Jórdan rozpraji, zo je delnjoserbski wotrjad mały wuzbytk měł, a zo zličbowanje w přichodnej delnjoserbskej knižcy woćišći. Při namjetach žada so najprjedy ćišć noweje Bartkoweje čitanki z wobrazkami; tola tu so wupokaza, zo k. Henze wobrazki němskeje čitanki swojeho składa předać nochce. Tuž dyrbi so prjedawša Bartkowa čitanka hišće raz znowa wudać. Dale žada so rozšěrjowanje Pjekarjowych šulskich spěwow přez knjezow wučerjow, hdyž tola ani w Sakskej ani w Pruskej njejsu zakazane. Też nowa „Spěwna radosć“ njeje hišće do wšěch serbskich šulow w Sakskej zawjedźena. Dale wobnowja so namjet, zo by so serbska statistika tola wudała; po namjeće k. dr. Muki maju rukopis přihotować a jako sobudźěłaćerjo so přeprosyć: kk. Mütterlein, Jórdan, Krušwica, Hadank, dr. Kalich, Wjelan, Kral ze Sokolnicy. Dokelž je ćišć Časopisa nětko dróžši, wobzamkny so, zo by so zešiwk nětko po 1 mark 25 p. předawał; jenož sobustawy dostanu je po dotalnej płaćiznje. Žada so, zo by pódla kolporteura k. Hatasa w sakskej stronje, hišće k. Swětoš ze Zdźar za prusku maćične spisy roznošował. Sobustaw k. Parczewski namjetuje, zo by so za zmóžnjenje nowotwarby maćičneho domu lotterija zrjadowała; předsydstwo dyrbi tu należnosć dale rozpominać a w swojim času dowolnosć pola wyšnosće wobstarać. Referendar k. Kral sebi přeje, zo by so katalog maćičneje knihownje ćišćał; po dlějšim wuradźenju so wobzamkny, zo ma so katalog po dźělach abo kruchach w Časopisu woćišćeć. Z přislubjenjom teho so zhromadźizna skónči.

6) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 8. meje 1883. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Kapler, Mjerwa, Mütterlein, Skala a dr. Muka. Přede wšitkim wukonja předsydstwo swoje prawo we wudźělenju stipendija J. I. Kraszewskeho a přisudźi lětušu dań (90 hriwnow) gymnasiastej M. Handrikej z Jamnoho. Dale namjetuje so, zo by so prózstwa wo tunje přewostajenje lokala za knihownju měšćanskej radźe připósłała; tola je mało nadźije na wusłyšenje prózstwy, dokelž rada to njemóže bjez přizwolenja měšćanskich zastupjerjow přizwolić. Na to přiwozmjetaj so jako sobustawaj: k. kapłan Matek z Kamjenca a k. kapłan Čornak ze Seitendorfa. Referendar k. Mütterlein přednošuje, zo dyrbi so dań prěnich najlěpšich hypothekow maćičneho domu wot $4\frac{1}{2}\,\%$ na $4\,\%$ poniźić, a dosta połnomóc, zo by druhdźe požčenku za 4 procenty pytał. Na Towarstwo Pomocy sta so prózstwa, zo by Maćicy na dalšu hypotheku 4100 hr. za $4\,\%$ požčiło, kaž je wono na swojej hłownej zhromadźiznje hižo eventualnje wobzamkło. Zarjadowar domu, k. referendar Mütterlein rozpowjeduje, zo ma so k. fararjej Kubicy při wupłaćenju jeho hypotheki hišće zarunanje 24 hr. za zhubjenu dań přez wulosowanje jeho pjenježnych papjerow nastatu dać; połojcu zarunanja dyrbi k. Smoler jako prěni zarjadowar domu na so wzać, dokelž je so wulosowanje w času jeho zapućowanja stało, druhu połojcu pak M. S. Dale dawa so powjesć, zo je k. farar Wjelan dobroćiwje 32 hr. 16 p. danje pjenježneje papjery Maćicy wotkazaneje do pokładnicy pósłał, za čož so jemu dźak wupraja.

7) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 9. julija 1883. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Fiedler, Kapler, Mjerwa, Mütterlein a dr. Muka. Předsyda wozjewi, zo wot wudawarjow „Ziarna“ dotal žaneje wotmołwy nima. Wón chce so hišće raz pola přećela k. Filipa Sulimierskeho wobhonjeć, směmy-li podpjeru wottam wočakować. Wo rukopisu k. wyššeho wučerja Jana Wehle „Turkojo před Winom 1683“, kotryž je předsyda k. Fiedlerjej a k. Kaplerjej přepodał, wuprajitaj tutaj, zo so jara za ćišć a wudaće přihodźi. Tuž so ćišćenje w 1000 exemplarach wobzamkny, a předsyda wza redakciju a korrekturu spomnjeneje knižki na so; pokładnik pak dyrbi papjeru wobstarać. Pismawjedźer k. dr. Muka złoži zastojnstwo rozesłanja maćičnych knihow, kotrež knihiskładnik

k. Kapleŕ dobroćiwje přiwza z prawom, zo smě sebi płaćeneho pomocnika při tym najeć.

8) Wurjadne posedźenje wubjerka, 11. julija 1882. Přitomni: Imiš, jako předsyda, Fiedleŕ, dr. Muka; někotři zastupjerjo druhich serbskich towaŕstwow. Wuradźuje a wobzamkny so zbožopřejaca serbska adressa abo spěw na jeho Majestosć krala Alberta dla wumóženja z hrožaceho njezboža w Mylawje, z přidatym němskim přełožkom a z podpismami wšitkich serbskich towaŕstwow. Spěw bu potom wot k. wyššeho seminarskeho wučerja Fiedlerja zestajany, do módreho somota krasnje zwjazany a z čećikami sakskeju barbow wupyšeny. Faraŕ k. Imiš přepoda tuto zbožopřeće na 20. julija ministerstwu kralowskeho domu a k. minister z Nostitz-Wallwitz předpołoži je 23. julija jeho Majestosći. Serbski text rěkaše tak:

„Jeho Majestosći swojemu najwyše česćenemu a najwutrobnišo lubowanemu Kralej Albertej k Jeho we wulkim smjertnym straše Jemu přez Božu miłosć widomnje dostatemu zakitanju podałe w najpokornišej poddanosći zjenoćeństwa Jeho Jemu stajnje njekhablacy swěrnych Serbow.

Kaž z wětrom rozšěri tež w serbskich stronach
So hrózbna powjesć dóńta w Mylawje,
A wšudźe kóždy želnje čuwaše
To we najhłubšich wutrobinych hronach.

Kak bolosć zarža přez wutroby naše,
Zo tam, hdźež zrudna njehoda so sta,
Naš kral, kiž krónu saksku nosyć ma,
Bě z dobom tež w najwjetšim smjertnym straše!

Hlej, Bože woko pak so škitnje jasni
Tam nad kralom, a miłosć njebjeska
So z dźiwnym zwarnowanjom nad nim krasni!

Wšón lud nětk modło sćele dźaka palmy:
Budź Boža miłosć wěčnje khwalena!
A w hrodach, khěžkach spěwa radosć psalmy.

*

Tež Serbja pokornje so k trónej bliža,
Lud, njepowalny w kraloswěrnosći;
O kak su woni Bohu dźakowni,
Zo kralej jandźeljo škit z njebja niža!

Wšě horce přeća, kotrež w dušach hraju
Jim za krala w najcuńšej lubosći,
Kiž Božu miłosć połnje nazhoni,
Nětk woni před trón z dušow wusypaju:

Njech Tebje dale Boža ruka kita,
Ći zbože skhadźej, kralo ryćerski,
Twój lud njech hišće dołho Tebje wita!

Ći wobzbož njebja miłosć kóžde ranje,
Daj Bože žohnowanje přewod Ći!
To luda serbskeho je zdychowanje."

Podpisane běchu tute towarstwa (po jednotliwych městach a po starobje swojeho wobstaća, z mjenami wubjerkownikow): Hłowna serbska prědarska konferenca. Maćica Serbska. Serbske lutherske knihowne towarstwo. Towarstwo SS. Cyrilla a Methodija. Budyšska serbska bjesada. Towarstwo Pomocy za studowacych Serbow. Bukečanske serbske towarstwo. Dźiwoćanske serbske missionske towarstwo. Spěwanske towarstwo Jednota w Khrósćicach. Serbske katholske towarstwo Jednota w Draždźanach. Katholska Bjesada w Jasenicy. Kath. Bjesada w Kukowje. Kath. bjesada ralbičanskeje wosady we Łazku. Kath. bjesada w Radworju. Rakečanske serbske towarstwo „Lipa". Serbske spěwanske towarstwo Bratrowstwo w Róženće. Serbske spěwanske towarstwo Róža w Šunowje. Zarěčanske serbske towarstwo.

Serbsku adressu je kral Albert miłosćiwje přijał a z tutym listom dźak wuprajić poručił: „Knjezej fararjej Imišej w Hodźiju. Ministerstwo kralowskeho domu, dźiwajo na Waše připismo wot 20./23. t. m., njeje so komudźiło, připołożenu adressu wšěch towarstwow mjez Serbami Jeho Majestosći přepodać. Kral je tutu adressu miłosćiwje přijeć zwolił, a podpisanemu ministerstwu poručił, jeje podpisowarjam za wopokazmo jich dźěłbranja na wumóženju Jeho Majestosće z hrožaceho smjertneho stracha, a za swěrne zmyslenja, w adressy wuprajene, Swój Najwyšši wutrobny dźak wuprajić. Ministerstwo kralowskeho domu tuto Najwyšše poručenje z napřeća Was dopjelnjejo, Was z dobom prosy, zo cheyli Wy kralowski dźak wobdźělenym serbskim zjednoćeństwam k nawědźenju dać. W Draždźanach, 23. julija 1883. Ministerstwo kralowskeho domu. z Nostitz-Wallwitz." Tutón dźak bu w Serbskich Nowinach a w „Bautzener Nachrichten" wočišćany.

9) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 31. augusta 1883. Přitomni: Hórnik, dr. Kalich, Fiedler, Jenč, Kapler, Mjerwa, Mütterlein, Skala a dr. Muka. Najprjedy so rozpomina, kak maju so někotre prjedawše namjety wuwjesć. Za knihownju dyrbi so exemplar Bramborskich Nowin (prjedy Casnika) wudospołnić a katalog knihownje M. S. wot k. fararja Jenča zestajomny w Časopisu na 1884 ćišćeć. Tež chce k. Fiedler nowe dary do knihownje napisować a redaktorej Časopisa podawać. Z kolporteurom k. Hatasom budźe k. Kapler jednać. Na to referuje k. Mütterlein, zo chce k. farař Mrózak z Hrodźišća na maćičnu ležownosć 12000 hr. farskich wićežnych pjenjez na prěnju a druhu hypotheku po 4 % požčić. Tuž so postaji, zo dyrbi so 1. oktobra t. l. hypotheka „smilnym a Arnoldowym wustajenjam“ słušaca na radnicy wupowjedźić a tež „Šołćic potomnikam“, dokelž dotal $4\frac{1}{2}$ % žadaju. Na město hypotheki k. far. Kubicy stupi po jeho wupłaćenju a po zapłaćenju 100 hr. z maćičneje pokładnicy nětko Towarstwo Pomocy z 4000 hr. z danju $4\frac{1}{2}$ %. Tež za dalše hypotheki maju so tuniše pytać, zo by M. S. lěpje wobstać móhła. Dla nowych wotnajeńskich poskićenjow dawa so k. zarjadowarjej Mütterleinej połnomóc. Předsyda pokazuje nimale dońišćanu knižku k. Wehle a wučini so, zo dyrbi so exemplar po 40 p. předawać. Jako honorar přizwoli so pilnemu k. spisaćelej 30 hriwnow, kotrež jemu pokładnik wupłaći. Jako nowy rjadny sobustaw bu přijaty: k. Marćin Moyn, wyšši wučer na realnym gymnasiju w Eislebenje. Nětko złoži k. dr. Muka dla přesadźenja na gymnasium do Kamjenicy (Chemnitz) swoje zastojnstwo jako pismawjedźer, kotrež je po smjerći njeboh k. Róle (w meji 1881) přez dwě lěće zastarał. To je za naše towarstwo wulka škoda! W mjenje předsydstwa a wubjerka wupraji so k. Mucy za jeho pilnosć a starosć w maćičnych naležnosćach najhorcyši wjele zasłużeny dźak. Na jeho město wuzwoli so přez kooptaciju k. katecheta Jurij Nowak jako pismawjedźer hač do přichodnych jutrow.

Přispomnjenje. Kooptaciju je k. Nowak dobroćiwje přijał a dotalny pismawjedźer je wšě dotalne akty předsydze resp. nastupnikej w pismawjedźerstwje 3. septembra přepodał.

10) Posedźenje předsydstwa a wubjerka, 17. septembra 1883. Přitomni: Hórnik, Jenč, dr. Kalich, Kapler, Mjerwa, Mütter-

lein, Skala a Nowak. Předsyda předstaji noweho k. pismawjedźerja, kotryž je zastojnstwo zwólniwje na so wzał, a tutón je wot přitomnych lubje witany. Přede wšitkim rozpominaju so přenajeńske należnosće wo maćičnym domje. Potom čita so rozprawa k. J. E. Smolerja, našeho čestneho sobustawa, wo jeho jednanju z knjezom J. D. Bašmakowym jako dobroćerjom M. S. a z jeho zastupnikom. Po jeho radźe dyrbi so k. Wilhelmej Bogusławskemu, sobustawej M. S. a serbskemu historikej, połnomóc wudźělić k dalšemu jednanju w mjenje Maćicy Serbskeje. Tutemu ma předsyda w lisće wobstejenja M. S. rozestajeć. Hdyž wotmołwjenje přińdźe, so předsydstwo a wubjerk zas powoła. Skónčnje zhoni so wot k. F. Sulimierskeho, zo so próstwa pod 2. spomnjena dopjelnić njehodźi.

Wućahnył **M. Hórnik.**

Zapis wučenych wustawow a towařstwow,

kotrež z M. S. swoje knihi a spisy wuměnjuja.

Archaeologiske towařstwo w Pětrohrodźe.
Akademia Umiejętności w Krakowje.
Bibliotheka w Kurniku pola Poznanja.
British museum w Londonje.
Geografiske towařstwo w Pětrohrodźe.
Gymnasialna knihownja w Khoćebuzu.
Hornjołužiske towařstwo wědomosći w Zhorjelcu.
Juridiske towařstwo w Moskwje.
Juhosłowjanska akademija w Zahrjebje.
Kejžorska akademija w Pětrohrodźe.
Kejžorska zjawna knihownja w Pětrohrodźe.
Matice česká w Prazy.
Matica slovenska w Lublanje.
Matica srpska w Nowym Sadźe.
Redakcija Biblioteki Warszawskeje.
Starožitnostne museum w Freibergu.
Towařstwo za pomorske stawizny a starožitnosće w Šćećinje.
Towařstwo za wumjelstwo a starožitnosće w Ulmje.
Towařstwo za historiju a starožitnosće w Moskwje.

Towarstwo lubowarjow ruskeje literatury w Moskwje.
Towarstwo wědomosći w Poznanju.
Towarstwo nawukowe w Krakowje.
Učeno družstwo w Belgradźe.
Universita norwegska w Christianiji.
Zarjadnistwo Moskowskeje university.
Zakład hrabjow Ossolińskich w Lwowje.

Darmo dostawaju Maćične spisy:

Societas slav. Bud, towarstwo serbskich gymnasiastow w Budyšinje.
Swoboda, towarstwo serbskich seminaristow w Budyšinje.
Sorabicum, serbske akademiske towarstwo w Lipsku.
Słowjanske towarstwo w Lipsku.

Podał dr. **E. Muka.**

Přispomnjenka. Za Časopis so nam séele: Osvěta, Warta, Rus, Izwěstija sławj. błagotw. Obšćestwa.

Zličbowanje M. S. w 36. lěće (1882).

A. Dokhody.

I.
Zbytk w pokładnicy.
Z lěta 1881 . . hriwnow 159. 68.

II.
Domwzate kapitale.
Vacat.

III.
Dań z wupožčenych kapitalow.

Z lutowańje . . .	15. 85.
Z akciji	4. 50.
Dań wot 500 hr. pola maćičneho domu . .	22. 50.
	42. 85.

IV.
Přinoški sobustawow.
Wot 53 sobustawow . . 212. —

V.
Předzapłaćenje.
Z cyła . . . . 28. —

VI.
Dopłaćenje.
Z cyła . . . . 218. 50.

VII.
Z předawanja knihow.
Z cyła . . . 1678. —

VIII.
Dobrowólne dary.
Vacat.

Rekapitulacija.

Staw	I. . . .	159. 68.
„	III. . . .	42. 85.
„	IV. . . .	212. —
„	V. . . .	28. —
„	VI. . . .	218. 50.
„	VII. . . .	1678. —
	Do hromady	2339. 03.

B. Wudawki.

I.

Wupožčene pjenjezy.

Do lutowarnje na knižki č. 36	400. —

II.

Čestne myto.

Vacat.

III.

Čišć knihow.

Časopis č. 64	179. 50.
Časopis č. 65	178. 75.
Časopis č. 66	239. 75.
Čitanka (300 ex.)	70. —
	668. —

IV.

Za protyku.

Čišć pola Smolerja	252. —
Papjera	171. 60.
Wobrazy a pjeńčk	118. 20.
Wjazanje	70. —
	611. 80.

V.

Wjazanje.

Bibl. stawizny	114. 77.
Čitanka	49. 50.
Časopis č. 65 a 66	24. —
Spěwnik (50)	6. —
Spěwna radosć	36. —
	230. 27.

VI.

Wšelčizny.

Lithogramm za Čitanku	10. —
Cessija na sudnistwje	26. 65.
Papjera za Čit.	9. 60.
Zawěsćenje	18. —
Jstwa za knihownju	90. —
Inseraty pola Monse	7. 20.
Inseraty pola Smolerja	3. 60.
Wułožki pismawjedźerja	29. 75.
Za wotpiski	19. —
Porto pola Smolerja	23. 60.
Porto pola pokładnika	7. 20.
Porto pola Rösgera	5. 45.
Kharta a protyka statist.	7. —
Naćisk wo twarje domu	7. 20
Kniha do knihownje	5. 60.
	269. 85.

VII.

Dary domej M. S.

Po łońšim zličbowanju	37. 64.

Rekapitulacija.

Staw I.	400. —
„ III.	668. —
„ IV.	611. 80.
„ V.	230. 27.
„ VI.	269. 85.
„ VII.	37. 64.
Do hromady	2317. 56.

Přirunanje.

Wšitke dokhody	2339. 03.
Wšitke wudawki	2217. 56.
Zbytk w pokładnicy	121. 47.

W Budyšinje, 27. měrca 1883.

M. Mjerwa, pokładnik.

Dary za dom M. S.

(Wot 27. hapryla 1882 we wosebitej lutowarniskej knižcy.)

Zbytk po łońšim zličbowanju	37. 64.
Knjeni a knježna Danysz z Wišniewa	175. 10.
Latus	212. 74.

Transport	212.	74.
Knjez Kanigowski z Waršawy . .	51.	50.
Dr. Drecki z Kališa	6.	18.
A. Parczewski z Kališa . . .	4.	12.
W. Bogusławski z Pětrohroda . .	38.	—
J. Neruda, spisowař w Prazy . .	5.	—
H. Laras, dr. w Karwinje . . .	7.	—
Młodźency ze Slaneho	10.	—
K. Michl, tam	4.	50.
P. Stajić z Čakova	1.	70.
V. Schopov-Stojanović z Pančeva .	17.	—
T. Škrdle, katechet w Prazy . .	10.	—
Ze Slaneho	3.	50.
J. Flekáček w Prazy	16.	10.
Rěčnik Tymieniecki z Kališa . .	20.	—
G. Blažek z Přibrama	1.	—
Hrabina Rogowska z Dąbrowa . .	6.	15.
Holík z N. Brodu	—	15.
B. Kopytčak, professor w Tarnopolu	—	85.
A. Parczewski	61.	20.
Student Seidl w Prazy . . .	2.	95.
August Halka w Siegburgu . .	5.	10.
H. Jórdan w Popojcach . . .	10.	—
Do hromady	494.	74.
Wudawki za potrěbnosće domu M. S. .	283.	43.
Mamy zbytka	211.	31.

M. Mjerwa, pokładnik. **E. Mütterlein**, zarjadowař domu.
K. A. Jenč, revisor.

Přinoški sobustawow M. S.

W běhu lěta (1882) zapłaćichu přinošk tute sobustawy:

Na 1883: kk. professor J. Baudouin de Courtenay z Kazanja; duchowny sekretař Benedikt Chejnovský z Ossega; prof.

Gilbert Blažek z Přibrama; kantor Liška z Hodźija; dr. Jan Hanuš z Krakowa; prof. Basil Kopytčak z Tarnopola; bjesada w Jaseńcy.

Na 1882: kk. kantor Jórdan z Popojc; dr. Sauerwein z Bantelna; kantor Kocor z Ketlic; farař Brósk z Křišowa; rentier Hanowski tudy; farař Mrózak z Budestec; farař dr. Kalich tudy; kapłan Lipič z Kulowa; dr. med. Dučman tudy; dr. med. Lešovský z Hodźija; kand. med. Rachel w Lipsku; stud. theol. Bjedrich w Prazy; wučeŕ Rostok z Drječina; farař Mrózak z Hrodźišća; farař Kruswica z Wjerbna; direktor Pohonč z Lipska; farař Mättig z Hućiny; professor Jareš z Kijowa; inženjer V. Kačer tam; inženjer Mikulecký tam; inženjer Voleník tam; gymnasium w Přerowje; arcbiskopski vikar J. Wurm z Wołomuca; professor Baudouin de Courtenay z Kazanja; farař Gólč z Rakec; B. Chejnovský z Ossega; dr. Laras z Karwina; gymnasium w Jičinje; kubleŕ Wanak z Khelna; kapłan emer. Kózlik w Komorowje; wučeŕstwo w Swratce; wučeŕ Nyčka w Essenje; gymnas. prof. Holan z Dorpata; Mikławš Holka w Prazy; překupc Michl w Slanym; Konstantin Grot z Pětrohroda; młyński Hajnica w Njeswačidle; praeses Łusčanski w Prazy; wučeŕ Wařko w Mysłecach; wučeŕ Domaška z Wóslinka; kantor Libš z Budestec; professor G. Blažek z Přibrama; kantor Liška z Hodźija; wučeŕ Šołta z Kanec; wučeŕ Smoła z Malešec; N. Holík z Něm. Broda; dr. Muka tudy; serbske towařstwo w Zaréču; wučeŕ Kubica z Bolborc; farař Räda z Barta; redaktor Smoleŕ tudy; knihiwjednik Marko Smoleŕ tudy; serbski seminar w Prazy.

Na 1881: kk. dr. Sauerwein z Bantelna; kantor Kocor z Ketlic; rentier Hanowski tudy; dr. Lešovský z Hodźija; farař Kruswica z Wjerbna; direktor Pohonč z Lipska; dr. Laras z Karwina; gymnasium w Jičinje; kubleŕ Wanak z Khelna; wučeŕ Wařko z Mysłec; kantor Libš z Budestec; prof. Blažek z Přibrawa; wučeŕ Smoła z Malešec; wučeŕ Kubica z Bolborc; dr. fil. Grolmus tudy; farař Kubica z Bukec; farař Garbař z Kotec; wučeŕ Garbař w Psowjach; farař Imiš z Hodźija; farař Handrik z Malešec; kantor Bartko z Nosaćic; překupc E. Měrš tudy; předstejeŕ Młynk w Zaréču (rjad. H.); wučeŕ Kral na Sokolcy; wučeŕ Wojnař z Bukec; farař Wanak z Wóslinka; kantor Šołta z Radworja; assessor Leidler w Oschatzu; Hilarij Treter w Laszkach

Królewskich; referendar Mütterlein tudy; knihikupc Pjech w Lipsku; serbski seminar w Prazy; kapłan Kubaš w Njebjelčicach.

Na 1880: kk. kantor Libš z Budestec; gymnasium w Jičinje; professor Blažek z Přibrama; wučeŕ Kubica z Bolborc; dr. Grolmus tudy; farař Garbař z Kotec; wučeŕ Garbař z Psowjow; referendar Kral tudy; farař Běrnik z Klukša; farař Wanak z Wóslinka; assessor Leidler w Oschatzu; Hilarij Treter w Laszkach Królewskich; knihikupc Pjech w Lipsku; referendar Mütterlein tudy.

Na 1879, 1878, 1877: kk. farař Wanak; assessor Leidler.

Na 1876: k. Wanak.

Wobsah.

Namjezne ludowe pěsnje. Druha zběrka wot dr. E. Muki . . str. 3
Hornjoserbske ludowe pěsnje. Štwórta zběrka dr. E. Muki . „ 20
Dwě pěsničcy. Z kritiskim přidawkom předłožił dr. Pful . . „ 59
Přinošk k serbskemu knihopisej. Podał J. Pjech . . . „ 62
Dodawk k zapisej sobustawow M. S. w Časopisu 1882, str. 65 sł. „ 64
Štyri rostlinske pomjenowanja. Wujasnił dr. Pful . . . „ 65
Hišće někotre rostlinske mjena. Wułożił M. Rostok. . . „ 67
Basnje. Wot M. Kósyka . . . . . „ 69
Wo někotrych słowach a twórbach. Podał dr. Pful . . „ 83
Šyldowska rada. Po ludowych bajkach wupěsnił dr. Pful . . „ 113
Katechismus Jakuba Ticina z l. 1685. Podał M. Hórnik . „ 115
Zacharias Bierling a jeho knižka z l. 1689. Podał M. Hórnik . „ 119
Serbske słowa w zapiskach P. F. Kowarja (1721—1736). Zdźělił H. Dučman . . . . . „ 127
Kóncowki -cho, -emu, -oho, -omu. Podał M. Hórnik . . . „ 132
Njeporjadne zeslabjenje někotrych sobuzynkow. Podał M. Hórnik „ 135
Hdźe ma so naše „ě“ za ѣ pisać? Wułożił M. Hórnik . . „ 138
Hólčkowa słužba. Z luda podał Filip Rězak . . . . „ 143
Někotre varianty delnjoserbskich pěsni. Ze zapiskow Albina z Janšojc „ 144
Wućahi z protokollow M. S. . . . . „ 148
Zapis wučenych wustawow a towarstwow, kotrež z Maćicu Serbskej swoje knihi a spisy wumjenjuja . . . . . „ 155
Zličbowanje M. S. w 36. lěće (1882) . . . . . „ 156
Dary za dom M. S. . . . . „ 157
Přinoški sobustawow M. S. . . . . „ 158
Hudźbna přiloha: Hłosy serbskich ludowych pěsni. Wozjewištaj M. Hórnik a E. Muka.

Čišćał E. M. Monse w Budyšinje.

Wobsah.

Štyri rostlinske pomjenowanja. Wujasnił dr. Pful . str. 65
Hišće někotre rostlinske mjena. Wułožił M. Rostok „ 67
Basnje. Wot M. Kósyka. . . . . „ 69
Wo někotrych słowach a twórbach. Podał dr. Pful . „ 83
Šyldowska rada. Po ludowych bajkach wupěsnił dr. Pful „ 113
Katechismus Jakuba Ticina z l. 1685. Podał M. Hórnik „ 115
Zacharias Bierling a jeho knižka z l. 1689. Podał M. Hórnik . . . . . „ 119
Serbske słowa w zapiskach P. F. Kowarja (1721—1736). Zdźělił H. Dučman . . . . . „ 127
Kóncowki -eho, -emu, -oho, -omu. Podał M. Hórnik „ 132
Njeporjadne zesłabjenje někotrych sobuzynkow. Podał M. Hórnik . . . . . „ 135
Hdźe ma so naše „ě“ za ѣ pisać? Wułožił M. Hórnik „ 138
Hólčkowa służba. Z luda podał Filip Rězak . . „ 143
Někotre varianty delnjoserbskich pěsni. Ze zapiskow Albina z Janšojc . . . . . „ 144
Wućahi z protokollow M. S. . . . . „ 148
Zapis wučenych wustawow a towarstwow, kotrež z Maćicu Serbskej swoje knihi a spisy wuměnjuja . „ 155
Zličbowanje M. S. w 36. lěće (1882) . . . „ 156
Dary za dom M. S. . . . . „ 157
Přinoški sobustawow M. S. . . . . „ 158
Hudźbna přiłoha: Hłosy serbskich ludowych pěsni. Wozjewištaj M. Hórnik a E. Muka.

N. B. Dodawk k hudźbnej přiłozy přichodnje!

Z tutym so wudawa:

74) **Kschiž a połmĕsjaz** abo Turkojo psched Winom w lĕcze 1683.

75) **Protyka** na 1884.

☞ Wo zapłaćenje přinoškow należnje prosymy.

M. Mjerwa (Mörbe), pokładnik.

Čišćał E. M. Monse w Budyšinje.

PG
5631
M3
Čis.67-68

Maćica serbska, Bautzen, Ger
Časopis Maćicy serbskeje

PLEASE DO NOT REMOVE
SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY